

30. Keskiviikkona 20 päivänä maaliskuuta 1996

kello 14

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Ulkopuolella päiväjärjestyksen

Valtioneuvoston selonteko "Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa" 856

Valtioneuvoston selonteko 2/1995 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 3/1996 vp
Palautekeskustelu

Mietintöjen pöydällepano

1) Hallituksen esitys laeiksi valtion vakuusrahastosta annetun lain ja luottolaitostoiminnasta annetun lain muuttamisesta 934

Hallituksen esitys 6/1996 vp
Talousvaliokunnan mietintö 2/1996 vp

2) Hallituksen esitys asuntorahoituksen kehittämistä koskevaksi lainsäädännöksi ..,

Hallituksen esitys 8/1996 vp
Ympäristövaliokunnan mietintö 1/1996 vp

Puhetta johtaa ensimmäinen varapuhemies S.-L. Anttila.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi toinen varapuhemies Louekoski sekä edustajat Aaltonen, Aho, Ala-Nissilä, Aura, Biaudet, Brax,

Elo, Halonen, Häkämies, Isohookana-Asunmaa, Joenpalo, Juhantalo, Jäätteenmäki, Kaari-lahti, Korhonen R., Koskinen M., Krohn, Laakso, Lapintie, Lax, Lehtosaari, Leppänen J., Lämsä, Manninen, Niinistö, Norrback, Nyby, Ojala O., Paasilinna, Partanen, Pehkonen, Pekkarinen, Pykäläinen, Rajamäki, Rask, Rehn, Rinne, Savela, Smeds, Soininvaara, Tahvanainen, Tiusa-nen, Törnqvist, Uotila, Vehkaoja, Vehviläinen, Viitanen ja Wahlström.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Vehkaoja, Biaudet, Tahvanainen, Norrback, Juhantalo, Soininvaara, Leppänen J., Lax, Isohookana-Asunmaa, Ala-Nissilä, Rajamäki, Aaltonen, Aura ja Rinne.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä virkatehtävien vuoksi edustajat Elo, Pehkonen ja Törnqvist sekä yksityisasioiden vuoksi edustajat Aho, Aura, Lax, Lehtosaari, Nyby, Pekkarinen ja Rajamäki, tästä ja huomisesta päivästä virkatehtävien vuoksi ed. Lämsä sekä yksityisasioiden vuoksi edustajat M. Koskinen, Manninen, O. Ojala ja Viitanen sekä tämän kuun 22 päivään yksityisasioiden vuoksi ed. Louekoski.

Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan jäsenet

Ensimmäinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että valiokuntapaikkojen järjestelyä varten pyytää ed. Korkea- ja vapautusta Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan jäsenyy-

destä 19 päivästä huhtikuuta 1996 lähtien. Puhemiesneuvosto puoltaa anomusta.

Anomukseen suostutaan.

Ensimmäinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan täydennysvaali toimitetaan ensi perjantain täysistunnossa. Ehdokaslistat täydennysvaalia varten on vaalisäännön 19 §:n mukaan jätettävä keskuskansliaan viimeistään ensi perjantaina kello 10.

Puheenvuoron saatuaan lausuu

Ed. Seppänen: Arvoisa puhemies! Eduskunnan ympäristövaliokunnan jäsenille ja myös varajäsenille ilmoitetaan, että valiokunta kokoontuu välittömästi tämän täysistunnon keskeydyttyä.

Ensimmäinen varapuhemies: Täysistunto keskeytetään ja sitä jatketaan tänään kello 14.30.

Täysistunto keskeytetään kello 14.05.

Täysistuntoa jatketaan

kello 14.30

Puhetta johtaa ensimmäinen varapuhemies S-L. Anttila.

Edustajat Vehkaoja, Biaudet ja Tahvanainen merkitään läsnä oleviksi.

Valtioneuvoston selonteko "Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa"

Valtioneuvoston selonteko 2/1995 vp
Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan mietintö 3/1996 vp
Palautekeskustelu

Ensimmäinen varapuhemies: Ulkopuolella päiväjärjestyksen esitellään sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan mietintö n:o 3, joka

sisältää ehdotuksen valtioneuvoston selonteosta "Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa" annetun lausunnon sanamuodoksi.

Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan ehdottama lausunto, jonka lopullisesta sisällöstä eduskunnan on nyt päätettävä, mikä jälkeen eduskunta siirtyy päiväjärjestykseen. Niiden, jotka haluavat tehdä valiokunnan ehdotuksesta poikkeavia ehdotuksia eduskunnan lausunnoksi, on tehtävä ehdotuksensa keskustelun kuluessa. Selonteon käsittelyssä ei voida tehdä ehdotusta eikä päätöstä valtioneuvoston tai sen jäsenen nauttimasta luottamuksesta.

Keskustelu:

Ed. Skinnari: Arvoisa puhemies! Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta on selonteossa Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa pyrkinyt yksimieliseen mietintöön ja myös tämän tavoitteen saavuttanut, mitä pidän erittäin tärkeänä ja hyvänä asiana sen takia, että lapset ja sen ohella Suomen tulevaisuus ovat sen verran tärkeä asia, että puoluepoliittisiin irtiottoihin valiokunnan mietinnössä ei ole haluttu lähteä. Taustalla on sekin, että näin tapahtui myös kuusi vuotta sitten, jolloin vastaavanlainen asia oli eduskunnassa esillä, ja silloin senaikainen valiokunta edellytti, että tällainen selonteko eduskunnalle annetaan.

Monestihan kysytään sitä, mikä selontekojen käytännön merkitys on. Tässä tapauksessa se tarkoittaa kuten muissakin selonteissa sitä, että valtioneuvosto ja sen asianomaiset ministerit ja virkamiehet ovat usein, niin kuin tässäkin tapauksessa, vuosikausia valmistelleet esitystä, käyneet myös kansalaiskeskustelua. Näin tästä loppujen lopuksi on tullut hyvin laaja suomalainen, kansalaisjärjestönsäkin tukema kannanotto. Keskustelua on haluttu sitten eduskunnassa jatkaa niin sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnassa kuin sivistysvaliokunnassakin. Molemmat valiokunnat mielestäni ovat antaneet tässä hyvän, tärkeän panoksensa, mistä lausun sivistysvaliokunnalle ja sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle parhaat kiitokset.

Jos mietintöä jollakin tavoin luonnehtisi, kokonaisuudesta on kuitenkin jollakin tavoin johdettavissa ainakin eräänlainen hätähuuto suomalaisen lapsen ja lapsiperheen puolesta. Jos katsellaan näitä kokonaisuuksia, Suomessa on yli 1,1 miljoonaa lasta. Lapsia on vähemmän kuin eläkeläisiä, mikä nyt välihuomautuksena todettakoon. Nuoria on tällä hetkellä 23 prosenttia

väestöstä. Vuosittain syntyy 65 000 lasta, ja väestö kasvaa tällä hetkellä Suomessa noin 20 000 henkilöllä.

Hyvä on myös nähdä, kun me puhumme usein näistä ongelmista, että pääosa lapsista, noin 85 prosenttia, asuu kahden huoltajan perheessä. Yksinhuoltajan varassa on vajaa 14 prosenttia lapsista. Kodin ulkopuolelle on sijoitettu vajaa yksi prosentti, mikä on tärkeä asia. Pieni määrä, mutta kun kysymys on lapsista, se on todella tärkeä asia. Vuotuinen huostaanottojen lukumäärä on tällä hetkellä noin 1 500 kappaletta.

Runsas vuosi sitten eli vuonna 94 toinen tai molemmat vanhemmista olivat työttöminä noin 250 000 lapsiperheessä. Tämä on viidennes lapsista. Toimeentulotukea saavista henkilöistä oli samaan aikaan lapsia noin 150 000 eli 13 prosenttia koko määrästä. Kun toimeentulotukea sai hieman yli 10 prosenttia koko väestöstä, lasten osuus ylitti keskiarvon. Toisin sanoen toimeentulotuki on useimmissa tapauksissa lasten toimeentulotukea verrattuna aikuiseen väestöön. Toimeentulon ja toimeentulotuen tarvetta aiheuttavista tekijöistä tärkein on työttömyys. Se on selvästi tärkein perusta toimeentulotuen niin hakemiseen kuin myös saamiseen.

Kun katsotaan vielä näitä kokonaisuuksia, niin lähes 90 prosenttia 15-17-vuotiaista on koulutuksessa. Koulutus on siis tälle ikäryhmälle todella tärkeä asia, mikä hyvin ansiokkaalla tavalla on sivistysvaliokunnan mietinnössä otettu huomioon. Huolestuttavin tämän ikäisistä on se noin viiden prosentin joukko, joka tilastojen mukaan ei ole koulutuksessa eikä myöskään töissä. Siis viisi prosenttia näistä on nuoria, jotka eivät ole koulutuksessa eivätkä työvoimassa. Vuosittain peruskoulututkintoa ei suorita parisataa kustakin ikäluokasta, toisin sanoen parisataa jää joka vuosi peruskoulututkinnon ulkopuolelle.

Suurtyöttömyyden heijastusvaikutuksena taloudellisen ahdingon lisäksi koulutoimen ja päivähoitoon leikkaukset ja säästötoimet kärjistävät lasten ja nuorten tilannetta. Se tässä mietinnössä on haluttu tuoda selvästi esille. Sehän ei ole yksistään tämän eduskunnan aikana tapahtunut ilmiö, vaan jo edellisenkin eduskunnan aikana, mutta huonompaan suuntaan tätä ei enää saisi laskea. Esimerkiksi kunnat ovat valinneet säästötoimenpiteiden kohteiksi usein lapsille ja perheille tarkoitetuista palveluista ehkäisevät toimenpiteet, kuten kasvatus- ja perheneuvolat, kouluterveydenhuolto ja oppilashuolto. Toisin sanoen sellaisista vahvuuksista, jotka suomalai-

nessa sosiaali- ja terveysturvassa ovat olleet malaina niin Euroopassa kuin ehkä ympäri maailmaakin, on ruvettu nyt tinkimään. Sitä ei voida pitää hyvänä asiana, mihin palaan tämän esittelypuheenvuoron lopussa.

Jos katsotaan valiokunnan mietintöä, jota en täällä nyt lähde ollenkaan kokonaan lukemaan, vaan tuon esille tärkeimpiä kohtia, jotka ovat mietinnöstä luettavissa ja jotka varmasti kansanedustajat joko täällä eduskunnassa tai sitten omissa kodeissaan tai asunnoissaan Helsingissä yötä myöten ovat lukeneet, niin on turha tätä asiaa sen kummemmin tuoda esille. Työttömyys täällä on kuvattu todellakin tärkeimmäksi tekijäksi, joka lapsiin ja lapsiperheisiin tällä hetkellä vaikuttaa, josta vastakohtaisesti voidaan vetää se johtopäätös, että työttömyyden poistaminen ja sen ratkaiseva vähentäminen on myös lasten etu. Työttömyyden heijastusvaikutuksia ei millään voi liiaksi korostaa.

Tässä valiokunnan mietinnössä on lasten ja nuorten perus- ja ihmisoikeudet tuotu esiin monessakin eri mielessä jo senkin takia, että eduskunnassa on parhaillaan käsiteltävänä lapsiin ja lastenhuoltoon liittyvää lainsäädäntöä, jossa esiin nousee se, missä iässä lasta voidaan kuulla ja missä iässä lasta ainakin pitää kuulla. Suomesahan on 12 vuoden ikäraja.

Toisaalta, kuten on aikaisemmin käynyt ilmi, koulutus, jossa suurin osa lapsista on, sivistyksellisenä perusoikeutena, joka nyt on liitetty uuteen hallitusmuotoomme, on lapsille ja nuorille yksi tärkeimmistä asioista. Jos koulutuksen tasosta tingitään, silloin voidaan sanoa, että tingitään suomalaisten nuorten tulevaisuuden tasosta. Tämä on myös yksi sellainen asia, joka valiokunnan mietinnöstä ja myös sivistysvaliokunnan mietinnöstä on huolestuneena pantava merkille.

Lasten ja nuorten palveluista valiokunnan mietinnössä on nuorempien osalta tuotu esiin päivähoito ja lasten kotihoidon tuki, joka on tärkeä perheen ja työelämän soittamisen kannalta. Näiden molempien järjestäminen niin, että se myös koituu työttömänä olevien perheiden hyödyksi, on sitten isä tai äiti työtön tai yksinhuoltajaperheessä kumpi tahansa, siis isä tai äiti, niin tämä on myös lasten ja perheen toimeentulon kannalta ongelma. Nyt hallituksen taholta ollaan selvittämässä, miten erilaisista loukuista päästäisiin nykyistä oikeudenmukaisempaan tilanteeseen. Perheen valinnan mahdollisuuksia mietinnössä korostetaan, mikä nyt sitten eduskunnassa on ollut esillä ja kiistojen kohteena jo pitempäänkin.

Päivähoidon sisällöllisiin tekijöihin on valiokunnan mietinnön mukaan kiinnitettävä erityistä huomiota. Erityisesti on korostettava esiopeutusta, jolla voidaan merkittävästi parantaa koulutulokkaiden oppimistaitoja sekä lisätään tasarvoisia mahdollisuuksia käyttää opetusta hyödyksi. Esiopeutuksen on oltava maksutonta sekä kouluissa että päivähoidossa. Tästä valiokunnassa käytiin loppuvaiheessa tärkeä keskustelu, ja valiokunta virke virkkeeltä teki tämän kappaleen, joka valiokunnan mietinnössä sivulla 4 on.

Terveystieteiden osalta tässä ensinnäkin todetaan se ainakin toistaiseksi ylpeyden aihe, että edelleenkin lapsikuolleisuus Suomessa on tavattoman alhainen. Tässä korostetaan neuvolajärjestelmän merkitystä ja kouluterveydenhuoltoa ja vanhempien ikäluokkien osalta sitten tietysti myös opiskelijaterveydenhuoltoa ja näiden nivelämistä toisiinsa. "Peruskoulussa, lukiossa ja ammatillisissa oppilaitoksissa terveydenhoitajan pitäisi olla tavoitettavissa riittävän usein, suurilla kouluilla mieluiten päivittäin." Tässä mietinnössä, tämä oli siis suora lainaus, kuvastuu tavallaan se, että niin sosiaali- ja terveysvaliokunnassa kuin sivistysvaliokunnassa ja tietysti eduskunnassa yleensäkin on ihmisiä, joille tämä arkipäivän todellisuus on vielä käytännön elämää. Tässä suhteessa täsmälliset kannanotot ovat tärkeitä.

Palvelujen ulotettavuutta, mikä nyt tässä yhteydessä tulkoon myös esille, tässä mietinnössä myös sivutaan. Henkilökohtaisesti pidänkin sitä myös julkishallinnolle haasteena niin, että palveluja on julkishallinnossakin saatavissa nimenomaan silloin, kun apua tarvitaan eikä ainoastaan virka-aikana. Jos julkishallinto ei tähän pysty, niin sitten tietysti yksityiset palvelut yrittävät tulla tälle kentälle, mutta se on sitten keskustelun aihe erikseen. Mutta myös työllisyyden näkökulmasta, kun puhutaan työn jakamisesta tai työllisyyden lisäämisestä, niin tässä on yksi tärkeä asia, joka koskee myös lasten, nuorten ja perheiden palveluita niin, että ne ovat saatavissa silloin, kun tarve ja hätä on suurin.

Terveystieteiden suurimmat määrälliset ongelmat näyttävät olevan terapiapalveluissa ja lastenpsykiatriassa. Vaikka näiden alojen koulutus on tehokasta, on varsinkin avopalveluissa ja esimerkiksi perheiden kriisien, avioerojen ja muiden lapsia henkisesti koettelevien tilanteiden neuvonta- ja tukipalveluissa vajuusta. Ongelmia liittyy myös sovittelun toteuttamiseen huoltajuus- ja tapaamiskäytännöissä. Mielenterveyskeskukset tulisi ilmeisesti kytkä selvemmin osaksi

muuta terveydenhuoltojärjestelmää, säilyttäen samalla niiden ammatillinen osaaminen.

Valiokunnan mietinnön yhteen kappaleeseen sisältyvissä virkkeissä on monta käytännön arktosiasiaa, joita ei nyt lamankaan puristuksessa valtionhallinnossa eikä myöskään kunnallishallinnossa pitäisi unohtaa. Kuntien osallistumisesta voidaan yleensäkin todeta, että kansanedustajistakin aika monet, suurin osa varmaankin, ovat kunnallishallinnossa mukana. Toivomme, että meidänkin kotikuntaamme tulisi joku, joka näyttäisi sellaisen tien, että kotikunta tekee viisaita ratkaisuja. Tässä suhteessa tilanne on kuin paavilla, joka painajaisunen jälkeen heräsi hiki-senä ja ajatteli, että näki niin pahaa unta, että ongelmasta täytyy kertoa paaville. Sitten hän huomasi, että hän itse oli se paavi. Tässä suhteessa meidän kansanedustajienkin pitäisi omissa kunnissamme, omilla alueillamme tehdä näiden asioiden eteen enemmän.

Lastensuojelusta mietinnössä todetaan se, mikä nyt näyttää olevan kaikissa asioissa viime vuosina, varmaan sitä ennenkin, että yhteistyö eri viranomaisien kesken ei toimi. Siis virka-aikana viranomaisien on vaikea löytää toisiaan saman tyyppisissä asioissa. Se on valtionhallinnon ongelma, ja se näyttää olevan myös alueellisen ja kunnallishallinnon ongelma. Lastensuojelussa se on tietysti sikäli ongelmallista, että kysymys on nimenomaan lapsista, joiden mahdollisuudet puuttua omiin asioihinsa ovat suhteellisen heikot.

Arvoisa puhemies! Vielä lopuksi. Valiokunnan mietinnön kannanotto viranomaisista puhuttaessa on pitkän keskustelun jälkeen myönteinen myös lapsiasiavaltuutetun viran perustamiseen. Lapsiasiavaltuutetun toimialan tulee olla yleinen. Hänellä tulee olla mahdollisuudet vaikuttaa viranomaisien päätöksiin ja yleisiin yhteiskunnassa vallitseviin asenteisiin ja toimintatapoihin siten, että lasten asema ja oikeudet tulevat otetuiksi huomioon kaikessa päätöksenteossa. Lapsiasiavaltuutetulle on taattava riittävät voimavarat ja mahdollisuudet vaikuttaa laajasti lasten asemaa koskevaan päätöksentekoon kaikilla elämän alueilla. Lapsiasiavaltuutetun yhteydet aluehallintoon ja riittävissä määrin myös kuntiin tulisi turvata. Millä tavoin tämä käytännössä järjestetään, on asia, joka myös jatkoon osalta kiinnostaa eduskuntaa ja sen erityisvaliokuntaa.

Ihan lopuksi valiokunnassa käytiin keskustelua siitä, mitkä olisivat ne todella tärkeät asiat, jotka nyt pitäisi tästä sitten noukkia, koska niitä

nyt jokaisella oli hyvin paljon. Todettiin, että työttömyys ja sen heijastusvaikutukset on tuotu esille vakavana ongelmana, mutta haluttiin sanoa nimenomaan se, että valiokunta edellyttää hallituksen tulo- ja menoarvion ja lainsäädännön valmistelussa huolehtivan lasten, nuorten ja lapsiperheiden aseman oikeudenmukaisesta kehittämisestä. Tämä oli tietysti sanamuodoltaan asia, josta opposition kanssa keskusteltiin, ja löydettiin sitten sellainen sanamuoto, joka kaikkia saattoi tyydyttää.

”Lasten ja nuorten tulevaisuudelle ovat koulu ja maksuton esiopetus keskeisiä palveluja ja tärkeä väylä elämänhallinnan saavuttamiseen. Neuvoloiden ja kouluterveydenhuollon erityisosaaminen on voitava säilyttää väestövastuista palvelurakennetta kehitettäessä. Näin taataan perheille, lapsille ja nuorille palvelut, jotka ehkäisevät erityisen tehokkaasti ongelmia ja ohjaavat varhaisessa vaiheessa hoitoon. Ne ovat siksi kokonaistaloudellisesti perusteltuja.” Viimeisiin virkeisiin sisältyvät mietinnössä olevat monet asiat. Vaikka ne toisaalta vaativat taloudellisten resurssien uudelleen suuntaamista ja joissakin tapauksissa ehkä niitä lisääkin, lopputulos aika lyhyellä tähtäyksellä on se, että siinä myös säästetään yhteiskunnan menoja ja toisaalta lasten ja lapsiperheiden suhteellinen asema ja oikeudenmukaisuus paranee.

Ed. Bryggare: Arvoisa puhemies! Häiriintynyt mies ryntäsi viime viikolla skotlantilaisen pikkukaupungin ala-asteen urheilusaliniin ja ampui 16 lasta, heidän opettajansa ja lopulta itsensä. Uutinen kosketti varmaan montaakin meistä enemmän kuin entisen Jugoslavian pitkään jatkuneet kärsimykset tai Afrikan lasten nälkä. Skotlanti on kuin Suomi, rauhaa ja sivistynyt. Eihän meillä satu mitään pahaa, haluamme ajatella. Mutta maailma, jossa elämme, on tulvillaan kaikenlaista pahaa ja pahuutta, eivätkä lapsemme voi aina olla siitä erossa. Tämän ahdistuksen voin, ainakin minä vanhempana, sietää vain ajatteleamalla, mitä sellaista voin tehdä tänään, jolla lasteni huominen on parempi kuin tämä päivä.

Monet Suomen lapset ovat viime vuosina saaneet kokea työttömyyden ja laman perheissään. Vanhempien työttömyys on erittäin konkreettista niiden yli 250 000 lapsen elämässä, joiden kodeissa eletään työttömyyden arkea. Työttömyys vaikuttaa epäsuorasti myös tulevaisuuttaan suunnittelevien nuorten elämään. Viime vuosien tylyt nuorisotyöttömyysluvut ovat poistaneet

turhat luulot monilta. Jääkö mitään jäljelle, jos tulevaisuudensuunnitelmista puuttuu toiveikkuus? Lapsilla ja nuorilla pitää olla oikeus tulevaisuudensuunnitelmiin ja unelmiin. Tulevaisuudensuunnitelmathan ovat lopulta hyvin tavanomaisia: koulutus, työpaikka, puoliso tai vaikkapa omat lapset. Ratkaisujen löytäminen yhteiskunnan suuriin ongelmiin, kuten työttömyyteen, on myös parhainta lapsipolitiikkaa.

Suomalaisilla lapsilla on etuoikeus moniin huippuluokan palveluihin. Lapset pääsevät terveydenhuollon piiriin jo ennen syntymäänsä. Kattavat järjestelmät mahdollistavat ennalta ehkäisevän terveydenhuollon. Neuvolat ja kouluterveydenhuolto nauttivat suurta arvostusta käyttäjiensä keskuudessa. Viime aikojen uutiset kuntien päätöksistä leikata kouluterveydenhuolosta ovat erittäin huolestuttavia, eikä näin näennäisiin säästötoimiin pidä ryhtyä.

Sosialidemokraattien suuri tavoite, jokaisen lapsen subjektiivinen oikeus kunnalliseen päivähoidon, toteutui vuosikymmenten vääntämisen jälkeen tämän vuoden alussa, lopultakin. Päätöstä arvosteltiin etukäteen melkein enemmän kuin ymmärrettiin. Olihan kunnallisen päivähoiton laajentaminen poikkeuksellista palvelujen lisäämistä säästöpäätösten aikana. Epäilyistä huolimatta kunnat ovat hyvin onnistuneet järjestämään tarvittavat hoitopaikat, ja järjestelmä toimii hyvin.

Päivähoitokeskustelu kuitenkin jatkuu. Nyt päivän sana on esiopetus. Ajatus on hyvä ja kannatettava. Läpi elämän kestävä opintie voi hyvin alkaa pienin askelin varhaisessa vaiheessa. Esiopetus parantaa oppimistaitoja ja toivottavasti innostaa pieniä kouluun tulijoita. On tärkeää, että myös työttömien lapsilla on oikeus esiopetukseen ja samaan viriketasoon kuin muilla lapsilla. Toteutuupa esiopetus koulussa tai päiväkodissa, on sen oltava maksuton.

Vaikka koulutuksesta keskustellaan lapsipolitiikan yhteydessä, on se nähtävä koko elämän läpi kulkevana jatkumona. Koulutus ei pääty silloin, kun lapsuus päättyy. Korkeatasoinen koulutus on tärkeää kaikille, eikä riitä, että vain yhteiskunnan eliitissä on huippuosajia. Korkea elintaso on mahdollista vain korkean osaamisen yhteiskunnassa. Jaettavaa syntyy, kun mahdollisimman monilla on hyvät perusvalmiudet tehdä työnsä mahdollisimman hyvin ja tehokkaasti. Toisaalta nyky-yhteiskunta on monimutkainen kokonaisuus, jossa menestyksellä elämä onnistuu paremmin, jos on taitoa toimia oikein. En myöskään halua unohtaa vanhaa kansanvalis-

tuksen aatetta, jonka mukaan sivistys ja tieto luo mielekästä sisältöä jokaisen meidän elämäämme.

Koulun tarjoamat palvelut ulottuvat kaikkiin lapsiin ja nuoriin. Koululla ja koulutuksella on erittäin tärkeä merkitys lapsiin kohdistuvan vaikuttamisen kanavana. Lapset oppivat koulussa muutakin kuin opetussuunnitelmassa mainitut asiat. Koulun pienoismaailma opettaa yhteiskunnan käyttäytymis- ja pelisääntöjä, halusimme sitä tai emme. Koulussa käsitys omasta itsestä oppivana ja etevänä ihmisenä joko vahvistuu tai heikentyy. Lapset käsittävät jo hyvin varhain, mikä on heidän paikkansa yhteiskunnassa. Koulun pitää kannustaa ja tukea lapsen myönteistä käsitystä itsestään oppivana ja pärjäävänä ihmisenä. Tämä on ensiarvoista koulutuksen merkitystä korostavassa yhteiskunnassa.

Koulu on lasten työtä. Työstä tulee pitää ja työssä pitää olla oikeus viihtyä. Miksi käy niin, että ekaluokkalaiset rakastavat koulua, mutta kouluinto laantuu, mitä pitemmälle koulua käydään? Oppimisen ilon ja koulussa viihtymisen eteen on todella alettava tehdä paljon töitä. Perheiden ja koulujen yhteistyötä on lisättävä. Koulusta on tehtävä toiminnan keskus, oli toiminta henkistä tai fyysistä laadultaan.

Viime vuosien säästöt ovat kohdistuneet myös koulujen resursseihin. Materiaalikulujen lisäksi on jouduttu karsimaan tuki- ja erityisopetuksesta, mikä vaikuttaa muutenkin syrjäytymisvaarassa olevien lasten elämään. Peruskoululla on hienot tukipalvelukeinot terveydenhuollon, psykososiaalisen oppilashuollon, erityisopetuksen ja tukiopeutuksen muodossa. Näistä säästämisen tulee kalliiksi, kun syrjäytymiskierrettä ei saada ajoissa katkeamaan. (Eduskunnasta: Näin on!) — Kyllä. — Kaikille lapsille kuuluvat neuvolapalvelut, päivähoito ja peruskoulu toimivat upeasti myös lastensuojelua tukevin palveluin, leimaamatta, tukien normaaliuteen ja ennalta ehkäisten.

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä suhtautuu ehdottoman kielteisesti peruskoulujen yksityistämiseen. Kunnallisten palveluiden on säilyttävä jatkossakin niin korkeatasoisina, että kaikki lapsiperheet haluavat niitä käyttä.

Hyvät edustajatoverit! Lastensuojelun kehittäminen voi tuntua marginaaliselta, jollei sitä itse tarvitse kohdata. Onnistunut lastensuojelutyö voi kuitenkin olla yksittäisen lapsen kannalta elämän ja kuoleman kysymys. Tilanteessa, jossa ennalta ehkäisevä lastensuojelu ei ole onnistunut, on tärkeää, että lastensuojelu tulee apuun riittävän varhaisessa vaiheessa. Mitä myöhemmin las-

tensuojelu pääsee mukaan lasta auttamaan, sitä hankalammaksi ja kalliimmaksi lasten auttamisen muodostuu. Lastensuojelun lapset ovat yhteiskunnalle lopulta miljoonien markkojen lapsia. Lapselle itselleen on jo, ikävä kyllä, tässä vaiheessa aiheutunut valtavasti vahinkoa, jota ei voi rahalla mitata.

Lastensuojelun järjestämisen vastuu on kunnilla. Kuntien säästölinja on voinut johtaa siihen, että taloudellisista syistä vältetään huostaanottoja eikä helposti käännnyt asiantuntijan puoleen. Pienen kunnan taloudessa kalliit, tosin harvinaiset, lastensuojelutoimet tuntuvat huomattavasti. Kalliiden huippujen tasoittelemiseksi ehdotetut kuntien yhteistoimintaan perustuvat rahastot on erittäin hyvä esitys, jota kannattamme lämpimästi.

Kuten sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö painottaa, on lastensuojelutyön onnistumisen edellytys eri viranomaisryhmien ammattitaito ja yhteistyökyky. Lastensuojelu on monien ammatikuntien temmellyskenttä, jossa onnellisinta olisi, että eri ammatikunnat myöntäisivät toistensa tarpeellisuuden ja näkisivät lasten parhaan kaikkien yhteisenä tavoitteena.

Lastensuojelussa, kuten lapsipolitiikassa, lapsen etu on tärkein lähtökohta. Lapsi on kuitenkin aina osa perhettä ja vanhemmat ovat lapselle tärkeintä maailmassa. Lastensuojelutyö on pyrittävä tekemään yhdessä perheen kanssa koko perhettä tukien. Suvun ja isovanhempien merkitystä ei ole viime aikoina liikoa painotettu. Nyt taas on aika muistaa mummien ja pappojen tärkeys lapselle. Etenkin elämän kriisitilanteissa turvallisten aikuisten tarpeellisuus korostuu. Lapsilla pitää olla perheen lisäksi oikeus isovanhempiinsa, myös avioerotilanteissa.

Sosiaalivaliokunnan mietinnössä puututaan alkoholistiäitien ja toisaalta päihdeongelmaisten nuorten tilanteeseen. Äitien juopottelu vaurioittaa syntymätöntä lasta, eivätkä nuoret kykene selviytymään päihdeongelmastaan omin avoin. Pakkohoito on raju ja rohkea ratkaisu, mutta päihdeongelmaisen nuoren kannalta tahdonvastainen hoito on erittäin perusteltua. Sen sijaan alkoholistiäitien pakkohoito karkottaa hoitoa pelkäävät äidit pois neuvolan ja muun avun piiristä. Alkoholistiäitien ongelmaan on mahdollista löytää ratkaisuja, jotka vapaaehtoiselta pohjalta tukevat äitiä tilanneraittiuteen ja äitiyteen.

Suomi tarvitsee lapsiasiavaltuutetun. Kuten sosiaali- ja terveysvaliokunta mietinnössään esittää, lapsiasiavaltuutetulla tulee olla mahdollisuudet ja voimavarat vaikuttaa viranomaisten

päätöksiin ja yhteiskunnan ilmapiiriin niin, että lasten oikeudet ja asema huomioidaan. Virkaa perustettaessa on pidettävä visusti huoli siitä, ettei tästä tule hömppävirkka jollekin mukavalle sosiaalialan ihmiselle, vaan lapsiasiavaltuutettu on arvostettu ja vakavasti otettava vaikuttaja tässä maassa. Hänen on oltava ennen kaikkea lasten ja nuorten uskottu.

Arvoisa puhemies! Lapsipolitiikka ei ole pelkkää lastenhoitoa tai -suojelua tai neuvoloita. Kaikki politiikka on lapsipolitiikkaa, sillä kaikki päätökset vaikuttavat myös lapsiin. Tämä yhteys pitäisi oivaltaa sekä valtakunnanpolitiikassa että kunnallisellakin tasolla, kun päätöksiä tehdään ja toimeenpannaan. Lamasta ja työttömyydestä huolimatta suomalaisen lapsen asiat ovat suhteellisen hyvin. Toki viime aikoina leikkaukset ja palveluiden karsiminen tuntuvat perheiden taloudessa. Kuitenkin lapsen edun näkökulmasta tärkeämpää on turvallinen suhde läheisiin aikuisiin kuin velkarahalla kustannettu yltäkylläisyys. Lastemme etu on epäilemättä, että hoidamme maamme talouden niin hyvin, että lapsillemme jää muutakin kuin konkurssikypsä lintukoto perinnöksi.

Maapallo pienenee, ja kansainväliset ongelmat tulevat yhä lähemmäksi. Tulevaisuudessa lapsemme ovat entistä selvemmin sidoksissa kansainväliseen päätöksentekoon. Maailman laajuiset ongelmat, kuten saastuminen ja väestöräjähdytys, koskettavat jokaista. Voi vain toivoa, että me pystymme luomaan lapsillemme sellaista rohkeutta ja tulevaisuudenuskoa, jonka avulla he haluavat ottaa tulevaisuuden tuomat haasteet vastaan.

Ed. Norrback merkitään läsnä olevaksi.

Ed. H u u h t a n e n : Arvoisa puhemies! Vuonna 1990 eduskunta päätti lastensuojelulain muutoksista. Tuolloin eduskunta edellytti, että muutosten vaikutuksia seurataan ja niistä annetaan selonteko. Paitsi kyseisiä lakimuutoksia on yhteiskunnassa ja lasten elinympäristössä tapahtunut huomattavia muutoksia, joita silloin ei osattu arvata. Niinpä tarkastelukulmaakaan ei voi rajoittaa suppeasti vain joihinkin lainkohtien muutoksiin.

Valiokunnan kuulemissa asiantuntijalausunnoissa on kiinnitetty huomiota aivan samaan seikkaan. Monet asiantuntijat ovatkin pitäneet selonteon tarkastelukulmaa liian suppeana, ja

näihin näkemyksiin voi toki yhtyä. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöön on otettu mukaan lisänäkökohtia. Mielestämme on merkittävää, että valiokunta on kiinnittänyt huomiota niihin uhkiin, joita esimerkiksi yhteiskunnan säästötoimet aiheuttavat vaikeimmissa ja haavoittavimmissa olosuhteissa eläville lapsille. Niin ikään on hyvä, että tunnustetaan perheiden oikeus pienten lasten hoitomuodon valintaan. Tässä yhteydessä haluan todeta, että keskustan tavoite on arvostamamme kunnallisen päivähoiton rinnalle kehittää muitakin hoidon vaihtoehtoja eikä tyytyä vain yhteen vaihtoehtoon.

Keskustan ryhmä korostaa, että periaatteellisten kannanottojen on tultava näkyviin myös käytännön päätöksenteossa. Valitettavasti on todettava, että viime aikoina näin ei ole tapahtunut. Tiedot eräistä valmistelussa olevista asioista kertovat myös, että uhka uusista lapsiperheiden kannalta hyvin ikävistä päätöksistä on edelleen todellinen.

Arvoisa puhemies! Valiokunnan mietinnössä sanotun lisäksi keskustan eduskuntaryhmä haluaa nostaa esiin kysymyksiä, jotka mielestämme ovat olleet liian vähän esillä lapsi- ja perhepoliittisessa tavoitteenasettelussa ja keskustelussa.

Ensinnäkin mielestämme on kiinnitettävä erityistä huomiota nimennomaan perheiden hyvinvointiin, mitä ilman ei voi olla myöskään lasten hyvinvointia.

Toiseksi tarkastelujakso on ulotettava erittäin pitkälle tulevaisuuteen.

Kolmanneksi tarkasteluun on lähdettävä aivan eri tavalla lasten, perheiden ja kansalaisyhteiskunnan suunnasta kuin selonteossa, jossa korostuvat viranomaisnäkökulma ja juridiset seikat.

Neljänneksi nousee esille lainsäädännön koostamistarve, koska monimutkaistunut lainsäädäntö vaikeuttaa asioiden hoitoa ja on ongelmallista kansalaisten oikeusturvankin kannalta. Käsittelemme näitä neljää asiakokonaisuutta yksityiskohtaisemmin jäljempänä.

Arvoisa puhemies! Suomen ja suomalaisten lasten asema on kansainvälisesti vertaillen varsin hyvä. Esimerkiksi palvelut ja lapsiperheiden sosiaaliturva ovat kehittyneet viime vuosikymmeninä merkittävästi. Vuosikymmenen vaihteessa alkanut lama pysäytti palvelujen ja etuuksien määrällisen kehityksen ja johti joiltakin osin niiden supistumiseen.

Valtiovallan lähtökohtana kuitenkin oli vielä viime vaalikaudella, että heikoimmassa asemassa olevien asema turvataan. Perusturvan tasoa ei

heikennetty ja esimerkiksi kuntien valtionosuusleikkaukset pyrittiin tekemään maltillisesti. Siitä huolimatta kunnissa on säästetty myös palveluita, jotka on tarkoitettu vaikeimmassa tilanteessa eläville lapsille tai perheille. Tällaisia ovat muun muassa tukiovetus ja erityisopetus, lastensuojelu, psykiatriset palvelut sekä eräät ennaltaehkäisevän toiminnan muodot.

Lapsipoliittisen selonteon lähete keskustelussa ja samoihin aikoihin jättämässämme välityksessä viime syksynä kiinnitimme huomiota uuhkiin, jotka silloin leijuivat ilmassa kuluvan vuoden talousarvion osalta. Varoittavia sanojamme ei kuultu. Eduskunnan enemmistö päätti merkittävistä linjamuutoksista muun muassa toimeentulon perusturvan ja perhepoliittisten tukien osalta sekä leikkasi kuntien valtionosuuksia niiden palvelut vaarantavalla tavalla. Näiden päätösten seurauksena muun muassa kuntien toimeentulotukimenojen tarve on kasvanut rajusti. Tämä osoittaa, että leikkaukset ovat kohdistuneet vaikeimmassa tilanteessa eläviin. Nämä ovat huomattavan usein lapsiperheitä, aivan kuten valiokunnan puheenjohtaja asian esitti.

Arvoisa puhemies! Keskustan ryhmä vetoaa, että perheiden hyvinvointiin kiinnitetään vakavaa huomiota käytännön päätöksenteossa eikä vain periaatteellisessa keskustelussa. Niinpä joudumme kysymään hallitukselta uudelleen, missä viiptyy sosiaaliturvaselonteko, jonka piti valmistua jo viime syksynä. Huolestuneina olemme kuulleet ja lukee myös kansanedustaja Auran kannanottoja rajuista lisäleikkauksista perhepoliittisiin etuuksiin, esimerkiksi lapsilisiin. Kannanotoista on syytä olla huolissaan, sillä kansanedustaja Aura toimii kokoomuksen talouspoliittisen työryhmän puheenjohtajana ja samasta puolueesta on myös valtiovarainministeri.

Keskusta varoittaa hallitusta Uuden-Seelannin mallin kopioinnista, koska se johtaisi kansalaisten kahtiajaon jyrkentymiseen. Meidän tavoitteemme on asianmukaisten palvelujen turvaaminen ja perustulojärjestelmä, jonka varaan voidaan rakentaa toimiva työllisyyspolitiikka ja kohtuullinen ansioturva. Äärimmäisen tärkeää on, että kaikki kansalaiset kyetään pitämään mukana rattailla.

Oikea suhtautuminen lasten ja perheiden tarpeisiin ei ole merkittävää vain tällä hetkellä, vaan myös pitkällä tulevaisuudessa. Yhteiskunnan tehtävänä on huolehtia toimivan perhe- ja väestöpolitiikan edellytyksistä ja perheiden valintamahdollisuuksista.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton puheenjohtaja, professori Kauko Kouvalainen on eräiden muiden tahojen ohella kiinnittänyt huomiota maamme väestökehityksen uhakuviin. Ikärakenteemme on muuttumassa nopeasti epäedulliseksi. Vaikka väestö on tällä hetkellä kasvava, on tapahtumassa käänne, joka uhkaa suomalaisten tulevaisuutta. Nykyisellä syntyvyyden tasolla väestö alkaa nopeasti vähetä noin vuodesta 2030 alkaen ja laskee neljään miljoonaan parissakymmenessä vuodessa ja sen jälkeen vuosisadan loppuun mennessä 2,3 miljoonaan asukkaaseen. Väestömäärän pysyminen nykytasolla edellyttäisi 30 prosentin eli noin 20 000 lapsen lisäystä nykyiseen 65 000 syntyvään lapseen vuodessa. Professorin mielestä sekä väestöpoliittisista että kasvatuksellisista syistä olisi hyvä, että perheessä olisi useampia lapsia. Hän on myös vedonnut voimakkaasti kotihoidontuen säilyttämisen puolesta sekä kotiäidin tai koti-isän oikeuteen sairauspäivärahaan pitäen sitä eettisenä ja sosiaalisena itsestäänselvytyksenä.

Onkin käsittämätöntä, että nimenomaan lasten kotihoidontukea leikattiin rajusti vuoden vaihteessa ja että se on ns. tuloloukkuselvityksen yhteydessä joutumassa kokonaan uhanalaiseksi. Keskusta ei voi hyväksyä lasten kotihoidontuen romuttamista.

Emme myöskään hyväksy perhepoliittisten etujen leikkauksia sillä perusteella, että vain niiltä voidaan viedä, joille valtion budjetista jotakin annetaan. Säästötoimien keinovalikoima on toki monipuolisempi. On muistettava, että perhepoliittisilla tuilla kompensoidaan lapsiperheiden ja muiden väestöryhmien välisiä todellisia kustannuseroja. Perhepoliittiset edut voidaankin mieltää meidän kaikkien eräänlaisina eläke- ja henkivakuutuksina. Erityiskysymyksenä tulee ottaa huomioon eräitä tilanteita, kuten monilapsisuus, kaksos- tai kolmoslapsiperheet sekä adoptiolapsiperheet. Erityisperheitä koskevat epäkohdat voidaan korjata ilman merkittäviä valtiontaloudellisia vaikutuksia.

Arvoisa puhemies! Asiantuntija-arviossa hallituksen lapsipoliittista selontekoa pidettiin kaipa-alaisena ja liiaksi viranomaisnäkökulmaa ja juridisia seikkoja korostavana. Vaikka selonteossa on monia yksityiskohtia ja ehdotuksia, joita tuemme, katsomme, että lasten, perheiden ja kansalaisyhteiskunnan näkökohdat olisi tullut paremmin huomioida.

Yhteiskunnan voimavarojen niukentuessa järjestöt muodostavat mahtavan voimavaran. Niiden parissa toimivien ihmisten aktiivisuutta,

oma-aloitteisuutta ja uhrautuvaisuutta on kunnioitettava. Järjestöjen kautta ovat tulleet esille monet ideat, joista myöhemmin on lähtenyt liikkeelle laajempi yhteiskunnallinen toiminta. Tällainen esimerkki on muun muassa lastenneuvolatoiminta. Myös lapsiasiamiehen toiminta on jo pitkään ollut toimiva esimerkki järjestötyön mahdollisuuksista. Selonteossa ehdotetaan nyt perustettavaksi lapsiasiavaltuutetun virka, jonka tehtäväkuva on linjattu valiokunnan mietinnössä. Tuemme tätä esitystä samoin kuin valiokunnan muitakin kannanottoja viranomaistoiminnan kehittämistä. Viranomaistoiminnan kehittäminen ei kuitenkaan ole ratkaisu lapsipolitiikan kaikkiin ongelmiin, vaan perheiden, lähiyhteisöjen ja vapaaehtoistoiminnan mahdollisuksia on enenevästi hyödynnettävä.

Arvoisa puhemies! Monessa yhteydessä on tullut esille, että yhteiskuntamme lainsäädäntö on kehittynyt aivan liian monimutkaiseksi. Tämä on ongelma monilla muillakin sektoreilla, mutta myös lapsi- ja perhepolitiikkaan liittyvissä asioissa. Pyrkimykset lainsäädännön kehittämiseen ja yksinkertaistamiseen ovat kannatettavia. Tilkkutäkin paikkaamisesta uudelleen ja uudelleen on päästävä eroon. Toivottavasti kannustinloukkujen purkamistyössäkin pysyy tämä tavoite mielessä, mihin kylläkään julkisuuteen tihkuneet tiedot valmisteluista eivät viittaa.

Lainsäädäntöä tulisi kehittää ja koota siten, että lasten ja perheiden tarpeet voitaisiin ottaa kokonaisvaltaisesti huomioon. Lainsäädännössä tämä merkitsee radikaalia remonttia, yksittäisten lakien kumoamista ja niiden sisältämien määräysten kokoamista vain muutamaan lakiin. Pelkistettynä tarvittaisiin laki lapsiperheiden yleisestä tuesta ja toinen laki, jossa määriteltäisiin sairaan ja/tai vammaisen lapsen sosiaaliturva. Etuuksien hakemista, päätöksentekoa, maksatusta, muutoksenhakua, tietosuojaa ja vastavia kysymyksiä koskevat määräykset pitäisi yhdenmukaistaa ja sisällyttää yhteen lakiin. Näin edeten voitaisiin välttyä monilta sellaisilta ongelmilta, jotka nyt ovat niin perheiden kuin asiointi valmistelevienkin riesana.

Valtio ei saa myöskään asettaa valtionosuuksien leikkauksilla kuntia liian ahtaalle. Vähäraisimpienkin kuntien mahdollisuudet esimerkiksi lastensuojelun erityispalvelujen järjestämiseen on turvattava joko tasausrahaston tai valtion suoran taloudellisen vastuun avulla.

Arvoisa puhemies! Keskustan eduskuntaryhmä yhtyy sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnössä esitettyihin kannanottoihin. Kiirehdimme

päätöksiä, joilla lasten ja lapsiperheiden asema voidaan turvata ja näin turvata myös yhteiskunnan tasapainoinen kehitys pitkälle tulevaisuuteen.

Ed. Juhantalo merkitään läsnä olevaksi.

Ed. P e r h o : Arvoisa puhemies! Ennen varsinaista ryhmäpuheenvuoroani haluaisin kommentoida ed. Huuhtasen pelottelua siitä, että lapsilisiä oltaisiin reippaasti leikkaamassa. Niissä kaavailuissa, joissa mietitään perhepolitiikan ja perheiden etuuksien kokonaisuutta, mielestäni lapsilisien merkitys vain korostuu. Niiden pitää olla jatkossa keskeisin lapsiperheiden ja lapsettomien perheiden välisiä kustannuseroja takaava etuus. Olisi varsin epäloogista ja epätarkoitukseenmukaista ja myös epäinhimillistä mennä tähän etuuteen puuttumaan. Se siitä.

Selonteon otsikointi ”lastensuojelusta lapsipolitiikkaan” kuvaa hyvin lastensuojelun tarkointa tavoitetta: edistää lasten ja perheiden hyvinvointia ja siten ehkäistä lastensuojelun tarve, mikäli mahdollista, jo ennakolta. Meidän kaikkien edun mukaista on se, että lapsuuden voi viettää tasapainoisesti ja turvautusti. Tasapainoisesta, ehjistä lapsesta tulee vastuullinen, ehjä aikuinen, joka on valmis kantamaan vastuuta itsestään, lähimmäisistään ja koko yhteiskunnasta.

Suomalaisesta lapsipolitiikasta puhuttaessa on todettava se, että mihin tahansa maahan verrattuna lasten asema Suomessa on edelleenkin hyvä, vaikka ongelmat ovat lisääntyneet. Lapsikuolleisuus on maailman pienimpiä, neuvolajärjestelmämme on ainutkertainen, samoin kattava kouluterveydenhuoltomme. Oppivelvollisuuden suorittaa lähes poikkeuksetta jokainen lapsi. Näistä vahvuuksista on niukkenevissa oloissakin edelleen pidettävä kiinni. Lasten oikeusturva on hyvin kehittynyt, vanhemmuuden tukeminen ja lastensuojelu on laajamittaista. Myös lapsia koskevia tietojärjestelmiä ja tutkimustietoa on käytettävissä.

Ennen kuin tarkastelen yksityiskohtaisemmin selonteon toimenpide-ehdotuksia, kommentoin yleisesti lapsipolitiikassa selonteossa valittua näkökulmaa. Selonteon yleisilme — varmasti siitä johtuen, että tässä on paljolti keskitytty lastensuojelulain toimivuuteen — on suojelukeskeinen ja siitä jäi vähän pykäläinen maku, vaikka eduskunta aikanaan edellytti selontekoon liittyvällä

ponnellaan laajempaa lapsipoliittista näkökulmaa käsitellessään selontekoa vuonna 1989. Selonteossa keskitytään jo vaikeuksissa oleviin lapsiin ja heihinkin aika paljolti viranomaiskäytöiden näkökulmasta. Lähtökohtana olisi voinut olla lapsiväestö kokonaisuudessaan.

Hedelmällisin lähtökohta on tarkastella lapsia heidän normaalissa elinympäristössään, elämäpiirissään ja tarkastella vaikuttamisen kohteita ympäristössä, asuinmiljöössä, kaupungissa, maalla, lasten kodeissa, neuvolatoiminnassa, päivähoidossa ja koulun taholla. Etsimällä näiden heikkouksia ja vahvuuksia ja kehittymismahdollisuuksia sekä ennen kaikkea tukemalla vanhemmuutta ja perheitä päästään ongelmien ennaltaehkäisyyn.

Tämän yleisen lapsinäkökulman vahvistamisen ohella on erityistä huomiota, totta kai, kiinnitettävä niihin perheisiin, joihin on kasautunut vaikeuksia. Kriisiytymisen ja itsenäisen elämänhallinnan menetykseen johtavan kehityksen torjumiseksi ongelmiin olisi päästävä tarttumaan ajoissa ja katkaisemaan syrjäytymisen ketju.

Ensisijainen vastuu lapsesta on aina lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla. Tämän rinnalla varhaiskasvatuksella ja koululla on kasvava merkitys ennalta ehkäisevässä lastensuojelutyössä ja ylipäättensä lasten hyvinvoinnissa. Opiminen ja kouluttautuminen ovat nousemassa yhä keskeisemmiksi elämän hallintakyvyn ja tulevan elämän laadun ehdoiksi. Erityisiä toimenpiteitä tarvitaan riittävän ja laadukkaan opintojen ohjauksen sekä tuki- ja erityisopetuksen takaamiseksi. Tähän muun muassa opetusministeri Heinonen on kiinnittänyt kuntien vakavaa huomiota. Koulutuksen perusturvavaroitteen on toteuduttava jokaisen lapsen kohdalla. Kodin ja koulun yhteistyön merkitys on jatkossa myös entistä suurempi.

Esiopetuksen ja päivähoidon laadukkuus sekä riittävä saatavuus on ensiarvoisen tärkeää lapsen ja koko perheen hyvinvoinnin kannalta. Tässä mielessä vuoden alusta voimaan astunut päivähoitolaki on tavattoman tärkeä. Päivähoidon kautta myös lastensuojeluongelmiin voidaan ajoissa puuttua. Lapsiperheillä on oltava mahdollisuus valita elämäntilanteeseensa parhaiten sopiva hoitomuoto. Kotihoidon mahdollisuus on turvattava myös tulevaisuuden päivähoitoratkaisuissa.

Lasten ja nuorten syrjäytyminen on tämän päivän ongelma, joka on nähtävissä muun muassa kouluissa. Koulukiusaaminen, kouluväkivalta, rasistiset asenteet sekä päihdeongelmat ovat

vakavia merkkejä syrjäytymisestä ja turvattomuuden tunteesta. Jatkossa tarvitaan entistä tavoitteellisempaa ja tiiviimpää koulun, nuorisotoimen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyötä. Lapsille olisi pystyttävä tarjoamaan heidän omista tarpeistaan lähteviä toiminta- ja harrastusmahdollisuuksia, tässä yhteydessä nuorisotyöllä on myös annettavaa. Samoin järjestöillä ja niiden vapaaehtoistyöllä on merkittävä roolinsa ja ne antavat lisävoimavaroja ennaltaehkäisevässä työssä. Monet lastensuojelun uudet innovaatiot ovat lähteneet julkisen hallinnon ja järjestöjen hedelmällisestä yhteistyöstä liikkeelle.

Lastensuojelu on eri tahojen välistä verkostomaista yhteistyötä, jonka onnistumisen edellytyksenä on ennakkoluulottomuus. Vastassa on edelleenkin korkeita raja-aitoja ja sitkeästi eläviä ennakkoluuloja. Yhteistyötä voidaan edistää säädösmuutoksia, mutta ennen kaikkea tarvitaan asennemuutosta ja uutta ajattelutapaa. Koulutuksella ja työnohjauksella on tässä suuri merkitys.

Lasten terveydenhuollon suurimpia ongelmia näyttävät olevan mielenterveyspalveluiden saatavuus, terapia- ja lastenpsykiatristen palvelujen saatavuus. Erityistä vajausta on avopalveluissa, nuorille soveltuvissa hoitoyksiköissä ja koulujen psykososiaalisessa oppilashuollossa. Maan eri osissa on huolestuttavia eroja muuan muassa sairaanhoitopiirien lapsi- ja nuorisopsykiatrisissa palveluissa.

Lasten ja nuorten kasvava päihteiden ja huumeiden käyttö on toinen merkittävä haaste. Kiireellisimpiä toimenpiteitä onkin päihteitä ja huumeita käyttävien sekä psyykkisesti oirehtivien lasten ja nuorten hoitoedellytysten kuntoon saattaminen. Kyse ei ole yksin hoitopaikoista vaan koulutuksesta, ongelmien varhais-toteamisesta ja uskalluksesta käyttää niitä keinoja, joihin jo nyt lainsäädäntömme antaa mahdollisuuden. Ennalta ehkäisevän lastensuojelun juuret ulottuvat aina opettajan koulutukseen asti. Heillä tulisi olla pedagogisten perusvalmiuksien lisäksi asiantuntemusta nuorten päihteiden ja huumeiden käytön toteamiseen ja siihen puuttumiseen.

Kouluterveydenhoitaja on helposti lähestyttävissä oleva aikuinen, jolle lapsi tai nuori voi kertoa ongelmistaan. Neuvoloiden ja kouluterveydenhuollon erityisosaaminen onkin säilytettävä, jotta apu olisi saatavissa mahdollisimman helposti ja varhaisessa vaiheessa. Kouluterveydenhoitajan olisi hyvä olla tavattavissa lähellä lasta riittävän usein. Tähän on sosiaali- ja terveysva-

liokunta yksimielisesti halunnut kiinnittää kuntien päättäjien vakavaa huomiota.

Lastensuojelulain perimmäinen tarkoitus on taata kaikille lapsille oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön, tasapuoliseen kehitykseen sekä etusija erityiseen suojeluun. Tämä ylevä tehtävä ei valitettavasti kuntatasolla ole auennut esimerkiksi silloin, kun tehdään aika ratkaisevia asuinympäristön laatuun ja muuhun ihmisen elinympäristöön vaikuttavia päätöksiä. Jo puuttumalla ympäristöön kaavoituksen keinoin voidaan estää esimerkiksi kaupunkiköyhyydelle ominainen ongelmien kasautuminen. Inhimillisintä, tehokkainta ja edullisinta olisi nähdä ongelmien alkujuuret jo muun muassa tässä vaiheessa ja tästä näkökulmasta.

Vaikka me pystyisimme nykyistä parempaan ja tehokkaampaan ennalta ehkäisevään toimintaan, on kuitenkin selvää ja realistista olettaa, että aina tarvitaan myös korjaavia toimenpiteitä. Niukkojen resurssien oloissa toimenpide-ehdotuksissa on lähdettävä siitä, mikä on kiireellisintä ja lasten kannalta tärkeintä. Seuraavassa kommentoin joitakin lastensuojelulakiin selonteossa esitettyjä parannusehdotuksia.

Salassapitosäädösten lieventäminen sekä erityisesti niiden tulkinnan ja yhteistyövelvoitteiden selkeyttäminen ovat paikallaan, jotta sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyö edistäisi nykyistä paremmin lapsen edun toteutumista. Valitettavasti käytännön tilanteissa asia on juuri päinvastoin.

Aito yhteistyö edellyttää asennemuutosta ja aivan uudenlaista ajattelutapaa. Moniammatillista ja poikkihallinnollista yhteistyötä on kehitettävä ja sen keinoin on mahdollista luoda tehokkaampia toimintamuotoja ja ehkä löytää lisää voimavarojakin ennalta ehkäisevään työhön.

Lastensuojelun järjestämisvastuuta tulee selkiyttää säädösmuutoksilla, jotta lasten pallottelusta päästään eroon. Toiminnallinen yhteistyö lastensuojelussa on kannatettavaa myös kuntien kesken. Lastensuojelullisesti vaikeita tapauksia on Suomessa kuitenkin niin vähän, että pienemmissä kunnissa ei aina kerry riittävää asiantuntemusta ongelmien ratkaisemiseksi. Lisäksi joissakin kunnissa taloudellisista syistä ei tehdä esimerkiksi välttämättömiä huostaanottoja tai koulukotisijoituksia. Tähän on löydettävä ratkaisu esimerkiksi kuntayhtymäpohjalta. Sosiaali- ja terveysministeriössä valmistellaankin parhailaan asian ratkaisemiseksi konkreettista mallia, joka olisi ehkä loogista ratkaista valtiosuusuudistuksen yhteydessä.

Kokoomuksen eduskuntaryhmä kannattaa

lastensuojelulain muuttamista siten, että lapsen mielipiteen esiintulo turvataan vielä nykyistä paremmin ja että lapselle annetaan määräämis-oikeus ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.

Uskottu mies -menettelyn kehittäminen on perusteltua, koska lapsen ja huoltajan etu saattavat lastensuojelutilanteissa joutua vastakkain. Menettely on tarpeen myös silloin, kun kun lapsi muutoin tarvitsee edustajaa tai avustajaa.

Kannatettavia ovat myös lastensuojelulain kiireellistä huostaanottoa ja avohuollon sijoitusta koskevien aikarajojen tarkistukset. Nykyisellään aikarajat saattavat olla liian tiukkoja ja sitovia taatakseen kaikissa tapauksissa riittävän perusteelliset tutkimukset ennen toimenpiteiden suorittamista.

Samoin jälkihuoltovelvoitteen ulottaminen avohuollon tukitoimin sijoitettuihin lapsiin ja heidän perheisiinsä on välttämätöntä, koska ilman sitä monen lapsen ja nuoren laitосkierre voi jatkua aikuiselämässä. Lastensuojelulain 13 §:n mukainen oikeus asuntoon on turvattava luomalla selkeä valitusmenettely säädösmuutoksiin.

Alaikäisten hoitaminen tahdonvastaisesti suljetussa yksikössä on perusteltua vain tarkoin rajatuissa tapauksissa. Esimerkiksi nuorten huumausainekäyttäjien auttamiseen voidaan käyttää vapautta rajoittavia toimenpiteitä hyvin vaikeissa tilanteissa, kun jäljellä ei enää ole muita keinoja. Nykyisen lainsäädännön, mielenferveys-, päihdehuolto- ja lastensuojelulakien suoma mahdollisuuksia on käytettävä tehokkaammin ja ennen kaikkea ryhdyttävä tarvittaessa nopeasti toimenpiteisiin.

Muutosta valmisteltaessa on kiinnitettävä erityistä huomioita lapsen ja tämän huoltajan oikeusturvan toteutumiseen. Tahdosta riippumatta annettavassa hoidossa on aina selvitettävä vapauden riiston kohteen mielipide. Lapsen tai nuoren itsenäisen muutoksenhaun turvaaminen on ehdottoman tärkeää.

Edellistä vieläkin monitahoisempi asia on syntymättömän sikiön suojelu. Ongelma vaatii perusteellista selvitystä, koska tahdonvastaiseen hoitoon liittyy aina sekä eettisiä että käytännön ongelmia. Päihdehuoltolain tavoitteenahan on edistää päihteiden ongelmakäyttäjän sekä hänen läheistensä toimintakykyä ja turvallisuutta. Nykyinen laki ei anna riittävän selkeitä ohjeita eikä turvaa syntymättömän sikiön oikeuksia, joten on perusteltua selvittää, miten tämä suojelu voidaan nykyistä paremmin taata, ja selvittää, tarvitaanko tätä koskevia muutoksia päihdehuoltolakiin, kuten valiokunta on mietinnössään todennut.

Selonteossa on ehdotettu erillisen lapsiasiavaltuutetun perustamista. Kuten jo lähetekeskustelupuheenvuorosta ilmeni, kokoomuksen eduskuntaryhmä ehdotti harkittavaksi eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien painottamista siten, että tämän työskentelyssä tulisivat lasten oikeudet erityisesti esille. Tämä on kuitenkin vähän eri toimiala kuin lapsiasiavaltuutetulle on kaavailtu, ehkä enemmänkin yksilön näkökulmasta tarkasteltava.

Lapsiasiavaltuutetun perustaminen voi parhaimmillaan lisätä lapsinäkökulman huomioon ottamista yhteiskuntapolitiikassa ja lainsäädännössä. Kyseinen järjestely voitaisiin toteuttaa samaan tapaan kuin tasa-arvovaltuutetun kohdalla on menetelty ja koota sosiaali- ja terveysministeriön ja Stakesin alan asiantuntevasta henkilökunnasta yksikkö, jolla on riittävästi tietotaitoa ja varmasti arvovaltaa tämän uuden haasteen vastaanottamiseksi. Tämän järjestelmän perustaminen ei saa olla sillä tavoin itsetarkoituksellinen, että kun se on pantu pystyyn, sen jälkeen muut tahot voivat sitten omat velvoitteensa unohtaa.

Suomalaisen lapsen asema ja sitä turvaava lainsäädäntö ovat jo tässä vaiheessa kansainvälistä huipputasoa. Parantamisen varaa kuitenkin aina on. Lastensuojelun tavoitteiden toteutumiseen vaikuttavat luonnollisesti myös muut lait ja ennen kaikkea yhteiskunnallinen tilanne sekä vallitseva arvomaailma.

Kokoomuksen eduskuntaryhmän mielestä on erinomaista, että selonteossa on kiinnitetty huomiota lapsuutta koskevan tutkimustiedon hankkimiseen. Hyvän tutkimuksen avulla saadaan ajoissa luotettavaa ja kattavaa tietoa. Näin epäkohtia voidaan ryhtyä ratkomaan ennalta ehkäisevästi koko maan mitassa, kunhan tutkimustiedon leviämisestä tehokkaasti huolehditaan.

Lasten asema ja lastensuojelun tarve ovat merkittävällä tavalla sidoksissa lapsiperheiden elinoloihin, elinympäristöön sekä heille suunnatun tuki- ja palveluverkoston kokonaisuuteen. Työtömyys ja valtiontalouden säästöt ovat osaltaan vaikuttaneet lasten elinoloihin ja kasvuympäristöön. Kiristynyt talous on näkynyt lapsille ja perheille suunnatuissa palveluissa ja tulonsiirroissa. Nämä muutokset ovat osaltaan lyöneet leimansa myös lastensuojelun tavoitteiden toteutumiseen.

Kokoomuksen eduskuntaryhmä korostaa riittävien ja laadukkaiden peruspalveluiden sekä kattavan perusturvan merkitystä. Päivähoito, peruskoulutus ja perusterveydenhuolto takaavat mahdollisuuksien tasa-arvon ja ehkäisevät syr-

jäytymistä, ja siten ne on kuntien päätöksenteossa asetettava etusijalle. Tarvetta on myös sille, että perhepolitiikka olisi nykyistä ennustettavampaa ja pitkäjänteisempää.

Suomen on oltava myös kansainvälisesti aktiivinen lasten aseman ja oikeuksien edistäjä. Muun muassa kehitysyhteistyöpolitiikassa on lasten ja naisten aseman parantaminen asetettava keskeiselle sijalle.

Kokoomuksen eduskuntaryhmä pitää selonteon keskeisiä tavoitteita ja periaatteita oikean suuntaisina. Selonteko antaa hyvän pohjan lastensuojelulainsäädännön ja lapsipolitiikan jatkekehittämiseksi, ja sosiaali- ja terveysvaliokunta on omalta osaltaan konkretisoinut tiettyjen vaikeiden kysymysten ratkaisua.

Kokoomuksen eduskuntaryhmä yhtyy valiokunnan ponteen, jota jo on aikaisemmissa puheenvuoroissa siteerattu. Ponnen sisältö on hyvin vakava ja velvoittava. Yhteinen omantunnon kysymyksemme onkin, näkyvätkö hyvät pyrkimykset ja aikomukset lapsen arjessa, toisin sanoen, miten onnistumme jatkossa takaamaan henkisesti ja aineellisesti turvattuun lapsuuteen ja samalla kantamaan vastuun siitä, että taloutemme perusta kestää myös tuleville sukupolville.

Edustajat Soininvaara, J. Leppänen ja Lax merkitään läsnä oleviksi.

Ed. Huotari: Arvoisa puhemies! ”Pieni käsi sormeni ympärillä, niin paljon luottamusta, niin paljon luovuutta.”

Monet vanhemmat miettivät näitä sanoja ja omaa jaksamistaan näinä päivinä. He kysyvät, miten lapset voivat, miten lasten elämää voitaisiin parantaa ja miten heidän turvallisuudentunnettaan ja luottamustaan tulevaisuuteen voitaisiin lisätä. Me sosiaali- ja terveys- sekä sivistysvaliokunnassa pohdimme näitä kysymyksiä asiantuntijoiden kanssa hallituksen tekemän lapsipoliittisen selonteon pohjalta. Olemme keskustelleet näistä kysymyksistä perusteellisesti. Toivon, että siitä jää ituja myös tulevaan päätöksenteoon. Toivon sitä todella.

Käsittelyssä oleva mietintö lapsipoliittisesta selonteosta on mahdollistanut laajan keskustelun lasten ja lapsiperheiden tilanteesta. Selonteon lähtökohtana on historiallisista syistä lastensuojelu, mutta sitä on tietoisesti haluttu laajentaa yleiseen lapsipolitiikkaan. Lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen

ja virikkeitä antavaan kasvuypäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä samalla antaa etusija erityiseen suojeluun. Valiokuntakäsittelyssä ilmeni kuitenkin useita ongelmia, joille yhteiskunta voi tehdä paljonkin. Aina näihin parannuksiin ei tarvita edes uusia voimavaroja. Puutunkin puheenvuorossani muutamiiin tärkeimpiin seikkoihin.

Suurin osa suomalaisista lapsista voi hyvin, kiitos pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan toimivuuden. Kaikkien lasten oikeus tasavertaiseen koulutukseen ja terveydenhuoltoon on ollut elintärkeä. Se on luonut perustaa lasten tulevaisuudelle.

Viime vuosina kiristyneen talouden vuoksi on kuitenkin jouduttu tekemään ratkaisuja, jotka ovat heikentäneet myös lasten ja nuorten elinoloja. Vanhempien työttömyys on yksi suurimmista ongelmista, joka aiheuttaa huomattavan joukon muita ongelmia. Meillä oli vuonna 1994 noin 250 000 lasta, siis noin neljännesmiljoona lasta, joiden vanhemmista toinen tai molemmat olivat työttömiä. Jo työttömyys sinänsä on vähentänyt perheiden tuloja, mutta myös julkisen sektorin leikkaustoimet ovat kohdistuneet tilastojen mukaan eniten lapsiperheisiin.

Nämä yhdessä ovat aiheuttaneet useille perheille tilanteen, jossa he ovat joutuneet pakosta turvautumaan viimesijaiseen toimeentulotukeen. Tilastojen mukaan toimeentulotukea saaneissa perheissä oli lähes 80 000 alle 18-vuotiaasta lasta vuonna 1989, kun toimeentulotuen piiriin kuului vuonna 1994 jo yli 150 000 lasta. Toimeentulotuki on kuitenkin pystynyt tasaamaan kaikkein pienituloisimpien tulonmenetyksiä, joten se on hyvin merkittävästi estänyt syrjäytymistä.

Hallitusohjelman mukaan: "Sosiaalietuukseen, asiakasmaksujen, ansiotulojen kasvun ja verotuksen on muodostettava kokonaisuus, joka kannustaa työn tekemiseen, opiskeluun sekä estää nk. kannustinloukkujen syntymisen. Sosiaalisten tulonsiirtojen, maksujen ja verotuksen yhteensovittamisesta tehdään kokonaisarviointi, ja tarvittavat toimenpiteet toteutetaan mahdollisimman pikaisesti siten, että ei heikennetä kaikkien heikko-osaisimpien turvaa."

Ryhmämme mielestä hallitusohjelman ohjeistus kannustinloukuista tulee pitää raamina tulevalle lainsäädännölle nimenomaan siten, ettei heikennetä kaikkien heikko-osaisimpien turvaa. Työttömien, opiskelijoiden ja muiden pienituloisten perheiden lapset ovat joutuneet luopumaan jo paljosta. Samaan aikaan osa kunnista

on heikentyneen talouden ja valtionosuusleikkausten takia joutunut korottamaan maksuja muun muassa vapaa-ajan toiminnoissa.

Merkittävimmät ongelmat ovat kuitenkin syntyneet siitä, että koulujen ja päiväkotien ryhmäkokoja on suurennettu huomattavasti. Myös erityispalvelut kuten tukiopeutus, kouluterveydenhoito ja erityisnuorisotyö ovat joutuneet useissa kunnissa leikkauslistalle. Työttömien lasten oikeutta päivähoitoon on rajoitettu, ja kotipalvelua on siirretty vanhusten kasvavan avopalvelutarpeen vuoksi vanhustenhuoltoon. Näiden lisäksi tukipalvelujen määrää on karsittu. Monissa kunnissa on vähennetty ostopalveluja, joilla on hankittu päihdehuollon, ensi- ja turvakotien paikkoja. Listaa voisi jatkaa edelleen, mutta jo tämä osoittaa, että leikkaukset ovat kohdistuneet palveluihin, joilla ei ole lakisääteistä suojaa.

Eräissä kaupungeissa lasten päivähoito on katsottu yhdeksi merkittäväksi osaksi ennalta ehkäisevää lastensuojelua. Kun kaikille lapsille annetaan mahdollisuus osallistua päivähoitoon vaikkapa osa-aikaisestikin, on helpompi jo varhaisessa vaiheessa huomata, jos lapsella on terveydellisiä tai sosiaalisia ongelmia. Mitä varhaisemmassa vaiheessa ongelma havaitaan ja siihen reagoidaan, sitä helpompaa ja edullisempaa sen hoitaminen on. Hoitoa tarvitseville lapsille voidaan tehdä hoitosuunnitelma, ja useimmiten he voivat jatkaa omassa päivähoitoryhmässään. Lisäksi on erityislasten ryhmiä, joissa henkilökuntaa on enemmän. Päivähoito on parhaimmillaan yhteistyötä vanhempien kanssa, ja ongelmien tullen se toimii myös heidän tukipalvelunaan. Muun muassa näistä syistä vasemmistoliiton ryhmän mielestä on välttämätöntä säilyttää maksuton luokka pienituloisten vanhempien lapsille päivähoidossa.

Ryhmämme mielestä päivähoitopaikka tulee taata kaikilla lapsille ainakin osa-aikaisesti riippumatta siitä, onko lapsen vanhempi työttömänä. Ongelmana on ollut ns. satunnaisissa töissä käyvien työttömien lasten hoito. Mikäli lapsen hoitopaikka vaihtuu jokaisessa työsuhteessa, se ei ole lapsen edun mukaista. Tämä voi aiheuttaa myös sen, että työtön ei aktiivisesti hakeudu lyhytaikaisiin työsuhteisiin.

Monipuolisen koulutuksen tärkeys korostuu entisestään ihmisten elämässä. Monipuolinen koulutus ja samalla elinikäisen oppimisen kyky ja mahdollisuus ovat elintärkeitä myös työn saannin ja työpaikan säilymisen kannalta. Vasemmistoliiton mielestä kaikille lapsille on myös tulevaisuudessa taattava ilmainen esikouluope-

tus, peruskoulutus ja kouluruokailu. Oppimisen oikeus ei saa olla kiinni vanhempien taloudellisesta tilanteesta. Siksi myös opintoetuuksien on pysyttävä tasolla, jolla nuori voi elää ilman vanhempien tukea täysi-ikäiseksi tultuaan. Nuoren itsenäistymisen oikeus on mielestämme jäänyt liian vähälle huomiolle ja teennäiset ikärajat esimerkiksi opinto- ja työmarkkinatuesta on poistettava.

Koska päivähoitolla ja koululla on yhä kasvava vastuu ennalta ehkäisevässä lastensuojelussa ehdotamme, että opettajien ja päivähoidon ammattilaisten koulutukseen lisätään elementtejä, joiden avulla lasten syrjäytymiskehitys ja oirehtiminen havaitaan nykyistä paremmin. Järjestöt ja yksittäiset ihmiset tekevät merkittävän osan sekä ennalta ehkäisevästä että lastensuojelutyöstä vapaaehtoistyönä. Sen varaan ei saa kuitenkaan laskea liikaa vastuuta ja varsinkin erityistoiminnot yhteiskunnan on järjestettävä joko omana toimintanaan tai ostopalveluina.

Työttömyyden seuraukset ja lapsietuuksien leikkaukset ovat kohdistuneet lapsiperheisiin, ja juuri lapsiperheiden tulot ovat voimakkaimmin laskeneet viime vuosina. Samaan aikaan taloudellisen syrjäytymisen ohella myös yleinen turvattomuus ja epävarmuus tulevaisuudesta voimistavat tätä kehitystä. Ikävät seuraukset alkavat olla jo näkyvissä. Huostaanotot ovat lisääntyneet ja kuntien sosiaalityöntekijät eivät työpaineensa alla ehdi eivätkä jaksa riittävästi paneutua lastensuojelutyöhön.

Yhteiskunnan olisi herättävä ajoissa, ennen kuin tapahtuu korvaamattomia vahinkoja, jotka kostaavat vuosien päästä näkyvänä köyhyytenä, syrjäytymisenä ja moniongelmaisuuksina. Tämän kehityksen välttämiseksi ennalta ehkäisevään työhön pitäisi lisätä resursseja, jotta estetäisiin nykyistä suurempien menojen kasautuminen viimesijaisiin toimenpiteisiin. Menoerät eivät välttämättä ole suuria, jos ne organisoidaan suunnitellusti. Perustasoa olevien etuuksien leikkaaminen aiheuttaa lisää syrjäytymistä, joten niitä ei pidä enää leikata. Julkisuudessa esillä olleen Uuden-Seelannin mallia ei kannata sovitella Suomeen. Tähän se ei sovi.

Jos ennalta ehkäisevä työ ei ole riittävän tehokasta, joudumme käyttämään enemmän kalliita erikoispalveluja. Valiokunnassa kuulumme paljon asiantuntijoita, jotka olivat huolissaan esimerkiksi lasten psykiatrisen hoidon tarpeen lisääntymisestä ja palvelujen saatavuudesta. Myös nuorten ja odottavien äitien lisääntynyt alkoholin, lääkkeiden ja huumeiden käyttö on ongelma,

johon on puututtava ajoissa. Ongelmien havainnoinnissa ja esilletuomisessa on viranomaisten välinen yhteistyö tarpeellista. Sitä olisi syytä tehostaa, sillä se ei toimi tällä hetkellä riittävän hyvin. Pakolla hoitoon ohjaamisesta on ristiriitaisia näkemyksiä. Mielestämme muun muassa huumenuorten pakkohoito voisi joissakin tapauksissa olla aiheellista. Sen sijaan odottavien äitien pakkohoito voi aiheuttaa sen, että äiti ei peloissaan hakeudukaan neuvolaan, ja silloin seuraukset ovat vielä vaikeammat.

Arvoisa puhemies! Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä kannattaa selonteossa ja mietinnössä esitettyjä toimenpide-ehdotuksia muun muassa valtakunnallisen lapsiasiavaltuutetun viran perustamista. Se tulisi saada jo ensi vuoden budjettiin.

Monen vanhemman ajatukset turvallisuudesta kiteytyvät sanoiksi: "Pieni käsi yhä sormeni ympärillä, luottaen uskoen, että hänestä huolehditaan, että häntä rakastetaan."

Edustajat Isohookana-Asunmaa ja Ala-Nissillä merkitään läsnä oleviksi.

Ed. M. Pietikäinen: Fru talman! Hur mår Finlands barn i dag? Hur har arbetslösheten, inbesparingarna och det allmänna samhällsklimatet påverkat dem? Vilka brister och tillkortakommanden finns det i lagstiftningen?

Statsrådets barnpolitiska redogörelse ringade in en del av problemen, andra blev utanför.

Redogörelsen pekar på en del brister i nuvarande lagstiftning och i tillämpningen av den. Utskottsbehandlingen av redogörelsen har bekräftat problemen, som är betydligt allvarigare än vad en genomläsning av statsrådets redogörelse ger vid handen.

Arvoisa puhemies! Ruotsalainen eduskuntaryhmä haluaa kiinnittää huomiota eräisiin keskeisiin lapsipoliittisiin kysymyksiin. Ensinnäkin lapsien tarpeita on kuunneltava yhteiskunnassa herkemällä korvalla. Kaikkea lainsäädäntöä, kaikkia päätöksiä kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla on aina ennen niiden toteuttamista tarkasteltava lapsille ja perheille aiheutuvien vaikutuksien kannalta.

Itsestään selvänä edellytyksenä tälle on, että meillä on oltava käytettävissä luotettavia pohjatietoja. Tilastotietomme perustuvat kuitenkin ensisijaisesti tietoihin aikuisista. Lapsiin näyte-

tään suhtautuvan kuin jonkinlaisiin sivutuotteisiin. Myös lapsitutkimus on useimmiten hajallaan eri hallinnonaloilla ja eri tieteenaloilla. Tieto ongelmaryhmiä tai potentiaalisia ongelmaryhmiä koskevista lapsi- ja nuorisohankkeista ei myöskään näytä menevän laajempaan tietoisuuteen siitä huolimatta, että nämä monesti voisivat olla esikuvina muille lasten ja nuorten parissa työskenteleville.

Näin ei voi jatkua. Lapselle on annettava näkyvämpi asema myös tilastoissa ja raporteissa!

Existerande statistik har i varje fall visat att just barnfamiljerna är den grupp i vårt samhälle som drabbats speciellt hårt av nedskärningar och arbetslöshet. År 1994 fanns det 250 000 barn, vilkas föräldrar, antingen båda eller den ena, var arbetslösa. 150 000, dvs. 13 procent av alla barn var beroende av utkomststöd, vilket var en högre procentandel än för befolkningen i genomsnitt.

Olika jämförelser kommer mer eller mindre entydigt fram till att barnfamiljerna, i synnerhet ensamförsörjarfamiljerna, i genomsnitt har klarat sig sämre än andra grupper i samhället i ekonomiskt hänseende under 1990-talet.

Svenska riksdagsgruppen kräver att förestående rationaliseringsåtgärder och eventuella förslag, som strävar till en fortsatt sanering av ekonomin, fäster särskild uppmärksamhet vid hur olika åtgärder påverkar barnfamiljernas situation.

Arvoisa puhemies! Lapset tarvitsevat turvaa, turvallisen kodin, turvallisen päivähoidon ja turvallisen koulun. Lapsen turvaan liittyvistä perustarpeista huolehtiminen on ongelmien ennaltaehkäisyä. Lasta lähinnä olevat, vanhemmat ja muut läheiset, ovat avainasemassa lapsen tasapainoista kehitystä ajatellen, mutta myös yhteiskunnan tuki on tarpeen jo lapsen elämän varhaisvaiheessa.

Suomen äitiys- ja lastenneuvoloilla on ollut ja on edelleen keskeinen rooli lasten terveyden hyväksi tehtävässä työssä. Lapsikuolleisuus Suomessa on maailman alhaisimpia. Säännölliset neuvolakäynnit ovat tehokasta terveyskasvatusta ja tarjoavat myös tilaisuuden lasten mahdollisten sairauksien havaitsemiseen varhaisessa vaiheessa. Äitiys- ja lastenneuvolajärjestelmä on säilytettävä!

Tämän vuoden alussa voimaan tullut uusi päivähoitolaki tarjoaa kaikille alle kouluikäisille oikeuden päivähoitopaikkaan. Uudistuksen an-

sioista on perustettu 22 000 uutta päivähoitopaikkaa. Kunnat ovat panostaneet erilaisiin päivähoitomuotoihin. On tärkeää, että hoitomuodoissa on vaihtoehtoja ja että kehitystyö päivähoito- ja esikoulupedagogiikassa jatkuu.

Vuonna 1995 esikoulua kävi 63 prosenttia kaikista 6-vuotiaista. Alueelliset erot olivat huomattavia: Uudellamaalla 6-vuotiaista 70 prosenttia kävi esikoulua, Pohjois-Karjalassa ainoastaan 34 prosenttia. Tavoitteena tulee olla esikoulupaikan tarjoaminen kaikille 6-vuotiaille ja esikoulun maksuttomuus siitä riippumatta, toimiiko se koulun vai päiväkodin yhteydessä.

Koulu yhteiskunnallisena instituutiona koskee kaikkia lapsia, ja tiedonvälittäjän roolinsa lisäksi se vaikuttaa voimakkaasti lapsen minäkuvaan, lapsen asenteisiin muihin ihmisiin ja ulkomaailmaan. Koulussa toteutetut säästötavoitteet ovat kohdistuneet eri tavoin lapsiin. Tuoreessa opetushallituksen raportissa todetaan, että panostus kouluihin on erityisesti vähentynyt haja-asutusalueilla, varsinkin Pohjois- ja Itä-Suomessa. Koulujen lakkauttamiset ovat monissa tapauksissa merkinneet lasten koulumatkojen käymistä liian pitkiksi ja sopeutumista pienestä turvallisesta kyläkoulusta suurempiin keskusyksiköihin. Pelkästään vuonna 1993 lakkautettiin 133 koulua. Erityisen huolestuttavaa on, että kunnat ovat säästäneet tukiopestuksesta ja oppilashuoltopalveluista.

Riksdagen fäste uppmärksamheten på de negativa effekterna av sparåtgärderna inom skolsektorn vid behandlingen av budgeten för detta år. I statsutskottets betänkande ingår följande ställningstagande: "De inbesparingar som har drabbat undervisningssektorn under de senaste åren har varit så betydande att undervisningsnivå och tillgången på kulturell grundservice är i fara i många kommuner." Utskottet betonade att ytterligare nedskärningar inte mera kan komma ifråga.

Den parlamentariska utbildningskommittén kommer inom en nära framtid att avge sitt betänkande. Samtidigt som kommittén vill ge ökad frihet och möjligheter till kommunerna, skolorna, eleverna och föräldrarna att vara med om att forma och påverka skolan har kommittén strävat till att bygga in garantier för bastrygghet och jämlika utbildningsmöjligheter för alla, oberoende av boningsort, språk eller familjens socioekonomiska ställning. Jag hoppas att de positiva beståndsdelarna i lagstiftningspaketet, som bland annat betyder ökad trygghet för barnen, så

småningom kommer att kunna omfattas av riksdagen och gå vidare.

Arvoisa puhemies! Lapsipolitiikan tulee erityisesti kiinnittää huomiota lapsiin, jotka ovat yhteiskunnassamme erityisen vaikeassa asemassa. Kyse on pitkäaikaissairaista tai vammaisista lapsista tai turvattomissa oloissa elävistä lapsista, joiden hoito laiminlyödään tai jotka joutuvat väkivallan kohteeksi omissa kodeissaan.

Sellaisten liian aikaisin syntyneiden lasten määrä, jotka voivat jäädä henkiin, kasvaa koko ajan. Noin 50 prosenttia lapsista, jotka syntyvät 23. tai 24. raskausviikon aikana, jää tehokkaan keskoshoiton ansiosta henkiin. Usein tällainen lapsi pääsee sairaalasta kotiin suunnitelleen laskettuna synnytyksaikana. Sairaalahoido kestää siis 3–4 kuukautta, joskus pitempäänkin. Voimassa oleva sairausvakuutuslaki ei ota huomioon keskoslasten turvallisen hoidon tarvetta kotona. Äitiysloma saattaa olla päättynyt jo ennen kuin lapsi pääsee kotiin, ja yhteenlaskettu vanhempainloma jää paljon lyhyemmäksi kuin laskettuna aikana syntyvien lasten vanhempien kohdalla.

Koska nämä lapset ovat erityisen hoidon tarpeessa ensimmäisinä elinvuosinaan, olen joulukuussa 1994 yhdessä 104 muun kansanedustajan kanssa tehnyt lakialoitteen tämän epäkohdan korjaamiseksi. Asia on nyt ministeriössä valmisteltavana, ja aloitteeseeni perustuva laki onkin luvattu tämän vuoden aikana. Mutta, jälleen kerran, miksi aikataulu on näin hidas? Lapset Lastenklínikalla tarvitsevat yhteiskunnan tukea nyt!

Ruotsalainen eduskuntaryhmä edellyttää, että laki valmistellaan välittömästi.

Lapsipoliittinen selonteko kiinnittää huomiota fetaalialkoholisyndroomasta kärsiviin lapsiin eli lapsiin, jotka vammautuvat äitien odotusaikana käyttämien suurien alkoholimäärien vuoksi. Fas-lasten lukumäärä on kasvanut nopeasti viime vuosina. Sosiaalivaliokunta käsitteli asiaa perusteellisesti ja korostaa tiedon, valistuksen ja etsivän toiminnan tärkeyttä, jotta riskisynnyttäjät voitaisiin löytää ajoissa. Tapauksissa, joissa neuvonnalla ja tiedottamisella ei ole minkäänlaista merkitystä, viimeisenä keinona äidin pakohoidon on voitava tulla kyseeseen. Tämä edellyttää päihdehuoltolain muuttamista.

Ungefär 5 procent av en åldersklass barn beräknas vara i behov av samhällets barnskyddstjänster. Orsaken kan vara föräldrarnas oförmåga att ta hand om sina barn, fysiskt och psykiskt våld, incest, alkohol- eller narkotikamissbruk

hos föräldrarna eller barnen själva. Det är oftast hela familjen som behöver hjälp och vård. Ett problem är i dagens Sparfinland att barnskyddstjänsterna inte fungerar när de som bäst behövs, d.v.s. i akuta fall, också dygnet runt. Ett fungerande jourssystem är absolut nödvändigt.

Lastensuojelun ja pienten erityisryhmien, esimerkiksi vammaisten aiheuttamia kustannuksia voidaan pitää niin raskaina kunnissa, että säästöjä tehdään tinkimällä välttämättömistä palveluista. Tätä ei voida hyväksyä. Käytännössä tämä merkitsee lisäksi sitä, että yhteiskunta joutuu myöhemmässä vaiheessa maksamaan moninkertaisesti laiminlyönneistään.

Ruotsalainen eduskuntaryhmä kannattaa kuitenkin ajatusta kuntien välisen rahastojen perustamisesta, joita voitaisiin käyttää hyväksi välttämättömän erityishoidon kustannusten ylitäessä kunnan omat todelliset taloudelliset mahdollisuudet. Jos tämä ei osoittaudu käyttökelpoiseksi ratkaisuksi, valtion on otettava suurempi vastuu erityisryhmistä.

Nuorten itsemurhat lisääntyvät. Vuonna 1994 tehtiin 1 387 itsemurhaa. Erityisen suuri oli itsemurhien lisääntyminen alle 25-vuotiaiden nuorten miesten joukossa.

Huumeiden käyttö lisääntyy ja leviää yhä nuorempien teini-ikäisten joukkoon. Valistuksen ja ennalta ehkäisevän työn lisäksi tarvitaan myös väärinkäyttäjien hoitoa. Nuorten narkomaanien vanhemmat ovat pitkään vedonneet pakkohoidon puolesta sellaisissa tapauksissa, joissa nuori ei kykene omin voimin irrottautumaan riippuvuudestaan. Myös entiset väärinkäyttäjät ovat puhuneet lämpimästi hoidon — myös pakkohoidon — puolesta. Ruotsalainen eduskuntaryhmä katsoo, että pakkohoito on mahdollistettava erityisen hankalissa tapauksissa.

Talman! Svenska riksdagsgruppen omfattar tanken på att inrätta en barnombudsman med allmänna befogenheter. Barnombudsmannen borde ha som uppgift att övervaka att barnen och barnets rättigheter tas i beaktande i allt beslutsfattande. Ombudsmannen bör ges tillräckliga resurser för att kunna fungera effektivt. Därtill behövs ett nätverk av kontakter till regional och kommunal nivå för att arbetet skall kunna fungera bra.

Ruotsalainen eduskuntaryhmä kannattaa ajatusta yleisin toimivaltuuksin varustetun lapsiasiavaltuutetun viran perustamisesta. Lapsiasia-

valtuutetun tehtävänä olisi valvoa, että lapset ja lapsen oikeudet otettaisiin huomioon kaikessa päätöksenteossa. Valtuutetulle tulisi antaa riittävät voimavarat tehokkaaseen toimintaan. Tämän lisäksi tarvitaan yhteysverkosto alueelliselle ja kunnalliselle tasolle hedelmällisen työskentelyn varmistamiseksi.

Lapsiasiavaltuutetulla on vanhempien, opettajien ja eri etu- ja asiantuntijajärjestöjen laaja tuki. Laajan poliittisen yksimielisyyden saavuttaminen näyttäisi myös mahdolliselta. Varat lapsiasiavaltuutetun toimintaan tulisi näin ollen varata yksimielisesti ensi vuoden budjetissa. Mahdotonta ei myöskään pitäisi olla toimintaan tarvittavien varojen varaaminen jo aikaisemmin eli tämän vuoden aikana annettavassa lisäbudjetissa.

Ruotsalainen eduskuntaryhmä haluaa lopuksi jälleen kerran kiinnittää huomiota siihen, että erilliset lapsia ja lasten tilannetta koskevat toimet eivät yksistään riitä. Lapsipoliittisen tietoisuuden tulee olla läpäisevänä kaikessa päätöksenteossa.

Lapset eivät voi odottaa. Tarvittava uusi lainsäädäntö tulisi valmistella nopeasti. Lapset eivät nimittäin voi odottaa. Odottaa eivät enää myöskään voi keskoslapsiperheet, jotka ovat jo saaneet odottaa lähes 1,5 vuotta luvattua lainsäädäntöä vanhempainloman pidentämisestä, eivätkä odottaa voi myöskään muut vaikeassa tilanteessa olevat ryhmät!

Puhetta on ryhtynyt johtamaan puhemies Uosukainen.

Ed. J. Andersson: Arvoisa puhemies! Hyvät kollegat! Toivottavasti kaikki ymmärrämme, että puhumme oikeastaan kohtalonkysymyksestä, johon meidän on, ironista kyllä, erittäin vaikea vaikuttaa. Miten voisimme päätöksillä vaikuttaa niin, että planeetallemme syntyvät lapset olisivat aina toivottuja, saisivat tuntea rakkautta ja arvostusta? Ihminen, joka saa tuntea olevansa tärkeä alusta alkaen, on tyytyväinen itseensä, eikä halua vahingoittaa ketään. Hän haluaa suojella kaikkia ihmisiä, eläimiä ja maapalloa. Sillä ei ole merkitystä, kuka lasta rakastaa. Hän voi olla lapsen biologinen tai adoptiovanhempi tai vaikkapa äidin tyttöystävä. Pääasia on, että lasta rakastetaan.

Tällä hetkellä maapallomme täyttyy huimaa vauhtia ihmisistä, jotka valitettavan usein eivät

ole saaneet tuntea olevansa rakastettuja ja arvostettuja. Useimmat suurimmista uhkatekijöistä tänä päivänä johtuvat siitä, että meitä ihmisiä on liikaa tällä planeetalla. Kukaan ei tietysti suostuisi siihen, että kymmeneen vuoteen ei synnytetäisi yhtään lasta. Tiedämme, miten suuria tragedioita jo nyt Kiinan yhden lapsen politiikka on saanut aikaan. Lienee niin, että meidän lisääntymistarpeemme ohittaa melkein kaiken muun.

Ongelmia syntyy etenkin, kun lisääntymisemme on kontrolloimatonta. Maapallomme kohtalonkysymys on ei-toivottujen raskauksien ennaltaehkäisy. En voi ymmärtää, miten vielä tänä päivänä paavi voi kieltää ehkäisyn ja abortin käytön. Eikö hän pysty ajattelemaan, miltä tuntuu olla ei-toivottu lapsi, joka syntyy maailmaan, joka ei odota häntä avosylin, vaan onnettomasti huokaisten? Eikö jokaisella tulisi olla oikeus syntyä toivottuna?

Tehokkain tapa pysäyttää väestöräjähdys on opettaa tyttöjä lukemaan ja edesauttaa nuorten naisten mahdollisuutta harjoittaa ammattia. Kun vanhemmat pystyvät laskemaan sen varaan, että heidän lapsillaan on suuri mahdollisuus pysyä elossa, ei ole yhtä suurta tarvetta hankkia yhtä paljon lapsia kuin tähän mennessä.

Arvoisa puhemies! Suomessa nälän vaurioitama lapsi on sairaalassa harvinaisuus. Sen sijaan rakkauden puutteesta sairastuneita on niin paljon, että heitä on sairaaloihin vuoden jono.

Lasten keskinäinen tasa-arvo ei valitettavasti ratkea sillä, että kaikille järjestetään terveydenhuolto, asuminen, perustoimeentulo ja ilmainen peruskoulutus. Suomen lasten mahdollisuudet elämässä riippuvat siitä, millaiseen perheeseen he saavat syntyä. Lasten onnellisuuteen ja tulevaisuuteen ei vaikuta niinkään perheen varallisuus, vaan perheen kyky antaa rakkautta ja välittää lapsesta. Perheellä voi olla suuriakin ongelmia yhteiskunnan kanssa, ja kuitenkin se voi antaa lapsilleen lämpimän ja turvallisen pesän.

Työttömyys ja taloudelliset vaikeudet eivät sinänsä ole este hyville perhesuhteille, mutta kun ihminen vastoinkäymisten takia ei jaksaa edes itsensä kanssa, niin miten hän jaksaa jakaa lämpöä muille? Laman myötä yhä useammassa perheessä ei riitä kapasiteettia antamaan lapsille hyvää pohjaa elämälle. Masentuneet vauvat ja ahdistuneet vanhemmat eivät enää ole harvinaisuus neuvoloissamme. Samanaikaisesti neuvoloiden henkilökuntaa vähennetään, ja jos meidän on jostakin syytä olla ylpeitä Suomessa, niin se on meidän neuvolatoimintamme.

Sosiaalipuolen huippuasiantuntemusta löytyy esimerkiksi kasvatusneuvoloista, joita tänään toimii suurissa kaupungeissa. Pienten kuntienkin kannattaisi ostaa ostopalveluina näitä toimintoja, joissa esimerkiksi perheriitoja sovittelaa ja kasvatusongelmissa autetaan. Olemmehan me kaikki sitä mieltä, että nämä ovat niitä palveluita, joista ei saa tinkiä.

Voimavarat tulisi kohdentaa juuri pienten lasten turvallisuuden lisäämiseen, sillä ensimmäiset kolme vuotta elämme elämämme tärkeintä aikaa. Silloin rakennetaan se pohja, jota kutsutaan perusturvallisuudeksi. Ilman tätä pohjaa kaikki voi tuntua erittäin vaikealta ja kaikki vaatii paljon suurempia ponnistuksia onnistuakseen. Meidän on pyrittävä tukemaan perheitä, jotta ne pystyisivät antamaan lapsilleen rakkautta.

Ongelmana on, että perheiden elämään sekaantuminen on tabu. Neurolatäti, jonka luona käymme poikamme kanssa, on kertonut, miten vaikea on ottaa asioita puheeksi, vaikka vaikuttaa siltä, että joku asia ei ole kohdallaan. Mutta kun sitten ottaa rohkeutta itselleen ja ottaa esiin näitä ongelmia, yleensä isä ja äiti ovat erittäin helpottuneita, kun heidän ongelmiinsa pyritään löytämään ratkaisuja. Mutta vaikka isä ja äiti eivät olisikaan helpottuneita, vaan pistävät hanttiin, meidän on kuitenkin autettava, sillä lapset eivät ole vanhempiensa omaisuutta ja avun on tultava ajoissa, sillä joka ikinen päivä on tärkeä pienen lapsen kehityksessä.

Mahdollisuus pakkotoimenpiteisiin, esimerkiksi jos on alkoholistiäiti, joka ei ole valmis yhteistyöhön lapsen oikeuksista huolehtimisessa, on mielestäni tärkeä askel sen takia, että lapsen subjektiivinen oikeus on ensisijainen. Tulisi kuitenkin muistaa, että useimmat äidit haluavat tehdä kaikkensa lastensa parhaaksi. Eräs ongelma on se, että alkoholistiäidit useinkaan eivät tiedä olevansa raskaana, ennen kuin vasta neljännellä kuukaudella. Sitten he pelkäävät erittäin paljon ns. "kylmäkalkkunahoitoa", joka minun ymmärtääkseni on sellainen hoito, jossa he pelkäävät, että heidän tuskallisia oireitaan ei oteta tarpeeksi huomioon eikä heidän tunteitaan eikä pelkojaan.

Sen takia ennen kuin ruvetaan miettimään pakkohoitotoimenpiteitä, tuleekin todella yrittää löytää sellainen ratkaisu, jossa äiti pystyy olemaan itse mukana ja jossa hän voi uskoa siihen, että hänestä huolehditaan ja hänen ongelmiaan ymmärretään, sillä alkoholisoitunut ihminen on erittäin heikko ja pelokas. Tässä suostuttelutehtävässä äitiysneuvolat ovat ensi-

jainen paikka ja niille lankeaa tämä vaikea ja raskas työ.

Vihreä eduskuntaryhmä pitää erittäin tärkeänä, että sosiaali- ja terveystieteiden mietinnön kanta toteutuu ja neuvolatoiminnan ehkäisevän työn voimavarat ja erikoistuneen henkilökunnan tarpeet myös varmistetaan käytännössä eikä ainoastaan sanoin ja että tämä näkyy myös budjeteissa ja kaikissa meidän päätöksissämme.

Neuvoloiden, päiväkotien ja koulujen kautta saamme kontaktin joka ikiseen suomalaiseen lapseen. Näissä paikoissa työskenteleville ihmisille pitää järjestää mahdollisuus hoitaa työnsä kunnolla. Yhden ihmisen kapasiteetti ei riitä loputtomiin. Jos lapsiryhmät ovat liian isoja, kukaan ei jaksa huolehtia siitä, että kaikki lapset pysyvät mukana, eikä huomata, jos jollakin on erityisiä ongelmia.

Kannattamme myös mietinnössä esitettyjä kuntien yhteisiä rahastoja, joilla lastensuojelun, vammaishuollon ja terveydenhuollon alalla kateetaan sellaisia kustannuksia, joiden johdosta vähävaraiset kunnat pyrkivät välttämään esimerkiksi huostanottoja ja asianmukaista vammaisten sijoittamista. Vammaisten ja kehitysvammaisten lasten vanhempien asemaa tulisi helpottaa keskittämällä heille suunnitellut palvelut yhdelle luukulle.

Arvoisa puhemies! Vihreässä eduskuntaryhmässä haluaisimme varmistuksen siitä, että vaikka oikeusministeri onkin nyt vaihtunut, ei unohdeta valmisteltavana olevaa lapsipornografian hallussapidon kriminalisointia. Toivottavasti tämä kuitenkin pysyy nyt tärkeällä sijalla agendalla ja tulee nopeasti tänne meidän käsittelyymme.

Pidämme myös tärkeänä, että lapsen omia mielipiteitä ja toivomuksia kuullaan muun muassa lapsen huollosta päätettäessä. Olin itse viisivuotias, kun äitini ja isäni erosivat, ja muistan vieläkin erittäin hyvin, miten monta kertaa kysyin, saanko itse myös vaikuttaa näihin päätöksiin, onko minullakin sanavaltaa, kuunnellaanko minuakin. Silloin ei kuunneltu viranomaisten taholta, mutta onneksi kuunneltiin muutoin.

Idea, joka voisi laajeta Ruotsista, on lasten tutustuttaminen vanhempiensa työpaikkaan. Siellä on kerran vuodessa virallinen päivä, jolloin kaikkiin työpaikkoihin tulee isien ja äitien lapset katsomaan, mitä isä ja äiti tekevät päivisin. Ennen vanhaan tällaista ongelmaa ei ollut. Silloin oli luontevaa, että lapset seurasivat, mitä äiti ja isä tekevät työksensä. Silloin he myös paremmin

pystyivät tietämään, mitä valinnan mahdollisuuksia on, kuten tulee isoksi, mikä minusta tulee isona. Tänä on monen erittäin vaikea tietää, mihin hän haluaa pyrkiä, kun ei edes tiedä, mitä vanhemmat tekevät päivisin.

Sivistysvaliokunnan lausunnossa todetaan Who:n koululaistutkimuksen mukaan suomalaisessa koulussa olevan tekijöitä, jotka estävät nuoria oppilaita viihtymästä koulussa. Oppilaiden keskinäiset sekä opettajien ja oppilaiden väliset ristiriidat ovat lisääntyneet. Huonosti viihtyvä oppilas ei pysty myöskään keskittymään koulutyöhönsä eikä suoriutumaan niin hyvin kuin muutoin pystyisi. Tilanne voi jopa riistäytyä niin pahaksi, että opettaja kiusaa oppilastaan. Kenen puoleen oppilas silloin voi kääntyä? Jos hän menee opettajanhuoneeseen, mitä luultavimmin solidaarisuus siellä opettajien piirissä on erittäin vahvaa, eikä hän sieltä löydä tukea itselleen.

Ehkä asia olisi koulukuraattorien toimialaa, mutta myös mietinnössä esiin tuotu uskottu mies-järjestelmä voisi olla tässä avuksi, kuten myös monessa muussa tapauksessa, jossa ei oikein tiedä, kenen suuntaan voi kääntyä, missä on aikuinen ihminen, joka tietää lakipykälistä ja joka voi auttaa näissä asioissa, kun tulee hankalia tilanteita. Emme vain ryhmässä ole aivan varmoja siitä, onko termi ”uskottu mies” välttämättä paras mahdollinen. (Ed. M. Pohjola: Mikä sen pitäisi olla?)

Kannatamme myös erityisen lapsiasiavaltuutetun viran perustamista. Häneltä ei varmaankaan lopu työt kesken hänen pyrkiessään vaikuttamaan viranomaisien päätöksiin ja yleisiin valitseviin asenteisiin ja toimintatapoihin siten, että lasten asema ja oikeudet tulevat otetuiksi huomioon kaikissa päätöksenteossa. Tämän päätöksen tulisi jo näkyä ensi vuoden budjetissa, jotta toiminta ei unohtuisi.

Ärade talman! Förutom mat och värme behöver varje barn minst en nära människokontakt för att få sina grundbehov tillfredsställas. Att vi i dag försöker se på barnets rättigheter ur barnets eget perspektiv och inte enbart ur familjens synvinkel är redan det ett stort framsteg.

Följande steg är att i praktiken nå ut till alla barn, som inte i dag kan känna sig trygga och älskade. Vi vill så gärna tro på alla kullisser, som döljer grymheterna som sker inom hemmets fyra väggar. Fysiskt våld och psykisk likgiltighet inför barnets ångest är inte någons privatsak. Det är vår allas sak.

Men barn är inte endast hjälplösa individer, som behöver stöd och skydd utan också kreativa individer, som bör ges spelrum att aktivt få påverka sin omgivning.

Vihreä eduskuntaryhmä haluaisi ehdottaa, että lasten parlamentin toinen istunto järjestettäisiin lähiaikoina. Sivistysvaliokunnan mielestä lapsille tulee taata mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnalliseen suunnitteluun ja päätöksentekoon. Ryhmämme tukee voimakkaasti tätä ajatusta. Lapsistävällinen kaupunkisuunnittelu ja yhteiskunta ylipäättään on aivan varmasti paljon, paljon vihreämpi vaihtoehto kuin nykytilanne, jossa asfaltti- ja betonimiehet päättävät. Suomessa on jo nyt myönteisiä kokemuksia siitä, miten lasten ideat ovat vaikuttaneet heidän omaan lähiympäristöönsä. Heillä on luovia, hyviä ideoita, jotka ovat olleet meille kaikille iloksi.

Olemme vihreässä ryhmässä tyytyväisiä mietinnössä esitettyyn näkemykseen siitä, että nuorten ja lasten asemaan vaikuttavat voimakkaasti myös yhteiskunnan kehittyminen ja ympäristön tila ja että monissa näissä tapauksissa etenkin vielä syntymättömät sukupolvet ovat näistä riippuvaisia.

Vihreän ideologian mukaan meidän päätehtävämme eduskunnassa on kestävä kehityksen edistäminen eli muistaa se, että maapallo on meillä vain lainassa tulevilta sukupolvilta. Jos meillä on jokin eturyhmä, jonka intressiä me täällä vahdimme, niin se on juuri tulevat sukupolvet. Tehtävämme tuntuu joskus mahdottomalta, mutta meillä ei ole todellakaan varaa tässä asiassa epäonnistua.

Ed. Rajamäki merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Räsänen: Arvoisa rouva puhemies! YK:n lastenoikeuksien julistuksessa on haluttu painottaa erityisesti lasten perus- ja ihmisoikeuksia kolmesta lähtökohdasta. Lapsella tulee olla oikeus osuuteen yhteiskunnan voimavaroista, oikeus osallistua päätöksentekoon ja oikeus saada suojaa ja huolenpitoa.

Lapsiperheiden tulokehitys laman ja työttömyyden seurauksena viime vuosina on jäänyt jälkeen yleisestä kehityksestä. Joka viidennen lapsen perheessä on työtön huoltaja. 60 prosenttia alle 10-vuotiaista lapsista kuuluu kahden pienituloisimman tuloviidenneksen kotitalouksiin ja 150 000 lasta elää toimeentulotuen varassa.

Hallituksen valitsema budjettipolitiikka on omalta osaltaan syynä lasten suhteellisen osuuden laskuun yhteiskunnan voimavaroista. Tämän vuoden budjetissa Stakesin arvion mukaan lapsiperheet olivat merkittävin häviöjaryhmä. Erityisen köyhystymisen kohteena ovat ne lapsiperheet, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat jääneet työmarkkinoiden ulkopuolelle työttömyyden, sairauden tai lasten kotihoidon vuoksi. Lasten köyhyys keskittyy etenkin monilapsisiin perheisiin ja yksinhuoltajaperheisiin.

YK:n lasten oikeuksien komitea varoittikin Suomen hallitusta siitä, että kansainvälisesti katsoen hyvinvoinnassakin valtiossa leikkaukset voivat kohdistua kohtalokkaalla tavalla haavoittuvassa asemassa oleviin väestöryhmiin. Hallituksen tulisi nyt varoa erityisesti paineita ryhtyä leikkaamaan työttömyyspäivärahan lapsikorauksia.

Koulupalvelut ovat ensisijaisesti juuri lasten ja nuorten yhteiskunnallisia peruspalveluja. Kuntien taloudelliset vaikeudet ja valtion ohjausjärjestelmän heikkeneminen ovat johtaneet siihen, että erityisesti haja-asutusalueiden kunnissa säästöt ovat kohdistuneet liiallisesti koulutoimeen.

Vuonna 1992 nykyisen hallituksen ministereistä muun muassa silloiset kansanedustajat Lipponen, Jaakonsaari, Andersson, Halonen, Kalliomäki, Alho ja Backman tekivät välikysymyksen koskien opetustoimeen kohdistuvia säästöjä. Tuossa vaiheessa koululaitos oli vielä paljon paremmassa tilassa kuin nyt ja ne leikkaukset, joita silloin kaavailtiin kuntien valtionosuuksiin, olivat pienempiä kuin välikysymyksen tekijöiden omasta hallituksesta lähteneet. He kysyivät silloin: "Aikooko hallitus romuttaa koulutusjärjestelmämme toteuttamalla periaatepäätöksensä mukaiset opetustoimen miljardiluokan leikkaukset ja lisätä koulutuksellista eriarvoisuutta, vaikeuttaa kansainvälistymistä ja näin saattaa Suomen tulevaisuuden uhanalaiseksi?"

Peruskoulutuksen eriarvoistuminen riippuen asuinkunnan maantieteellisestä sijainnista tai taloudellisesta asemasta ei ole nyt enää vain uhka, vaan todellisuutta, mikä näkyy esimerkiksi opetushallituksen tuoreessa peruskoulukselvityksessä. Olisiko tämä välikysymys nyt tarpeen?

Lasten ja nuorten huolestuttavasti lisääntynyt syrjäytyminen näkyy koulunkäyntivaikeuksina, koulun keskeyttämisinä, päihdeongelmina ja varhain alkavana rikollisena käyttäytymisenä. Syrjäytymisen estämiseksi tehokkaimpia keinoja olisivat koulun ammattitaitoiset tukipalvelut ja

toisaalta lasten tasavertaisia kouluvalmiuksia palveleva maksuton esiopetus. On varsin valitettavaa, että kunnat ovat lyhytnäköisesti säästäneet juuri syrjäytymisvaarassa olevien koululaisten erityisopetuksessa sekä koulukuraattori- ja psykologipalveluissa. Koulun hallintoa karsittaessa on suuntauksena ollut myös vähentää rehtorin virkoja, mitkä ovat kuitenkin osoittautuneet erityisen tärkeiksi juuri koulun järjestyshäiriöiden käsittelyssä niin opettajien kuin oppilaiden kannalta.

Asiantuntijat ovat kiinnittäneet huomion myös perhe- ja ihmissuhdetaitojen opetuksen puutteeseen koulujärjestelmässämme. Ironista kyllä, perheen vuonna 94 poistettiin peruskoulun pakollisten aineiden valikoimasta perhekasvatus oppiaineena. Sivistysvaliokunta omassa lausunnossaan kiinnittikin tähän huomiota ja vaati perhekasvatuksen palautusta opetussuunnitelmiin.

Päihdeongelmat mainitaan merkittävimpana ja edelleen kasvavana syynä lastensuojelun tarpeeseen. Jyrkästi lisääntyneen alkoholin käytön erilaiset haittavaikutukset näkyvät lisääntyneenä perheväkivaltana, josta lähes päivittäin uutisoidaan traagisia esimerkkejä, ja vanhempien kykenemättömyytenä huoltaa lapsiaan. Alkoholiasioista vastaava ministeri Huttu-Juntunen on useassa yhteydessä todennut alkoholipolitiikkamme olevan liian löysää. Hallituksen tulisikin pikaisesti antaa selkeä ja tehokas ja myös lapsen edun huomioiva alkoholipoliittinen ohjelma.

Kaikkein haavoittuvimmassa elämäntilanteissa olevat lastensuojelutoimenpiteitä tarvitsevat lapset ovat nykyisin eriarvoisessa asemassa asuinkuntansa varakkuudesta riippuen. Pienet kunnat välttävät kalliiksi tulevia lastensuojelutoimenpiteitä. Joissakin kunnissa ei tehdä huostaanottoja enää lainkaan. Huostaanoton tarpeessa olevia lapsia saatetaan pompotella uudemalla kerran toisensa jälkeen kolmen kuukauden jaksoissa sosiaalitoimen sijoituksia avohuollon tukitoimena.

Toimeentulotukiasiakkaiden lisääntyminen on syönyt sosiaalityön resursseja lastensuojelutyötä. Vaikka lastensuojelullisia ongelmatapauksia havaitaan, niihin paneutumiselle on entistä vähemmän aikaa ja resursseja. Lastensuojeluasioiden keskittämistä kuntien sosiaalitoimessa pienemmälle työntekijäjoukolle tulisi harkita jällen. Lastensuojeluun keskittyneet ja erikoistuneet sosiaalityöntekijät voisivat paremmin kehittää myös ammatillisia valmiuksiaan, koska kunnat ovat vähentäneet myös täydennyskoulutuksen määrärahoja.

Jotta eri kunnissa asuvat lapset olisivat tasavertaisessa asemassa, kunnille tulisi perustaa järjestelmä, joka takaisi mahdollisuuden kalliiseenkin huostaanottoon ilman, että pienen kunnan koko budjetti kaatuu yhden perheen takia. Tätä varten tulisi joko perustaa kunnallinen lastensuojelun tasausrahasto tai sitten valtion tulisi ottaa erikseen määritellyn kunnan esimerkiksi omavastuusuuden yli menevistä kustannuksista vastuu.

Lapsen oikeus osallistua päätöksentekoon korostuu erityisesti lapsen kuulemisessa häntä koskevista lastensuojelullisista päätöksistä. Useissa laeissa esiintyvä 12 vuoden ikäraja lapsen kuulemisessa on joissakin tapauksissa ohjannut käytäntöä lapsen edun vastaisesti siihen, että pienempien lasten oikeus tulla kuulluiksi sivuutetaan turhan kevyesti, kun sitä ei kerran laki vaadi. Kuitenkin pienenkin lapsen oma mielipide esimerkiksi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevista asioista on mahdollista selvittää, jos kuulemisen suorittaa riittävän ammattitaidon omaava henkilö ja jos siihen käytetään riittävästi aikaa. 12 vuoden raja on täysin keinotekoinen ja ilmeisesti myös turha lainsäädännössämme. Jokaista lasta tulisi kuulla häntä koskevista ratkaisuista ottaen huomioon hänen kehitystasonsa.

Lapsuuden olemukseen kuuluu, että lapsen etu on kiinni yhtä hyvin hänen oikeudestaan osallistua päätöksentekoon kuin toisaalta oikeudestaan saada suojaa ja huolenpitoa. Erityisesti vaikeimpien lapsuuden ja nuoruuden ongelmatilanteiden kohdalla joudutaan joskus rajankäyntiin näiden oikeuksien välillä.

Lasten ja nuorten päihdeongelmat, alkoholin käyttö sekä huumeriippuvuus ovat voimakkaassa kasvussa oleva ilmiö. Päihdeongelmaisten nuorten hoidolle tulisi saada nykyistä selkeämmät säädökset. Etenkin huumeriippuvaisille nuorille tulisi pystyä järjestämään asiantuntevia hoitoyksiköitä, joissa myös tahdosta riippumaton hoito olisi mahdollista, kuten on tällä hetkellä naapurimaassamme Ruotsissa. Vakavasti päihderiippuvaisilla alaikäisillä on oikeus saada suojaa ja huolenpitoa myös silloin, kun heillä ei itsellään riitä voimavaroja päihteistä irrottautumiseen.

Viime päivinä on käyty myös lapsipoliittiselta kannalta keskustelua elokuvien ennakkotarkastuksesta. Oikeusministeriön asettama sananvapautoimikunta, joka valmistelee ehdotusta uudeksi painovapauslaiksi, ehdottaa välimietinnössään, että kuvatallenteiden ennakkotarkastuksesta luovuttaisiin kokonaan. On varsin idealis-

tista perustella lasten henkiseen suojeluun pyrkivästä ennakkotarkastuksesta luopumista sillä, että vanhemmat ovat ensisijaisesti vastuussa lapsistaan. Tällaisten väitteiden esittäjät ovat totaalisesti irrottautuneet ihmisten arkielämästä. Niissä perheissä, joissa yhteiskunnallista lapsen edun valvontaa eniten tarvitaan, vanhemmilla ei ole välttämättä voimavaroja huolehtia edes lasten fyysisistä perustarpeista puhumattakaan, että he valvoisivat jokaisen videokasetin, jota lapset katselevat.

Lapsipornon hallussapidon kriminalisointia valmistellaan tiettävästi oikeusministeriössä ja eduskunnan enemmistö on ilmaissut tahtonsa asian pikaiseksi hoitamiseksi, mutta ministeriön toiminta on ollut valitettavasti hidasta. Suomi on puutteellisen lainsäädännön vuoksi houkutteleva maa kansainvälisille lapsipornokauppiaille, koska useat muut Euroopan maat mukaan lukien kaikki Pohjoismaat ovat jo lähteneet tiukentamaan lainsäädäntöä.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnössä nostettiin esiin varsin tärkeä ryhmä lapsia. Nimittäin Suomessa syntyy joka vuosi 100—200 fetaalialkoholisyndroomasta kärsivää fas-lastaa eli lapsia, jotka kärsivät selvästi havaittavissa olevasta äidin alkoholinkäytön aiheuttamasta vauriosta. Mietinnössä todetaan, että on ryhdyttävä toimenpiteisiin päihdehuoltolain muuttamiseksi sikiönsuojelun paremmin huomioon ottavaksi. Mietintö oli täysin yksimielinen, mutta kun täällä kuuntelee puheenvuoroja, niin näyttää siltä, että erilaisia mielipiteitä asiasta kuitenkin on. Lainsäädännön muutoksilla voidaan auttaa useita lapsia syntymään terveempinä, minkä vuoksi haluan nostaa tämän valiokunnan toteamuksen ponnien muotoon puheenvuoroni lopuksi.

YK:n lapsenoikeuksien komitea antoi tänä vuonna tammikuussa lapsen oikeuksien sopimuksen perusteella Suomelle huomautuksen siitä, että maassamme on olemassa seksipuhelinpalvelulinjoja, joihin lapsilla on vapaa pääsy. Komitea antoi suosituksen siitä, että sopimusvaltio ryhtyy kaikkiin asian vaatimiin toimenpiteisiin lasten suojelemiseksi pääsiltä seksipuhelinpalvelulinjoille ja siltä varalta, että pedofiilit käyttäisivät heitä seksuaalisesti hyväkseen näiden puhelinpalvelujen kautta, joihin kenellä tahansa on pääsy. Suomessahan on käyty jo muutamia oikeudenkäyntejä, joista on tuomioitakin langetettu tällaisessa tilanteessa.

Puhelinlinjoille soittajien ikään kohdistuvan valvonnan mahdollisuudet ovat varsin vaatimat-

tomat. Yllättävät, suuret puhelinlaskut ovat usein aiheutuneet juuri perheen lasten puheluisista. Kuitenkin vakavimmaksi ongelmaksi on muodostunut seikkailunhaluisten lasten pääsy kahdenkeskisille seksipuhelinlinjoille, joita käyttävät sellaiset henkilöt, jotka haluavat solmia seksikontakteja lapsiin. On selvää, että käyttöön otettu estojärjestelmä ei kykene tehokkaasti torjumaan tämän bisneksen nimenomaan lapsiin ja nuoriin kohdistuvia haittoja, koska vain pieni osa perheistä tilaa puhelimeensa nimenomaisen eston. Oikeusministeriön seksibisnestoimikunta ehdottikin loppumietinnössään, joka julkaistiin viime syysynä, että seksipuhelinlinjojen käyttö olisi mahdollista vain puhelinliittymän haltijan ja telelaitoksen välisellä sopimuksella eli tilaamalla ne erikseen.

Lasten aseman suhteellinen heikkeneminen yhteiskunnassamme näyttää olevan yhteydessä ilmiöön, jossa sana lapsi katosi valtionhallinnosta 1980-luvun organisaatiouudistuksen myötä. Lapsen katoamisen hallintokuntien osastoista selitettiin johtuvan pyrkimyksistä korvata toiminnan kohteen mukainen jaottelu toiminnan luonteen mukaisella jaottelulla. Tämä on kuitenkin valitettavasti osaltaan johtanut lapsinäkökulman unohtamiseen päätöksenteossa. Lapsen poliittista painoarvoa parantaisi lapsi-käsitteen käyttöönotto aivan maan hallinnon huipulla. Toinen sosiaali- ja terveysministeri voitaisiin nimittää perhe- ja lapsiasiain ministeriksi samalla tehtäväkuvaa selkiyttäen kuten monissa muissakin maissa on tehty.

Kristillisen liiton eduskuntaryhmä kannattaa valtakunnallisen lapsiasiavaltuutetun nimikkeen tai viran perustamista, mutta samalla tähän virkaan tulisi yhdistää eri hallinnonalojen edustajista koottu lasten asemaa ja kuntien lastensuojelun toteutumista valvova valtuuskunta. Lapsen oikeusturvan valvomisen tulisi kuitenkin tapahtua valtion hallinnosta riippumattoman lapsen oikeusturva-asiamiehen toimesta. Tällainen voisi toimia esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamiehen viraston yhteydessä.

Arvoisa puhemies! Sosiaali- ja terveysvaliokunnan perusteelliseen ja tasapainoiseen lausuntoon viitaten ja sitä terävöittäen ehdotan hyväksyttäväksi seuraavan lausuman:

”Parhaat tulokset syntymättömien lasten suojaamiseksi alkoholin aiheuttamilta vaurioilta saavutetaan päihdeongelmaisten äitien vapaatehtävyyden perustuvissa hoitotavoissa, joita tulisi tehostaa. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnössä todetaan äitiyshuollon asiantuntijaryh-

män vuonna 1990 antaman esityksen mukaisesti, että myös tahdonvastaiset hoitotoimet ovat äärimmäisenä keinona oikeutetut.

Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin päihdehuoltolain muuttamiseksi sikiön suojelun paremmin huomioon ottavaksi.”

Ed. T a r k k a : Arvoisa puhemies! Viime lokakuussa nuorsuomalaisten ryhmäpuheenvuoro kommentoi myönteisesti hallituksen lapsipoliittisen selonteon niitä kannanottoja, joissa tarkasteltiin lasta yhteiskunnan itsenäisenä subjektina, mutta puheen silloin pitänyt ed. Penttilä arvosteli samalla varsin voimakkaasti selonteon viranomaiskeskeistä lähestymistapaa. Hänen mukaansa hallituksen mielestä lähin lapsen omainen näyttää olevan viranomainen.

Nämä kriittiset saatesanat kuvaavat sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöä oikeastaan vielä paremmin kuin hallituksen selontekoa. Hyväntahtoisesti ponnistellen voi ehkä aavistaa, että valiokunnan mietinnön kapulakielen takana on sittenkin kaunis ajatus ja lämmin sydän, mutta ilmiänsuhtaan mietintö on suorastaan selkäpiitä karmivan byrokraattinen. Sen tekstistä huokuu jotenkin työhönsä nääntyneen virkamiehen muodollinen asenne, jonka perässä leipääntyneet edustajat ovat vaeltaneet kiltisti kuin lammaslauuma. Tässä peräänkuuluttamaani filosofista ja periaatteellista arvojen asetantaa on esiintynyt oikeastaan paljon enemmän nyt kuulluissa ryhmäpuheenvuoroissa kuin käsiteltävänä olevissa asiakirjoissa.

Valiokunnan mietintöön kirjoitetussa maailmassa lapsi on oikeustoimikelpoisuutta vailla oleva hallintoalamainen, jonka asioita julkinen valta järjestee, koska se tietää, mikä on lapselle hyväksi. Lapsen oma perhe, joka on hänen lähin tukiverkkonsa ja ensisijainen vastuunkantaja lapsen kehityksestä, on häivytetty hallinnolliselle katvealueelle. Tämän ajattelutavan mukaan lapsipolitiikka perustuu julkisen vallan ja lapsen väliseen viranomais-suhteeseen. Perhe puuhastelee taustalla, mitä puuhastelee, mutta valiokunnan näkemyksen mukaan perheellä ei näytä olevan juuri mitään rakenteellista roolia lapsuuden toteutumisessa.

Hallituksen selonteossa oli sentään mukana myös humanistinen näkökulma siitä, että lapsi on perheen olemassaolon tarkoitus ja siksi myös yhteiskunnan henkinen keskus. Tämä peruskemys on hukutettu valiokunnan mietinnössä hallinnon teknisiin yksityiskohtiin. Monet niistä voivat lopputulemaltaan kyllä parantaa

lapsen asemaa ja olla siis ihan hyviä ideoita, mutta hallintoteknologian musertava ote valiokunnan tekstissä osoittaa melkein ahdistavalla tavalla lähestymistavan hengettömyyttä.

Ryhmäpuheenvuorossamme viime lokakuussa käsiteltiin kolmea erilliskysymystä: lapselle joissakin tilanteissa määrättävää uskottua miestä, lapsiasiamiehen viran tarpeellisuutta ja lapsiperheen asemaa yleensä. Valiokunnan mietintö ei kehittele näitä asioita kovinkaan ihmiskeeseen suuntaan.

Lapselle määrättävän uskotun miehen tarve toteutuu yleensä hänen perheensä vaikeissa ja henkisesti pakahduttavissa kriiseissä. Juuri siksi olisi ilmeisesti lapsen kannalta eduksi, jos uskotuksi mieheksi määrättävällä ihmisellä olisi henkilökohtainen kosketuskohta lapsen elämään. Kovan maailman puserrukseen joutunut lapsi tuntisi varmaan tukijakseen nimetyn ihmisen aidommin henkiseksi tueksi, jos tämä olisi ennestään persoonallisesti läheinen ja luotettava, aidommin kuin jos hän olisi vain leipätyönsä velvoittamana lapsen elämään tuleva viranomaisen. Ammattiauttajien osaamista tietysti tarvitaan usein, sillä silloin, kun uskottua miestä tarvitaan, lapsen koko elinympäristö on yleensä niin tulehtunut, että kypsää elämäkokemusta ja läheisyyttä edustavan hahmon löytäminen lapsen lähipiiristä voi olla vaikeaa. Mutta jos sellainen mahdollisuus on käytettävissä, sitä pitäisi voida käyttää.

Valiokunnan evästyksellä lapsiasiavaltuutetun toimenkuvan muotoiluun vaikuttaa myös hyvin hallintokeskeiseltä. Siinä asiamies kytkettäisiin lääninhallitusten ja paikallisviranomaisten ketjuun. Näin luultavasti rajoitettaisiin asiamiehen mahdollisuuksia lähestyä tehtävänsä laajoista periaatteellisista näkemyksistä käsin. Hänen pitäisi pystyä tarkastelemaan käytännön lapsipolitiikkaa siltä kannalta, miten lainsäädäntö ja viranomaisen päätökset sopivat yhteen ihmisoikeuksiin perustuvan lapsikäsityksen ja henkisesti terveen yhteiskuntanäkemyksen kanssa. Tällaisen ombudsmanin tehtävänä on painostaa lainsäätäjää ja viranomaista ottamaan huomioon myös sellaiset laajat periaatteelliset näkemykset, jotka eivät aina hyvästä tahdosta huolimatta ole kirjautuneet lakiteksteihin ja virkako-neiston päivittäisiin päätöksiin.

Onneksi valiokunnan mietinnössä on sentään lyhyesti arvosteltu viime aikojen kaikkein vakavinta lapsipoliittista onnettomuutta, joka oli viime syksynä budjetin yhteydessä toteutettu kotihoidon tuen leikkaus. Valiokunta kiinnittää huo-

miota siihen, että perheellä on oltava valinnan mahdollisuus järjestää päivähoito omien tarpeidensa ja elämäntilanteensa mukaan. Siksi kotona tapahtuvia erimuotoisia hoitoratkaisuja pitäisi tukea eikä rangaista niin kuin nyt on tehty. Hallituksen valitsema perheelle suunnatun tuen kuristuslinja ei toimi edes hallituksen tiukan säästöpolitiikan osana, joksi se on tarkoitettu. Äitiys- ja vanhempainrahan, lapsilisien, kotihoidon tuen ja asumistuen leikkaukset lisäävät toisaalta painetta kunnalliseen päivähoitoon ja toimeentulotukeen, palvelu yhteiskunnan pitkään- nitteisesti kaikkein tärkeimmällä ja arvokkaimmalla alueella heikkenee ja näiltä momenteilta säästetty raha palaa iloisesti muilla momenteilla.

Monet aikaisemmin omillaan toimeen tulleet lapsiperheet ovat joutuneet turvautumaan yhteiskunnan tukeen. Ihmisen ja perheen itsemääräämisoikeus ja -mahdollisuus kapenevat, mikä on vakava uhka hyvän elämän toteutumiselle. Se jätää vaarallisesti myös terveen yhteiskunnan perustaa. Kun julkisen vallan jatkuva tuki alkaa kuulua perheen normaaliin elämänmuotoon, varttuvat lapset alkavat imeä vanhempiansa toiminnasta täysin vinoutuneita asenteita siitä, mikä on yksilön ja yhteiskunnan luonnollinen vuorovaikutus.

Aineellisen hyvinvoinnin vajeella on taipumus kertaantua myös henkisenä pahoinvointina. Perheiden talouden kiristymisen tuottaa epävarmuutta, joka heijastuu lasten kasvuolosuhteisiin ja vaikuttaa heidän kykynsä kehittyä tasapainoisiksi ja vastuuntuntoisiksi ihmisiksi. Lapsipolitiikka on yleisen yhteiskuntapolitiikan ydintä. Perheiden nykyhetken todellisuus on räikeässä ristiriidassa selonteon ja mietinnön taustalla todennäköisesti olevien hyvien aikomusten kanssa. Siksi on vakava puute, että sen enempää selonteko kuin valiokunnan mietintökään eivät lujin ottein naulaa seinälle tätä periaatteellista arvopohjaa, jonka pitäisi olla läpäisyperiaatteella läsnä lapsipolitiikan jokaisessa osatekijässä.

Nykyisen kiristys- ja kurjistumislinjan sijasta tarvittaisiin lapsiperheille suunnattujen palvelujen monipuolistamista. Se on parhaimmillaan toteutettavissa kustannuksia lisäämättä ja joissakin asioissa ehkä jopa niitä säästäten. Perheiden perusturva ei ole vain köyhien ja sairaiden marginaaliryhmien tukea, sen pitää olla kannustavaa ja aktiivista, sen tulee tarjota mahdollisuudet työllistymiseen siellä, missä on työttömyyttä, henkiseen kuntoutumiseen siellä, missä on ahdinkoa, ja perusasioiden tervehtyttämiseen siellä, missä ihminen kärsii. Tarvitaan rohkeutta aja-

tella, että asiat voivat olla toisin kuin ne aina ennen ovat olleet.

Kunnissa kokeiluasteella olevien kotihoidon palvelusetelien nykyistä laajempi käyttö on esimerkki tällaisesta uudelleenajattelun mahdollisuudesta. Nuorsuomalaiset eivät aio lannistua tämän asian ajamisessa, vaikka hallituspuolueiden näennäisesti ehjä rintama äänesti viime syksynä nurin palveluseteleistä tekemämme laki-aloitteen. Siinä tilanteessa oli hyvin mielenkiintoista kuunnella monien hallituspuolueiden kansanedustajien kommentteja käytävillä ja kuppilassa. He sanoivat, että se oli oikein hyvä aloite, juuri niin pitäisi tehdä, mutta tämä on nyt vähän tällaista. Näin sanoi silloin julkisesti jopa nykyinen valtiovarainministerikin.

Lapsi on paitsi omien oikeuksiensa itsenäinen subjekti myös yhteiskunnan ydin. Se, miten lapsi kokee lapsuutensa, on pohja sille, mitä hänestä tulee, vaikka hän ei ehkä aktiivisesti muista kaikkea, minkä on kokenut. Siksi lapsipolitiikka on todella pitkäjännitteistä yhteiskuntapolitiikkaa. Aidosti positiivisen yhteiskuntanäkemyksen kannalta on tärkeää, että lapsi saa omalta perheeltään kaiken sen tuen, johon perhe pystyy, ja yhteiskunnalta sen tuen, johon perhe ei pysty. Mutta järjestys on tämä: ensin perhe, sitten yhteiskunta. Siksi avohoitoon perustuvat tukitoimet ovat ensisijaisen tärkeitä, sillä ne luovat lapselle mahdollisuudet elää omassa perheyhteisössään ja melko vaikeissakin olosuhteissa.

Kodin ulkopuoliset lapsipolitiikan ratkaisut tulevat kuvaan vasta sitten, kun lapsen oma koti ei yhteiskunnan avusta huolimatta pysty antamaan hänelle sitä tukea, jota tarvitaan. Mutta toisaalta tietenkään kaikki, mikä tapahtuu kodissa, ei ole lapsen edun mukaista. Mahdollisuus lapsen nopeaan huostaanottoon esimerkiksi väkivalta- ja inestitilanteissa on ihmiskeskeisen lapsipolitiikan hyvin tärkeä osa, varsinkin kun näillä vakavilla ongelmatilanteilla on taipumus kumuloitua sietämättömien vaikeuksien klustereiksi. Äärimmäisiin hätätilanteisiin joutuneiden lasten huoltoon suunnatut resurssit ovat viime aikoina huvenneet huolestuttavasti.

Arvoisa puhemies! Hallituksen selonteko ja valiokunnan siitä laatima mietintö eivät ehkä viestitä sanoillaan sitä ihmiskeskeisyyttä, joka on yhteiskunnan henkisen kehityksen kannalta lapsipolitiikan kaikista tärkein painopistealue. Mutta niihin tältä osalta ehkä jäänyt arvopohjan köyhyys ei ole eduskuntaa sitova piirre. Eduskunnalla on vapaa valta ja velvollisuus tarkastella kaikkia lapsipolitiikkaan liittyviä yksittäisiä

lainsäädäntötoimia korostetusti siltä kannalta, miten ne vaikuttavat lapsen kehitykseen yhteiskunnassa voimakkaasti ja aidosti vaikuttavaksi ihmiseksi.

Ed. K u o p p a : Arvoisa puhemies! Suomessa käydään keskustelua kannustinloukuista. Keskustelun tavoitteena on löytää perusteluja uusille pienituloisimpien ihmisten etuisuuksien leikkauksille. Tosiasiallisesti meillä tarvitaan keskustelua leikkausloukuista, joihin ovat joutuneet kymmenettuhannet lapsiperheet ja muut toimeentulovaikeuksissa olevat. Monien lapsiperheiden tuloja ovat pudottaneet samanaikaisesti työttömyysturvan, lapsilisien, asumistuen, opintotuen ja kotihoidon tuen leikkaukset sekä työmarkkinatuen poisto nuorilta. Sitä on myöskin heikentänyt toimeentulotuen indeksijääditys. Nämä kaikki kohdistuvat kaikista heikoimmassa asemassa oleviin lapsiperheisiin.

Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa -selonteko on tänä päivänä ajankohtainen keskustelunaihe, kun hallitus käytännön politiikallaan ajaa lapsiperheitä taloudellisesti ja henkisesti yhä ahtaammalle. Selonteossa esitetyt kauniit tavoitteet ja lauseet uhkaavat käytännössä jäädä tyhjiksi korulauseiksi. Suurtyöttömyyden vallitessa ovat perheiden ja lasten huoltajien mahdollisuudet vastata edes kohtuullisesta lasten toimeentulosta ja henkisestä hyvinvoinnista merkittävästi heikentyneet.

Työttömyyden aiheuttamaa taloudellista hätää ovat pienituloisten lapsiperheiden osalta pahentaneet hallituksen esityksistä eduskunnan enemmistön hyväksyminä tehdyt miljardileikkaukset. On paljon pienituloisia lapsiperheitä, joihin kohdistuvat sekä laman ja leikkausten aiheuttama työttömyys että sosiaaliturvan leikkaukset. Tilanteen seuraukset voivat siirtyä sukupolvelta seuraavalle, kun lasten opiskelu- ja itsenäistymismahdollisuudet tyrehtyvät vanhempien varattomuuteen. Vuonna 1994 oli 24 000 lapsiperhettä, joissa molemmat vanhemmat olivat työttöminä, ja 32 000 työtöntä yksinhuoltajaa, eli yhteensä 56 000 lapsiperhettä, joiden toimeentulo oli työttömyysturvan tai toimeentulotuen varassa.

Työttömyys aiheuttaa myös toimeentulotuen tarvetta. Työttömät lapsiperheet ovat huomattavan suuri osa toimeentulotuen saajista. Toimeentulotuen indeksitarkistuksen jäädyttäminen pahentaa olennaisesti tuen tarvitsijoiden taloudellista asemaa ja heikentää yleensä mahdollisuuksia tulla edes välttävästi toimeen. Tässä hallitus

on iskenyt taloudellisessa mielessä juuri kaikkein heikoimmin toimeentuleviin ihmisiin. Voi vain ajatella, että jos palkat esimerkiksi jäädytettäisiin neljäksi vuodeksi, minkälainen häly ja melu Suomessa siitä nousisi, mutta kun toimeentulotuen indeksikorotukset jäädytetään neljäksi vuodeksi, siitä ollaan käytännöllisesti katsoen hiljaa. On tietenkin selvää, että se ei koske rikkaita ja hyvätuloisia ihmisiä.

Perheen taloudellisen pohjan perusteellinen pettäminen tuo rahahuolien lisäksi myös suuret henkiset paineet, jotka jättävät helposti jälkensä lapsiin. Työttömyys aiheuttaa avioeroja, kiristää tunnelmaa perheissä ja lisää alkoholismia. Vanha sananlasku sanoo: Kun köyhyys ovesta sisään livahtaa, niin rakkaus ikkunasta ulos vilahtaa. Erityisesti täysin syyttömät ja puolustuskyvyttömät lapset joutuvat työttömyyden ongelmasta kärsimään ehkä kaikista pahiten.

Lasten henkistä heitteillejättöä esiintyy kaikissa sosiaaliluokissa. Pelkkä raha ei korvaa lapselle vanhempien huolehtimista ja virikkeellistä yhdessäoloa. On syytä kysyä, antavatko vanhemmat, koulu ja yhteiskunta riittävät valmiudet nuorille vanhemmille lasten hoitoon ja henkiseen kasvatukseen.

Lapsiperheiden toimeentulon lisäksi keskeinen asia on, miten saada perheiden tarpeita vastaava asunto kohtuullisella hinnalla. Nyt yleensä nuorilla perheillä on pienet asunnot ja suuret velat ja vanhemmilla tilavat asunnot ja mahdollisesti pienemmät velat tai velattomat asunnot, kun asumistilanteen pitäisi vastata perheen ja lasten tarpeita. Nyt asumistason ratkaisee asujan varallisuus.

Lapsiperheiden ja lasten vaikeuksien ennakolta hoitaminen olisi varmasti edullisempaa kuin hallituksen ajama lapsiperheisiin kohdistuva leikkauslinja, joka aiheuttaa uusia vaikeuksia perheille. Kentällä toimivat sosiaalityöntekijät viestittävät jatkuvasti pahenevasta tilanteesta lasten ja nuorten kohdalla. Lasten fyysistä ja henkistä heitteillejättöä ilmenee yhä useammin. Valtion ja kuntien säästöpäätöksistä johtuen voimavarat ovat käyneet riittämättömiksi ja pienet kunnat pyrkivät välttämään kustannussyistä tarpeellisia lastensuojelutoimia. Kuntien yhteinen tasaus- tai muu vastaava rahasto on tarpeellinen, että lasten heitteillejättöjä ei ainakaan taloudellisten syiden johdosta pääsisi tapahtumaan.

Parasta ennaltaehkäisevää perhepolitiikkaa myös lasten kannalta on, että ihmisille järjestetään toimeentulon takaavaa työtä. Jos työtä ei pystytä järjestämään, on sosiaaliturvassa otetta-

va riittävästi huomioon lapsiperheiden tarpeet. Lapsilisien leikkaukset ja työmarkkinatuen lapsikorotuksen 60 prosentin alennus osoittavat, että hallitus ei välitä pienituloisten lapsiperheiden toimeentulosta. Tästä syystä ansiosidonnaisen työttömyysturvan leikkaussuunnitelmien osalta on jyrkästi torjuttava sellaiset mallit, joissa lapsikorotukset aiotaan leikata.

Saman suuntaiseen johtopäätökseen tulee, kun kuuntelee ministeri Alhon tuloloukkutyöryhmän suunnitelmia lasten päivähoitomaksujen uudistukseksi. Lopullista ratkaisua ei liene vielä tehty, mutta jos pienituloisilta poistetaan nollamaksuluokka ja heille asetetaan kynnysmaksu, se merkitsee monien pienituloisten kohdalta sitä, että päivähoidosta on luovuttava. Päivähoitomaksuja on tarkoitus kerätä entinen määrä, ja pienituloisten maksujen korotuksella on näin ollen tarkoitus alentaa hyvätuloisten päivähoitomaksuja.

Päivähoitomaksujärjestelmää on syytä uudistaa, mutta se ei saa tapahtua pienituloisten perheiden kustannuksella. Päivähoidon saaminen jokaisen alle kouluikäisen lapsen oikeudeksi on hyvä uudistus, jonka toteutumismahdollisuuksia epäiltiin, mutta nyt käytäntö osoittaa, että päivähoidon järjestäminen sitä tarvitseville lapsille on mahdollista. Suurissa kaupungeissa on kunnallisista päivähoitopaikoista puutetta, mutta näillä suurilla kunnilla on parhaat taloudelliset edellytykset hoitaa päivähoitoasiat kuntoon. Se vaatii vain poliittista tahtoa.

Nyt on avattu noin 22 000 uutta päivähoitopaikkaa, ja samalla on syntynyt myös jonkin verran uusia työpaikkoja. Päivähoidon sisällön kehittäminen ja maksuttoman esiopetuksen antaminen päiväkodin tai koulun toimesta kaikille alle kouluikäisille parantaa lasten valmiuksia kouluun. Työttömien lapsille on turvattava oikeus kunnalliseen päivähoitoon. Vanhempien työttömyys ei saa jakaa lapsia eri luokkiin, vaan lapsille on turvattava päivähoidon tarjoama virikkeellinen ympäristö, olivat heidän vanhempansa sitten työttömiä tai työssä olevia.

Vammaiset ja mielenterveydellisistä ongelmista kärsivät lapset uhkaavat jäädä ilman riittävää huomiota, kun säästöjä pyritään löytämään eri puolilta ja erityisesti juuri näihin ryhmiin näitä säästöjä on kohdistettu. Kouluissa säästöjen kielteinen vaikutus on jo selvästi näkyvissä. On annettava riittävästi taloudellisia voimavaroja, etteivät lapset, joilla on erilaisia vaikeuksia, puutoa jo päivähoito- tai kouluiässä yhteiskunnan vastuun ulkopuolelle, mistä helposti seuraa suu-

ria vaikeuksia koko elämässä. On uskallettava ottaa lapsen etu riittävän aikaisessa vaiheessa huomioon, kun päätöksiä tehdään ongelmatapa-uksissa.

Arvoisa puhemies! Suomessa on yli 1 100 000 lasta ja nuorta. Tämän päivän nuoret ovat huomisen aikuisia, ja tämän päivän lapset ovat ylihuomenna aikuisia. Hallituksen ja eduskunnan on uskallettava investoida tulevaisuuteen pitämällä parempaa huolta nuorista ja lapsista. Yksioikoinen leikkauslinja vie taloudellisia mahdollisuuksia nuorilta ja heikentää lapsiperheiden mahdollisuuksia antaa lapsille hyvä pohja tulevaisuuteen. Työttömyys ja sen pelko on yksi suuri turvattomuuden syy. Turvaamalla työtä lasten vanhemmille voidaan parhaiten poistaa yhä lisääntyvää epävarmuutta ja taloudellista hätää, joka jatkuessaan näkyy erilaisina häiriöinä lapsissa.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskukseen kirjoitettu monia hyviä asioita, ja eduskunnan tulee valvoa, että mietinnön kannanotot johtavat myös käytännön toimiin lasten olojen parantamiseksi, etteivät ne jää vain kuolleiksi ponsiksi arkistojen kätköihin.

Ed. V i s t b a c k a : Arvoisa puhemies! Tärkein rakennuksen ja sen keston sekä myöhemmän hoidon kustannusten kannalta on sitä rakennettaessa tehdä kunnon perustukset, joille rakennus kohoaa. Aivan yhtä tärkeätä on antaa lapselle hänen tulevaa elämäänsä varten mahdollisimman hyvät lähtökohdat. Niitä ovat lasten ja nuorten terveydestä huolehtiminen, riittävän monipuolinen ja korkeatasoinen opetus, terve elämänsänsä ja opittu kansalaistaito selviytyä elämästä mahdollisimman ehjänä muut ihmiset huomioon ottaen. Tämän perustan luomisessa tarvitaan kaikkien lasten ja nuorten kanssa toimivien osapuolten, kodin, koulun, terveydenhuollon, sosiaalitoimen sekä muiden tahojen mahdollisimman saumatonta ja linjakasta yhteistyötä. Tätä toimintaa tukevat ja sen osin mahdollistavat vielä valtiovalan, viime kädessä hallituksen ja eduskunnan, perheille, koululaitokselle, sosiaali- ja terveystoimelle sekä muille edellä mainituille sektoreille omilla päätöksillään luomat niin taloudelliset kuin lainsäädännöllisetkin puitteet.

Kuten edellä olevasta voimme todeta, kattaa lasten ja nuorten kasvattaminen terveiksi ja tasapainoisiksi aikuisiksi koko ketjun yhteiskunnan perussolusta, perheestä, aina eduskuntaan saakka. Jos jokin ketjun osa alkaa toimia ristiriitaisesti

ti tai puutteellisesti, alkaa koko ketju oirehtia ja päämäärä, terve ja tasapainoinen aikuistuva yksilö, kärsii ja oireilee. Näin on valitettavasti yhä enenevässä määrin käymässä. Se on kiistatonta luettavissa tilastoista. On siis ensiarvoisen tärkeätä puuttua tähän vaaralliseen ja vakavaan ongelmaan mahdollisimman nopeasti ja tehokkaasti sekä riittävän laajalla rintamalla. Kaikkien mainitsemiäni ketjun osien tilanne ja ongelmat on tutkittava, eli koko ketju on niin vahva kuin sen heikoin lenkki.

Hallituksen lapsipoliittinen selonteko on siis tarpeellinen, jopa välttämätön. Selonteko ei pystynyt luonnollisestikaan vastaamaan tai edes ottamaan esille kaikkia niitä ongelmia tai vaikuttavia tekijöitä, jotka ovat vallitsevaan tilanteeseen johtaneet. Monilta kohdin selonteko on hyvä ja rakentava.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskukseen kirjoitettu tuo sekin omalta osaltaan muutamia asioita esille selontekoa selvemmin, mutta mielestäni sekin on valitettavan suppea ja ylimalkainen. Olisin kaivannut huomattavasti huolellisempaa paneutumista ja yksilöidymiä kannanottoja ja parannusesityksiä moniin asioihin. Pelkkä julistuksenomainen ja toteava mietintö ei mielestämme tarjoa hallitukselle ja asianomaisille ministeriöille riittävän selkeitä suuntaviivoja tilanteen parantamiseen tarvittavista toimenpiteistä.

Arvoisa puhemies! Puutun muutamaa aiheeseen selonteon ja mietinnön osalta. Ne ovat sellaisia kysymyksiä, joista eduskunnan tulisi perussuomalaisen mielestä lausua ehdotettua selkeämpi kanta ohjeeksi lainvalmistelu- ja budjetointityölle ministeriöissä.

Ensiksi on todettava, ettei valiokunta halunnut tai uskaltanut puuttua kovinkaan selkeästi erääseen ehkäpä suurimpaan ongelmaan tässä tehtäväkentässä. Tarkoitin tällä valtiovalan varainkäytön viime vuosien suuntausta karsia ja leikata kaikkein eniten perheiden tukemiseen tarkoitetuista määrärahoista, koulutuksesta, erityissairaanhoidosta ja kuntoutuksesta sekä sosiaalitoimesta.

Juuri nämä toiminnot ovat lasten ja nuorten kasvatuksen kannalta avaintekijöitä. Lapsiperheet ovat edellisen Ahon ja nykyisen Lipposen hallitusten aikana menettäneet perhepoliittisten tukien leikkauksina ja maksujen korotuksina sekä verovähennysten poistoina perhettä kohden useista sadoista tuhansiin markkoihin kuukaudessa. Nämä kaikki perheiden taloudesta leikatut markat ovat suoraan olleet leikkausta

lasten hyvinvoinnista. Lapsiperheissä on jouduttu lähes poikkeuksetta karsimaan harrastuksia, yhteisiä lomia ja vapaa-aikaa, heikentämään ruoan laatua, asumaan ahtaammin sekä ääritapauksissa tinkimään jatkokoulutuksen hankkimisesta lapsille. Tätä surkeutta ovat omalta osaltaan olleet täydentämässä suurtyöttömyys, lama pankkikriiseineen, konkurssineen, asuntojen arvon romahtaminen pakkomynteineen jne. Yhteiskuntamme on voinut pahoin, ja valtio on hoitanut sitä syöttämällä kansalle eräänlaista oksennuspulveria.

Hallituspuolueiden ollessa eduskunnassa enemmistönä ei tosiasioita ole haluttu kaunistelematta kirjata valiokunnan mietintöönkään. Se olisi ollutkin omasta kuormasta syömistä. Sitä on kuitenkin vielä vakavammin ja suuremmassa mitassa ollut valtiovallan perhepoliittinen linja viime vuosina. Syömme kansakunnan kuormasta omia tulevaisuuden eväitämme. Sen, minkä nyt lasten ja nuorten kasvattamisesta, hyvinvoinnista ja auttamisesta leikkaamme, maksamme tulevana vuosina ja vuosikymmeninä kovalla korolla takaisin yhteiskunnan vakavana pahoinvointina, ihmisten lisääntyvän häiriökäyttäytymisenä, koulutustason jakautumisena ja yhteiskunnan luokkiin jakautumisena. Miksi teemme tämän, kun sitä tuskin kukaan haluaa ja todelliset säästöt ovat lyhyelläkin tähtäimellä olemattomat?

Haluaisimme perussuomalaisten taholla sitä, että valtiovarainministeriö ja koko hallitus miettivät vakavasti ja tarkkaan, kannattaako jatkaa nykyisellä lapsi-, nuoriso- ja perhevastaisella leikkauslinjalla vai kannattaisiko muuttaa suuntaa ja jopa palauttaa osa edellä mainituilta sektoreilta viedyistä määrärahoista takaisin. Näin estäisimme useiden ongelmien edelleen lisääntymisen ja torjuisimme sosiaali- ja terveystalouden aikapommin kehittymisen.

Arvoisa puhemies! Luin hallituksen lapsipoliittista selontekoa suurella hämmästyksellä, koska en löytänyt sieltä mielestäni aitoa huolta nuorten huumeongelman räjähdysmäisestä kasvusta. Sama hämmästykseni minua kohtasi valiokunnan mietinnön kohdalla. Ei lyhyt toteamus tai kappale ole riittävää puuttumista tähän lumipallon lailla paisuvaan ongelmaan. Suomen osalta hiekka tiimalasissa on valumassa loppuun niiltä osin kuin meillä on vielä aikaa tehdä jotakin kehityksen torjumiseksi tai edes hidastamiseksi.

Huumeiden leviämisen täydellinen estäminen ei ole enää mahdollista. Siitä ovat EU-jäsenyyden ja kansainvälinen rikollisuus pitäneet huolen. Nyt

olisi vielä kuitenkin muutamia vuosia aikaa kasvattaa ja ohjata nuoret tiedostamaan heitä uhkaava vaara kaikkine kauheuksineen. Samoin olisi vielä aikaa luoda riittävän laaja ja toimiva hoitoonohjaamis- ja hoitojärjestelmä sekä muuttaa lainsäädäntöämme huumeiden torjunnan ja valvonnan osalta. Huumerikollisuutta ei saa päästää kulkemaan koko ajan askelta, kahta edellä.

Mikäli emme lähivuosina pysty olennaisesti tehostamaan huumeiden vastaista toimintaamme, olemme samassa veneessä USA:n ja muiden kontrollin lähes täysin menettäneiden maiden kanssa. Koulun aidan takana vaanivat ilmaisenäytteiden jakajat, ja huumeratsiat kouluissa ovat siellä arkipäivää. Samalla merkittävä osa nuorista ajautuu rikoksen tielle ja yhteiskunta raastuu sekä rikollisuus kasvaa räjähdysmäisesti. Miksi ihmeessä sallimme tällaisen kehityksen?

Hallituksen on pikaisesti luotava Suomelle toimintaohjelma huumeiden ja niiden käytön leviämisen ehkäisemiseksi. Koska hallituksen lapsipoliittisessa selonteossa ei tähän juurikaan ole puututtu, tulee hallituksen mielestäni antaa tämän vuoden aikana eduskunnalle huumeipoliittinen selonteko. Selonteossa hallituksen tulee kertoa eduskunnalle ne toimenpiteet, joilla se aikoo estää mainitsemani kehityssuunnan Suomessa.

Samalla selonteosta on käytävä esiin se, miten huumeiden orjiksi joutuneita aiotaan hoitaa ja miten nykyistä tehokkaampi valistustyö lasten ja nuorten keskuudessa on suunniteltu suorittaa. Tässä yhteydessä tulisi myös käydä ilmi koulujen oppilas- ja opettajaturvallisuuden varmistamisen, sillä väkivalta on näköjään tekemässä rynnäkköä myös kouluihin. Kyse ei ole marginaali-ilmiöstä vaan laajasta kehityssuunnasta, joka nivoutuu yhteen alussa mainitsemani perheiden ja yhteiskunnan pahoinvointiin mutta myös päihde- ja huumeongelmaan.

Arvoisa puhemies! Teen seuraavan lausumaehdotuksen: "Eduskunta edellyttää, että hallitus antaa kuluvan vuoden loppuun mennessä eduskunnalle huumeipoliittisen selonteon, josta käyvät ilmi riittävät huumeongelman merkittävän pahenemisen estämiseen tähtäävät toimet sekä suunnitellut mahdollisimman laajasta huumeiden vastaisesta valistuskampanjasta lapsille ja nuorille sekä huumeiden käyttäjien hoidon aukottomasta järjestämisestä."

Ed. Virtanen: Arvoisa puhemies! Kansanedustajat ja kuulijat! Kommentoin ensin hivenen selontekoa ja suomalaista lapsipoliittikkaa.

Sen jälkeen menen vähän syvemmin tähän. Olen aina tajunnut politiikka-sanana juuri tällaisena ihmissuhteiden välisenä, elämänmyönteisenä asioiden hoitelemisena. Mielestäni lapsipolitiikka, että asiassa pysyttäisiin, sisältää kyllä lähes koko elämän. Varsinkin siinä mielessä, kun suojellaan lapsia, ajatellaan lapsen parasta, eräskin filosofi joskus sanoi, että koko lapsikysymys lähtee siitä, että ihmisten pitäisi pystyä kysymään itseltään, oletteko kyllin arvokkaita hankkiaksenne lapsia. Tämä on ehkä vähän karu kysymys, koska lapsen hankkimisen oikeus on toki lähes kaikille sallittu lukuun ottamatta tietysti eräitä vammaistapauksia ja mielenterveysongelmaisia, joille monille toki lapsi saattaisi tehdä hyvääkin. Moni nainen on selvinnyt aika pahoistakin tiloista saatuaan lapsen.

Mutta lähden asiaan ensin ihan siltä pohjalta, että tutustuin selontekoon ja kuulin täällä aika monta juttua, ja nämä homoseksuaalikeskustelutkin ovat olleet tässä pinnalla ja joka paikassa puhutaan siitä, että avioliitto on pyhä ja lasten paras paikka. Siinä samassa on tullut kaiken näköistä myös avioliittolaisten niskaan. Aina tupataan unohtamaan se, että meillä on jatkuvasti kasvava suunta avioliittojen purkamisen suhteen. Avioliitoista, jotka ovat niitä parhaita paikkoja, on 80-luvulta vielä selkeitä tutkimuksia: yli 30 prosenttia solmituista avioliitoista päättyi eroon, ja nyt ollaan jossain 50 prosentin luvuissa. Eli kun jotkut hurskastelijat puhuvat siitä, että avioliitto on lapsen kannalta ja lapsipoliittisesti paras vaihtoehto lapsen aseman turvaamiseksi — liittyen tähän selontekoonkin — niin en ollenkaan allekirjoita tällaista. Lähden ennemminkin kysymään juuri ihmissuhteen luonnetta, vanhempien vastuuta, jota toki ansiokkaasti peräänkuulutetaan selonteossakin.

Mutta aika rankasti selonteon ensimmäiselläkin sivulla puhutaan siitä, että tutkimuksissa on todettu, että suhteellisen suuri osa lapsista tarvitsee mielenterveyden tukitoimia. Tämä juuri aika selkeästi liittyy siihen, voisiko sanoa, kasvatuksen ja itsetunnon luomisen epäonnistumiseen suomalaisessa yhteiskunnassa. Ei siitä ole kauan, kun julkaistiin sellainen tutkimus, jossa todettiin, että noin 20—30 prosenttia suomalaisista olisi välittömän mielenterveytyksen tarpeessa. Jopa puolelle väestöstämme tekisi jatkuva tukiterapia hyvää.

Eli lähden lapsen suojelussa, lapsipolitiikassa vähän kyseenalaistaen juuri sitä, että me aina puhumme vanhemmuuden auvosta ja siitä, kun ihminen on vanhempi, äiti. Äsken juuri esimer-

kiksi kohtasin sen karun totuuden, että kun tiedotusvälineet haastattelevat lapsipolitiikasta, niin yleensä ne — ainakin tuolla käytävillä — haastattelevat nuorta äitiä, tällaista lapsipolitiikan ja lapsenteon erittäin pitkälle ymmärtävää. Sitä paitsi minulla on aina ollut lapsen tekemisestä se käsitys, joka liittyy juuri vastuukysymyseen, jota peräänkuulutetaan, että lapsen tekeminen on esimerkiksi minulle aika tuttua ja olen aika hyvinkin perehtynyt siihen. Tietysti jotkut voivat käsittää lapsen tekemisen vasta sinä vaiheena, kun se pullautetaan ulos, mutta en ainkaan ole missään kirjallisuudessa enkä tutkimuksessa nähnyt, että se olisi lapsen tekemistä, niin kuin eräät antavat ymmärtää.

Vastuukysymyksissä ihmettelen sitä sinisilmäisyyttä, kun Suomi lapsipolitiikassa on Ruotsin ohella johtavia valtioita, samoin naisen ja miehen tasa-arvokysymyksissä ja muissa vastaavissa demokratiakysymyksissä, maailman esimerkkivaltioita. Jopa Amerikan presidentti Bill Clinton puhui siitä, että hänen ihanteinaan ovat pohjoismaiset demokratiat. Tulee väkisin mieleen se, mikä hirvittävä ristiriita tuli aikoinaan lapsilisäkysymyksistä, kun tätä hallitusta rankemman päälle osa oppositiosta solvasi.

Esimerkkinä kerron, että minä ainakin vastuuntuntoisesti olen oppinut sen, että suojellessani lasta... Nyt joku teistä voisi keksiä, että olen suojellut lasta itseltäni, kun en ole niitä hankkinut, mutta ehkä olen kokenut tämän suomalaisen yhteiskunnan tietyn heikko- tai vähämielisyiden tietyillä alueilla niin rankaksi tai sitten en ole vielä kohdannut sitä oikeaa. Mutta kun suomalainen ja ruotsalainen ja tanskalainen yhteiskunta ovat esimerkkejä, niin kerron oikein todella taas esimerkin — tykkään näistä epäloogisuuksista eli järjestömyyksistä suomalaisessa lainsäädännössä. Helvi Sipilän kanssa naureskelin tälle jutulle tai oikeastaan räjähdettiin. Helvi Sipilähän on tunnettu naisten asioiden ajaja ja ennen kaikkea hän on myös lapsen suojelun eli ehkäisyn kannalla, varsinkin primitiivisissä ja alikehittyneissä maissa. Suomikin vaikuttaa aika primitiiviseltä, jos ajatellaan mielenterveyshäiriöitä, jos tilanne on tällainen.

Mutta ajatellaan Suomea esimerkkinä lapsipolitiikassa. Voin pitää, puhemies voi pitää, pääministeri ja presidentti voivat pitää ansiokkaan puheen, kertoa siitä, minkälainen järjestelmä meillä on: valistusta kouluissa jo reilusti ennen murrosikää, terveydenhuoltojärjestelmä, joka ottaa lapsen ja nuoren ihmisen huomioon, voisiko sanoa, lapsen tulon suhteen, sen ehkäisyn

suhteen. Ehkäisymenetelmät kerrotaan, kerrotaan siitä, että liikakansoitus on maailman tärkein ongelma, tulevaisuudessa lähes ratkaisematon. Sitten kaiken näköiset aliehkittyneet ja muut ongelmalliset valtakunnat taputtavat käsiään sen edessä, kun he tämän kuulevat, myös tietysti meidän apteekkijärjestelmästämmä, ehkäisyvälinejärjestelmämmä erinomaisuudesta ja siitä, kuinka tämä oppi on mennyt perille.

Kiinaahan on aika paljon lyöty. Väitettiin, kun puhuin kolmesta neljästä lapsesta ihanteena, että minulla on joku Kiinan malli, ainakin Aamulehti viittasi siihen suuntaan aika rankasti. Sitten joku kysyy, että mites tämä Suomen hallitus tai valtiovalta — kaikella kunnioituksella — on päättänyt näistä asioista, kun teillä on noin loistava lapsipoliittinen näkemys lapsen hankkimisesta ja maailman ongelmista ja noin hyvin kasvatatte siihen. Sitten totean, että juuri tässä edellinen hallitus päätti, että kun saa viidennen tai kuudennen lapsen, silloin saa vasta oikein kunnolla rahaa. Sitähän oikein hullaannutetaan ja lyödään niin paljon rahaa, ettei kukaan tajuaakaan. Tämä on minun mielestäni epäloogisuutta.

Minun kohdallani yhteiskunta, äitini ja opettajani ovat onnistuneet niin pitkälle, että olen täysin vastuullinen ihminen ja osaan jopa syvässä juovustilassa käyttää kondomia. Minkä takia minä en ole lapsen tekemisen asiantuntija koulutettuani näissä asioissa ihmisiä, nuoria ja vanhempia? Mutta jos joku 17—18-vuotias lapsen saa, niin ehkä on niin kuin sanotaan nykyään, että suomalaisista puolet ovat kännissä yleensäkin yhtyessään, puhumattakaan siitä kun niitä lapsia tulee. Aina tykkään vähän muistuttaa siitä, missä mennään sitten, kun tulee oikein tällaista virallista tekstiä.

Sitten tämä mielenterveysongelma. Ed. Skinari ansiokkaasti viittasi psykiatriin ongelmiin. Sama suhdehan periaatteessa on, jos ajatellaan vanhemmuuden ongelmaa, juuri täällä, kun peräänkuulutetaan avohoidon puuttumista tässä lastensuojelussa. Minä olen siis tehnyt elämäntyöni aika pitkälle nuorisopsykologiassa ja olen ollut aikanaan läänintaiteilijana kuusi vuotta, juuri nuorten parissa tätä hommaa tehnyt, niin luulen olevani jonkinlainen asiantuntija. Terapi-aa ehdin tehdä seitsemän vuotta.

Aikoinaan aika rankasti kannatettiin avopalveluja, ja selonteossa sanotaankin: "Vaikka näiden alojen koulutus on tehokasta, on varsinkin avopalveluissa ja esimerkiksi perheiden kriisien, avioerojen ja muiden lapsia henkisesti koettelevien tilanteiden neuvonta- ja tukipalveluissa va-

jausta." Eli mitä se tarkoittaa, mikä on suomalaisen lapsipolitiikka näillä alueilla? Jos muistatte edellisen hallituksen aikoja, niin silloin avohoidoksi nimitettiin sitä, että pantiin ihmiset ulos mielisairaaloista ja vastaavista ja vanhuksiakin ja nimitettiin sitä avohoidoksi, kun heidät törkeästi jätettiin heitteille tai juuri näitten ongelma-perheittensä harteille.

Useastihan juuri lapsen kohdalla isoissa perheissä korostuu se, että heikoin, herkin, useasti luovin — Suomen kulttuurin kannalta, jota maailmalla ehkä eniten kaikista suomalaisista arvoista arvostetaan — niin se herkin, luovin yksilö on se, joka sairastuu, joka rupeaa oirehtimaan. Meillä jossain pohjoisessa tämä suuren perheen yksi lapsi siis ei saa hoitoa suomalaisen politiikan, päivänpolitiikan takia, joka viime hallituksen aikana tämmöiseen thatcherismiin sortui. Nykyään puhutaan Uuden-Seelannin mallista, mutta todellisuudessa se on sieltä Englannin siivistyskeskuksesta kotoisin. Ennen kaikkea lapsiin tämä ajattelu ja käytäntö kohdistuu, ja niin kuin sanoin, aikuisillehan tehtiin tätä ihan samaa. Siis kun puhutaan moniarvoisuudesta näilläkin alueilla, niin pitäisi kanssa sitten jotenkin hyväksyä ne asiat, mitä ei ole hoidettu kuntoon.

Eli nyt puhutaan lapsen suojelemisesta. Yleensäkin lapsuus näköjään käsittää aikamoisen aikavälin, minä puhuisin kyllä nuorista ja murrosikäisistä. Täällä oli yksi aika rankka veto kanssa, tässä selonteossa: "Suomen vastikään uudistetussa perusoikeusjärjestelmässä on erityisesti vahvistettu lapsen oikeus tulla kuulluksi myös itsenäisenä subjektina." Kun meillä samaan aikaan ikään kuin työpoliittisesta syystä nostettiin täysikäisyysraja 20 ikävuoteen, se on aika hirvittävä tilanteessa, jossa kaikennäköiset tutkijat ja meikäläiset ovat puhuneet siitä, että täysikäisyyden raja pitäisi pudottaa 16 vuoteen. Nyt, kun vielä tässä puhutaan siitä, että lasta pitää kuulla itsenäisenä subjektina, niin meillä rikosoikeudellinen käytäntö on uskomattomassa ristiriidassa tämän kanssa. Kaikennäköiset 13-, 14-, 15-vuotiaat tyypit, jos sanoisi näin kauniisti näistä lapsista, voivat temmeltää estottomasti ja vastuuttomasti, vaikka täällä peräänkuulutetaan kaikessa yhteiskunnan hyvinvointia ja yksilöllistä kasvua, siis ilman näitä palveluja.

Meillä on aika pitkälle edelleen tällainen lähes koulukotimainen käytäntö suhteessa näihin lapsiin. Puuttuu kaikennäköinen. Meillä jäi hyvin pitkälle kesken tämmöiset tarkkislaisajattelut siitä, että on myös paikkoja, joissa on toisinajattelevia. Otan tähän vain esimerkkinä sen, että viime

päivinä on ollut lehdissä, että peruskoulu on joitenkin mielestä aika vahvasti epäonnistunut, minkä takia nuoret oirehtivat. Kun puhutaan siitä, että aika muuttuu älyttömän nopeasti, niin esimerkkinä kerron, että kysyin työasiainvaliokunnan tilaisuudessa, asiantuntijoita meillä oli syksyllä siellä hirveästi, onko kukaan koskaan teitä asiantuntijoita kutsunut sivistys- ja kulttuurivaliokunnan tilaisuuteen kuultavaksi.

Nimittäin ongelma oli se, että nuoret eivät halua enää mitään jatkokoulutuksia. He eivät tunne itseänsä kykeneviksi, eivät kerta kaikkiaan ole motivoituneita siihen jatkuvaan koulutukseen, siihen uudistuvaan koulutukseen. Kysyin, eikö todellakaan sivistys- tai kulttuurivaliokunta, joka vastaa meillä koulutuksesta ja opetuksesta ja siitä lainsäädännöstä, ole koskaan tänä aikana, kun tämä lama on ollut, vaivautunut ajattelemaan, että se ihmisen motivaatio, sen lapsen motivaatio, sen työttömäksi jäävän motivaatio muokkautuu jo siellä kouluaiikoina ja sen ihmisen luonne hyvin pitkälle lyödään siellä kiinni. Tänä päivänä täällä näkyy sivistysvaliokunnan vastauksessa, ainakin minun mielestäni, ansiokasta kaipausta sen kaltaiseen nuoreen ihmiseen, jota minäkin periaatteessa ihannoin.

Mutta minä todella toivoisin tämän taloudellisen vaikean tilanteen muistaen, että täälläkin muistettaisiin se, että vaikka lama, vaikka tämä potenssin tai impotenssin aika näkyy meissä aikuisissa ja lamaannuttaa meitä päätöksentekijöitäkin ehkä enemmän kuin tajuammekaan, niin lapset eivät välttämättä ole niin syvällä ollenkaan. Tämä nuorissa ja lapsissa oleva toipumiskyky, ehkä jopa käsittämätön murrosikäisyyteen liittyvä mustavalkoinen voima, ei ole kovinkaan pitkälle heitä vielä tuhonnut.

Eli toivoisin todella tämän varsinkin loppuosan kauniitten asioiden suhteen, että satsattaisiin tähän kansaan kasuavaan, että todellakin myös tehtäisiin selkeitä päätöksiä. Minä väitän, että moni äiti sekoilee ja tartuttaa tätä hysteriaansa lapsiin juuri sen takia, että me emme lapsipoliittisesti edes näitä lapsilisäasioita ja sitä ihannetta, mitä suomalainen yhteiskunta tällä hetkellä haluaa, pysty selkeästi päättämään. Eli juuri lapsilla on tehty niin paljon ja äideillä politiikkaa. Varsinkin yksi puolue, jonka kaikki tietävät, on erittäin hanakka käyttämään juuri tämmöistä. Kun mustavalkoistetaan asioita, niin silloin tällaiset... Aivan niin kuin Hitler aikanaan sanoi — Hitlerhän kehitti aikoinaan ammattipoliitikan, josta on puhuttu, että jotkut täällä ovat sen mestareita — että äidit ovat kaikkein herkin

juttu saada voisiko sanoa manipuloitua, houkutteltua mukaan, ja äitien valloittaminen tapahtuu ennen kaikkea lasten kautta. Eli valitettavasti suomalaisessa lapsipolitiikassa on näkyvissä vielä aivan tätä puoluepolitiikointiakin tänä päivänä. (Ed. Aittoniemi: Sanooko ed. Virtanen sen puolueen nimen?) — No, kyllähän se koiria jo älähti siellä, mihin kalikka kalahti, ettei sitä nyt tarvitse paljon enää tässä sanella.

Minä väitän vielä sitä, kun äitejä kunnioitetaan, että silti tässäkin asiassa tavallaan käyttäytyään hassusti. Vieläkin meidän uusi innovatiivinen presidenttimme palkitsee aina niitä äitejä, joilla on lapsia paljon. Sen sijaan minä olen oppinut aina, että äitiys on arvo sinänsä, äärimmäisen pyhä, kaunein arvo. Äidin rakkautta, johon liittyy viisaus, sofia, käytettiin jopa naisesta aikoinaan erittäin tärkeänä merkityksenä. Harvemmin minä näen kyllä tässä yhteiskunnassa koskaan kehuttavan niitten äitien viisautta, jotka tajuavat tämän maailman pahimman uhkan: liikakansoituksen. Päinvastoin näen jatkuvasti sitä öykkärimäisyyttä ja laiminlyövää tavallaan vähättelyä, joka on liittynyt tiettyyn, voisiko sanoa, poliittiseen asetelmaan yhteiskunnassa.

Vielä kerran: kunpa äidit saisivat ns. kasvatusrauhan. Puhumme useasti työrauhasta työpoliitikassa ja siitä, että saisimme asiat rullamaan, puhumme jostakin sellaisesta selkeästä visiosta pitkällä juoksulla ja millä muulla tahansa maratonilla, sanoisi suomalainen. Jos pystyttäisiin päättämään lapsenteon suhteen 10 vuoden kehyks, nähtäisiin esimerkiksi... Muutenkin haluan peräänkuuluttaa suomalais-ugrilaisia ja vanhoja kalevalaishenkisiä sielullisia ihanteita. Väitän jopa, että tyhmyys joukossa tiivistyy: Mitä isompi lapsikatra, sitä useammin ehkä vielä vanhempien mielipide saattaa tavallaan muuttua hyvin kiin ansamaiseksi, jolloin tapahtuu herkimpien asioiden rikkoontumisia. Jos satsaisimme laatuun, jos todella kunnioittaisimme tällaista suomalaista henkistä perintöä, väitän, että kannustavuus saattaisi jopa lisätä moniarvoisuutta, lasten hankintaa.

Minäkin saattaisin hankkia lapsen. Minulta kysyttiin, tämä kuuluu asiaan käsittääkseni, oletko hankkinut jo poikaa. Sanoin, ettei ole poikaa tullut hankittua. Sen jälkeen — tullaan ehkä taas kummalliseen tiedotusvälineiden ansaan — minulta kysyttiin, samoin Janinalta, mikä se olikaan, Frostell, ja sitten näiltä muilta, niitä on niin vaikea muistaa, kun niitä oli kaikkia, kyllä te tiedätte, ketä siellä on ollut. Poliitikoista, ihmetelen, ei kysytty kuin ed. Kirsi Pihaa. On ihmeel-

linen Iltalehti, sitoutumaton lehti, ja kysyy vain yhtä. Mielestäni täällä on aika moniarvoisesti valittu kuitenkin. Puolueet tajuaa sen verran, ettei yhdeltä puolelta ainoastaan ole satsattu tänne. Sääli, että tosiaan lapsia ei voi hankkia näytille. Kyllähän siinäkin olisi jonkunlaista perinteistä tapaa vaikuttaa ihmisiin.

Ettei menisi liikaa kannanotoksi, alan lopettelemaan. Vielä haluaisin sanoa tai oikeastaan tulikin sanottua, että naisen kunnioitus siis Suomessa on ollut. Jos luemme perinteisiä juttuja, nainen on ollut yllättävän tasa-arvoinen. Helvi Sipilä pitkillä uurastuksillaan on lähinnä tarkoittanut todella, että naista ei enää — voisiko sanoa naisen kasvatustyötä, sen mahdollisuutta — heikennettäisi liian suurella lapsikatraalla. Nainen vapautui juuri sitä kautta.

Vanhassa testamentissa on mainio käsky: ”Lisääntykää ja täyttäkää maa.” Minusta tuntuu, että meillä kristillisetkin tänä päivänä, kaikella kunnioituksella kristillisyyttä kohtaan, edelleen elävät tässä Vanhan testamentin hurmoksessa, lisääntymisen ja maan täyttämisen kiirastulessa. Sen sijaan evankeliumissa, ilon sanomassa, vapautuksen sanomassa — ensimmäisen kerran, voisi sanoa, Kalevalaa lukuun ottamatta — nainen otettiin tasa-arvoisena maailmankirjallisuudessa. Se tapahtui Herramme Jeesuksen Kristuksen kautta, joka yllättävän demokraattisesti ja tasa-arvoisesti kohteli naisia. Voisin sanoa, hänen esimerkkinsä myös lapsipolitiikassa, hänen oma esimerkkinsä on kyllä aika erilainen kuin kristillisten puolueiden tänä päivänä.

Ministeri H u t t u - J u n t u n e n : Arvoisa puhemies! Sosiaali- ja terveysvaliokunta on mielestäni paneutunut asiaan. Mietintö on varsin perusteellinen ja laaja. Arvokasta mielestäni mietinnössä on sen yksimielisyys; kaikki puolueet tuntuvat olevan varsin yksimielisiä lapsipolitiikkaan ja lastensuojeluun liittyvistä monistakin asioista. Tyydytyksellä panin merkille myös sen, että mietintö myötäilee kutakuinkin hallituksen selontekoa. Niinpä täällä käytetyistä ryhmäpuheenvuoroista, jotka kaikki olen suurella mielenkiinnolla kuunnellut, voikin tehdä sen johtopäätöksen, että monista asioista vallitsee tässä salissa yksimielisyys. Toki vivahde-eroja suhtautumisessa löytyy.

Joissakin puheenvuoroissa on arvosteltu selonteon pykälämäisyyttä, sen viranomaiskeskeisyyttä ja pidetty kielteisenä sitä, ettei selonteko huomioi riittävästi vapaaehtoistyötä. On myös

arvosteltu sitä, että selonteko on liiaksi painottunut korjaaviin eli lastensuojelullisiin toimiin.

Tähän tietysti voisin todeta, että ei kai hallitus voi antaaakaan muunlaista selontekoa kuin viranomaiskeskeisen. Emme voi luvata mitään järjestöjen puolesta. Toki selonteossa olisi voitu korostaa huomattavasti enemmän järjestöjä. Niilähän on valtavan suuri merkitys meidän lastensuojelussamme. Pohdin jo sitäkin, että voisimme kenties pyrkiä suuntaamaan Raha-automaattiyhdistyksen varoja tulevaisuudessa enemmän nimenomaan lastensuojelujärjestöille, joissa todellakin tehdään arvokasta työtä.

Olen iloinen myös siitä, että lapsiasiavaltuutetusta näyttää niin ikään vallitsevan yksimielisyys, eli tätä asiaa täytynee ryhtyä ministeriössä pikkuhiljaa valmistelemaan.

Esiopetusta on monissa puheenvuoroissa vaadittu maksuttomaksi. Ongelmahan on se, että tänä päivänä maksullisuus riippuu siitä, järjestetäänkö esiopetus koulutoimen vai päivähoiton puolella. Tämä on perheiden kannalta hyvin ikävä asia.

On myös kannettu monissa puheenvuoroissa huolta ns. fas-lapsista ja vaadittu päihdehuoltoon muutoksia, joilla mahdollistettaisiin pakkokeinot hoitoon ohjaamisessa silloin, kun raskeana olevan äidin juopottelu uhkaa sikiön terveyttä. Itse kuitenkin suhtaudun pakkokeinojen lisäämiseen hoitomuotona hyvin kriittisesti, etenkin päihdeongelmissa, joissa hoidon tulos riippuu ratkaisevasti potilaan motivaatiosta ja omasta tahdosta. Toki on huomioitava myös se, mikä sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnössä huomioitiin, että saattaa olla, että pakkokeinojen lisäämisellä aiheutamme enemmän vahinkoa ja menetämme nämä ihmiset ikään kuin näiden järjestelmien ja tukimuotojen piiristä. Asiakkaat eivät enää tule neuvolaan ja rupeavat karttamaan meidän terveyspalvelujamme. Siinä tapahtuu tietysti sitten enemmän vahinkoa.

Monissa ryhmäpuheenvuoroissa on kannettu huolta ns. suurten kustannusten tasauksesta lastensuojelussa. Monia viitteitä on siitä, että kunnat jättävät ottamaan huostaan lapsia tilanteissa, joissa perusteet huostaanotolle olisivat selkeästi olemassa, koska huostaanotot maksavat. Sosiaali- ja terveysministeriössä istui työryhmä, joka jokin aika sitten esitti ratkaisua tähän ongelmaan. Nyt ollaan valmistelemassa tähän liittyvää lainsäädäntöä sillä tavalla, että suurten kustannusten tasaukseen osallistuisivat tässä vaiheessa sekä kunnat että valtio.

Sama työryhmä jatkaa edelleen työtään ja pohtii jatkossa ylikunnallista toiminnallista yhteistyötä lastensuojelussa. Kun meillä on paljon pieniä kuntia, yhteistyö on välttämätöntä, jos haluamme esimerkiksi käynnistää lastensuojelussa päivystystoiminnan, josta muun muassa valiokunnan mietinnössä on maininta.

Puheenvuoroissa on käsitelty myös voimassa olevaan lastensuojelulakiin liittyviä heikkouksia. Lapsen oikeudellista asemaa käsitellyt työryhmä luovutti tammikuussa mietintönsä. Työryhmä esittää parannuksia voimassa olevaan lastensuojelulakiin, muun muassa uskottu mies -järjestelmää lapsen oikeudellisen tilanteen ja kuulemisen parantamiseksi, huostassaoloaikoja pohdittaessa jne. Eli näihin epäkohtiin on tulossa parannuksia.

Arvoisa puhemies! Jokaisessa puheenvuorossa on korostettu julkisten palvelujen merkitystä, muun muassa neuvolan, kouluterveydenhuollon, perheneuvolan ja ylipäätään koulutuksen merkitystä ennalta ehkäisevänä perhepolitiikkana ennalta ehkäisevässä lastensuojelussa. On tietysti tavattoman valitettavaa, että monet kunnat näyttävät sortuneen lyhytnäköisiin säästöihin supistamalla nimenomaan perinteisiä ennalta ehkäiseviä perhepoliittisia toimia. Haluan korostaa tätä täällä erityisesti siksi, että tiedän, että monet teistä, arvoisat kansanedustajat, istuvat myös kunnanvaltuustoissa tekemässä näitä ratkaisuja ja linjauksia.

Nämä säästöt eivät näytä aina kulkevan käsi kädessä kunnan taloudellisen tilanteen kanssa. Saattaa olla, että jopa samassa valtuuston kokouksessa päätetään veroäyrin alentamisesta tai rahastojen muodostamisesta ja kouluterveydenhuollon supistamisesta, ja silloin ratkaisun sanelevat muut kuin taloudelliset arvot. En kuitenkaan halua millään lailla vähätellä kuntien taloudellisia vaikeuksia. Niitäkin tuki on.

Tähänastiset julkisten menojen leikkaukset ovat kohdistuneet kaikkein kipeimmin juuri lapsiperheisiin, kuten valiokuntakin täysin yksimielisesti mietinnössään toteaa. Toisin sanoen perheet, joissa on monta lasta, työttömyyttä ja sairautta, ovat leikkauksissa eniten menettäneet. Tästä tosiasiasta me emme pääse mihinkään. Olenkin sitä mieltä, että jatkossa, kun näitä linjauksia teemme, olisi hyvin tarkkaan pohdittava asioita ja pidettävä huolta siitä, ettemme rokotaisi enää näitä samoja ryhmiä, jotka ovat tähän asti eniten kärsineet.

Ed. Huuhtanen peräsi selvitystä sosiaaliturvasta eduskuntaan. Toteaisin tähän, että näitä

selontekoja on tulossa useitakin, muun muassa palvelukatsaus, kansanterveyskatsaus, toimeentuloturvakatsaus jne., myös valtionosuusudistuksen seuranta. Meidän täytyy vain yhdessä eduskunnan kanssa katsoa, mihin väliin kaikki katsaukset saadaan sovitettua. Ministeriön puolesta meillä olisi valmiudet tuoda ne tänne saliin ehkä jo toukokuulla, mutta saattaisi olla ehkä viisasta, jos käsitelisimme esimerkiksi budjetin yhteydessä tätä selontekoa, jolloin olisi käytettävissä myös selvitysmies Heikki Kosken esitykset uudeksi valtionosuusjärjestelmäksi. Näitä asioita täytyy varmaan yhdessä pohtia.

Ed. Janina Andersson valitti sitä, että kehitysyhteistyövaroja on Suomessa kovastikin leikattu. Haluaisin tähän kuitenkin täsmentää, että lasten ja äitien terveydenhuolto- ja neuvolapalvelut sekä lapsiin yleisesti kohdennettu kehitysapu on kyllä pysynyt ennallaan. Voidaankin sanoa, että juuri kehitysyhteistyössä lasten etu on saanut poikkeuksellisen suuren painoarvon tämän hallituksen politiikassa.

Ed. Vistbacka puhui pitkään huumeista ja niihin liittyvistä vaaroista. Huumeiden käyttö on ollut meidän maassamme näihin saakka hyvin marginaalista verrattuna moniin muihin maihin. Nyt monet merkit viittaavat siihen, että huumeiden käyttö olisi lähtenyt kasvuun. Pari viikkoa sitten valtioneuvosto päätti asettaa laaja-alaisen huumetyöryhmän, jonka tavoitteena on paneutua hyvin laaja-alaisesti huumeongelmaan. Huumeet vaativat toki monien viranomaisten yhteistyötä: poliisin, tulliviranomaisten, sosiaali- ja terveydenhuollon, koulun, myös vapaaehtoisjärjestöjen. On toki niinkin, että parasta huumeiden vastaista politiikkaa on huolehtiminen nuorten ja lapsiperheiden elinolosuhteista.

Arvoisa puhemies! Ihan lopuksi toteaisin vielä, mitä YK:n lapsen oikeuksien komitea kirjasi selvittäessään yhteiskuntaamme lapsen oikeuksien ja perhepolitiikan kannalta: "Komitea on tyytyväinen havaitessaan, että Suomen hallitus huolehtii kattavan sosiaaliturvajärjestelmän ja monenlaisten hyvinvointipalvelujen järjestämisestä lasten ja heidän vanhempia hyväksi. Näistä mainittakoon erityisesti ilmainen terveydenhuolto, ilmainen koulutus, erityisäitiysloma ja laaja päivähoitojärjestelmä." Hyvin laajasti käydään yksityiskohtaisemminkin läpi meidän järjestelmäämme ja todetaan, että se on erittäin korkeatasoinen ja kansainvälisesti ottaen hyvä.

Tämä ei kuitenkaan saa tuudittaa meitä siihen uskoon, että meillä ei olisi parannettavaa. Toki meillä on valtavan suuret haasteet perhepoliti-

kassakin edessä, ja kun täällä joissakin puheenvuoroissa on arvosteltu selontekoa siitä, että se on painottunut liiaksi lastensuojeluun ja korjaaviin toimiin, niin unohtamatta ennaltaehkäisyä meidän kyllä tässä ja nyt on priorisoitava sillä tavalla, että on keskityttävä suureen uhkaan, mikä mielestäni on lapsiperheiden laajamittainen syrjäytyminen tässä massatyöttömyydessä. Siihen asiaan on panostettava tässä ja nyt.

Minusta päivähoiton ulottaminen kaikille lapsille tämän vuoden alusta, myös työttömille, oli erinomainen yksi askel tiellä syrjäytymisen ehkäisemisessä. Sen takia meidän ei pidä asettaa minkäänlaisia kynnyksiä nyt päivähoito-oikeuden toteutumiselle myös työttömien lapsille. Samalla haluan tietysti todeta, kun sitä käsiteltiin monissa puheenvuoroissa, että on tärkeää, että päivähoidossa on valinnanmahdollisuuksia. Jos joku haluaa hoitaa lapsensa kotona, niin siihen pitää toki antaa mahdollisuus, koska itse asiassa jokainen perhe parhaiten tietää, mikä heidän lapsilleen on parasta, ja päivähoidossa on aina oltava vaihtoehtoja.

Ed. P u i s t o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Huttu-Juntusen puheenvuorosta haluan muutamaa seikkaa puuttua.

Ensinnäkin lapsiperheiden syrjäytymiseen. Toivon, että voitaisiin toteuttaa selonteossa esitetty ikäpolvitase, jossa budjetin yhteydessä tuotaisiin esiin, miten ikäjakauman perusteella yhteiset varat ovat jakautuneet. Se antaisi hyvän pohjan lähestyä tätä.

Olisin myös odottanut puheenvuoroissakin enemmän järjestöjen osuuden esiintuomista. Kunnat eivät kykene sen paremmin kuin valtiokaan ilman järjestöjä toteuttamaan kokonaisuudessaan lastensuojelua. Sen sijaan kuntien kurjuudesta puhuttaessa en yhdy ed. Huuhtasen puheenvuoroon täydellisesti. Haluaisin nähdä, että kunnat ensin purkavat rahastonsa ja sitten purkavat lastensuojelun. Tämän pitäisi olla järjestys.

Pariin asiaan toivon ministeri Huttu-Juntusen asian edetessä vielä puuttuvan. Meillä on käsiteltyssä valiokunnassa laki lapsen tapaamisoikeudesta ja siihen liittyvät uhkasakot. Toivon, että asia saisi lastensuojelullisen näkökulman, jotta se ei olisi vain juristien päättämä asia.

Tähän fas-lapsisysteemiin: Asia on hyvin arka ja olen ymmärtänyt, että valiokunnan mietinnön pakkotoimenpideajatus tai pakkohoitolausuma ei tarkoita pakkohoitoa siinä perinteisessä muodossa, jonka ymmärrämme. Kysymys

olisikin sen jälkeen, missä ja mitä. Vankilaanko? Yhdyn suuresti ministeri Huttu-Juntusen ajatukseen siitä, että tämä olisi suuri vaara näiden äitien tavoittamisessa. Heidän kohdallaan kysymys on ohjauksesta tilanneraittiuteen raskauden aikana.

Lopuksi haluan muistuttaa ministeri Huttu-Juntusta tulevaisuutta varten siitä, että kun perhekiirisejä hoidetaan, niin myös virallisesti otetaan isät mukaan.

Ed. T a k k u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Huttu-Juntusen puheenvuoro siitä, että nyt selonteolla pyritään tekemään korjaavia toimenpiteitä ja estämään syrjäytymistä, mielestäni se on aivan oikea. Kun korjattavaa huomataan, niin täytyy virheet tunnistaa ja sitä kautta lähteä korjaamaan.

Syrjäytymisestä on todettu näissäkin keskusteluissa tänään, että se on yksi tämän ajan suurimmista ongelmista, mitä meillä on. On hyvä, että tämä virheen tunnistaminen tehdään sillä tavalla, ettei lähdetä syyllistämään tässä erilaisia tahoja, joskin täällä, kun näitä puheenvuoroja on käynyt läpi, tältä on vältytty lukuun ottamatta ed. Virtasta, joka syyllisti edellistä hallitusta ja sen thatcheriläistä politiikkaa ja sen vaikutusta Pohjois-Suomen suurperheisiin ja siellä oleviin herkkiin lapsiin. En ymmärrä kyllä aivan näitä kaikkia vetoja. Kaiken kaikkiaan minusta se vakavuus, millä täällä salissa on paneuduttu tähän meidän tärkeimpään selontekoomme, mitä eduskunnassa tämän ensimmäisen vuoden aikana on ollut, on hyvä.

Mutta, arvoisa puhemies, olen erittäin surullinen siitä, että tiedotusvälineet ovat täältä kokonaan poissa, ja se oikeastaan kuvaa sitä, että selonteko on tietyllä tavalla tekninen ja se henki puuttuu, että me saisimme myös selonteon hengen menemään vielä eteenpäin. Siellä on kaksi, kolme toimittajaa paikalla, mutta talouspoliittiset selonteot on televisioitu suoraan Suomen kooteihin. Tässä on nyt kysymys tärkeimmästä pääomasta, mitä meillä on. Ehkä omassa puheenvuorossani tähän enemmän palaan, mutta kaiken kaikkiaan tällaista henkeä tarvittaisiin enemmän.

Se, mitä ed. Vistbacka otti huumeista esille, on yksi asia, mikä myös olisi selvitettävä, ja ennaltaehkäisyyn on satsattava myös huume politiikassa, jotta syrjäytyminen tätä kautta ja sieltä tulevat ongelmat saataisiin estettyä.

P u h e m i e s (koputtaa): Kaksi minuuttia!

Ed. A l a - H a r j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Huttu-Juntunen kiinnitti aivan oikein huomiota siihen, että on seurattava säästöjen ja työttömyyden vaikutusta koko perheeseen. Viittaankin sivistysvaliokunnan ponteen, jota sosiaali- ja terveysvaliokunta ei ole kuitenkaan ponneksi ottanut ja jossa edellytetään, että hallitus antaisi viiden vuoden kuluttua selvityksen siitä, miten yhteiskunnan eri osaluilla on onnistuttu edistämään lapsen oppimishalun kasvua sekä lapsen tasapainoista kehittymistä tukevaa ja syrjäytymistä ehkäisevää eri tahojen yhteistyötä. Ennaltaehkäisy on kuitenkin tärkein ja kaikkein halvin mahdollisuus hoitaa näitä asioita.

Sitten puutun raskaina olevien äitien alkoholin käyttöön. Onhan tiedossa, että raskauden joka vaiheessa alkoholin käytön vähentäminen vielä kannattaa, mutta erityisen tärkeää se on raskauden alkuvaiheessa. Siinä mielestäni tarvittaisiin oikein yleistä kampanjaa, jossa tiedotettaisiin, että ei ole turvallista alkoholirajaa, minkä äiti voi raskauden aikana nauttia, ettei se vaarantaisi sikiötä. Minusta tämä on suuri asia. Meillä on satoja lapsia, jotka ovat vaurioituneet raskauden aikana ja jotka ovat lopun elämänsä laitoshuollon tarpeessa ja aivan ilman omaa syytään.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies S.-L. Anttila.

Ed. H u u h t a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Mielestäni tämän salin keskustelussa ja ministerin puheenvuorossa kävi ilmi pari asiaa. Kun me puhumme lasten ongelmista, niin helposti ajattelempa, että silloin kyse on joko rahan tai rakkauden puutteesta perheessä. Mitä tulee rakkauden puutteeseen, se on varmasti suurempi asia kuin täällä voimme kuvitella. Olisi vain niin toivottavaa, että ihmiset, jotka ovat monissa vaikeuksissa, yrittäisivät niissäkin olosuhteissa muistaa lapsen heikomman aseman ja suhtautua siihen sillä tavoin suojelevasti, ettei viranomaisen tarvitsisi olla ensimmäisenä tekemisissä.

Mutta rahasta on paljon helpompi puhua ja on varmaan syytä puhua. Mitä tulee ministerin puheenvuoroon siitä, että valiokunta on ollut mietinnössään yksimielinen, valiokunta mielestäni satsasi kovasti tähän ensimmäiseen lauseeseen. Ponnassa valiokunta edellyttää hallituksen tulo- ja menoarvion ja lainsäädännön valmiste-

lussa huolehtivan lasten, nuorten ja lapsiperheiden aseman oikeudenmukaisesta kehittämisestä. Kriitikki on tuossa sisällä. Valiokunnassa nähtiin, että nyt ei ole oikeudenmukaisesti tapahtunut ja erityisesti tätä vuotta koskevat budjettipäätökset ovat olleet lapsiperheiden ja lapsen kannalta erittäin epäonnistuneita, kovia ja väärin mitoitettuja.

Mitä tulee sosiaaliturvaselonteon liittämiseen budjetin yhteyteen, en toivo sitä, koska silloin nämä asiat eivät koskaan tule saamaan sitä arvoa kuin niiden sietäisi saada. Jälleen kerran se menee muissa merkeissä ohi koko ...

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Kaksi minuuttia!

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Vähättelemättä millään tavalla selontekoa sen paremmin kuin sen pohjalta laadittua mietintöä tavoilleni uskollisena minun täytyy sanoa, että kyllä tämä mietintö on hyvin pitkälti vanhaa liturgiaa. Siinä ovat oikeastaan uusia asioita, eivätkä nekään ehkä aivan uusia, puhumiset lapsiasiamiehestä ja uskotusta miehestä. Kaikki muu on vanhaa, jo koeteltua. Näin ollen kovin korkeata arvosanaa ei voi antaa.

Mutta eräs asia on tullut mieleeni. Kovin vähän tässä keskustelussa on puhuttu ja oikeastaan ministeri Huttu-Juntusen puheenvuorossa ei ollenkaan puhuttu avioeron vaikutuksista lapsen elämään. Se on hyvin keskeinen asia ja joku on sanonutkin, että eduskunnassa on asiantuntemusta, kun 50 prosenttia eduskunnan naisista on eronneita rouvia. Se ei kyllä pidä paikkaansa. (Ed. Dromberg: Entäs miehistä?) Minä olen tässä mietiskellyt, että ei kyllä niin paljon löydy, mutta menköön tämä huonona vitsinä. Haluan kuitenkin todeta, että avioerokysymyksen täytyisi olla tarkemmin esillä. Pohjana minulla on tässä se, että lakivaliokunnassa olen kuunnellut asiantuntijoita lapsen tapaamista ja huoltoa koskevan lain käsittelyn yhteydessä ja entistä korostetummin on tullut mieleeni se, miten valtava vaikutus lapsen elämään on avioerolla ja siihen liittyvillä suurilla ongelmilla, joissa lapsi joutuu pelkästään jonkinlaiseksi pelinappulaksi, potkupalloksi ilman, että kukaan ajattelee lainkaan hänen asemaansa. Siitä olisi hyvä keskustella.

Loppujen lopuksi, rouva puhemies, katselin hiljattain vanhaa luokkakuvaa kansakoulusta ja siinä oli nelisenkymmentä oppilasta. Kaikki, minua lukuun ottamatta, ovat menestyneet maailmassa erityisen hyvin. Kunnan kansalaisia ovat.

Olisikohan jotakin oppimista sittenkin niistä vanhoista hyvistä ajoista, jolloin käytiin vähän tukkapölyynkin joskus kiinni, minuunkin, mutta ei riittävästi? Ei näissäkään keskusteluissa ole koskaan puhuttu vanhanaikaisesta kunnon kasvattuksesta, kurista, velvollisuuden ja vastuun tunnon opettamisesta, niin kuin ennen lapsille annettiin, mutta ei tänä päivänä.

Ministeri Huttu-Juntunen: Arvoisa puhemies! Ed. Puisto korosti edelleenkin järjestöjen merkitystä lastensuojelutyössä, ja viittaan tässä yhteydessä äsken käyttämäni puheenvuoroon. Eräs tapa vahvistaa lastensuojelujärjestöjen asemaa olisi esimerkiksi se, että suunnattaisiin Raha-automaattiyhdistyksen varoja niiden toimintaan nykyistä painokkaammin.

Laki lapsen tapaamisoikeudesta on oikeusministeriön valmisteleva. Se on parhaillaan valiokuntakäsittelyssä. Minusta on tärkeää, että näissä tapaamisriidoissa on mahdollisuus sovitteluun, mutta toki me tarvitsemme myös sanktioita ja mukana on uhkasakkokäytäntö, johon ed. Puisto viittasi. Ei kai mikään estä ottamasta isä mukaan perhekriiseihin, pikemminkin päinvastoin.

Tarvitsemme varmasti tiedottamista ja kampanjointia raskauden aikaista juomista vastaan, kuten ed. Alaranta sanoi. Jokin tämän tyyppinen tehokas tiedotus, joka olisi suunnattu ilman, että siinä moralisoidaan tai syyllistetään ketään, olisi varmasti paikallaan.

Sosiaaliturvaselonteko voidaan, ed. Huhtanen, tuoda eduskuntaan, meillä on valmiudet siihen, jo toukokuussa vaikka erikseen, minulla ei mitään sitä vastaan.

Avioeroista sanoisin ed. Aittoniemelle, että tietysti avioero on jokaisen perheen oma ratkaisu ja sellaisena sen täytyy pysyäkin. Mutta on tärkeää, että perheillä on kaikissa kriiseissä, myös avioerossa, jos se kriisiksi koetaan, mahdollisuus hakea apua. On tärkeää, että meillä on mahdollisimman matalat kynnykset erilaisiin palvelupaikkoihin ja tukipisteisiin.

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Pyydän ministeriä siirtymään puhujakorokkeelle, jos haluatte jatkaa.

Puhuja: Juuri loppui.

Ed. Vehkaja (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Huttu-Juntunen ehti puheenvuorossaan kommentoidessaan ryhmä-

puheenvuoroja ilmoittaa, että hän on tahdonvastaisesta hoidosta juopottelevien äitien kohdalla toista mieltä kuin valiokunnan kanta on ollut. Haluan kiinnittää tässä yhteydessä huomiota siihen, että valiokunnan mietinnössä tahdonvastaisuus on ilmoitettu mielipiteenä, mutta varsinainen toimenpide-ehdotushan ei koske sitä, vaan kuuluu seuraavasti: "On ryhdyttävä toimenpiteisiin päihdehuoltolain muuttamiseksi sikiönsuojelun paremmin huomioon ottavaksi." Se on varsinainen toimenpide-ehdotus. Tahdonvastaisuutta koskeva oli ainoastaan mielipide.

Miksi asia on noussut esille, johtuu tietysti siitä, että lastensuojelulakia on muutettu niin, että siellä on tunnustettu juopottelevien äitien ongelma. Kun lastensuojelun ja päihdehuollon yhteistyö ontuu ja meillä on paljon äitejä, jotka juopottelevat ja joilla on useita raskauksia, tarkoitus on ollut ajankukaistaa päihdehuoltolakia joka tapauksessa tavalla tai toisella niin, että myös sillä puolella tunnustetaan sikiönsuojelu jollakin tavalla.

Ehkä on ollut vähän onnetontakin, että sana tahdonvastaisuus on näin painottunut. Varsinkin sen jälkeen se on painottunut, kun kristilliset tekivät asiasta ponsiehdotuksen, johon vielä salissa pitäisi ottaa kantaa. Tämä ei ollut kyllä valiokunnassa mitenkään tarkoitus, että siitä nousee näin suuri kysymys, vaan, kuten mietinnöstämme huomataan, painopisteet ovat muualla.

Ed. Lähela (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Huttu-Juntunen totesi, että Raha-automaattiyhdistyksen varoista pitäisi panostaa enemmän lastensuojelutyöhön. En pane siinä hirveästi hanttiin, niitä voidaan käyttää, mutta kyllä pääasiallinen rahoitus pitää kuitenkin turvata valtion ja kuntien budjettien kautta. Ei sitä voi sysätä Raha-automaattiyhdistykselle, koska sielläkin näyttää olevan kyllä ottajia aika paljon.

Täällä on puhuttu avioeroista ja niiden vaikutuksista lapsiin. Omassa kunnassani olen nähnyt kaikenlaisia häiriötapauksia, joista suurin osa on sellaisten lasten aiheuttamia, joiden isä ja äiti ovat eronneet. Sen tilanteen kyllä ymmärtää, koska kyllä kai lapsi siinä tilanteessa saa ristiriitaisen kuvan ja oireilee sitten tekemällä eri tavalla, käyttää mahdollisesti herkemmin huumeita, lähtee mahdollisesti rikoksen poluille, koska hän näyttää joltain sillä.

Mutta tänä päivänä ehkä suurin koko lapsipolitiikkaan liittyvä asia minusta on työttömyys,

joka myös heijastuu vanhempien kautta lapsiin. Toimeentulovaikeudet aiheuttavat sen, että kodissa ilmeisesti ei olla kovin tyytyväisiä ja kiukua puretaan sitten tietysti ensin omaan avio-puolisoonsa ja sitä kautta se heijastuu lapsiin. Kyllä suurin tehtävämme lyhyellä aikavälillä olisi, että saisimme työttömyyden huomattavasti alemma-
nemaan siitä, mitä se tänä päivänä on. Se olisi oikeata lapsipolitiikkaa.

Ed. Alaranta (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minullakin oli muutama huomio ministerin puheenvuoroon.

Ensinnäkin haluan todeta, että on helppo yhtyä hänen iloonsa siitä, että valiokuntien työ asiassa on ollut niin yksimielistä ja saumatonta kuin se on ollut, ja myös siihen iloon, että näin arvokkaalla foorumilla tämä valikoitunut joukko keskustelee yleensä lapsista ja lapsipolitiikasta. Mielestäni ryhmäpuheenvuorot eivät sen sijaan heijastelleet aivan yhtä laajaa yksimielisyyttä kuin valiokuntien työ.

Käsitin, että ministeri oli hieman empiväinen esiopetuksen maksuttomuudesta. Siksi haluaisin alleviivata sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnöstä kannanoton, jossa todetaan, että sen pitäisi olla aina maksutonta aivan riippumatta siitä, missä se järjestetään.

Sitten tähän hyvin arkaan ja vaikeaan asiaan eli fas-lasten kohtaloon. Siitä on täällä vuosien varrella paljon keskusteltu muun muassa päihdehuoltolain uudistuksen yhteydessä. Olen iloinen siitä, että siihen nyt kiinnitetään huomiota alkaen ja lähtien liikkeelle lapsesta, ei vain äidistä. Toivon, kun ministeri sitä lupasi pohtia, että ministeri miettisi vielä tällaista kysymystä: Onko lapsella oikeus syntyä selvin päin? Nimittäin tällainen lapsihan syntyy humalassa maailmaan.

Viimeiseksi ministerin mainitsemaan kuntien yhteistyöhön. Ehkäisevässä lastensuojelussa haluaisin alleviivata projektia, johon sosiaali- ja terveysvaliokunta sai tutustua. Valiokunnassa oli kuultavana kaksi asiantuntijaa Elsa-projektista. Elsa-projekti on Oulun läänin eteläosan ja Vaasan läänin pohjoisosan kuntien yhteinen ehkäisevän lastensuojelun projekti. Jo tähän mennessä saadut kokemukset kertovat siitä, mihin ministerikin viittasi, että ehkäisevällä lastensuojelutyöllä saadaan aina paljon parempia tuloksia kuin sillä, että joudutaan korjaamaan lastensuojelutyöhön.

Ed. Kankaanniemi (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Huttu-Jun-

tunen käsitteli fas-lasten ongelmaa, jota moni muukin on käsitellyt. Mielestäni tässä on, niin kuin valiokunnan mietinnössäkkin sanotaan, lähtökohtana oltava sikiö ja tuleva lapsi. Kysymys on lapsen kannalta hänen koko loppuelämästään. Se on inhimillisesti ja varmasti taloudellisesti niin perheille kuin koko yhteiskunnalle erittäin iso kysymys, jos lapsi syntyy tästä syystä vammaisena. Siksi lapsi on pantava tässä etusijalle.

Olen ministerin kanssa, joka poistui, samaa mieltä siitä, että pakkotoimet esimerkiksi alkoholihuollossa eivät yleensä ole tehokkaita, jos oma tahto henkilöltä puuttuu. Tässä tapauksessa on kysymys kuitenkin tietystä ajasta, raskausajasta, suhteessa koko syntyvän ihmisen elinikään, ja tällöin on helppo asettua lapsen puolelle. Siinä mielessä on syytä nostaa tämä kysymys hyvin vakavasti, vielä vakavammin kuin mietinnössä on sanottu, pohdittavaksi ja myös pyrkiä siihen tavoitteeseen, että äärimmäisissä tapauksissa tällainen pakkotoimenpide olisi mahdollista.

Mitä tulee muihin kohtiin, totean, että ministeri mainitsi, että enää ei lapsiperheisiin kohdistuvia leikkauksia saa tulla. Tämä on myönteinen kuultava, kun ajattelee, mitä ed. Aura kokoomuksen suunnalta on esittänyt viime aikoina. Ministeri Huttu-Juntunen tyrmäsi nämä, ja siitä on lausuttava tyytyväisyyttä.

Ensimäinen varapuhemies (koputtaa): Kaksi minuuttia on täynnä, ed. Kankaanniemi!

Ed. Dromberg (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olisi ollut suotavaa, että ministeri olisi kuullut vastauspuheenvuorot loppuun asti, hänhän on uskollisesti istunut muuten täällä paikalla.

Halusin kiinnittää huomion siihen, että hän otti esille Suomen lastenneuvolajärjestelmän, joka on erinomaisella tavalla ollut esimerkkinä myöskin kansainvälisesti. Sitä on pyritty kehittämään nykyajan tarpeita vastaavaksi. Nyt on kuitenkin esiintynyt uhkana se, että kun kunnat alkavat leikata erilaisia kuluja, niin myös lastenneuvolajärjestelmään kohdistuvat entistä suuremmat paineet. Toivoisinkin, että ministeri kuitenkin huomioisi sen, että tämä on perustavaa laatua olevaa ennakoivaa terveydenhuoltoa ja monesti auttaa myös perheen ongelmassa ja ohjaa ainakin oikeaan paikkaan, mistä voi hoidon saada. Haluan painottaa sitä, että

tämä järjestelmä säilytetään edelleenkin erillisenä ja palvelemissa sitä tarkoituspää, johon se alunperin on luotu.

Lisäksi haluaisin ed. Aittoniemelle, joka myös lähti salista pois, tuoda yhden asian esille. Kun hän sanoi, että naiset ovat ne, jotka eroavat täällä eduskunnassa, niin voisi kysyä, montako miestä on eronnut. Eihän perheen hoito ole sitä, että vain toinen osapuoli kantaa perheestä vastuun, vaan se on molempien henkilöiden osa. Kun avioerot ovat kipeä asia yleensäkin yhteiskunnassa ja henkilötasolla, niin olisi erittäin suotavaa, että lapsia ei jaettaisi, vaan he olisivat vanhempien jatkeena yhdessä yhteisessä perheessä.

Ed. R a j a m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Hallituksen selonteossa kuin myöskään valiokunnan mietinnössä ei mielestäni riittävästi paneuduta lasten konkreettiseen arkeen, erityisesti erikoissairaanhoidon porrastukseen ja palveluiden järjestämistilanteeseen tämän päivän Suomessa.

Ministeri, aivan oikein, totesi ennalta ehkäisevän kansanterveystyön ja neuvolajärjestelmän säästöjen suurista haittavaikutuksista, mutta hyljaisit potilasryhmät ja nimenomaan lapsipotilasryhmät ovat tänä päivänä joutuneet varsin vaikeisiin tilanteisiin. Otan esimerkiksi kahdesta ryhmästä.

Ensinnäkin lapsireumapotilaiden leikkauksesta on tingitty, eli lapsireumapotilaita ei lähetetä taloudellisista ym. syistä esimerkiksi Heinolan sairaalaan. Toinen asia, joka heijastuu tietysti taloudellisesta hädästä ja työttömyydestä, on lapsipsykiatrian paineiden kasvu. On järkyttävää, että eräillä alueilla jopa yhdeksän kuukautta tällaiset lapset joutuvat odottamaan akuuttia hoitoa lapsipsykiatrian osastoille.

Tämän vuoksi näissä asioissa täytyisi ministeriön konkreettisemmin selvittää tilannetta tässä maassa, ja kun on luvattu hallituksen taholta kansanterveystyökertomusta muun muassa, niin pitäisin välttämättömänä, että nimenomaan tämän tyyppiset tärkeimmät epäkohdat, jotka kohdistuvat lapsiin terveydenhuollon ja tässä tapauksessa erikoissairaanhoidon osalta, otetaan siinä yhteydessä tarkemmin käsittelyyn. Eivät ministeriö, hallitus ja eduskunta voi seurata sivusta tämän tyyppisiä epäkohtia, jotka kohdistuvat lapsiin.

Ed. T y k k y l ä i n e n : Arvoisa puhemies! Eduskunta on käsitellyt useinkin lapsia koskevia asioita, mutta tällä kertaa on ihan hyvä, että

käydään selonteon pohjalta kysymystä tarkemmin läpi.

Kun tarkastelemme tänä päivänä lapsen asemaa eri valtioiden kehitystasosta ja kulttuurista johtuvista eroista käsin, tämän päivän maailmassa enemmistö lapsista elää vailla nuoruutta, ilman järjestettyä koulutusta, usein köyhyydessä kehitysalueella, jossa uhkana ovat sairaudet ja jossa joudutaan tekemään myös raskasta työtä. Useat nuoret ovat vailla työtä ja toimeentuloturvaa. Tämän johdosta pitäisi myös miettiä kansainvälisyyden ja rauhankasvatuksen tärkeyttä. Se on merkittävä asia, jota pitää edistää.

Kestävä rauhantila ei merkitse vain sodan poissaoloa, vaan niin sanottua positiivista rauhan tilaa, jossa ei ole väkivaltaa eikä myöskään taloudellista tai poliittista eriarvoisuutta valtioiden välillä eikä niiden sisällä. Rauhankasvatukseen sisältyy ihmisten itsensä kasvattaminen, ihmisarvon kunnioittaminen sekä rauhan näkeminen kaiken inhimillisen kehityksen välttämättömänä perustana. Siihen kuuluu myös ihmisten ja kansojen välinen tasa-arvo, josta joudumme kantamaan vastuuta myös Suomessa. Tämä koskettaa lasten kohdalla asennekasvatuksen ottamista koulujen opetusohjelmaan.

Kulttuurikasvatuksen puolella kansainvälisen ymmärtämisen ja yhteistyön merkitys on viime päivinä ollut ongelmana myös Suomessa, koska tätä työmuotoa ei ole huomioitu. Maassamme esiintyy rasismia. Tämän vuoksi opetusohjelmiin pitäisi sisällyttää läheisesti ihmisoikeuskasvatus, ihmisarvon ehdottamaan kunnioittamiseen perehtyminen ja ihmisoikeuksien julistukseen liittyvä rauha ja kehitys. Lisäksi aseistariisuntakasvatus ja kehityskasvatus ovat myös olleet maassamme eräitä asioita, joihin pitäisi puuttua. Perehtyminen kehitysmaiden ja teollisuusmaiden välisiin suhteisiin on myös ollut ongelma.

Kaiken kaikkiaan totean tässä, että meidän tulisi perehtyä myös rauhankasvatukseen. Me tiedämme, että kansainvälisyys- ja rauhankasvatusta voidaan toteuttaa Suomessa sekä kouluissa, järjestöissä että ennen kaikkea kodeissa. Ihmisen tasa-arvon toteuttaminen edellyttää muutoksia tulevaisuudessa valtio-, kunta- ja perhetasolla. Nämä muutokset vaikuttavat aikuisten, nuorten ja lasten aseman parantamiseen, perheen yhteiseen kanssakäymiseen, sieltä edelleen kasvuun, jossa opitaan jo lapsena asenne- ja tapakasvatusta. Ed. Aittoniemi täällä hyvin esille otti näitä asioita.

Maassamme eletään tällä hetkellä taloudellisesti vaikeita aikoja. Sosiaalipoliittiset etuudet

ovat osittain murtuneet. Se on tosiasia, jota ei voida kiistää. Silti meillä on vielä haasteita, että me voisimme löytää lasten ja nuorten työlle riittävästi voimavaroja. On usein sanottu, että aikuinen ihminen määrää tulevaisuuden suunnan. Tätä kehitystä ei voida pitää oikeana, sillä lapsella ja nuorellakin on oltava mahdollisuus määrätä omasta tulevaisuudestaan. Tämän päivän lapsi ja nuori edustaa sukupolvea, joka näkee ja osaa arvioida tilanteita eri tavalla kuin aiemmat sukupolvet. Tästä syystä nuorten on jatkuvasti annettava vaikuttaa omaan kehitykseensä kaikilla tavoilla.

Kun ajatellaan historiaa, niin ennen maailmansotaa alettiin nuorisotoiminnan järjestäminen. Erilaisten nuorisjärjestöjen tehtäväksi annettiin silloin järjestää nuorisotyöhön liittyviä toimintamuotoja. Valtio otti ensimmäistä kertaa kantaa nuorisotyöhön vasta vuonna 1946, eli pitkä matka on tuosta ajasta menty eteenpäin. Tänä päivänä tehtävät ovat täydellisesti muuttuneet nuorten kohdalta. Kaikkein kiinnostavimpana asiana on, että olemme menossa aika pitkälti samansuuntaiseen aikaan, jolloin yksi sukupolvi on jäämässä vaille sitä turvaa, mikä sille kuuluisi.

Meillä on tällä hetkellä pieniä lapsia, jotka ovat joutuneet maamme taloudellisen tilanteen johdosta lastenkoteihin. Se on todellista totta, sitä on omassa kaupungissani. Kun ajatellaan koko maata, ainakin tuhat lasta on tällä hetkellä eri laitoshoidoissa. Miten tämä on mahdollista tänä päivänä? On ikävä asia, että näillä lapsilla ei ole kotia eikä vanhempia, koska vanhemmat ovat useimmiten eronneet tai sitten ovat päihteiden ja huumeiden käyttäjiä. Tästä alkaa osan lapsia elämäntaival. Jotkut niistä nuorista selkeytyvät ja selviytyvät, mutta aina on heikkoja, koska he ovat jääneet vaille vanhempien hoivaa, lämpöä ja rakkautta. Useimmat näistä nuorista jatkavat omaa elämäänsä niin, että joutuvat päihteiden ja huumeiden orjiksi, joista on vaikea päästä eroon. Sen vuoksi ongelmat ovat aivan toiset, kuin mitä ennen on ollut.

Tähän haluan ottaa erään erittäin vakavan asian, jota ei ole mietinnössä huomioitu. Maassamme on tällä hetkellä katulapsia. Suurimmissa kaupungeissa heitä kohtaa. Heillä välttämättä ei ole edes kotia eikä oleskelupaikkaa. Vaikka heille olisikin tarjolla jotakin, niin he eivät mene mihinkään paikkaan, vaan vaeltavat kavereiden luota kavereiden luokse. Miten tähän ongelmaan voidaan puuttua? Toivoisin tähän selvitystä sosiaali- ja terveysvaliokunnalta, sillä nämä lapset

eivät koskaan pääse kokemaan normaalia elämää. Ongelmat ovat todellisia joka kunnassa ja joka kaupungissa tällä hetkellä. Esimerkiksi, kuten puhuin näistä katulapsista, usein jää myös huumeekoukkuun nuoria, joilla ei ole näköpiirissä minkään näköistä tulevaisuutta.

Tämän vuoksi lapsipoliittisen selonteon jälkeen annettavassa lainsäädännössä on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että niiden nuorten ja lasten, jotka joutuvat huumeiden orjiksi, elämäntilanne voitaisiin saada kuntoon jopa pakkotoimenpitein hoitoon ohjaamisella, koska nuori lapsi tiedostamatta on lähtenyt väärille teille. Jo kasvuolosuhteet ovat antaneet siihen mahdollisuuden tai nuorilla on useimmilla tietynlainen kokeiluvietti, joka on johtanut tällaisiin tilanteisiin.

Toivonkin, että nuorille annettaisiin selviä mahdollisuuksia näissä huumeidenkäyttöongelmissa. Se merkitsee sitä, että me tarvitsemme yhteiskunnan tukitoimenpiteitä. Se merkitsee myös sitä, että näillä tukitoimenpiteillä tähdätään syrjäytymisen estämiseen, koska jokaisella nuorella ja lapsella on oltava samanlainen mahdollisuus elämisen arvoiseen elämään suomalaisessa yhteiskunnassa. Meillä ei ole varaa jättää heitteille yhtä sukupolvea, vaan heistä on pidettävä huolta. Velvollisuus niin koulutuksen, hoidon kuin työpaikkojenkin järjestämisen osalta on tällä hetkellä yhteiskunnalla ja sen vuoksi tarvitaan erityistoimenpiteitä, että saisimme asiat maassamme kuntoon.

Nuorten kohdalta toteaisiin lisäksi, että meidän koulutusjärjestelmässämme on vielä paljon puutteita. Me tarvitsemme opetusohjelmia, jotka ovat joustavassa ja kiinteässä yhteydessä tuotannolliseen elämään. Olen tehnyt tästä aiemmin kysymyksen, joka koskee lähinnä Hollannin ja Sveitsin mallia, missä nuorella on mahdollisuus opiskelun aikana päästä harjoittelupaikkaan ja sitten pysyväisluontoiseen työpaikkaan. Tällaista lainsäädäntöä tarvitsemme Suomessa. Lisäksi tulee saada koulun ja työelämän vuorovaikutusta, mikä myös merkitsee sekä työntekijöiden että työnantajien molempinpuolista vastuuta. Valtiovallan taholta on puututtava opiskelijoiden ja nuorten aseman parantamiseen.

Toivottavasti tämänkin selonteon kautta, arvoisa puhemies, pystytään aikaansaamaan sellainen vaikutus ja vakuus, että lapsia ja nuoria kiinnostaa tulevaisuus, että yhteiskuntaa muutamaan pyrkivä eduskunta tähtää tulevaisuuteen ja lasten elämänolojen parantamiseen.

Ed. B r y g g a r e (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Tykkyläinen, niin kuin ministerikin, puuttui järjestöjen rooliin lasten ja nuorten kasvatuksessa. Minunkin mielestäni se tekijä tulee erittäin merkittävänä ottaa huomioon, ja siinä nimenomaan Raha-automaattiyhdistyksen rooli on hyvin tärkeä. Raha-automaattiyhdistyksen linjauksia tehtäessä on mielestäni tulevaisuudessa entistä tärkeämpänä asiana otettava nuorisokasvatus huomioon.

Ed. Tykkyläinen mainitsi huumeet, niiden riskit. Ne ovat joissakin puheenvuoroissa tulleet näkyviin, mutta eivät riittävän suurelta osin. Huumeethan ovat Suomenmaassakin entistä suurempi riski. Ennen kaikkea asutustaajamissa, Helsingin seudulla ja ehkä muissakin suuremmissa kaupungeissa se on kasvava uhka, ja sen eteen tulee entistä enemmän panostaa. Se tarkoittaa nimenomaan ennalta ehkäisevää työtä, mutta myös selkeätä taistelua kovaa huumorikollisuutta vastaan. Se on uhka, joka Euroopan yhteisön kautta Suomen päälle on tullut entistä tukevampana, vaarallisempana. Meillä on liiankin selkeitä ja hyviä esimerkkejä siitä, mitä se on suuremmassa maailmassa saanut aikaan. Toivon, että keskustelun aikana nimenomaan, niin kuin ed. Vistbacka puheenvuorossaan toi julki, otamme huumeasian todella tarkasti haltuun ja katsomme, mitä voimme tehdä asian eteen tulevaisuudessa.

Ed. V e h k a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Tykkyläisen puheenvuoro oli aika sytyttävä. Siinä kiinnosti erityisesti kohta, missä hän sanoi, että taloudellisen tilanteen takia lapsia on jouduttu sijoittamaan lastenkodeihin, ilmeisesti hänen omassa kotikaupungissaankin. Tätä kohtaa on syytä ihmetellä ainakin, mikäli aiheena on ollut asunnon puute, sikäli että lastensuojelulaissa on kuntia koskien ollut jo voimassa sitova velvoite, jossa lastensuojelun tarpeessa oleville perheille on kunnan osoitettava asunto. Myös toimeentulotuen puolella kunnilla on ollut lupa käyttää harkintavaltaansa lapsiperheitä tukeakseen. Seurantatieto on osoittanut, että vain joka viidennessä kunnassa on kuitenkin asuntoja osoitettu, eli siellä on paljon tekemätöntä työmaata. Tietysti, jos perheen olosuhteet ovat muuten olleet huonot ja lastensuojelun tarvetta on olemassa, niihin ei ed. Tykkyläinen puuttunut, mutta kaikki tällainen ehkäisevä työ sekä avohuollon ja lastensuojelun työ on silloin käytettävissä.

Koskettava oli myös katulapsiesimerkki. Tie-

tysti on helppo todeta, että katulapsille, jotka ja ovat kadulla, ei ole paljon muuta ehdotettavana kuin korjaavia toimenpiteitä. Sen eteen, että ei tulisi uusia katulapsia, on koko joukko ennalta ehkäiseviä toimenpiteitä olemassa. Näinkin nähdään, että painopistettä tulee entistä enemmän käyttää niiden ennalta ehkäisevien toimenpiteiden käyttöön, jotka on nähty hyviksi. Tämä on useilta kunnilta jäänyt liian vähälle huomiolle.

Ed. Aaltonen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. T y k k y l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Toteaisin, että ennen tulivat huumeet lännestä, nykyisin ne tulevat idästä. Lisäksi huumetarrat ovat lisääntyneet, eli yhä nuoremmat ja nuoremmat lapset joutuvat huumeekoukkuun. Tämä on erittäin vaarallinen ja ikävä asia nuorten kohdalla, koska on harvoja yksilöitä, jotka pystyvät selviämään yleensäkin koskaan kuiville. Useimmat tapaukset ovat sellaisia, että lapset jäävät ikuisesti huumeekoukuun.

Toivoisin, että tällainen huumausaineselonteko voitaisiin saada aikaan ja myös sen johdosta tehtäisiin toimenpiteitä, että meillä olisi jo olemassa tietyt hoitotoimenpiteet lasten ja nuorten kohdalla huumausaineiden estämiseksi. Valistustoiminta tietenkin on eräs merkittävä asia, jota pitäisi suorittaa jokaisessa Suomen kunnassa. Rahoituksia tähän tulisi ohjata sekä valtion että kuntien tasolta.

Ed. Vehkaoja puuttui myös lastenkotien kysymykseen. Niin kuin on todettu, laki määrää, että jokaisella pitäisi olla asunto, mutta valitettavasti kaikkien lasten kohdalla ei näin kuitenkaan ole, joten puuttukaamme tähän epäkohtaan yhteisesti.

Ed. T. P o h j o l a : Arvoisa puhemies! Ensinnä olen samaa mieltä ed. Takkulan kanssa siitä, että käsittelemme tärkeintä selontekoa, ovathan lapset ja nuoret maamme tärkein voimavara.

Viime aikoina on julkisuudessa pohdittu laajasti nuorten häiriökäyttäytymistä. Ulkomaalaisiin kohdistuneita väkivaltaisuuksia on ilmennyt eri puolilla maata. Helsingissä on jouduttu voimattomana seuraamaan väkivaltaisten ja aseistettujen moottoripyöräjengien keskinäistä taistelua vallasta ja huumausainekaupasta.

Näen kysymyksen laajempänä yhteiskunnallisena ongelmana kuin mitä ilmiöstä voidaan pää-

tellä. Kaupunkien köyhistyminen johtuu sosiaaliturvaverkkujen repeytymisestä. Henkinen ja taloudellinen koukku kaupungeissa luo asukkaiden kahtiajakautumisen. Jengiytyminen suurissa kaupungeissa on viime vuosien ilmiö, jota on voitu odottaa taloudellisen laman seurauksena. Englannin jalkapallohuliganismin kasvualustana oli maassa noudatettu thatcherilainen talouspolitiikka, joka johti maassa huono-osaisuuden kasautumiseen, laajaan nuorten massatyöttömyyteen ja slumminuorten toivottomuuteen.

Suomalaisten syrjäytymisvaara tai syrjäytyneiden nuorten käyttäytyminen selittyy mielestäni näköalattomalla tulevaisuudella. Tila on ensi kertaa näin laaja sotien jälkeen maassamme. Äärioikeistolaisten ryhmittymien orastava suosio ja taipumus yleiseen suvaitsemattomuuteen, joka kohdistuu ulkomaalaisiin, vammaisiin ja heikko-osaisten puoltajiin, on uusi ja huolestuttava piirre Suomen nuorisossa. Ilmiöön ei voi missään tapauksessa suhtautua välinpitämättömästi. Hoitamattomana ja käsistä ryöstäytyneenä se johtaa lisääntyvään väkivaltaan ja rikollisuuteen.

On vakavasti pohdittava, onko perinteinen suomalainen yhteiskunta ja demokraattinen järjestelmä kasvavan anarkian ja terrorin kohteena. Länsi-Euroopan uusioikeistolainen radikalismien nousu Itävallassa, Ranskassa ja Saksassa on äärimmäisen huolestuttava tosiasia. Virtaukset kulkevat maitten välillä tänä aikana sangen nopeasti. Kysymyksessä voi olla suomalaisten demokraattisten perusarvojen todellinen kriisi.

Lapsipoliittiseen selontekoon liittyen on syytä nostaa esille ainakin seuraavat asiat: Miten resursseja on leikattu? Miten sosiaalisten tulonsiirtojen leikkaukset ja työttömyys ovat vaikuttaneet lapsiperheiden talouteen ja lasten hyvinvointiin? Ennen kaikkea: Miten syntyneet ongelmat voidaan korjata? Oppilashuoltoryhmiä on tehostettava. On pikaisesti arvioitava, mitä uusi nuorisotyölaki on vaikuttanut kunnissa, miten nuorisotyön resurssit ovat kehittyneet ja pitäisi-kö kuntien ja nuorisotoimen ottaa lisääntyvästi vastuuta erityisesti seuratoimintaan ja järjestötoimintaan osallistumattomista lapsista ja nuorista. Liikuntaa ja nuorisotyötä ei voi jättää vain järjestöjen kilpailupainotteisen toiminnan varaan tai kulttuurissa samaan kehitykseen. Kunnilta on edellyttävä satsausta tässä tilanteessa.

Tässä tilanteessa toivon myös, että seurakunnat kantaisivat oman kortensa yhteiseen asiaan. On nimittäin käynyt ilmi, että seurakunnat ovat saaneet kymmeniä miljoonia suurempia verotu-

loja, kuin mitä ovat arvioineet. Nyt suunnitellaan, että tarvitaan sijoituskonsultteja avuksi, miten seurakunnan rahat voidaan maksimoida. Mielestäni tässä tilanteessa voi kysyä, mikä on kirkon vastuu.

Samoin nuorten ja yhä nuorempien päihteiden ja huumeiden käyttö on lisääntynyt huomattavasti. Siitä on useissa puheenvuoroissa mainittu, miten kunnat hoitavat asiaa ja millä resursseilla valistustyö päihde- ja huumetyönä tänä päivänä toteutetaan. Olin erittäin iloinen, että ministeri Huttu-Juntunen kertoi, että valtioneuvosto on nimennyt huumetyöryhmän selvittämään asia. Toivon, että kun työryhmä saa työnsä valmiiksi, selonteko on sitten meidän käsittelyssämme.

Laman seurauksena lapsi- ja nuorisohuumeiden määräästä voi sanoa kuin vanhassa runossa: "von Döbeln ratsasti aukkoja katsellen." Raha-automaattiyhdistyksen ja myös Veikkauksen varoja jaettaessa pitäisi olla erityinen kehittämisraha uusien toimivien innovaatioiden luomiseksi, mikä koskee uusia järjestöjä. Toivon, että kansalaisjärjestöjen kasvattamiselle luodaan uutta pohjaa.

Lapsiasiavaltuutetun tarve on maassamme todellinen. Sivistysvaliokunta on kiinnittänyt aivan oikein huomiota siihen, että asiaa ei kuitenkaan saa jättää vain yhden viranomaisen tehtäväksi. Lapsen asian tulisi olla mukana kaikissa yhteiskunnan toiminnoissa. Lapsiasiavaltuutettu voi olla hallinnollisesti todella merkittävä toimi, koska silloin kaikkialla hallinnossa voidaan katsoa asioita lapsen kannalta ja lapsen tasolta. Sen lisäksi hallinnolta kysytään läpäisyperiaatteen mukaista lähestymistapaa sosiaali-, terveys- ja koulutuspolitiikassa sekä erityisesti yhdyskunta- ja muussa suunnittelussa.

Tärkeintä meille on vielä se, että nämä asiat eivät ole vain hallinnollisia tehtäviä ja periaatteellisia kysymyksiä. Kyse on siitä, miten me ihmisinä toimimme lähiympäristössämme. Lapsi kaipaa aina virikkeellistä lähiympäristöä, monipuolisia ihmissuhteita ja turvallisia aikuisia. Toivottavasti muistamme tämän aina ja teemme siitä totta omassa elämässämme.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! En tiedä, mitä koko asialla on oikeastaan tekemistä lapsipolitiikan kanssa, mutta on aika epäilyttävää lähteä vertaamaan suomalaista nuorisoa rasismien suhteen saksalaisiin, ranskalaisiin, ehkä ruotsalaisiinkin. Minä väitän, että Suomessa ei ole järjestelmällistä rasismia. Me olemme tietysti kansakuntana tietyllä

tavalla epäluuloisia, mutta rasismien asteelle Suomessa toimenpiteet eivät edisty. Väkivallantekojen tapahtuu tietysti ulkomaalaisten osalta meidän suuntaamme ja meidän suunnastamme ulkomaalaisten suuntaan. Kun olen tutkinut asiaa, pitkältä jaksoltakaan en löydä muuta kuin Joensuuun epäilyttävät tapaukset sellaiseen suuntaan, jota ed. T. Pohjolakin äsken yritti esittää.

Olin eilen illalla televisiossa Mediapelissä, jossa keskusteltiin rasismista. Vastapuolena, tai ei niin tietysti voida sanoa, mutta keskustelukumppanina oli Martin Scheinin. Toimittaja joutui mielestäni hakemaan rasismien tyypiset esimerkit jostakin juutalaisten hautausmaalta ja joistakin polttopullojutuista kymmenen vuoden takaa, muita ei löytynyt. Aika heikosti silloin löytyy esimerkkejä suomalaisesta rasismista. Mielestäni on kohtuutonta nostaa asiaa tällä tavalla esille, koska sen käsityksen mukaan, jonka olen saanut keskustellessani nuorten ihmisten kanssa, ei siellä ole mitään vastahankaisuutta ulkomalaisuutta kohtaan eikä saakaan olla. Yksittäisiä tapauksia tietysti aina esiintyy, mutta nykyisin näyttää olevan niin kuin muutisana, että joka paikkaan työnnettään sana ”rasismi” ja nimenomaan suomalaisten nuorten ihmisten jonkinlaisena syntiviittana.

Ed. P e r h o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. T. Pohjola puuttui puheenvuorosaan muun muassa Raha-automaattiyhdistyksen rahoituspolitiikkaan ja peräänkuulutti muun muassa uusien nuorisotyötä tai ennalta ehkäisevää lastensuojelua tukevien hankkeiden rahoittamista. Tämä on jo ollut yksi painopiste. On varmasti perusteltua sitä edelleen vahvistaa. Näiden eri hankkeiden kohdalla minusta on tärkeätä se, että ne ovat mahdollisimman monitahoisia niin, että niissä on mukana eri järjestöjä ja myös tavalla tai toisella tehdään yhteistyötä kuntien kanssa.

Toinen asia, joka nousi ed. T. Pohjolan puheissa esille, oli ylipääntensä kuntien resurssit hoitaa tehtäviään. Tulevaisuudessa on tavattoman tärkeää se, että jos osa toimeentulotuen maksatuksesta, toimeenpanotehtävistä siirretään Kelalle, samalla kunnissa ei saa vähentää sosiaalityöntekijöiden määrää, koska erityisesti lastensuojelussa, jossa yhä vaikeampien tapauksien eteen joudutaan, tarvitaan alan ammattitaitoa.

Ed. Aittoniemelle sanoisin, että minusta ei ole yhtään parempi asia se, että meillä ei ole järjestelmällistä rasismia. Minusta on aivan yhtä vaka-

vaa, että meillä on epäjärjestelmällistä rasismia. Siitä on aivan riittävästi meillä näyttöä. Siihen on myös YK:n taholta puututtu, ja valitettavasti meillä näitä esimerkkejä, jos lehtiä seuraa, on miltei päivittäin. Tämä on asia, jota ei voi kevyesti sivuuttaa.

Ed. T. P o h j o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Edellinen puhuja jo vastasikin ed. Aittoniemen kysymykseen. Olen samaa mieltä hänen kanssaan siitä, että meillä on piilorasismia ja sen eteen meidän on kaikin keinoin taisteltava, mutta tarkoitukseni ei ole yleisesti syyllistää meidän nykynuorisoomme.

Ed. Perhon kanssa olen täysin samaa mieltä siitä, että kun päästään siihen järjestelmään, että toimeentulotuen maksatus siirtyy Kelalle, on ensiarvoisen tärkeätä, että sosiaalityöntekijöiden panostus säilyy, jolloin voidaan ennalta ehkäisevään lastensuojelutyöhön panostaa enemmän.

Ed. T a h v a n a i n e n : Arvoisa puhemies! Haluan ensinnäkin ed. Aittoniemelle todeta, kun hän haluaa keskustella rasismiaiheesta, että aikuiset taitavat rasisteja olla enemmän kuin nuoret. Nuoret ovat hyvin paljon suvaitsevaisempia. Tässä asiassa varmaankin ed. Aittoniemi on oikeassa.

Mutta itse aiheeseen. Varhaislapsuus ja nuoruus ovat, kuten tiedämme, yksilön tulevan elämän kannalta ratkaisevan tärkeää aikaa. Juuri lapsuudessa ja nuoruudessa saatu kasvatus ja tuolloin tehdyt valinnat vaikuttavat ja muovavat meidän kunkin ihmisenä olemisen mahdollisuuksiimme pärjätä myöhemmin elämässämme.

Suomessa on tällä vuosisadalla tehty ansio-kasta työtä lapsien ja lapsiperheiden hyväksi. On kehitetty sosiaaliturvapalveluita, päivähoitoa, koulutusta, vapaa-aikapalveluita. Olemme olleet lasten ja nuorten tukijoina varmaan maailman huippua, mutta taloudellisen taantuman aikana ovat myös nämä palvelut lasten ja nuorten osalta tietenkin taantuneet ja palveluita on heikennetty vähän liikaakin.

Valtioneuvosto antoi viime vuonna eduskunnalle lapsipoliittisen selonteon, jossa luonnehditaan lasten asemaa yhteiskunnassamme sekä muun muassa lasten oikeuksien toteutumista maassamme, kuten olemme todenneet. Nyt ajatellen selonteko oli ajankohtaisempi ja on edelleenkin ajankohtainen ja entistä ajankohtaisempi kuin aiemmin osattiin aavistaakaan. Koska säästötoimien leikkauksia on tehty paljon, ovat vauriot nyt näkyvissä ja monet asiantuntijat ovat

valitettavasti joutuneet vahvistamaan aiemmat arvionsa säästötoimien vaikutuksista.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on lapsipoliittista selontekoa koskevassa mietinnössään käynyt läpi monia lapsen elämän kannalta olennaisia kysymyksiä. Erityisesti valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että hallitus tulo- ja menoarvioita sekä muuta lainsäädäntöä valmistellessaan huolehtisi lasten ja lapsiperheiden aseman oikeudenmukaisesta kehittämisestä. YK:n ihmisoikeussopimuksen perusteella valiokunnan mietinnössä sanotaan, että lapsen ja nuoren perusoikeuksina pidetään muun muassa oikeutta osuuteen yhteiskunnallisista voimavaroista, jota voimme tänään kriittisesti arvioida, onko se oikeanlainen suhde, oikeutta osallistua päätöksentekoon ja oikeutta saada suojaa ja huolenpitoa. Lisäksi koulutukselliset oikeudet koskevat luonnollisesti enemmän lapsia ja nuoria kuin aikuisia.

Suomessa on tietenkin toteutettu näitä ihmisoikeussopimuksiin liittyviä kysymyksiä ja harjoitettu lastensuojelua ja lapsipoliittikkaa vuosikymmenien aikana paljon. Kuitenkin monella yhteiskunnan sektorilla lasten huomioiminen on yhä lastenkengissään. Meillä on vielä kehityksasteella muun muassa aiemmin mainittu lasten osallistuminen päätöksentekoon, jota voisimme vahvistaa edelleenkin. Monestikaan kunnissa ja valtakunnallisellakaan tasolla tehtäviin ratkaisuihin eivät itse asiakkaat, lapset ja nuoret, ole lopulta päässeet vaikuttamaan juuri laisinkaan. Tämän ongelman korjaaminen vie aikaa, mutta päämäärään on pyrittävä, jotta lapset ja nuoret pääsisivät mukaan päätöksentekoon. Osallistumisperiaatteen tulee muuttua jokaisessa päätöksessä vereksi ja lihaksi, ei pelkäksi sanahelinäksi tarvitse näitä asioita jättää.

Suomalainen peruskoulu vaikuttaa suuresti suomalaisen lapsen tulevaan elämään, mutta tätä asiaa ei hallituksen antamassa selonteossa kovinkaan syvällisesti ole käsitelty. Kuitenkin minulla muun muassa oli mahdollisuus osallistua eduskunnan sivistysvaliokunnan antamaan lapsipoliittikkaa käsittelevän lausunnon laatimiseen. Tuossa lausunnossa, joka on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnön ohessa jaettu eduskunnalle, on lasten ja nuorten koulutuksellisiin, sivistyksellisiin ja vapaa-aikaan liittyviin kysymyksiin puututtu ja niitä on käsitelty melko laajasti.

Kunnat ovat leikanneet koulutuspalveluita ja erityisesti koulun tukipalveluita ja erityisopetusta. Tämän johdosta aiemmin mainittu syrjäytyminen, myös oppimisvaikeudet ja muu pahoinvointi kouluissa ovat lisääntyneet luokkakoko-

jen jatkuvasti kasvaessa. Ongelmalliseksi tilanteen tietenkin tekee erityisesti se, että peruskoulun resurssien kavetessa myös muut perheiden tukipalvelut ovat vähentyneet. Päätösvallan yhä enenevässä määrin siirtyessä kuntiin kuntien välinen eriarvoisuus on peruskoulun osalta lisääntynyt. Toisissa kunnissa on tajuttu peruskoulun merkitys lapsen kasvu- ja kehitykselle ja jopa lisätty resursseja tälle toimialalle. Toisissa taas leikkauslinjaa jatketaan yhä jatkuvasti eikä loppua leikkauksille näy.

Kuntien välisen eriarvoisuuden poistamiseksi ja tasavertaisempien peruskoulupalvelujen turvaamiseksi on valtiollaan tehostettava valvontaansa mutta myös samalla annettava resursseja peruskoulutukseen. Opettajien koulutusta on laaja-alaisesti näin, että opettajista tulisi yhä taitavampia muutosagentteja ja muutoksiin sopeutujia ja lapsen ongelmien ymmärtäjiä. Tämän vuoksi esimerkiksi erityispedagogisten aineiden osuutta sekä luokanopettajien että aineenopettajien koulutuksessa on lisättävä. Opettajien työtapoja ja opetustyyliä on myös kehitettävä jatkuvasti niin, että kunkin lapsen yksilöllisyys kyetäisiin ottamaan huomioon.

Osa-aikainen erityisopetus ja näin ollen oppimisvaikeuksissa olevat sekä puhehäiriöiset ja lukihäiriöiset mukaan lukien myös sopeutumattomat oppilaat ovat kärsineet lamavuosina erityisen paljon. Kokoaikaisen erityisopetuksen alalla vammaisia on integroitu normaaleihin peruskouluihin mutta ei niinkään integraation perusajatuksen mukaisesti eli niin, että lapset kävisivät tasavertaisina samaa koulua, vaan sen vuoksi, että säästöjä on tarvinnut saada myös opetuksen alalla.

Peruskoulujen työn tukemiseksi koulujen erityisopetus tarvitsee pikaisesti lisää resursseja. Myös erityisluokat, kuten myös normaalit luokat, tarvitsevat kouluavustajia ja opettajat aiemmin mainitsemaani lisäkoulutusta, koska työ muuttuu jatkuvasti yhä haasteellisemmaksi ja muun muassa hyvin erilaisissa olosuhteissa olevia ja eläviä lapsia siirtyy erityisopetuksen parista normaaliluokille ja normaalikouluihin jatkuvasti. Sivistysvaliokunta on lausunnossaan edellyttänyt hallitukselta näiden samojen toimien tehostamista, ja siihen kantaan on helppo yhtyä, kun on luonnollisesti ollut itse valmistelemaan sitä lausuntoa.

Kaikille lapsille järjestettävä esiopetuksen aloittaminen voisi osaltaan helpottaa koulujen ongelmia. Tästä on aiemmin täällä jo puhuttu. Kun jokainen lapsi saisi esiopetusta muun muas-

sa mahdollisiin oppimisvaikeuksiin, riskialttiit lapset olisi helpompi seuloa ja ongelmiin puuttua ajoissa. Olenkin samaa mieltä kuin moni muukin täällä tänään puhunut, että Suomeen tulee luoda kaikille lapsille tarkoitettu maksuton esiopetusjärjestelmä, joka osaltaan toisi lapsille tasavertaisemmat mahdollisuudet aloittaa opintie.

Yhteiskunnan tulee julkisten palvelujen lisäksi kantaa huolta myös lasten ja nuorten vapaa-ajasta. Perheiden vastuu lasten vapaa-ajanvietosta on tietenkin ensisijainen, mutta päättäjien on luotava edellytyksiä mielekkäälle vapaa-ajan käytölle.

Erilaisten harrastemahdollisuuksien tarjoamisen lisäksi yhteiskunnan tulee suojella lapsia heidän vapaa-aikanaan muun muassa liialta väkivallan katselulta. Televisio on tässä asiassa avainasemassa. Julkisuudessa on käyty keskusteluja muun muassa siitä, että elokuvien ennakotarkastuksesta luovuttaisiin siihen syhyhyn vedoten, että esimerkiksi Internetin välittämää tietoa ei voida enää nykypäivänä entiseen tapaan valvoa. Tämä ei mielestäni kuitenkaan voi olla peruste kaikenlaisen ennakotarkastuksen lopettamiselle, vaan asian suhteen täytyy olla hyvin varovainen. Pahimmassa tapauksessahan ennakotarkastuksista luopuminen voisi johtaa raa'an väkivallan ja pornografian, jopa lapsipornografian markkinoinniseen Suomessa.

Arvoisa puhemies! Olemme käyneet ansiokasta keskustelua lapsipolitiikasta selonteon käsitteilyn aikana ja olemme linjanneet tulevia toimiamme muun muassa ottamalla kantaa lapsiasiamiehen viran perustamisen puolesta. Kaikki tähän asti tehty työ on arvokasta, mutta työ ei saa päättyä tähän. Selonteossa esitettyjen asioiden toteutumista on tarkoin seurattava ja lasten ja nuorten asiaa edistettävä muuallakin kuin juhlapuheissa.

Ed. V i l j a m a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Oli varsin hyvä, että ed. Tahvanainen toi esille nimenomaan syrjäytymismekanismien opetuksen tason, mutta ei todellakaan pelkästään kuntien leikkaukset vaan puuttuvat opettajien taidot ovat esteenä syrjäytymiselle. On havaittu, että perusluokanopettajien koulutuksessa on ainoastaan kymmenen tuntia neljän vuoden koulutuksen aikana sellaisesta aihepiiristä, joka koskettelee oppimisvaikeuksia. Asiaan on kiinnitetty oikealla tavalla jo mietinnössä huomiota, ja toivon, että tämä asia korjaantuu, koska niin suuri osa tavallisistakin lapsista kärsii lukivaikeuksista.

Ed. L i n d é n : Arvoisa puhemies! Valtioneuvoston selonteon otsikko on lupaavasti lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa. Puhuttaessa lasten ja nuorten oikeuksista teemana tuleekin olla lapsipolitiikka eikä lastensuojelu. YK:n lapsen oikeuksien sopimus turvaa lapsille ja nuorille osuuden yhteiskunnan voimavaroista, oikeuden osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon ja oikeuden yhteiskunnan suojeluun ja huolenpitoon. Näitä teemoja selonteko käsitteleeikin suhteellisen perusteellisesti. Kuitenkin selonteosta aistii lastensuojelullisen näkökulman vahvan painotuksen, minkä takia se osittain jää kovin kapea-alaiseksi.

Selonteko olisi pitänyt laajentaa koskemaan enemmän lapsi- ja nuorisopolitiittisia asioita, jotka koskevat koko lapsuuden ja nuoruuden palveluita ja toimintoja. Teema lapsipolitiikka on mielestäni hieman harhaanjohtava. Selonteko katsoo myös nuoret. Aikoinaan nuorisotyölaissa määriteltiin nuoret 7–29-vuotiaiksi. Uudesta laista tämä määritelmä on poistettu. Joka tapauksessa myös lapsipolitiikka on nuorisopolitiikkaa.

Selonteon yhteydessä ehdotetaan lapsiasiavaltuutetun tehtävän perustamista. Tarkkaan on mietittävä toimenkuva ja tehtäväalue. Mietittisin myös valtuutetun nimikettä. Mielestäni valtuutetun toimialan tulee kattaa alle 18-vuotiaat nuoret, enkä usko, että 17-vuotias murrosikäinen nuori haluaa ottaa yhteyttä lapsiasiavaltuutettuun.

Hyvin yleisesti sivuutetaan nuorisotyön merkitys lasten ja nuorten syrjäytymisen ennalta ehkäisemisessä. Tärkeä osa lapsi- ja nuorisopolitiikkaa on kunnissa tapahtuva nuorisotyö. Uusi nuorisotyölaki astui voimaan viime vuoden maaliskuussa. Lain tarkoituksena on parantaa nuorten elinoloja ja luoda edellytyksiä nuorten kansalaistoiminnalle.

Nuorisotoiminnan ja nuorisotyön keskeiseksi asiaksi on viime aikoina noussut nuorten syrjäytymisen. Kasvaako meillä kokonainen sukupolvi, joka sosiaalisesti, taloudellisesti ja poliittisesti on syrjäytynyt? Syrjäytyminen yhteiskunnasta jo nuoruudessa johtaa siihen, ettei nykynuorten sukupolvi opi huolehtimaan asioistaan ja toimeentulostaan. Nuoret ovat huomisen työvoimaa, päättäjiä ja asiakkaita. On tärkeää turvata nuorille tasapainoinen, virikkeellinen ja turvallinen kasvuympäristö. Nuorten syrjäytymiskehitys on estettävä.

Yhteiskunnan kannalta on edullisinta panostaa ennalta ehkäisevään työhön niiden nuorten ja

lasten parissa, joihin todennäköisesti joudutaan paneutumaan myöhemmin korjaavan työn muodossa. Yksi huostaanotto maksaa kunnalle jopa satojatuhsia markkoja vuodessa. Nuoren oikeus on saada apua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Usein nuorisotyö ja koulutetut nuorisohjaajat ovat tällainen linkki syrjäytymisvaarassa olevalle nuorelle.

Kuntien kannattaa sijoittaa määrärahojaan ennalta ehkäisevään nuorisotoimintaan. Ongelmien hoitaminen varhaisvaiheessa on sekä inhimillistä että taloudellista. Usein nuoria pallotellaan kunnassa luukulta toiselle, sektorirajat ovat korkeat. Sosiaaliopetus ja nuorisotoimen saumaton yhteistyö on edellytys onnistuneelle nuorisopolitiikalle. Valitettavan usein vain törmää kuntatasaalla kovin korkeisiin näkymättömiin muureihin sektorien välisessä yhteistyössä. Haaste viranomaisille on järjestää palvelut siten, että mahdollisimman aikaisessa vaiheessa havaitaan ja pystytään auttamaan niitä lapsia ja nuoria, jotka apua tarvitsevat. Sen tulee olla jokaisen lapsen ja nuoren perusoikeus.

Myös kansalais- ja nuorisojärjestöjen toiminta kunnassa tavoittaa vaikeammassa asemassa olevia nuoria ja lapsia. Nuorisotyölain hengen mukaista on edesauttaa tällaisten järjestöjen toimintaa. Valitettavasti vain myös kaikkinaisen järjestötoiminta on saanut kokea taloudellisen laman kovuuden. Nuorisokulttuuri ja liikunta-toimi ovat niitä osa-alueita, joista ensimmäisenä menoja on lähdetty supistamaan.

Nuorisojärjestöjen merkitys nuorten ongelmien ehkäisyssä on kiistaton. Järjestöissä toimiminen kehittää nuoren ihmissuhdetaitoja ja auttaa nuorta purkamaan energiaa terveellä tavalla. Nuorten elämänlaatua on parannettava. Tavoitteeseen päästään laaja-alaisella nuorten elinoloihin vaikuttamisella. Eri ammattilaisten väliseen yhteistyöhön tulee soveltaa nuorisotyön menetelmiä, joilla tavoitetaan riskioloissa elävät nuoret varhaisvaiheessa.

Nuorisotyön ohella myös varhaiskasvatuksen merkitys lapsipolitiikassa sivuutettiin selonteossa hyvin kevyesti. Lapsipolitiisesta näkökulmasta on ajankohtaista kaksi varhaislapsuutta koskevaa asiaa: lasten päivähoito ja esiopetus. Selonteossa ei pohdita näiden sektoreiden osuutta lapsen oikeusturvaan, lapsen hyvinvointiin. Lapsen etu olisi edellyttänyt myös näiden asioiden tarkastelua selonteossa.

Lasten päivähoito on mitä suurimmassa määrin opetusta ja kasvatusta ja lapsen kasvun tukemista kaikin mahdollisin keinoin. Lasten päivä-

hoito on osa koulutuspolitiikkaa, koska toistaiseksi suurin osa esiopetuksesta annetaan päivähoidon piirissä. Lasten päivähoidolla on onni olla monen elämänalueen tukimuoto, mutta se saattaa olla myös vaikeuttamassa sen kokonais-tarkastelua ja kehittämistä.

Lasten päivähoitolain voimaantulosta on kulunut 23 vuotta. Vuoden alusta laki laajeni koskemaan kaikkia alle kouluikäisiä lapsia. Nykyisin päivähoidon järjestäminen on kuntien velvollisuus. Kuntien tulee toteuttaa määrällinen tarve. Sen sijaan päivähoidon laatukysymykset ovat hyvin suurelta osin kuntien itsensä ratkaistavissa. Lapsen oikeusturvan kannalta on oleellista, millaista päivähoitoa lapsi saa ja millaisissa olosuhteissa sitä annetaan.

Viime vuosina juuri päivähoito on ollut kuntien suosituin säästökohde. Säästöt ovat Stakesin tutkimuksen mukaan kohdistuneet henkilöstön palkkauksiin ja lapsiryhmäkokojen suurentamiseen, siis lapsen asemaan ja hyvinvointiin. Lasten päivähoidossa erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevien lasten asemaa on horjutettu, koska säästötoimenpiteet ovat vieneet heiltä perusturvan. Erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevien lasten integrointi normaaliin päiväkotiin on usein hyvä asia, mutta tällainen lapsi tarvitsee erityispalveluita. Tämän pitäisi näkyä päiväkodin lapsiryhmän kokonaisluvussa ja henkilöstön määrässä. Näin ei nyt kuitenkaan ole. Lasten päivähoidon järjestämisessä, varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa päällimmäisenä tavoitteena tulee olla itsestäänselvyys lapsen etu, parhaiden mahdollisten lähtökohtien tarjoaminen lapselle jo varhaislapsuudessa.

Lapsipolitiikan yksi tärkeä avainalue on esiopetuksen järjestäminen yhtäläisesti ja samanlaisin toteuttamisen reunaehdoin lapsen asuinpaikkakunnasta riippumatta. Peruskoululain ja päivähoidon esiopetusta koskevat säädökset poikkeavat toisistaan täysin perusteettomasti. Koska esiopetuksen järjestämisestä ja toteutumisen reunaehdoista ei ole olemassa yhtenäisiä säädöksiä, tarjotaan joissakin kunnissa esiopetusta erilaisen kerhotoimintojen alla. Näin ei tule olla. On varottava synnyttämästä koulutuksellisia alueeroja jo aivan varhaiskasvatuksesta lähtien.

Elämme Euroopan neuvoston ja Euroopan parlamentin julistamaa elinikäisen oppimisen teemavuotta. Tällä tasolla on unohdettu pieni lapsi ja pienen lapsen mahdollisuudet. Teemavuoden tilaisuuksissa on keskitytty aikuisopetukseen. Elinikäinen oppiminen on osa lapsi- ja nuorisopolitiikkaa.

Arvoisa puhemies! Selonteko antaa hyviä lähtökohtia jatkotyöskentelyä varten. Laaja-alainen eri sektoreiden hyvin integroitu yhteistyö ja tahto onnistua työssä on perusedellytys onnistuneelle lapsi- ja nuorisopolitiikalle. Kun me tähän pääsemme, voimme tosiaankin siirtää painopisteen lastensuojelusta lapsipolitiikan puolelle.

Ed. Vehkaja (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluaisin hieman puolustaa sitä, että selonteossa painopiste on näin paljon lastensuojelun puolella. Se kiistatta siellä on, mutta selontekoahan on nimenomaan pyydetty siinä yhteydessä, kun lastensuojelulakia aikaisemmin uusittiin. Siinä vaiheessa toivottiin suuntautumista lapsipolitiikkaan. Minusta tämä on oikein hyvä harjoitus siihen suuntaan.

Ed. Lindén toivoi, että lapsiasiavaltuutettu olisi se henkilö, johon lapsi suoraan ottaa yhteyttä. Meillä on selkeä käsitys siitä, että sitä ei ole tahdottukaan tässä tarkoittaa, vaan lapsiasiavaltuutettu on ikään kuin järjestelmän sisällä oleva henkilö, jonka pitäisi pitää huolta siitä, että lapsinäkökulma lainsäädännössä ja hallinnossa toteutuisi mahdollisimman hyvin. Lapsen kannalta olisi paljon tärkeämpää, että esimerkiksi vaikka talonmies-järjestelmä saataisiin palautettua tässä yhteiskunnassa ja se olisi varmasti hänen lähin miehensä.

Mitä tulee kuntien säästöihin, niin minusta pitäisi enemmän keskustella siitä, että tämä on arvovalinta, mitä kunnissa tehdään. Ensinnäkin lainsäädännössä on haluttu viime aikoina korostaa kunnallisen itsehallinnon merkitystä, mikä on vääjäämättä tarkoittanut, että väljyys toimia paikallisissa tahdonilmauksissa on lisääntynyt ja valtiovallan valvonta on vähentynyt. Nyt on tilastotiedoin näytetty, että lama ja itsehallinnon lisääminen eivät oikein sovi yhteen. Budjettiyljäämiä on esiintynyt ja niitä ei ole tahdottu käyttää lapsen ja lapsiperheiden kannalta mahdollisimman hyvällä tavalla, niin että voisimme puhua hyvällä rintaäänellä yhä korkeammasta laadusta.

Ed. M. Pietikäinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Muun muassa ed. Lindén puuttui puheenvuorossaan, aivan oikein, esiopetuksen merkitykseen. On myös aivan totta, että alueelliset erot tällä hetkellä ovat suuria. Uudellamaalla esimerkiksi 6-vuotiaista 70 prosenttia kävi esikoulua, Pohjois-Karjalassa ainoastaan 34 prosenttia. Tavoitteena tulee ilman muuta olla

esikoulupaikan tarjoaminen kaikille 6-vuotiaille, ja esikoulun tulee myös olla maksuton.

Parlamentaarinen toimikunta, joka jättää mietintönsä kahden viikon kuluttua, puuttuu tähän asiaan ja esittää — niin kuin varmasti ehkä julkisuudessa jo on tullut esille — että kunta olisi velvollinen järjestämään sen alueella asuville oppivelvollisille tietenkin perusopetusta, mutta lapsille, jotka eivät vielä ole oppivelvollisia, perusopetusta edeltävää esiopetusta. Toimikunta kiinnittää tietenkin myös huomiota esiopetuksen laatuun, ja alustavasti on keskusteltu siitä, että minimituntimäärä viikossa olisi 19 tuntia, ihan sama kuin alaluokilla. Toivon, että nämä esitykset eduskunnassa johtavat lakien nopeaan voimaansaattamiseen, ja saadaan parannusta aikaan. (Ed. Aittoniemi: Milloin lapsuus on?)

Ed. Hyssälä: Arvoisa rouva puhemies! Lapsipolitiikan ja lastensuojelun lähtökohtana on käsitys lapsesta itsenäisenä subjektina. Vaikka lapsi on luonnollisesti riippuvainen perheen ja aikuisten tuesta, hänellä on itsenäiset oikeutensa, tarpeensa ja toiveensa. Ne on otettava vakavasti, ja uskon, että tänä päivänä on otettu askel tähän suuntaan.

Käsitys lapsuudesta on muuttunut viime vuosikymmeninä. Lapsuutta on alettu arvostaa itsenäisenä elämänvaiheena, joka on sinällään arvokas. Lapsen subjektius on keskeinen lähtökohta Suomen lapsilainsäädännössä ja YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa. Lapsen subjektisuudesta seuraa tärkeä periaate: Lapsen mielipide tulee selvittää ja ottaa huomioon iän ja kehitystason mukaan kaikissa lasta koskevissa asioissa. Tähänkin muun muassa valiokunta on kiinnittänyt käsittelynsä aikana huomiota.

Lastensuojelulakia muutettiin viitisen vuotta sitten. Lainmuutosten seuranta on osoittanut, etteivät kaikki muutosten tavoitteet ole toteutuneet ja on tarpeen tehdä lisäyksiä lastensuojelua koskeviin säännöksiin. Lapsen ja nuoren oikeusturvaa ja asemaa lastensuojelun asiakkaana on tarpeen vahvistaa joissakin tilanteissa. Kuulemimme asiantuntijoiden mukaan kuitenkin hallituksen selonteossa on lukuisia puutteita, mitä tähän asiaan tulee, esimerkiksi lapsen etu; ei ole tarkemmin määritelty, mitä se tarkoittaa.

Ajankohtaisimpana uhkatekijänä lasten asemalle ovat olleet valtion säästötoimet, kuten hyvin monissa puheenvuoroissa tänään olemme kuulleet. Ne ovat kohdistuneet dramaattisimpiin juuri lasten ja lapsiperheiden palveluihin ja toimeentuloon. Euroopan neuvostolle annettu

raportti kuvaa avoimesti ja relevantilla tavalla juuri tätä kehitystä.

Eduskunnalle annetussa selonteossa Suomen lapsipolitiikan keskeisimpinä epäkohtina kuitenkin pidetään lastensuojelun uusia säännöksiä ja tilastojärjestelmien heikkouksia sekä keskeisimpinä vaatimuksina kodin ulkopuolelle tapahtuvien lyhytaikaisten sijoitusten pidentämistä, suljettujen yksiköiden perustamista ja asiamiesjärjestelmän luomista. Mitä tällä on haluttu viestiä, kysyi eräs asiantuntija valiokunnassamme. Hänen mielestään selvityksen laatijoilta on puuttunut ote suomalaiseen lapsipolitiikkaan. Kun olosuhteet ovat huonontuneet, metsää ei nähdä puilta ja ratkaisuksi tarjotaan kovempia otteita.

Yhtäältä selonteossa vieroksutaan asioiden liiallista juridisoitumista, toisaalla halutaan kouluttaa parempia lapsijuristeja, hakea tuomioistuimista uskottuja miehiä ja perustaa asiamiesjärjestelmä. Asiantuntija, jonka esitykseen tässä viittasin, totesi, että tästä selonteosta jää liian pykäläinen maku. Lapsia koskevat kysymykset ovat ensisijaisesti sosiaalisia ja kulttuurisia, ja tämän painotuksen olisi tullut näkyä myös selonteon rakenteesta. Toisaalta lähtökohtana olisi pitänyt olla lapsiväestö kokonaisuudessaan.

Selonteon rakenteeseen voisi kiinnittää huomiota myös esimerkiksi siltä kannalta, että lasten seksuaalisen hyväksikäytön listassa on noin 150 lasta vuosittain. Olisi siis voinut olettaa, että selontekoon olisi otettu esitykset tämän lasten persoonallisuutta syvästi järkyttävän ja aina aikuisuuteen saakka jälkeensä jättävän ongelman poistamiseksi. Tälle rinnasteinen ongelma luonnollisesti voi olla myös lasten pahoinpitely. Näitä asioita on täällä tänään käsitelty vähänlaisesti.

Vaikka joka viidennen lapsen perheessä on työtön huoltaja, vaikka 60 prosenttia alle 10-vuotiaista lapsista kuuluu kahden pienituloisimman tuloviidenneksen kotitalouksiin ja vaikka 150 000 lasta ja yhtä suuri määrä alle 25-vuotiaita nuoria elää toimeentulotuen varassa, silti selonteko ohittaa tämän ongelman ehdotuksilla.

Perhepäivähoito ja koulu jäävät nekin varsinaisessa selonteossa vähälle huomiolle.

Lasten kannalta keskeisten ja yhteiskunnalliselta painoarvoltaan merkittävien ehdotusten ohittaminen osoittaa juuri valitun näkökulman kapeutta, mihin hyvin monet keskustelijat ovat tänään täällä viittanneet. Kun lähtökohdaksi ei ole otettu koko lapsiväestöä ja sen elämän edellytysten parantamista, on ehdotuksissakin päädytty vain eräiden erityisratkaisujen esittämiseen.

Valiokunta kuitenkin käsitteli tätä asiaa laajemmin ja totesi, että erityisesti tällä hetkellä, jolloin uhka neuvoloihin ja kouluterveydenhuoltoon kohdistuvista leikkauksista on olemassa, tulee kiinnittää tähän asiaan erityistä huomiota. Nimenomaan tukemalla näitä potentiaalisia vahvuuksia ja edistämällä näiden kehitystä samalla tuetaan perheitä. Koska tämä aihe on hyvin laaja, kuten totesin, käsittelemättä jäi vielä moni tärkeä alue, kuten ensi- ja turvakodit, joiden toiminta esimerkiksi nyt on supistunut kolmasosaan. Voi kysyä, täyttävätkö ne enää standardia.

Lapsiperheiden etuihin on kajottu viime aikoina sekä juustohöylällä että kunnan leikkauksilla. Leikkaukset heijastuvat peruspalveluihin, ja valtion sosiaalietuuksien leikkaukset puolestaan ovat näkyneet jo kuntien toimeentulotukimenojen kasvuna. Lapsiperheet ovat tarvinneet toimeentulotukea talousvaikeuksiensa vuoksi aiempaa enemmän.

Hallituksen leikkaukset merkitsevät valtionosuuksiin yhteensä 6,6 miljardin markan leikkauksia, mikä on reilusti yli 1 000 markkaa jokaista suomalaista kohti. Vaikka kunnat ovat toistaiseksi pystyneet säilyttämään peruspalvelunsa, monet erityispalveluja tarvitsevat kuntalaiset ovat joutuneet kärsimään leikkauksista. Taloudellisen tilanteen kireys näkyy kouluissa tukiopeutuksen vähentymisenä ja luokkien koon kasvuna. Kun luokat kasvavat, opettajien mahdollisuus havaita ja ottaa huomioon erilaisten lasten tarpeita heikkenee. Esimerkiksi mielensterveysongelmat saattavat pysyä pitkään piilossa suuressa ryhmässä.

Stakesin tutkimuksessa on todettu, että päiväkotien ikäisten lasten vanhemmat ovat erityisen huolissaan päiväkotien henkilökunnan määrällisistä leikkauksista. Henkilökunnan vähäisyys johtaa siihen, että hoitajien lisäksi myös muu henkilökunta siivoojista keittäjiin joutuu osallistumaan lasten hoitoon.

Samoin lapsiperheissä ollaan tyytymättömiä terveyskeskusten pitkiin jonoihin. Nämä ovat toki kuntakohtaisia. Jonot merkitsevät sitä, että äkillisissä sairaustapauksissa perheen on pakko turvautua yksityislääkäreihin. Jos perheellä ei ole siihen varaa, saattaa olla, että hoitokin jää saamatta. Kuntien talouden kiristyminen ajaa kansalaisia eriarvoiseen asemaan. Ne, joilla on työtä ja rahaa, pystyvät myös ostamaan palveluja, ja muut selviävät, miten taitavat.

Tilastokeskuksen mukaan lapsiperheiden tulot kehittyivät viime vuonna vielä keskimääräis-

täkin heikommin. Yksinhuoltajien työttömyys myös kasvoi. Lapsiperheiden taloutta ovat luonnollisesti heikentäneet lapsilisien ja kotihoidon tuen leikkaukset. Mainittakoon, että lapsilisiä leikattiin keskimäärin 8 prosenttia. Perheiden taloutta kiristävät niin ikään asumistukien ja asuntolainojen korkovähennysten muutokset ja työttömyyspäivärahojen, eläkkeiden ja sosiaalietuuksien jäädyttäminen.

Nuorten talouksien ja lapsiperheiden joukossa on eniten velkaisia. Pikkulapsiperheistä 85 prosentilla on velkaa, tavallisimmin asuntolainaa. Kahden huoltajan lapsiperheillä on markkamääräisesti suurimmat lainat. Perheet yrittävät kohentaa heikkoa taloutta paitsi tinkimällä kulutuksesta myös siirtämällä laskujen ja velkojen maksua ja luonnollisestikin etsimällä lisätuloja.

Koska monet kunnat ovat karsineet nimenomaan ennalta ehkäisevistä työmuodoista, on leikkauksissa usein jäänyt häviäjäksi lapsi. Menetykset koostuvat usein huomaamattoman pienistä askelista, joiden yhteisvaikutuksia ei osata nähdä. Tämä näkyy muun muassa perheille tarjottavan kotipalvelun heikkenemisenä. Kun apu pieniin arkikriiseihin jää saamatta, lisääntyy riski tippua normaalielämän ulkopuolelle usein huomaamatta.

Monissa kunnissa kotipalvelut ovat karanneet lapsiperheiden ulottumattomiin vanhusten määrän kasvaessa, jolloin pääosa näistä palveluista kohdistetaan vanhuksille, vaikka muistaakseni alun perin nämä olivat nimenomaan ensisijaisesti tarkoitettut lapsiperheiden auttamiseen. Mikäli palveluja voidaan edelleen tarjota lapsiperheille, niiden hinnat on käytännössä kohotettu niin korkeiksi, ettei kaikilla lapsiperheillä ole varaa käyttää niitä. Kaikkia yhteiskunnan aiempia turvaverkkoja ei vielä ole onnistuttu korvaamaan epävirallisella naapurivallalla ym. Kysyä sopii myös, kenen harteille tämä epävirallinen apu on asetettu ja mitä seurauksia sillä on esimerkiksi naisten asemalle.

Arvoisa rouva puhemies! Perheitä vaivaa myös jatkuva epävarmuus siitä, voidaanko heidän tukimuotojaan edelleenkin karsia. Sijaiskielot, pakkolomat, tukiopetuksen leikkaukset, kerkohoitominnan lakkaamisesta sekä alueelliset erot kohdistuvat huono-osaisiin, ja seurauksena näyttää olevan yhteiskunnan pelottava kahtiajakautuminen. Yhteiskunnan tuki lapsiperheille toteutuu hyvin monimutkaisen systeemin kautta, jonka osien hahmottaminen ja yhteisvaikutuksen tunteminen on vaikeaa. Tulevaisuudessa per-

hepolitiikka kaipaisi selkeyttämistä, ja pyrkimys suoraan ja aukottomaan tukisysteemiin on hyvä tavoite. Muuten olen iloinen valiokunnassa käsitteilyn aikana esille tuoduista ehdotuksista ja lisäyksistä. Käsitteily muutenkin oli ilahduttavan yksituumaista ja monella tavalla asiaa ja keskustelua rikastuttavaa.

Ed. Aura merkitään läsnä olevaksi.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Vastauspuheenvuoroni ei kohdistu pelkästään ed. Hyssälän puheenvuoroon, vaan eräisiin muihinkin, joissa on puhuttu esiopetuksesta 6-vuotiaana. Esiopetuksen aloittamista on kaavailtu jopa 5- tai 4-vuotiaana. Puhutaan 19 viikkotunnista. Se merkitsee osalle päiviä 4:ää tuntia, osalle vähän vähemmän. Kun ed. Hyssäläkin mainitsi, lapsuutta on alettu arvostaa, minun täytyy kysyä, mitä lapsuutta. Eihän lapselle jää mitään lapsuutta, jos 4—5-vuotiaana — puhun äärimmäisestä vaihtoehdosta — asetetaan tiettyjen tuntinormien alle, koulurepun ikeeseen, sen ikäisenä kun normaalisti lapsen pitäisi telmiä hiekkarannalla ja nauttia lapsuudesta, joka loppuu aikanaan ja alkaa ankara elämä.

Esiopetuksella ei niinkään lapsen etua ajatella, vaan kilpailuyhteiskuntaa, jotta saataisiin mahdollisimman hyviä yksilöitä kilpailuyhteiskunnassa toteuttamaan yhteiskunnan etua. Siis kärki puheenvuorossani on kysymys, milloin se lapsuus sitten on, jota on alettu arvostaa, kun mielestäni se ei ole lapsuutta, joka tapahtuu koulurepun kantamisessa ja orjallisesti esiopetuksen ikeen alla.

Ed. B r e m e r (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Lapsiin kohdistuvat leikkaukset ovat tietysti pahasta. Ei lapsen onni siitä huolimatta ole kiinni rahasta. Se on kiinni rakkaudesta ja turvallisuuden tunteesta paljon enemmän, ja sitä voidaan kyllä antaa ilman rahaa, sitä voidaan antaa kodeissa ja sitä pitää antaa kodeissa. Kuunnellessani ed. Hyssälän puheenvuoroa ihmettelin, kuinka ennen voitiin olla lapsena onnellisia puulelulla, ehkä vain kahdella puulelulla, sellaisissakin kodeissa, joissa isät ja äidit olivat suurimman osan päivää poissa kotoa.

Turvallisuuden tunne syntyy kodeissa, ja mielestäni sieltä pitäisi lähteä hakemaan ratkaisuja entistä enemmän silloin, kun tehdään leikkauk-

sia. Raha on tietysti hyvää, mutta vielä kerran, kyllä ennen kaikkea kodeista, rakkaudesta ja turvallisuudesta on kysymys, kun lasta tehdään onnelliseksi.

Ed. Viljamaa (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Hyssälä heitti puheenvuorossaan kysymyksen, täyttävätkö ensi- ja turvakodit enää tehtävänsä, kun niiden toiminta on yhden kolmasosan laskenut. Jos se on huoli, niin minä jaan sen huolen. On todella valitettavaa, että toiminnot ovat ajautuneet huonommiksi johtuen siitä, että kunnat eivät anna maksusitoumuksia. Kunnat eivät näe merkityksellisenä laadukasta hoitoa, joka liittyy usein äidin ja lapsen toimeen tulemiseen ensimmäisinä kuukausina.

Samalla haluaisin puolustaa, että ensi- ja turvakodit ovat ottaneet palveluvalikoimaansa monia uusia palvelumuotoja myös lähinnä Raha-automaattiyhdistyksen rahoituksen turvin. Mainittakoon niistä nyt esimerkiksi Alvari-kotipalvelu, joka kohdistuu erityisesti lapsiperheisiin, ongelmisiin lapsiperheisiin varsinkin, joissa on mielenterveysongelmaa, alkoholi-ongelmaa jne. ja tarvitaan kokonaisvaltaista perheen tukemista. On myös masentuneille äideille ryhmiä, joita eivät neuvolat aina pysty järjestämään, ja itkuvauvojen hoitamista jne. eli monenlaista uusiutuvaa toimintamuotoa, mikä sinänsä on tavattoman hyvä ja toivoisi, että sitä pystyttäisiin laajasti koko Suomessa antamaan lapsiperheille.

Mitä tulee ed. Aittoniemen ja ed. Bremerin puheenvuoroihin, tuntuu siltä, että ne ovat kah-tajakautuneita, joko koti tai sitten kodin ulkopuolinen kylmä maailma. Kyllä pieni lapsikin tarvitsee molempia ja hyötyy leikkitoiminnasta, esiopetuksesta, joka on lapsen ehdoin järjestetty.

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Kaksi minuuttia on täynnä, ed. Viljamaa!

Ed. Vehkaoja (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Hyssälä totesi, että vaikka 150 000 lasta ja yhtä suuri määrä alle 25-vuotiaita nuoria elää toimeentulotuen varassa, silti selonteko ohittaa tämän ongelman ehdotuksilla. Näin on ja tämä kritiikki on aiheellista, mutta eikö ole niin, että kun hallitus antaa selonteon ja tekee sitten ehdotuksia, se tekee ne siinä mielessä, että nämä ehdotukset ovat hallitusta sitovia? Epäilen, että näin on tässäkin tapauksessa, että hallituksessa esittelevälle ministerille ei ole annettu mandaattia tehdä mitään sellaisia esityksiä,

mitkä lisäisivät valtion kustannuksia. Jos me kuitenkin pidämme tällaisia asioita tarpeellisina, niin kuin näitä resurssikysymyksiä, kuten on tänään tullut hyvin esille, eduskunnan on tehtävä tähän lisäysehdotuksia, niin kuin on tapahtunut. Muun muassa maksutonta esiopetusta koskeva ehdotus on juuri tällainen rahaa ottava ehdotus.

Sitten sanoisin, että ei eduskunta eikä liioin valiokuntakaan ole ohittanut resurssikysymystä, vaan meidän pontemme, jonka laadinnassa ed. Hyssälä on ollut mukana, alkaa nimenomaan sellaisella virkkeellä, jossa kannetaan huolta näistä kysymyksistä. Se voi olla vähän salakielty, mutta niin kuin sen synnyttämisestä muistetaan, se lähti nimenomaan resurssiturvaamiskysymyksistä, eli valiokunta edellyttää, että hallituksen tulo- ja menoarvion ja lainsäädännön valmistelussa huolehditaan lasten, nuorten ja lapsiperheiden aseman oikeudenmukaisesta kehittämisestä. Tämä kysymys on ollut hyvin esillä, mutta tässä on jälleen kerran käynyt niin, että kun mandaatti on ollut esittelevällä ministerillä olematon, ei mukana voi olla silloin rahaa vieviä esityksiä.

Ed. Hyssälä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Olisin ensimmäisenä kommentoinut ed. Aittoniemen esikouluasiata. En tietääkseni puheenvuorossani esittänyt tällaista 4—5 vuoden iässä toteutettavaa esikoulumallia, vaan puhuin vain yleisesti näistä asioista. En itsekään kannata niin varhaista ikää esikoululle ja tuskin kovin moni Suomessa. Olemme puhuneet vain kuusivuotiaista.

Mitä ed. Bremerin tulee, että kahdella puulellä oltiin onnellisia ennen, ei kai puheeni sitä vastaan ollut. En millään tavalla pyri väheksymään, jos joku on ollut kahdella puulellä onnellinen aikaisemmin. Puhuin vain, että yhteiskunta on niin paljon todella muuttunut, että lapsiperheet eivät ihan näillä puuleluilla enää tule toimeen, vaan tarvitsevat ihan suoranaista taloudellista tukea.

Ilahduttavaa oli, että ed. Viljamaa oli kanssani samaa mieltä ensi- ja turvakotien tarpeellisuudesta. Varmasti ne ovat paikkansa suomalaisessa yhteiskunnassa lunastaneet.

Samoin oli ilahduttavaa kuulla ed. Vehkaojalta tulevan tuki lapsiperheiden taloudellisille seikoille, joista otin toimeentulotuen juuri huomioon. Puhuin itse kyllä vain hallituksen selonteosta, en näistä jatkotoimenpiteistä, mutta uskon, että löydämme yhteisen sävelen näissä asioissa, jos se puhe, mitä ed. Vehkaoja esitti, tulee käytännössä toteutumaan.

Ed. A l a - H a r j a : Arvoisa rouva puhemies! Sivistysvaliokunnalla oli mahdollisuus antaa sosiaali- ja terveysvaliokunnalle lausunto lapsipoliittisesta selonteosta. Täällä on jo monissa puheenvuoroissa tullutkin esiin otteita meidän lausunnostamme. Siksi nyt vielä otan esiin muutama kohtia.

Valiokunnan mielipide ja lausunto on myös yksimielinen. Se syntyi sillä tavalla helposti, että siinä ei tarvittu mitään tiukkoja keskustelujakaa. Valiokunta pitää selonteon keskeisiä tavoitteita ja periaatteita oikeina, joskin tämä selonteon näkökulma on liian aikuis- ja suojelukeskeinen ja suojelukeskeinen siksi, että lastensuojelulain mietinnössähän silloin vuonna 90 tätä selontekoa vaadimme. Siinä ei riittävästi korosteta lapsen oppimishalun ja kykyjen merkitystä eikä niihin vaikuttavia tekijöitä. Lapsen suotuisa kehityshän edellyttää oman perheen hoivaa ja suojaava vakaiden ihmissuhteiden turvallisessa ilmapirissä.

Selonteossa ei kiinnitetä riittävästi huomiota vanhemmuuteen, vanhemmuuden tukemiseen, vanhempien vastuuseen ja vanhemmuuden murtumisen muotoihin ja syihin. Työskentely vanhempien kanssa neuvolalaitoksen, terveydenhuollon, päivähoito- ja koulukenkilösten, sosiaalihuollon ja tarvittaessa myös poliisiviranomaisten tuella on erittäin tärkeää ennalta ehkäisevää lastensuojelutyötä.

Selonteossa käsitellään vain vähän lapsen oppimista ja koulua koskevia kysymyksiä. Siksi sivistysvaliokunta keskittyikin muutama tärkeisiin asioihin. Painopisteeksi otimme syrjäytymisen, tasa-arvon, koulun tukipalvelut, opettajien työn ja koulutuksen, lasten kulttuurin sekä lapsipolitiikan kehittämisen. Näistä muutamia kommentteja.

Meillä koko koulumaailma on viime vuosina kokenut suuria muutoksia. On tullut lisää valinnaisuutta ja kansainvälistymistä sekä täällä paljon puhutut säästöt. Peruskoululain mukaan ”koulun tulee pyrkiä kasvattamaan oppilaansa tasapainoisiksi, hyväkuntoisiksi, vastuuntuntoisiksi, itsenäisiksi, luoviksi, yhteistyökykyisiksi, rauhantahtoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi”. — Tämä on suora lainaus. — Tehtävä on hyvin suuri. Välttämätöntä on, että opettajat tässä ovat yhteistyössä ja saavat tukea muilta yhteiskunnan julkisilta elimiltä.

Lapsen kasvattamisessa tarvitaan lapsen kuulemistä ja työskentelyä lapsen kanssa pitempään kuin tällä hetkellä tapahtuu. Valiokunta asiantuntijoiden kuulemisen jälkeen ottaakin kantaa

siihen, että nykyinen opettajien työaikajärjestelmä ei anna mahdollisuutta riittävästi järjestää aikaa oppilaille, ja valiokunta pitää välttämättömänä kehittää opettajien työaikajärjestelmää lähtökohtana lapsen ja nuoren paras, koko työyhteisön kehittäminen.

Syrjäytymisen estämisestä kuulimme paljon asiantuntijoita. Syrjäytyminen ei ole kiinni iästä, mutta kuitenkin lasten syrjäytyminen on hyvin vakava asia, jos syrjäytyminen tapahtuu jo kouluässä, ja kaikin toimin on pyrittävä estämään syrjäytymistä. Ensinnäkin syrjäytymisen merkit on havaittava. Ei ole aivan helppoa sekään, koska esimerkiksi tytöillä ja pojilla syrjäytyminen tapahtuu eri tavalla. Tytöt syrjäytyessään voivat olla syrjään vetäytyviä, hiljaisia ja liiankin kilttejä. Pojat syrjäytyneinä taas voivat olla väkivaltaisia tai jopa rauhattomia. Opettajilta vaaditaan siis paljon, että he huomaavat nämä merkit.

Valiokunta pitää hyvin valitettavana, että selonteossa käsitellään liian vähän ehkäiseviä toimenpiteitä ja koulun merkitystä juuri syrjäytymisessä. Sivistysvaliokunta pitää hyvin välttämättömänä sitä, että oppilaiden, joilla on oppimiseen, kehittymiseen ja koulunkäyntiin liittyviä vaikeuksia, tulee saada tarvitsemansa tuki mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja ennen kuin ongelmat monimutkaistuvat. Tähän sisältyvät jo täällä monessa puheenvuorossa esiintuodut tukiovetus, erityisopetus, oppilaan ohjaus ja muut oppilashuoltopalvelut.

Syrjäytymisen ja turvattomuudentunne ovat osa sitä ilmapiiriä, jossa koulukiusaaminen, kouluväkivalta ja rasistiset asenteet lisääntyvät, joten ennaltaehkäisyllä voidaan näihin vaikuttaa.

Koulun tukipalveluistakin on täällä jo paljon puhuttu. Mielenterveydelliset ongelmat eivät ole nekään iästä kiinni. Asiantuntijoiden mukaan mielenterveyshäiriöitä on jokaisessa ikäryhmässä suhteellisesti saman verran, mutta niitä vain huomommin lapsilla todetaan. Vakavien psyykkisten sairaustapausten sekä alkoholin ja huumeiden käyttäjien määrä kouluissa on lisääntynyt. Alkoholin ja huumeiden käyttö ei ole kiinni sosiaalisesta taustasta. On sitten lapsi kotoisin kuinka rikkaasta tai köyhästä tai keskituloisesta perheestä tahansa, kaikilla on samat vaarat ja myös kokeilut läpikäytyinä alkoholin, pillereiden ja huumeiden käytössä.

Sosiaalinen altistuminen ja huumeekokeilut ovat lisääntyneet, ja kouluhan on sellainen paikka, jossa nämä oireet tulevat ensimmäisinä esiin. Opettaja huomaa tällaiset oireet, ja myös rikolli-

nen käyttäytyminen tulee koulussa ensimmäisenä esiin. Nämä pitäisi opettajan huomata ja ohjata oppilas eteenpäin tarvittavaan hoitopaikkaan. Päihdehuollon ennalta ehkäisevää opetusta ei kuitenkaan voida asettaa kenenkään yhden henkilön tehtäväksi, vaan nykytilanteessa sivistysvaliokunnan mielestä koko koulukokouksella tulee olla valmiuksia havaita tilanteet ja puuttua niihin varhaisessa vaiheessa ja myös antaa valistusta.

Kouluterveydenhuolto on avainasemassa. Kouluterveydenhoitaja on henkilö, jonka puolelle on matala kynnyks ja joka ei leimaa oppilasta eikä opettajaa. Senpää takia valiokunta yhtyy siihen käsitykseen, että terveydenhoitajan pitäisi olla koulussa helposti tavoitettavissa.

Puutun vielä opettajankoulutukseen, koska opettajalta vaaditaan paljon. Opettajien valinnoissa jo pitäisi ottaa huomioon paitsi tieteellinen ja taidollinen pätevyys, myös sopivuus ja empaattisuus niin, että opettajat olisivat sillä tavalla myös sopivia kasvattajia ja tuntisivat eettistä vastuuta. Mietinnössämme on lueteltu koulutuksen sisällön vaatimukset, jotka myös pätevät opettajien täydennyskoulutukseen.

Vielä eräs asia, josta täällä ei ole puhuttu, on tasa-arvo. Selonteko käsittelee lasta neutraalina. Kuitenkin peruskoululle on asetettu tavoitteeksi sukupuolten tasa-arvon edistäminen. Tällöin ei riitä, että koulutustarjonta on muodollisesti sama tytöille ja pojille tai että koulutuksen aikana kohdellaan tyttöjä ja poikia tasa-arvoisesti.

Tutkija Elina Lahelma on tutkinut sukupuoli-näkökulmaa ja todennut, että Suomen kouluissa sekä oppimateriaali että myös opettajien asenteet ovat puolueellisia siinä mielessä, että jo aapisissa ovat mies ja myös eläinhahmot maskuliinisia ja ne kuvataan moniulotteisempina kuin feminiiniset hahmot ja että arjen kuvauksessa puuttuvat naiset oppikirjoista lähes täysin. Tällä luodaan sellaista käsitystä, että nainen on vain tilallisen vaimo tai säätyläisen tytär, niin kuin hän sanoo, kun hän on kuvannut oppikirjojen historian murrosta esittäviä kuvauksia.

Nyt kun meillä on uusi opetussuunnitelma, joka antaa kouluille ja opettajille enemmän valmiuksia valita oppimateriaalia, ja kouluissa käytetään oppikirjojen lisäksi myös videoita, ei ole samantekevää, millaista kuvaa miehistä ja naisista materiaalit välittävät. Kulttuuriimme liittyvät sukupuoliset oletukset ovat niin vahvasti sisään rakennettu, että niitä on vaikea havaita. Opettajillakin on sukupuolilinnit.

Lahelman tutkimus osoitti, että yleisemmin on eroja opettajien suhtautumisessa tyttö- ja poikaoppilaisiin. Opettajat arvioivat tyttöjen koulun virallisten normien mukaisia ominaisuuksia siten, että arviointiin sisältyy kielteinen vivahe ja poikien ominaisuuksia arvioidessa löytyy positiivinen vivahe. Saman suuntaisia tuloksia on kyllä muidenkin maiden opettajatutkimuksissa. Tämä on sellainen asia, josta ei ole paljon puhuttu, mutta tänä päivänä ja tulevaisuudessakin on tosiasia se, että tyttöjen on käytävä koulua, opiskeltava ja tehtävä työtä enemmän kuin poikien saadakseen saman aseman. Tätä ei katsota tasa-arvolain vastaiseksi.

Kaiken kaikkiaan lapsipolitiikan tutkiminen on myös erittäin tärkeää, ja valiokunta kiinnitti siihen huomiota. Suomessa tehdään monella eri areenalla tutkimusta lapsista. Se on monialaista tutkimusta, ja valiokunta pitääkin tärkeänä, että Suomen Akatemia jatkaa lapsitutkimusohjelmaansa ja koordinoisi lapsitutkimusta valtakunnallisella tasolla ja että selvitetään mahdollisuudet perustaa maahan verkostomaisesti toimiva, kansainvälisesti korkeatasoista tieteellistä tutkimusta harjoittava lapsitutkimuskeskus.

Valiokunta on siis yksimielinen ja toivoo, että 4–5 vuoden kuluttua voitaisiin saada uusi selonteko, jossa lapsen oppimishalun kasvua ja lapsen tasapainoista kehittämistä tukevaa ja syrjäytymistä estävää eri tahojen yhteistyötä selvitetään. Eri tahojen yhteistyö nousi hyvin tärkeäksi ja se korostuu monessa kohdassa, niin lausunnossamme kuin täällä esitetyissä mielipiteissä. Siinä on varmaan avain tulevaisuuden resurssien vähentyessä tapahtuvaan lapsia tukevaan politiikkaan.

Ed. Alaranta (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Ala-Harjan puheenvuoroon on monin osin helppo yhtyä. Eräältä osalta pidän sivistysvaliokunnan lausuntoa hieman puutteellisenä. Siinä vaietaan erästä tasa-arvonäkökulmasta — ed. Ala-Harjahan kiinnitti puheessaan paljon huomiota tasa-arvoon — ja tämä näkökulma on kehitysvammaisten lasten opetus. Sivistysvaliokunnan lausunnossa puhutaan syrjäytymisen estämisestä ja kehityshäiriöistä, mutta huomaan, että sivistysvaliokunta ei ole kuunnellut kehitysvamma-alan järjestöjä, jotka toimittavat lausuntonsa kylläkin sosiaali- ja terveysvaliokunnalle. Näissä papereissa ovat järjestöt kiinnittäneet huomiota tähän epätasa-arvoon, mikä meillä jatkuvasti vallitsee, että kaikki kehitys-

vammaiset lapset eivät ole vielä peruskoulun piirissä.

Eduskunta on ainakin 10 vuoden aikana tätä asiaa eri yhteyksissä käsitellyt mutta se on vielä kesken hoitamisen. Olisi ollut kovin toivottavaa, että lapsipoliittisen selonteon yhteydessä sivistysvaliokunta olisi painokkaasti ottanut kantaa, että me pääsisimme tässäkin asiassa ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien tasolle eli kaikki lapset olisivat todella edellytystensä mukaisesti, niin kuin peruskoululain 3 § määrittelee, saman koulujärjestelmän piirissä.

Ed. Bremer (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Kuunnellessani ed. Ala-Harjan ansiokasta esitystä jäin miettimään, voiko enää olla mitään lisättävää. Mielestäni on, avainasia. Kouluissa ja koululaitoksessamme nähdään paljon vaivaa, jotta lapset oppisivat lukemaan ja kirjoittamaan. Mutta oppivatko he ajattelevaan? Nähdäänkö yhtä paljon vaivaa, jotta he oppisivat ajattelevaan, jotta he oppisivat ilmaisemaan äidinkielellään tunteitaan sillä tavalla, ettei tarvitse pulloon tarttua, ennen kuin saa ulos itsestään tunteensa ja ajatuksensa? Tämä mielestäni puuttui esityksestä, ei ed. Ala-Harjan esityksestä vaan sivistysvaliokunnan lausunnosta.

Ed. Vehkaja (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Suomessa koulu on oikeastaan tyttöjen koulu. Kun ed. Ala-Harja ansiokkaasti tosiaan puuttui tasa-arvokysymyksiin, niin jäin kuitenkin hieman miettimään ja ehkä ihmettelemäänkin sitä, että tätä kysymystä ei nostettu esille, en ainakaan havainnut. Opettajakunta on meidän koululaitoksessamme kovin naisvaltaista ja tavallaan näiden hyvien tavoitteiden saavuttaminen, joita sivistysvaliokunnassakin on ajateltu, on aika vaikeaa niin kauan kuin näin jatkuu.

Mikä voisi sitten olla se tapa, joka tasa-arvolakia noudattaen kuitenkin voisi tuoda meidän kouluamme enemmän opettajiksi miehiä? Olisin toivonut, että tämä erityinen kysymys olisi jotenkin paremmin vielä nostettu esille. Sivistysvaliokunnan lausunnossa puhutaan näistä valintakriteereistä, mutta siinäkin yhteydessä ei tuoda suoraan esille nimenomaan tätä kysymystä. Itse arvelisin, että rikkomatta tasa-arvolakia olisi löydettävissä semmoisia valintaperusteita, jotka jollakin tavalla nykyistä paremmin hyödyttäisivät miehiä sitä kautta, että miesten taipumukset tasaveroisemmin tulisivat huomioon otetuiksi.

Ed. Korteniemi (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Yhdyin siihen, mitä ed. Ala-Harja sanoi nimenomaan vanhemmuuden merkityksestä. Minunkin mielestäni tämä asia on saanut aivan liian vähän huomiota selonteossa.

En sitä vastoin voi yhtyä siihen, mitä ed. Ala-Harja sanoi opettajien työaikajärjestelyistä. Hänhän suositteli kokonaistyöaikajärjestelyyn siirtymistä. Minusta nykyinen työaikajärjestelmä antaa aivan hyvät edellytykset varata enemmän aikaa oppilaille.

Nyt kuitenkin taloudellisista syistä opettajien mahdollisuuksia varata aikaa oppilaille on rajattu ja vähennetty. Koulun kerhoja on vähennetty, tukiopetusta on vähennetty, samoin opinto-ohjaukseen varattuja resursseja on vähennetty. Ei opettajien kokonaistyöaikajärjestelmä käsitteäkseni ratkaisisi mitään, ellei todella ole myös halua varata riittävästi määrärahoja opettajien palkkaukseen.

Ensimmäinen varapuhemies: Ennen kuin annan ed. Ala-Harjalle vastauspuheenvuoron, muistutan edustajia siitä, että vastauspuheenvuorossa ei saa esittää muuta kuin selvityksiä tai oikaisuja toisen puheenvuoron tai vastauspuheenvuoron johdosta tai vastineen siinä esitettyyn väitteeseen.

Ed. Ala-Harja (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Pitää paikkansa, ed. Alaranta, että vähän pienellä on vammaisten koulutus täällä tullut esiin, mutta meillä on nyt tiedossa, että laki on tulossa ja se kohta toteutuu. Sen vuoksi asiaan ehkä ei tullut kovin pitkää selvitystä, mutta meillä on kyllä ihan sama kanta kuin ed. Alarannalla.

Ed. Bremerin puheenvuoroon viitaten, kun lukee lausunnostamme opettajankoulutuskohdan, niin minusta täällä sisällä on tämäkin asia, että lapset oppisivat ajattelevaan ja myös esittämään tunteitaan.

Mitä tulee ed. Vehkaojan puheenvuoroon opettajakunnan naisvaltaisuudesta, niin tästäkin paljon keskusteltiin valiokunnassa. Valiokunta ei halunnut kuitenkaan ottaa mitään kiintiökantaa tässä asiassa. Opettajan tehtävä on niin vaativa ja tulee kasvamaan tulevaisuudessa, että sitä kautta uskomme opettajaksi hakeutuvan sekä miehiä että naisia tulevaisuudessa. Vapaa valinta on parempi kuin että väkisin kiintiöt pannaan voimaan, niitähän meillä oli aikaisemmin. Mutta pitää paikkansa, että opettajakunta on naisvaltaista. Luulisi, että he olisivat sitten enemmän

tyttöjen puolella, mutta päinvastoin, tutkimukset kyllä osoittavat valitettavasti, että meillä on edelleen kaksijakoinen asenne lapsiin.

Mitä ed. Korteniemi sanoi, pitää paikkansa. Halusta se on kiinni, ei työaika yksin ratkaise, kuinka lapsia opetetaan. Kyllä asiantuntijat sanoivat aivan selvästi, että nykyinen järjestelmä olisi viisaampi muuttaa kokonaistyöaikajärjestelyksi.

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Kaksi minuuttia on täynnä, ed. Ala-Harja!

Ed. Myllyniemi: Arvoisa puhemies! Ed. Vistbacka kiinnitti huomiota huumausainasioihin. Niistä asioista ei koskaan liikaa puhuta eikä niihin liikaa kiinnitetä huomiota. Sen vuoksi kannatan ed. Vistbackan esittämää lausumaehdotusta.

Arvoisa puhemies! Kun on lukenut valtioneuvoston selonteon, sosiaali- ja terveysvaliokunnan sekä sivistysvaliokunnan mietinnöt, niistä löytyy tietenkin paljon hyvää sanottavaa. Otsikot ovat oikeita, mutta niiden alta kuitenkin jää jotain puuttumaan.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnössä sivulla 5 kiinnitetään huomiota tietosuojaan, johon samaan asiaan ovat täällä eräät aikaisemmatkin puhujat viittanneet. En halua yleistää, mutta edelleenkin tapahtuu sellaista, että sanoisinko vääristyneen tietosuojakäsityksen mukaan esimerkiksi lääkärit eivät ilmoita sosiaaliviranomaisille törkeitäkään väkivaltatapauksia, jotka kohdistuvat lapsiin. Toivottavasti olen väärässä, koska lääkärihän rikkovat silloin lastensuojelulain nimenomaista pykälää, joka yksiselitteisesti määrää näistä asioista ilmoittamaan. Aivan tavallista on, että sosiaaliviranomaiset eivät ilmoita asioita syyttäjille tai poliisiviranomaisille. Tähän väitetään olevan syynä tietosuojakäsymysten. Vuoden 1984 lastensuojelulaista ilmenee yksi kolmesta tärkeimmästä periaatteesta, eli lapsen etu tulee asettaa ensi sijalle lasta koskevissa ratkaisuissa.

Lastensuojeluviranomaiset — arvoisa puhemies, kuten huomaa, minäkin käytän tässä vuoron perään samassa tarkoituksessa nimikkeitä sosiaaliviranomaiset ja lastensuojeluviranomaiset, ne menevät sekaisin ammattilaisillakin. Näistä moni-ilmeisistä nimikkeistä tulisi päästä eroon. Lastensuojeluviranomaiset pelkäävät enemmän tässäkin asiassa poliisia kuin lasten vanhempia, jotka ovat lapsilleen pahat vammat

aiheuttaneet. Eiköhän olisi vallan oikein ennalta ehkäisevässä mielessä, että toistuvien lapsensa pahoinpitelyihin syyllistyneet, isä tai äiti, saisivat teoistaan myöskin rangaistuksen. Asialla on tietenkin useita puolia, muttei aina saisi mennä loivinta tietä. Se ei olekaan enää lapsen edun mukaista, vaikka usein näissä tapauksissa pelkät sosiaaliviranomaisten toimet saattavat olla niitä parhaita. Mutta joskus tulee seinä vastaan, eli näihin asioihin pitäisi puuttua myös oikeusviranomaisten.

Hyvin tavallista on suurissa kansanjuhliissa, että siellä toimivat puoliviralliset järjestöt. Muun muassa Saapas kerää ansiokkaasti humalaisia lapsia ja nuoria suojaansa, mutta ehdottomasti kieltäytyy ilmoittamasta heistä lasten vanhemmille. Kyllä lasten vanhempien tulee saada tietää lapsistaan niin hyvät kuin huonotkin uutiset. Vanhemmilla on kuitenkin se ensisijainen vastuu lapsistaan, ei viranomaisilla. Korostan siis vanhempien vastuuta enkä sitä, että piilotellaan lasten tekemiä pahoja tekoja.

Kun näin paljon puhutaan tässäkin yhteydessä tietosuojan luomisesta esteistä, niin luulisi asian nopeastikin paranevan. Toivottavasti nämä ajatukset tavoittavat myös tietosuojaviranomaiset ja ohjaavat heidän kannanottoaan entistä järkevämpään suuntaan, jos sanani näin varovaisesti muotoilisin. Sanavarastossani olisi ankarampikin lausumia asiasta.

Sivistysvaliokunnan mietinnössä kiinnitetään huomiota syrjäytymiseen. Yhteiskunnasta syrjäytyminen onkin paljon suurempaa kuin äkkiseltään huomaammekaan. Eräässä isossa kaupungissa, siis Oulussa, tehtiin syrjäytymisestä tutkimus. Siinä olivat mukana ainakin seurakunta, sosiaaliviranomaiset, työvoimaviranomaiset, yliopisto ja pari muutakin tahoa. Siinä tutkittiin hyvin tarkoin oululaisten nuorten viimeiset viisi vuotta. Kysymyksessä olivat kaikki vuonna 69 syntyneet, eli tutkimusvuonna he olivat 20—21-vuotiaita. Tässä ryhmässä oli nuoria 1 300, tyttöjä ja poikia saman verran. Joukosta rajattiin eräällä yhteisellä nimittäjällä 400 henkilöä, joiden elämäнкаari tutkittiin tarkemmin. Heistä oli noin 160 syöllistynyt jonkin asteiseen rikokseen. He, nämä 160 henkilöä, siis yhdestä ainoasta ikäluokasta, olivat tehneet yhteensä noin 2 000 rikosta sen viiden vuoden aikana, jolloin he olivat olleet yli 15-vuotiaita.

Ne väittämät, kun sanotaan, että nuorisoriikollisuus ei olisi lisääntynyt viime vuosina, eivät voi pitää paikkaansa. Vuonna 1970 esimerkiksi Oulussa 400 varkaustapausta oli nuorten koh-

dalla, vuonna 1990 4 600. Tässä ei pidä paikaansa se, että hevosvarkaudet ovat vähentyneet, kun hevoset ovat vähentyneet. Vaikka nuoret ovat vähentyneet, niin näyttää siitä huolimatta, että nuorten tekemät rikokset ovat kymmenkertaistuneet 20 vuodessa.

Näistä 2 000 rikoksesta oli onneksi, sanoisin — eiväthän ne mitään vähäisiä ole — 1 200 liikenne rikosta, mutta noin 800 kunnon rikosta. Mikä on sitten kunnon rikos, sanotaan kuitenkin rikoslaissa säädettyä rikosta, esimerkiksi varkauksia, autovarkauksia, pahoinpitelyitä ja tämän tyyppisiä ja hiukan pahempiakin. Kymmenellä nuorella oli tilillään yli 100 rikosta.

Kun selvitettiin edellä mainittujen viranomaisten kesken, miten he olivat eri viranomaisten kanssa asioineet, tultiin yksiselitteiseen tulokseen, että näistä 160 henkilöstä oli 50, jotka olivat jo täysin syrjäytyneet yhteiskunnasta. Siis hyvin kattava joukko viranomaisia tuli siihen surkeaan tulokseen, että näitten 50 nuoren puolesta ei enää ole mitään tehtävissä, vaikka tutkimusvaiheessa he olivat vasta 20—21-vuotiaita. He olivat kerta kaikkiaan sellaisessa kierteessä, että kaikki arvasivat, ettei heistä enää ole yhteiskunnan normaalielämään. Se oli vain yksi ikäluokka ja kuitenkin niinkin pienessä kaupungissa kuin Oulu. Tutkimus tehtiin vain yhdestä ikäluokasta eikä ollut ainakaan liioitteleva, syrjäytymisessä käytettiin aika lievää kriteeriä. Tämä todistaa sen, että Suomessa ei lasten ja nuorten asema ole oikealla tolalla.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuksessa korostetaan lapsen oikeutta tulla kuulluksi, mutta näistä kaikista opuksista yhteensä ei ilmene, kuinka vanhemmat tulisivat lastaan koskeissa asioissa kuulluiksi. Jopa vielä sillä tavalla, ettei lasta koskeissa asioissa saisi asiaa ratkaista ilman, ettei ainakin toinen vanhemmista olisi suorastaan paikalla ratkaisua tehtaessa.

Tarkoitan tällä rikosprosessia. Kun lapsi syylistyy rikokseen, on vanhemmille varattava oikeus olla läsnä esitutkinnassa. Asia voidaan kuitenkin hoitaa, kunhan edes lastensuojeluviranomainen on mukana poliisikuulustelussa ja jopa ilman häntäkin. Tämän vielä ymmärtää, mutta kun asia menee oikeuteen, niin siellä on ehdottomasti oltava läsnä lastensuojeluviranomaisen muttei kummankaan vanhemmista. Toki heidät oikeuteen on haastettu, mutta heidän ei ole pakko olla läsnä. Miten tämä voi olla mahdollista? Eikö edes viimeistään oikeuden edessä ole lapsen vanhempien oltava paikalla tukemassa lastaan,

jonka valvonnan ja tukemisen he ovat tähän saakka laiminlyöneet?

On tähän verrattuna täysin naurettavaa, että sattumalta kolaripaikalle tullut todistaja voidaan vaikkapa pakkokeinoin viedä poliisikuulusteluun. Jos hän jää pois oikeudesta, niin hän saa siitä sakkoja, ja jälleen hänet voidaan sinne oikeuden päätöksellä poliisin toimesta tuoda.

En tarkoita tällä sitä, että poliisin pitäisi viedä lapsen lisäksi haalata lapsen vanhemmatkin oikeuteen, mutta ei lasta tai nuorta koskevaa asiaa saisi päättää, jollei siellä ole henkilökohtaisesti myös lapsen vanhempia kuultu, tarkoitan siis oikeudenkäyntiä. Tätä jäin kaipaamaan niin selonteosta kuin mietinnöistäkin. Vanhempien vastuuta tulisi joka vaiheessa korostaa. Ei kenenkään lapsen kastetodistuksessa mainita, että tämä lapsi ryöstää pankin, siihen olemme syypäitä me vanhemmat itse kukin.

Mietinnön kohdasta ”Tutkimus, kokeilut ja tilastot” en voi olla mainitsematta myös niitä virheellisiä tietoja, jotka eräiden viranomaisten toimesta julkisuuteen saatettiin viime vuonna. Silloin kerrottiin, kuinka Suomessa on ns. lapsivankeja 80. Kirjoituksen tarkkaan lukien kyllä sai hätinä selvän, että näin edes ei ole kirjoituksessaan tarkoitettu, mutta artikkeli oli niin harhauttavasti kirjoitettu, että se antoi täysin virheellisen kuvan. Se oli valtiovallan puolelta kirjoitettu, me maksoimme palkan näille, jotka tämän olivat kirjoittaneet. Miksi tällainen kirjoitus on saatettu julkisuuteen?

Kuitenkin tämänkin selonteon sivulla 58 ilmenee, että alle 18-vuotiaita vankeja Suomessa oli vuonna 1994 vain viisi. Sekin on tietenkin liikaa, kun on viisi alle 18-vuotiasta vankia, mutta se ei ole kyllä paljon. Tietenkin se siis on liikaa, mutta luku 80 on aivan muuta, kuin mitä siinä kirjoituksessa annettiin ymmärtää. Tällaisia tietoja kun sitten levitetään ympäri maailmaa, ei ole kumma, jos saamme siellä selitellä systeemejämme. Toki on todettava, ettei 17-vuotias useaan törkeään ryöstöön, kymmeniin autovarkauksiin ja vastaaviin tekoihin syylistynyt nuori välttämättä olekaan enää mikään lapsivanki. Jos kerran on potkinut hengiltä vanhuksen 17-vuotiaana, niin ei voida puhua lapsivangista.

En myöskään ole ollenkaan varma siitä, että lapsen tai nuoren etu on se, että nuoret eivät saa mitään seuraamuksia kuin vasta 18-vuotiaina. Lapset ja nuoret kerkiävät olla rikoksen poluilla jopa 5—6 vuotta, ennen kuin heidät pysäytetään. Pysäyttäminen on silloin myöhäistä. Kerran Oulussa romanimes poistuessaan raastuvasta kysyi

ukko-tuomarilta: Tuliko tästä oikea rangaistus vai ehdollinen tuomio? Juuri näin totesi myös tänään lakivaliokunnassa kuultavana ollut eräs vanhahko käräjätuomari.

Kuri ja järjestys ovat myös lapsen edun mukaista.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan puhemies Uosukainen.

Ed. A l a - H a r j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Myllyniemi sanoi, että lääkärit eivät ilmoita asioita sosiaaliviranomaisille. Hyvin monissa kunnissa ja sairaaloissa on sosiaalioikeus, jo omassa talossa ja yhteistyö mielestäni pelaa erittäin hyvin, poikkeuksia voi tietysti löytyä. Voi olla myös niin päin, että lääkäreiden toteama inestitapaus sosiaalipuolella kumotaan eikä johda toimenpiteisiin, tästäkin on esimerkkejä.

Asia, josta ed. Myllyniemi viimeksi lausui, että tulee monta rikosta eikä se johda mihinkään, oli myös sivistysvaliokunnassa käsiteltävänä ja täällä on kyllä sivulla 3 lausunto, että ”valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että jos ongelmiin koulussa voidaan tarttua heti niiden ilmaannuttua, on mahdollista ehkäistä niiden vaikeutuminen”. Tämän sisällä on myös ne ensimmäiset rikolliset toiminnot, ja tämä oli tarkoitus. Se on nyt näin kauniisti sanottu, mutta siinä ovat myös ensimmäiset rikokset, että niihin oppilashuolto-ryhmän avulla heti puututtaisiin ja ryhdyttäisiin toimenpiteisiin.

Olen sitä mieltä, että lapsen vanhemmille on ilmoitettava, jos lapsi löydetään humalassa, vaikka Saapas-ryhmän toimesta.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Luovuin vastineeksi varsinaisesta puheenvuorostani.

Totean ensinnäkin sen, että ed. Myllyniemi käytti tietysti hyvän puheenvuoron. Erästä kohtaa kuitenkin haluan kritisoida, ja se on se, kun puhuttiin Saapas-yhdistyksestä tai yleensäkin siitä, että totta kai vanhemmille ilmoitetaan, en minä sitä sano. Mutta kyllä seuraukset ovat monta kertaa kaksijakoiset. Nimittäin vanhemmat, minä epäilen 80-prosenttisesti, ensin kieltäytyvät uskomasta, sitten tekevät tapahtuneen jonkun muun syyksi, ja loppujen lopuksi mikään muu ei auta, antavat lapselle selkään. Selkäänantaminen on ihan hyvä asia, jos se tapahtuu kohtuulli-

sesti ja kurinpidollisessa tarkoituksessa, mutta yleensä se tapahtuu kovan katkeruuden purkamiseksi, annetaan lapselle selkään.

Kyllä tässä on kaksijakoinen asia hiukan, ilmoitetaanko kaikenlaisista esimerkiksi pienistä asioista vanhemmille. Totta kai, jos syyllistytään varsinaisiin rikoksiin. Mutta kyllä kohtalo lapsella on monta kertaa aika kova, ja lapsen pelko ei ole tarpeetonta, kun hän saattaa itkeä ja pyytää, ettei ilmoitettaisi vanhemmille, koska hän tietää, että on kova seuraamus siitä, kohtuuttoman kova eikä kasvatuksellisesti ollenkaan tarkoituksenmukainen.

Niin kuin sanottu, halusin esittää tällaisen eriävän mielipiteen tähän, taikka ei eriävää mielipidettä, vaan tuoda esille tällaisen näkemyksen ed. Myllyniemen sellaisenaan hyvään puheenvuoroon.

Ed. B r e m e r (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Myllyniemellä on tässä seurakunnassa aivan ainutlaatuinen näköalapaikka lasten ja nuorten rikollisuuteen. Hänen selvityksensä antaa meille kyllä aihetta verrata asean väärinkäyttöä ja sitä, kuka asetta käyttää, kuinka sellainen käyttäjä on vastuussa teoistaan. Lapsikin voi olla ase yhteiskuntaa kohtaan. Vastuullinen on silloin lapsen kasvattaja, koti. Nämä vertaukset ovat hyvin lähellä toisiaan. Mielestäni erinomaisella tavalla tuotiin esille ja korostettiin tässä ydinasiaa: Kodeissa on se totuus, ei niinkään siinä, että syyllistetään yhteiskuntaa kollektiivisena käsitteenä epämääräisesti.

Ed. K a r j a l a i n e n : Arvoisa puhemies! Keskustelun tässä vaiheessa ja varsinkin, kun sivistysvaliokunnan puheenjohtaja käytti äsken puheenvuoron ja kuvasi sivistysvaliokunnan lausunnon taustoja, oma puheenvuoroni lyhenee huomattavasti. Muutama kommentti kuitenkin käytyyn keskusteluun.

Ensinnäkin tuo, mitä ed. Myllyniemi otti esille ja mihin ed. Ala-Harja viittasi myös, ensimmäisen rikoksen sanktioimisen ongelma, on ilmeisesti suurempi kysymys kuin on oivallettu. Siihen sietäisi syventyä. Sillä on nimittäin erittäin kauaskantoiset vaikutukset.

Toiseksi ed. Korteniemen kommentti opettajien kokonaistyöajasta ja sen vaikutuksesta oppilashuoltoasioihin. Sanoisin siitä maailmasta eduskuntaan aika vastikään tulleen, että kokonaistyöajan soveltamisessa on varmasti ongelmia mutta nykyinen työaikajärjestely käytännössä estää tehokkaan ja asiallisen oppilashuol-

topoliitikan monessa tapauksessa. Näen siinä vaihteita.

Ed. Vehkaoja otti tasa-arvokysymykseen onneksi kantaa. Se on turvallisempaa, kun nainen ottaa tuon kannan. Yhdyn siihen, mitä hän sanoi.

Tämä keskustelunaihehan on aina ajankohtainen, ja sen ajankohtaisuutta eivät varmasti vähennä nyt tämän hetken yhteiskunnalliset kriisit. Täytyy sanoa, että lapsipolitiikka on se elämänalue, jolla tehty ratkaisut, niin onnistuneet kuin epäonnistuneetkin, tuottavat tulokset pitkällä viiveellä. Voi sanoa, että tässä toteutuu se raamatullinen sanonta, että kolmannessa ja neljännessä polvessa vielä vaikutukset näkyvät. Ollaan siis erittäin vakavan asian kanssa tekemisissä.

Muutama asia, josta on ehkä syytä vielä erikseen mainita. Ensinnäkin on käyty keskustelua tai kritisoitu sitä, että varsinkin selonteossa painopiste on syntyneiden ongelmien korjaamisessa ja vähemmälle huomiolle jää noitten ongelmien syntymisen ehkäiseminen. Minä yhdyn näihin kritiikoihin ja sanoisin, että tässä on kahden lapsen kasvuun keskeisesti vaikuttavan instituution, perheen ja koulun, perustehtävän resursointia ja mahdollisuuksia syytä korostaa voimakkaammin. Siellä syntyvät säästöt, ja se on inhimillisin tapa hoitaa asioita. Yhtyisin ed. Bremerin aiemmin käyttämään puheenvuoroon, että välttämättä näissä asioissa ei ole aina kysymys rahasta vaan myös asenteesta.

Selonteossa otetaan kaksi periaatteellista ja hyvää lähtökohtaa, ensinnäkin se, että lapsipolitiikan lähtökohtana on käsitys lapsesta itsenäisenä subjektina, ja toiseksi, että ensisijainen vastuu tukea, kasvattaa ja pitää huolta lapsesta ja nuoresta on edelleen vanhemmilla ja huoltajilla. Siinä on kaksi ylevää periaatetta, jotka vaativat yhteensovittamista mutta joista täytyy sanoa, että ne toimivat vain yhteensovitettuna ideansa mukaisesti silloin, kun perheellä on kykyä ja taitoa suoriutua tuosta tehtävästä. Se kyky saattaa olla tällä hetkellä ehkä vaarassa ulkoisten olosuhteiden tai fyysisten vaarojen takia, mutta usein on myös henkisiä esteitä tuon tehtävän suorittamisessa. Sen seurauksena saattaa olla, että subjekti, lapsi, onkin kohta täysin suojaton kaikkien objekti.

Minä en hae vanhempien mielivaltaa mutta sanoisin, että tällä hetkellä useinkaan lapsen kehityksen esteenä eivät sittenkään kodissa ole niinkään ahtaat rajat, ongelmana on enemmän oikean turvallisuuden puute. Lapsen oikeus sub-

jektiviisuuteen kaiken hyvän ohella on tällä hetkellä useasti myös tekosyy henkiseen heitteillejättöön usein ulospäin toimivilta näyttävien kotikullisten puitteissa.

Yleisesti ottaen tehokkainta suojelua, myös lastensuojelua, on ehkäisevä toiminta. Aina tarvitaan korvaavia toimenpiteitä, niitä ei ole syytä väheksyä, mutta tosiaan halvin ja inhimillisin tapa on estää ongelmien synty. Perhe ja koulu ovat eniten vaikuttavat tekijät ja juuri tuossa järjestyksessä. Suomalaisen lapsen tulevaisuus ansaitsisi tästä syystä oman, olisiko se suomalainen perhe 2000 -projektin, joka vahvistaisi perhettä, millainen perhe sitten onkin nykyaikana, muodostamaan turvallisen kasvamisen paikan tulevalle suomalaiselle.

Selonteko kantaa huolta koulusta. Painopiste kuitenkin mielestäni on korjaavissa toimenpiteissä, aiheutuneiden vaikeuksien paikkaamisessa, siinä, joka usein on kallista, tosin näyttävää. Tässä kohdassa sanoisin, että kun ei tiedotusvälineistö ed. Takkulan kritiikin mukaan, johon yhdyn, ole tänä iltana ollut paikalla, se on toisaalta osoitus siitä, että perustyö ei sittenkään kiinnosta. Vasta, kun tapahtuu kolari tai kun virheiden seuraamukset ovat maksettavina, silloin julkinen mielenkiinto on suurimmillaan. Tärkeintä on koulunkin osalta järjestää normaali työ sellaiseksi, että se ei aiheuta ongelmia eikä kasvata muualla alkaneita vaikeuksia. Tärkeintä on perustehtävän edellyttämien resurssien turvaaminen, siihen eivät sovi säästöjen aiheuttamat ryhmien suurentamiset, ei kerhoista tinkiminen, opinto-ohjauksen resurssien vähentäminen, tukiovetuksesta säästäminen eikä myöskään koulukohtaisen erityisopetuksen vähentäminen.

Arvoisa puhemies! Käyty keskustelu on siinäkin mielessä ajankohtainen, että tämä käy esillä lämmittelystä tulevien koululakien käsittelyyn, nehan ovat lähiaikoina tulossa. Voi keskustelun kuultuaan vain toivoa, että esille tullut huoli lapsesta vaikuttaa myönteisesti silloin, kun koulun kohtalosta päätetään lakipykälän.

Ed. Huotari (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Karjalainen otti hienon ajatuksen, en tiedä, onko se tänä iltana tullut aikaisemmin esille, Perhe 2000 -projekti. Aika nopeasti tulee 2000-luku, ja vuosi voisikin olla 2005, että voitaisiin käydä laajempaa ja yleistä keskustelua. Minua harmittaa se, että esimerkiksi tämän päivän uutisoinnista — kerkesin siitä muutaman jutun kuulla -nousevat jotkin yksittäiset, ehkä pienetkin asiat esille mutta ei kerrota sitä, miten

laajasti asiaa on eduskunnassa tänään käsitelty. Se antaa meistäkin aika omituisen kuvan. Toivon, että tiedotusvälineitä kiinnostaisivat muutkin asiat kuin jotkin yksittäiset kohdat.

Ed. Korteniemi (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Karjalainen palasi puheenvuorossaan opettajien kokonaistyöajajärjestelmään. On totta, että sillä on etuja, mutta minusta kysymys on otettu esille sikäli väärässä valossa, ikään kuin opettajien työajajärjestelmä olisi yksi syy koulun ongelmiin tänä päivänä. Ongelmat johtuvat kouluun kohdistuvista leikkauksista. Vanhalla työajajärjestelmällä on pärjätty hyvin, kun opettajille on osoitettu riittävästi työaikaa. Nyt valitettavasti säästösyistä ei ole annettu riittävästi aikaa sellaisiin tehtäviin, jotka palvelisivat monin tavoin oppilasta hänen vaikeuksissaan.

Ed. Jääskeläinen: Arvoisa rouva puhemies! Keskustelu on tänään liikkunut varsin laajalla alueella. Tietysti, kun lapsipolitiikka ja siihen liittyen perhepolitiikka ovat laajoja alueita, näin varmaan sallitaan ja on ollut tarkoituskin. Voisin myös todeta, että olen ennenkin puhunut ed. Karjalaisen jälkeen ja jälleen tälläkin kertaa voin yhtyä hänen esittämiinsä ajatuksiin hyvinkin lämpimästi.

Hallitus on otsikoinut selontekonsa komeasti sanoilla ”lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa”. Tavoite on hyvin oikea, mutta valitettavasti voi sanoa, että se on hieman mahtipontinen, ehkä hieman virheellinenkin. Viestit ihmisten elämästä kertovat, että Suomi ei toki ole valitettavasti päässyt irti lastensuojelullisista ongelmista. Huoltajilla, perheillä ja lapsilla on monia sellaisia ongelmia, jotka vaativat tehokkaita ja viisaita yhteiskunnan tukitoimenpiteitä. Onkin todettava, että meidän tavoitteenamme tulisi olla ensisijaisesti perhepolitiikka, eihän voi olla lapsipolitiikkaa erillään perheestä. Lienee sanottu tänään tämä ajatus ennenkin, mutta toistettakoon: perhe on edelleenkin yhteiskunnan perussolu. Se on jopa ikään kuin harjoitusyhteiskunta.

Arvoisa puhemies! Ed. Vistbacka, ed. Myllyniemi ja varmaan eräät muutkin ovat kiinnittäneet huomiota huumeasioihin. Hetki edellä ed. Myllyniemi muistutti lasten vanhempien oikeuksista ja velvollisuuksista, varmasti tärkeitä huomioita, jotka usein vapauden ajassa jollakin tavalla unohtuvat tai jäävät vähän liikaa syrjään. On syytä edelleen toistaa se, että päihdeongelmat ovat merkittävät ja valitettavasti kasvava syy las-

tensuojelun tarpeeseen. On syytä yhtyä niihin ajatuksiin ja vaatimuksiin, että hallitus voisi antaa selkeän, myös lasten edun huomioivan alkoholipoliittisen ohjelman. Ministeri Huttu-Juntunenhan on myöntänyt, että maamme ja hallituksen alkoholipolitiikka on liian löysää. Voisi kysyä, onko sitä itse asiassa olemassakaan.

On aikaisemminkin jo todettu, että syntymässä oleville lapsille aiheutuu äidin alkoholinkäytöstä ongelmia. On puhuttu fas-lapsista. On selvää, että parhaat tulokset lasten suojaamiseksi saavutetaan päihdeongelmaisten äitien vapaaehtoisuuteen perustuissa hoitotavoissa, joita tulee tehostaa, mutta äärimmäisissä tapauksissa on annettava mahdollisuus myös äidin tahdonvastaiseen hoitoon sikiön suojaamiseksi. Muutama kuukausi pakkoraittiutta on pieni hinta toisen ihmisen elinikäisten vaurioiden ehkäisystä. Valiokunta on hyvin kiinnittänyt asiaan huomiota ja toteaa, että on ryhdyttävä toimenpiteisiin päihdehuoltolain muuttamiseksi sikiönsuojelun paremmin huomioon ottavaksi.

Koska aihe on näin tärkeä, on sitä hyvä alleviivata ja kannatan ed. Räsäsen asiasta tekemää lausumaehdotusta.

Arvoisa puhemies! Haluan muistuttaa myös niistä ajatuksista, joita tämän selonteon lähete-keskustelussa esitin. Ne liittyvät talouden puolelle. Ne ovat raportista toki nähtävissä mutta ehkä sittenkin liian vähän tässä yhteydessä esille otettuja. Toivoo sopii, että ministerin mainitsema sosiaaliturvaa koskeva selonteko, missä muodossa se sitten tuleekaan, tulee tähän taloon tämän vuoden aikana sopivaksi katsottavana aikana. Mutta tässä lapsipoliittisessakin yhteydessä varmaan jonkin ajatuksen voi tästä mainita.

Tilastothan osoittavat selvästi, että monet lapsista voivat taloudellisesti varsin huonosti tai ovat varsin tiukilla. Noin 60 prosenttia lapsista kuului jo vuonna 93 kahteen huonoimmin ansaitsevaan viidennekseen eli 60 prosenttia kuului 40 prosenttiin. Tällä hetkellä tilanne saattaa olla jopa huonompikin.

Hallitukset ja eduskunnat eivät ole kenneet tekemään riittävän hyviä perheitä tukevia ratkaisuja. Monet lapsiperheet ovat erittäin tiukilla. Poliitikassa on tehty virheellisiä ratkaisuja, eikä asioita sittenkään ole ajateltu pienois-yhteiskunnan eli perheen kannalta. Puolueemme on usein muistuttanut siitä, että 60-luvun lopulla säädetyn vapaamielisen aborttilain myötä ikäluokat ovat pysyvästi pienentyneet, valitettavasti jopa alle sen rajan, jonka yhteiskunta pitkällä aikavälillä tarvitsisi uusiutuakseen. Toivomme, että tästä-

kin keskustelusta syntyy myönteistä lapsipoliittista ajattelua.

Menneiden vuosien virheisiin jälkikäteen ajatellen voi liittää myös sen, että jossakin vaiheessa kodin ulkopuolella tapahtuvan palkkatyön merkitys muuhun yhteiskunnassa tehtyyn työhön verrattuna korostui liikaa. Asioita ei katsottu kokonaisuuden kannalta, vaan hitaasti luotiin kotihoidon tuen järjestelmät ja päivähoito järjestettiin kylläkin nopeammin. Hyvä, että järjestettiin, mutta painotus oli ehkä hieman virheellinen. Nyt näemme, että tämän hallituksen aikana päivähoitojärjestelmän uudistuksissa siirretty pikkulasten hoidon painopistettä kotihoidon tukea kalliimpaan kunnalliseen päivähoitoon. Se on hyvä järjestelmä, mutta enemmän tasapainoa tässä haluaisimme etsiä.

Lasten ja perheiden etu olisi, että järjestelmiä tuetaan ja kehitetään tasaveroisesti. On syytä muistuttaa siitäkin jälleen kerran, että on monia lääketieteellisiä tutkimuksia, jotka osoittavat, että pienten, alle kolmivuotiaiden lasten sairastuvuus päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa on suurempi, selkeästikin suurempi kuin kotihoidon piirissä.

On syytä muistuttaa myöskin hyvin ajankohtaisesta ongelmasta. Tämänhetkisten työministeriön ohjeistusten mukaanhan käytäntö kotitalouksien työllistämistukea myönnettäessä estää tehokkaasti useita työtilaisuuksia, sellaisia joissa yhdistyisi perheen ja lasten etu ja mielekkäiden työtilaisuuksien edistäminen. Kotitalouksien työllistämistukeahan eivät voi saada perheet, joissa on alle kolmivuotiaita lapsia sen vuoksi, että he ovat oikeutettuja kotihoidon tukeen. Tiedämme, että kotihoidon tuki on verollista, mutta työllistämistuki on verotonta, koska se menee yhteydenhoidon palkkaukseen.

Perheillä tulisi olla vähintään oikeus valita näiden tukimuotojen välillä. On kyllä sanottu, että työllistämistuki on osa työllisyyspolitiikkaa eikä se saisi olla sosiaalipolitiikkaa, mutta näin ei pidä ajatella. Työllisyyden järkevä edistäminen ei ole tälläkään kohdalla muista politiikan osaluista irrallinen saareke, vaan sen tulee olla yhteydessä ihmisten todellisiin tarpeisiin.

Arvoisa puhemies! Varmaan tulemme tulevaisuudessa keskusteluissa käymään hyvinkin paljon läpi sosiaali- ja työllisyyspolitiikan kysymyksiä. Tässä todettiin, että koululait ovat tulossa. Tästäkin keskustelusta saadaan roppeita jo siihen keskusteluun. Haluaisin lopuksi vielä pari ajatusta sanoa perhepolitiikan yhteydestä myöskin työllisyyspolitiikkaan, koska meillä on tehty selvästi-

kin rakenteellisia virhearvioita ja virheratkaisuja.

Mielestäni nyt hallituksen pitäisi antaa kokonaisvaltainen selvitys siitä, miten perheiden verotusta ja eläketurvaa uudistetaan. Tutkimusten mukaan maassamme on saatu aikaan tilanne, jossa molempien puolisoiden on käytännössä pakko käydä töissä, että perhe selviäisi. Tämä verotuksen aiheuttama tilanne on kyllä nyt kestämätön, kun pitäisi miettiä olemassa olevan työn oikeudenmukaista jakamista. Pitäisi luoda mahdollisuus niille perheille, joille voisi olla mahdollista tulla toimeen yhden ansaitsijan mallilla. Todellakin on nyt tästä selonteosta, joka on ehkä hieman kapea mutta hyvä monilta osiltaan, edetävä kokonaisvaltaiseen perhepoliittiseen selonteokseen. Samassa yhteydessä varmasti perheissä hoito- ja huoltotyötä tekevien eläkeoikeudet tulisi selvittää. Perheiden ja lasten kannalta olisi välttämätöntä, että eläketurvaa kertyisi myös kotihoidon tuen maksamisen ajalta.

Voin tunnustaa, että vaikka olen pohjoismaisen elämästapamallin kannattaja hyvin syvästi, niin olen aivan viime päivinä saanut aika voimakkaita eurooppalaisia vaikutteita. Olen lueskellut saksalaista mallia eläkeratkaisuissa ja sieltä kyllä löytyi hyvin mielenkiintoisia ja lämmittäviä, hyviä ajatuksia, mutta uskon, että näihin voidaan palata muissa yhteyksissä.

Arvoisa rouva puhemies! Lopuksi voin todeta, että todellakin on syytä edetä tästä selonteosta kokonaisvaltaiseen perhepoliittiseen selonteokseen, onko se kenties tuo Perhe vuonna 2000 tai 2005 -selonteko tai suunnitelma. Samalla hallituksen ministereiden työnjakoa voitaisiin vaikka muuttaa sen verran, että yksi ministereistä nimitäisiin perheministeriksi. Hän ehtisi sitten hyvin valmistella tuollaisen Perhe 2000 -pohjatekstin meille.

Ed. V e h k a o j a : Arvoisa rouva puhemies! Tänään kävi jälleen niin, että ryhmäpuheenvuorot puuduttivat keskustelua ja sali tyhjentyi melko nopeasti, kun ryhmäpuheenvuorot alkoivat. Kun puhemiehemme on varsin kiinnostunut ollut eduskunnan toimintatapojen kehittamisestä ja arvioinut meidän kansanedustajien puheita, joskus jopa niitä arvostellutkin, niin olen tänään taas kerran omaltakin puoleltani pohtinut sitä seikkaa, miten näiden ryhmäpuheenvuorojen kanssa oikeastaan pitäisi tulevaisuus järjestää. Tärkeätä ja selkeätä on se, että kun keskustelu alkaa, niin ryhmien kanta täytyy olla tiedossa. Väkinä tulee mieleen se, että miksi kantoja ei

voitaisi toimittaa kirjallisesti samassa yhteydessä, kun meille toimitetaan keskustelun pohjaksi valiokunnan mietintö. No, tällaisen esipuheen kanssa katson nyt sitten rouva puhemieheen, jonka vaikutusvaltaa tietysti toivomme edelleenkin myönteisessä mielessä omien työtapojemme kehittämisessä.

Arvoisa puhemies! Eduskunta on itse edellyttänyt lapsipoliittisen selonteon antamista uudistettuaan lapsilainsäädäntöä viimeksi merkittäväällä tavalla vuonna 90. Ajatuksena silloin varmasti oli, että pääsisimme tänään keskustelemaan siitä, miten hyvään suuntaan lasten asiat ovat yhteiskunnassamme kehittyneet. Valitettavasti käsiteltävänä oleva selonteko viestittää lähinnä tietoja lasten heikentyneistä olosuhteista ja jopa lasten hädästä. Tuleekin mieleeni, että nämä ikuiset seurantatoivomukset alkavat olla aika lailla turhanlaisia, jos niistä sitten ei haluta tehdä johtopäätöksiä. Näin voi käydä, kun yhteiskunnassa markkaa pidetään konsulttina ja päättäjien eettinen perusta horjuu.

Vähentyneiden resurssien aikana tärkeysjärjestyksen merkitys varojen käytössä nousee aivan erityiseen arvoonsa. Valtionosuusleikkauksia on käytetty syynä mutta myös tekosyynä, kun lapsille ja lapsiperheille välttämättömiä ja hyödyllisiä palveluja on ohennettu ja leikattu. Lapsiperheiden taloudelliset edellytykset verrattuna muuhun väestöön ovat heikentyneet vuosina 88—93, ja köyhyys oli yksinhuoltajaperheissä yli kaksi kertaa yleisempää vuonna 92 kuin vuonna 88. Lapsiperheille kohdistettuja tukia on leikattu vuodesta 92 lähtien ja vuonna 96 ollaan noin vuoden 89 reaalitasossa. Kaikki tämä on vaikuttanut myös lapsiin.

Ennen muuta suurtyöttömyys on uhanalaistanut lasten oloja. Kun työttömien perheissä oli vuonna 89 lapsia yhteensä noin 40 000, oli heitä vuonna 94 jo 250 000. Lapsia, jotka elivät perheissä, joissa molemmat vanhemmat tai ainut huoltaja oli työtön, vuonna 94 oli 54 000. Velkaisten lapsiperheiden osuus on vähentynyt, mutta niissä kotitalouksissa, joissa on velkaa, velan määrä on kasvanut vuosina 88—93. Vaikeisiin taloudellisiin olosuhteisiin on voitu vastata viime kädessä toimeentulotuella, jonka saajissa lapsiperheiden osuus korostuu. Tällä hetkellä näyttää siltä, että sillä, joka on pudonnut toimeentulotuella, ei juuri ole väylää nousta sieltä takaisin omille jaloilleen.

Lasten ja nuorten pitkäaikaissairastavuus on selvitysten mukaan lyhyessä ajassa lisääntynyt ja sairaalahoitoa on samaan aikaan vähennetty.

Hoivasektorin säästöt näkyvät muun muassa siinä, että lasta sairaalahoitoon tuovaa vanhempaa pyydetään nyt olemaan läsnä lapsen kanssa hoidon ajan. Aikaisemminhan kerrottiin tarkasti, että älkää tulko tänne muuta kuin vierailuaikana kello 14—15. Myös avohoidon voimavaroja on vähennetty muun muassa neuvolatoiminnan ja kouluterveydenhuollon osalta. Väestövastuu on eräin paikoin uhkaamassa erityisosaamista edustavien neuvoloiden tulevaisuutta. Sanoisin kuitenkin, että tämä on väestövastuun väärää tulointaa. Nuorten tupakointi ja alkoholinkäyttö yleistyvät kaiken aikaa, ja poliisin alaikäisiin kohdistamat kiinniotot ovat lisääntyneet, samoin alaikäisten rikosten uhrien määrä.

Arvoisa puhemies! Lasten tulevaisuus tehdään tänään. Lasten ja nuorten niin sanotun normaalin elämän tukemiseen on kiinnitettävä paljon nykyistä enemmän huomiota. Kaikkein tärkeintä olisi huolehtia siitä, ettei lasten syrjäyttämistä aiheudu jo päivähoitossa ja kouluissa. Näiden tukiverkkojen tulisi itseasiassa ottaa aiempaa suurempaa vastuuta lapsesta silloin, kun muut olosuhteet heikentyvät. On tapahtunut kuitenkin juuri päinvastoin. Kannan tästä suurta huolta yhdessä teidän muiden kanssa. Hätähuuto lasten puolesta on nyt tarpeen.

Esiopetus on lyhyessä ajassa taantunut. Peruskoulun tukiovetustunnit ovat vähentyneet, koulujen kerhotunnit lähes loppuneet ja erityisopetuksen voimavaroja on vähennetty. Vammaiset on monin paikoin integroitu muiden kanssa ja sitten sen jälkeen on tingitty heidän erityistarpeitensa tyydyttämisestä. Ryhmäkoot ovat suurentuneet. Kouluterveydenhuollon resursseja on vähennetty. Lasten psykiatrasta hoitoa ei juuri saa.

Samanaikaisesti koulutusvaateet ovat lisääntyneet. Tulee myös muistaa, että kehittyneen lääketieteen teknologian johdosta elämälle pelastetaan yhä enemmän eri tavoin vammaisia ja sairaita lapsia, joille on kyettävä tarjoamaan laadukasta opetusta. Oppimisesta syrjäytyneitä lapsia ja nuoria arvioidaan olevan jo 100 000 ja määrä lisääntyy. Yksilön ja yhteiskunnan kannalta tilanne on todella huolestuttava. Oppivelvollisuuden keskeytysten määrä on jo 3 prosenttia ikäluokasta.

Näihin ongelmiin tarttuminen edellyttää koeltujen hyvien keinojen palauttamista kunniaan mutta myös kokonaan uusia otteita. Koulun ja päiväkodin sekä kodin yhteistyötä vaivaa edelleenkin jonkinlainen kulttuurikuilu. Valtaristiriitaakin esiintyy eikä käyttäjädemokratialle jää riittävästi tilaa. Opettajien koulutusta on syven-

nettävä ja heidän tietouttaan lasten ja nuorten sairauksista ja vammoista ja niiden vaikutuksista oppimismahdollisuuksiin on lisättävä. Täällä ovat monet ekspertit tästä aiheesta kovin syvällisesti jo tänään puhuneetkin.

Arvoisa puhemies! Vaikka selonteon otsakeena on Lastensuojelusta lapsipolitiikkaan, itse selonteon painoiste pysyy perinteisesti korjaavissa toimenpiteissä. Mutta tämä johtuu sillä tavoin asian luonteesta, että eduskunta on ollut ensisijaisesti kiinnostunut ennen muuta lastensuojelulakiin tehtyjen muutosten yhteydessä niiden toimivuudesta ja vasta toissijaisesti lapsipolitiikasta.

Haasteellinen ajatus lapsipolitiikasta ei ole selonteossa kovin pitkälle toteutunut, kun tarkastellaan esimerkiksi toimenpide-ehdotuksia, joita hallitus nyt esittää. Jossakin vastauspuheenvuorossani tulin jo maininneeksi, että tämä 17 toimenpiteen lista on sillä tavalla turvallinen, että siinä ei paljon pala rahaa. Täällä on kuitenkin puheenvuoroissa tänään korostettu sitä, että myös tietoisesta resurssiläisyyden tarpeesta lasten ja lapsiperheiden hyväksi on nyt puutetta.

Ehdotetaan uskottua miestä, lapsen määräämisoikeuden lisäämistä, huostaanottojen aikarajojen täsmäämistä, selvitystä synnyttämättömän lapsen paremmaksi suojelemiseksi, ei vain oikeutta asuntoon vaan valitusmenettelyn lisäämistä lastensuojelulakiin, jälkihuoltovoiroita avohuoltoon, lastensuojelun järjestämistä vastuun alleviivaamista esimerkiksi tasausrahaston keinoin. Mielestäni tämä tasausrahasto ei kuitenkaan saisi koskea vain pelkkää lasten suojelua, vaan meillä on monia muitakin aihealueita, joissa kuntien kesken ei onni mene tasan niin sanottu. Tällaista tasausrahaston tarvetta esiintyy muun muassa vammaishuollossa. Toivonkin, että ne tasausrahastohankkeet, jotka ovat vireillä, tulisivat olemaan laaja-alaisempia.

Tässä ehdotetaan myös tilastoseurantaa, erilaisten selvitysten ja analyysien laatintaa, lapsilähtöistä toimintaa, lapsen aidon mielipiteen esiin saattamista, yhtenäistä tilastopohjaa lastensuojelun avohoidon seuraamiseksi, ohjelmia voimavarojen kokoamiseksi, erityispalvelujen turvaamista, jossa jälleen on viitattava tasausrahaston tarpeeseen, ja sitten lapsiasiavaltuutettua, monitieteistä tutkimusta ja lapsilähtöisiä tilastoja.

Toden totta nämä 17 osiota, joista nämä hallituksen ehdotukset koostuvat, aika vähän pitävät sisällään sellaista konkretiaa, joka välittömästi voisi vaikuttaa lasten ja lapsiperheiden asemaa

voimistavasti. Uskon, että tätä totuutta ei voida enää kiertää, että me emme voi kohentaa lasten ja lapsiperheiden asemaa olematta valmiita myös osoittamaan enemmän resursseja tähän asiaan. Sosiaali- ja terveysvaliokunta on loppupöytäkirjassaan tunnustanut resurssi riippuvuuden, ja toivon, että se saa ansaitsemansa huomion.

Sitten haluaisin sanoa siitä, että pienten kuntien mahdollisuudet tehdä lastensuojelutyötä ovat olleet todella vähäiset eivätkä kyllä tule kohentumaankaan, ellei ylikunnallinen yhteistyö etene. Yhden sosiaalityöntekijän kunnassa on aika vaikeata puhua kovin suurilla otsakkeilla nimenomaan lastensuojelun vaatimasta ammattitaidosta. Tapauksiakaan ei aina ole, eikä ammattitaito pääse kehittymään. Voi olla monia vuosia välissä, ettei lastensuojelukysymyksiä ole pienimmissä kunnissa edes tullut esille. Sitä pidän myönteisenä tässä pohdiskelussa, että ylikunnallinen toiminta lastensuojelussa voisi nyt saada vauhtia.

Erityisesti päivähoiton ja koulun merkitystä lapsen kehitykselle olisi mielestäni tullut korostaa tässä selonteossa paljon paljon paljon enemmän. On hyvä, että kuitenkin hankimme sivistysvaliokunnan lausunnon tästä mietinnöstä ja olemme tänään saaneet paitsi lukea myös kuulla täsmennyksiä näihin ehdotuksiin. Mielestäni se eräässä mielessä pelastaa tämän koko selonteon.

Lasten normaalien kasvuympäristöjen ja toimintamahdollisuuksien vahvistaminen on mielestäni keskeistä syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Tämän rinnalla koulutien ja väestön hyväksynnän neuvolan ja kouluterveydenhuollon palveluja ei voida kyllin korostaa.

Esikoulun ulottaminen maksuttomana koko ikäluokalle parantaisi sosiaali- ja terveysvaliokunnan mielestä tärkeällä tavalla erilaisista olosuhteista lähtevien lasten mahdollisuuksia pärjätä pitkällä koulutiellä. En tiedä, mutta arvelen, että tämä lienee ensimmäinen kerta, kun yksituumaisesti tässä paikassa otetaan kantaa maksuttoman esiopetuksen puolesta. Minusta se on erittäin tärkeä mielipide. Se on juuri sellainen mielipide, jota ei voida toteuttaa ilman lisäkustannuksia.

Eräs alue on ollut aika vähän tai onko ollut juurikaan mukana tässä keskustelussa: asuin ympäristö ja lapset. Sitähän ei tietenkään lainsäädännöllä hirveän pitkälle voida säädellä. Vihreitten ed. Janina Andersson esitti lasten parlamentin perustamista. Mieleeni on tullut, että tällainen lasten parlamentti pitäisi järjestää jokaisessa

kunnassa, koska oikeastaan valtaosa niistä toimenpiteistä ja ratkaisuista, jotka ovat merkittäviä kansalaisten elinolosuhteitten kannalta, on tehtävä kotikunnassa. Otettakoon siis lapset tällä tavalla mukaan asuinympäristön ratkaisujen tekemiseen.

Lausuin myös jossakin vastauspuheenvuorossani vähän kaipuunikin siitä, että talonmiessysteemi on Suomenmaasta onnistuneesti yketty lopettamaan. Kaiken maailman huoltotyötiöt etäpäätteinensä hoitelevat näitä huoltohommia. Kyllä lasten kannalta oli suurta merkitystä sillä — Helsingissä kasvaneena voin sen sanoa omasta kokemuksestani — että talonmies oli todella lasten mies, joskus hänen vaimonsakin, ei se ole sukupuoleen sidottua. Todellakin haluaisin nähdä — ja sehän on mahdollista — että tämä systeemi palautettaisiin, jos vain taloyhtiössä nähtäisiin lapset tärkeiksi. Ei voi olla niin, että sanotaan, että lapsipolitiikka pitää hoitaa kunnan tai valtion päätöksillä. Lapsipolitiikkaan otetaan kantaa kaikkialla, missä ihmiset tekevät päätöksiä. Soisi siis, että myös taloyhtiöt muistaisivat toimia lasten asioissa.

Arvoisa puhemies! Valtionosuuksien leikkauksista ja lisääntyneestä työttömyydestä huolimatta selvitykset näyttävät osoittavan, että kuntien rahoitusasema varsinkin viime aikoina on pysynyt hyvänä. Tämä on ollut mahdollista, kun kunnat ovat samaan aikaan vähentäneet investointejaan ja henkilökuntaansa. Useilla kunnilla on ollut liikkumavaraa jopa niin paljon, että ne ovat maksaneet reippaasti pois lainojaan. Taloudellista tilannetta on todellakin käytetty pait-si synnä myös tekosyynä, kun kunnat ovat leikkaneet myös lapsilta ja lapsiperheiltä.

Taloudellisia syitä heikentää kunnallisten palvelujen perusrakenteita ei enää ole. Lapsipoliittinen selonteko voikin avata ja sen pitäisikin avata kunnallisten päättäjien silmät. Nyt on aika satsata myös lapsiin ja nuoriin sekä lapsiperheisiin. Kysymys on lopultakin arvoista.

Aivan lopuksi haluan tiivistetyssä muodossa ottaa hieman kantaa muutamaan asiaan.

Mielestäni päivähoidon nollamaksuluokka tulee säilyttää. Toimeentulotuen taso nykyisellään tulee säilyttää. Nuorten itsenäistymistä on tuettava niin, että 18 vuoden täysi-ikäisyysikäraja on myös täysivaltaisuusikäraja eikä sitä asumiseen liittyvillä lisäedellytyksillä murenneta. Loppuksen lopuksi sanoisin pakkohoidosta, että on vähän kurjaa, että siitä tuli ilmeisesti tämän keskustelun ainut signaali ulospäin. Näin ei todellakaan ollut tarkoitus. Lapsipoliittisen selonteon

käsittelyssä painopiste on ollut aivan muissa asioissa. Valitan tätä seikkaa.

Ed. Vilja m a a : Arvoisa rouva puhemies! Parasta lapsipolitiikkaa on kriisien ja syrjäytymisen ennaltaehkäisy. Silloin keinot voidaan karkeasti jaotella kahdenlaisiksi. Ensinnäkin, on oltava laadukkaat peruspalvelut, joihin ilman muuta neuvola, päivähoito ja koulupalvelut, mukaan lukien esiopetus, kuuluvat. Näiden palveluiden on oltava pääsääntöisesti maksuttomia ja kaikille saman tasoisina tulevia.

En malta olla kommentoimatta ed. Vehkaojan puheenvuoroa siltä osin, kun hän mainitsi yhden sosiaalityöntekijän kuntienkin olemassaolon. On vakavasti myös kiinnitettävä huomiota siihen, että kenties jotkut Suomen yli 450:stä kunnasta ovat liian pieniä yksiköitä tuottamaan nykyiset monimutkaiset ja asiantuntemusta vaativat peruspalvelut. (Ed. Alaranta: Ongelmia on vähemmän!) — Tietenkin kuntakoolla on merkitystä. Ei isokaan kunta ole aivan helppo. Mutta aivan liian pienet kuntayksiköt eivät pysty esimerkiksi peruskoulupalvelujakaan tuottamaan saman laatuaisina kuin hieman isommat kunnat.

Toinen merkittävä seikka lapsipolitiikkaa ajateltaessa ja lähes välttämätön edellytys ennalta ehkäisevälle työlle ja lapsen hyvää ympäristöä luotaessa ja suunniteltaessa on se, että tapahtuu koko ajan järjestelmällistä ja luotettavaa tiedonkeruuta ja tutkimusta lapsesta ja hänen elinympäristöstään.

Lapsipoliittisen selonteon lähete keskustelussa runsas viisi kuukautta sitten lokakuussa totesin, että lapsitutkimus on kyllä meilläkin vilkastunut, samoin kuin kansainvälisesti, mutta Suomesta puuttuu vielä kuitenkin lapsitutkimuskeskus, joka monipuolisesti, poikkitieteellisesti ja systemaattisesti keräisi aineistoa, tutkisi lasta ja hänen elinympäristöään. Nyt sekä sosiaali- ja terveysvaliokunta mietinnössään että sivistysvaliokunta lausunnossaan ovat nostaneet myös tämän asian, monitieteisen tutkimuskeskuksen, hyvin merkittäväksi seikaksi, joka tulee toteuttaa.

Tässä asiassa olen todella iloinen: Meiltä ei puutu enää lapsitutkimuskeskusta. Nimittäin viireät yliopistot poimivat nopeasti ajassa olevat kehityskelpoiset ideat omikseen. Jyväskylän yliopisto on perustanut parisen viikkoa sitten Lapsitutkimuskeskuksen. Se on tapahtunut opetusministeriön ja yliopiston tulosneuvotteluissa väliaikaisena ratkaisuna, ja yksiköllä on professuuri kahdeksi vuodeksi. Jatkoresurssit ovat luonnollisesti tavoitteena.

Nyt on valtakunnallinen, vastuullinen yksikkö, joka monitieteisesti ja laajasti tekee lapseen ja hänen elinympäristöönsä kohdistuvaa tutkimusta. Tietenkään yksikköä ei ole tyhjistä nyhjäisty, vaan sille, että nimenomaan Jyväskylän yliopistoon on keskus perustettu, on ollut erittäin hyvät perusteet. Kehityspedagogisesta, erityispedagogisesta, yhteiskuntapoliittisesta ja erityisesti sosiaalityön näkökulmasta sekä kasvatustieteiden, erityisesti varhaiskasvatuksen ja myös liikuntakasvatuksen näkökulmasta, olevat lähtökohdat ovat päivittäin läsnä Jyväskylän yliopistossa. Lisäksi sekä opettajankoulutusyksikkö että lastentarhanopettajien ja varhaiskasvatuksen yksikkö tuovat näkökulmansa lasten parissa työskentelevien ammattilaisten työhön.

Kaiken pohjana on maankuulun edesmenneen erityispedagogiikan professorin Niilo Mäen Instituutin toiminta, joka nyt on erityisesti keskittynyt lasten oppimisvaikeuksien monitieteiseen tutkimiseen ja käyttää hyväkseen neuropsykologista tutkimusta ja tietoa. Oppimisvaikeuksien riittävän varhainen havaitseminen ja asian tunteva työ onkin keskeistä lasten myöhempää kehitystä edistettäessä ja syrjäytymistä ehkäisytessä. Noin 10 prosenttia oppilaista kärsii jonkin asteisista oppimisvaikeuksista, ja hoitamattomina ne kertauttavat syrjäytymisprosessia: ensin ne estävät koulutusta ja myöhemmin työelämään pääsemistä.

Olen myös erityisen iloinen, että sivistysvaliokunta on lausunnossaan nostanut esille luokanopettajien koulutuksen puutteiden korjaamisen tältä osin. Oppimisvaikeuksia koskevaa tietoa peruskoulun opettajilla on aivan liian vähän. Seuraavaksi voisi tietenkin toivoa, että vastaavaa tietoa olisi myös ammatinopettajilla ja lukioasteella. Joka tapauksessa yksikkö on, ja toivottavasti toiminta kuuluu ja näkyy niin, että resursseja riittää vakituisenkin toimintaan.

Arvoisa puhemies! Vielä toisen asian haluaisin tuoda esiin lyhyessä puheenvuorossani. En pyrikään koko lapsipoliittista selontekoa arvioimaan, kun kyse ei ole ryhmäpuheenvuorosta. Se on lastensuojelulainsäädännön sekä lapsen huolto- ja tapaamisoikeuslain muutostarpeet.

Lapsella on oikeus paitsi omiin vanhempiinsa myös muihin läheisiin, huolimatta siitä että perheessä tapahtuu eroja, kuolemantapauksia jne. Lapsen oikeus tavata läheisiään, olipa kysymyksessä lapsen vanhempi tai muu erityisen läheinen henkilö, kuten isovanhempi, aikaisempi kasvatuvanhempi, sisarus tai muu vastaava, ei todellakaan saisi olla riippuvainen pelkästään sen ai-

kuisen mielivallasta tai hyväntahtoisuudesta, jonka luona lapsi asuu. Nyt tilanne on näin. Tietenkään silloin, jos ongelmia ei ole, ei ole mistään riskitilanteesta kyse, mutta nykyinen lasten huolto- ja tapaamisoikeus ja lastensuojelulainsäädäntö ei tunne lasten ja isovanhempien suhdetta lainkaan.

Avioerotilanteessa tai toisen vanhemman kuoltua lapsen huoltaja voi katkaista lapselta yhteyden isovanhempiin, eikä isovanhemmilla sen enempää kuin lapsella ole laillista oikeutta tapaamisiin. Isovanhempien ja myös muiden läheisten merkitys on lapselle aina tärkeä. Mutta erityisesti avioeron tai vanhemman menetyksen kokeneelle lapselle isovanhempien tuki on keskeinen suojaava tekijä tasapainoisen kehityksen turvaamiseksi. Asiasta on monia kansainvälisiä ja joitakin suomalaisiakin tutkimuksia.

Viittaan merkittävään tutkimukseen, jossa seurattiin 30 vuoden ajan vaikeissa olosuhteissa syntyneiden lasten elämäntähtä. Erityisen merkittävää oli se, että joistakin niistä lapsista, joiden varhaiskehitykseen liittyi todella hyvin vakavia riskitekijöitä, kehittyi kuitenkin tasapainoisia aikuisia. Näitä riskitekijöitä, joita lasten kasvuolosuhteisiin tässä tutkimuksessa liittyi, olivat tietenkin köyhyys, tetyt sikiökauteen tai synnytykseen liittyvät riskit tai hyvin riitaiset, eronneet, alkoholisoituneet tai mielisairaavat vanhemmat. Niiden lasten kohdalla, jotka selvisivät elinympäristöstään tasapainoisiksi aikuisiksi, havaittiin aina, että heillä oli joku merkittävä tukihenkilö, erittäin merkittävä, ja tilastollista sattumaa useammin tämä tukihenkilö sattui olemaan isovanhempi. Silloin on erittäin keskeistä, että me pyrimme oman lastensuojelulainsäädäntömme laatimaan sen kaltaiseksi, että riskitilanteissa lapsella on kaikki mahdollinen tuki.

Olen tehnyt asiasta toivomusaloitteen helmikuussa 96 ja sen perusteella ehdotan tai toivon, että hallitus ryhtyisi toimenpiteisiin lasten ja isovanhempien tapaamisoikeuden aikaansaamiseksi sekä isovanhempien aseman vahvistamiseksi mahdollisissa huostaanottotilanteissa.

Asia ei suinkaan ole aivan ongelmaton ja lainsäädäntö tällä alueella ei ole helppoa, koska pitää luoda paitsi oikeudet myös velvoitteet, miten asiaan sitten suhtaudutaan, jos asialle tulee esteitä. Mutta suhtaudun itse hyvin positiivisesti tähän, koska esimerkiksi naapurimaamme Ruotsi on kyennyt luomaan lainsäädännön, jossa myös läheisten tapaamisoikeus on mahdollista.

Ajattelen myös, että tällainen laki, pelkkä maininta siitä, että on oikeus tavata lasta, toimii

myös eräällä tavalla ennalta ehkäisevästi eikä välttämättä johda merkittäviin prosesseihin. Jos laissa mainitaan lapsen oikeus läheisiin tapaamiin, niin harva vanhempi ehdoin tahdoin rikkoo lakia, vaan tämä laki sinänsä toimii suojana. Jos tuleekin ongelmia, niin silloin on sosiaalityöntekijällä mahdollisuudet työvälineisiin. Nythän heillä ei ole mitään mahdollisuutta edistää lasten ja isovanhempien välisiä suhteita, kun ei ole lainsäädäntöä turvana.

Arvoisa puhemies! Enempää en aio nyt kantaa tähän lapsipoliittiseen selontekoon enää eväitä näiltä osin. Toinen asia, lapsitutkimuskeskus on hyvällä alullaan ja toimintaa varmasti seurataan, ja sitten lastensuojelulainsäädännön, lapsen huolto- ja tapaamisoikeuslain muutoksia me teemme täällä ja suhtaudun myös siihen luottavaisesti, että näin tulee tapahtumaan eduskuntakauteni aikana.

Ed. A. Ojala: Arvoisa rouva puhemies! Ihan aluksi muutama kommentti, koska vastauspuheenvuoroja ei enää annettu.

Ed. Karjalainen otti esille Perhe 2000 -projektin ja kannatan sitä erittäin lämpimästi ihan siitä syystä, että tällä hetkellä perheiden turvaverkossa on nyt säästöjen seurauksena lapsen mentäviä aukkoja. Perheille pitäisi antaa hyvin paljon apua ja tukea siinä kasvatustehtävässään, joka heillä on, ja neuvolapalvelut ja koulujen tukipalvelut minusta tulisi saattaa ehdottomasti sille tasolle, jolla ne ovat olleet ennen näitä vaikeita säästöpäätöksiä, mieluummin vähän vielä parantaa.

Ed. Vehkaoja oman puheenvuoronsa alussa nosti esille työtapakysymyksen täällä. Kannataisin kyllä hyvin lämpimästi sitä, että tällaisen selonteon palautekeskustelussa ei välttämättä tarvita mitään ryhmäpuheenvuoroja, vaan varmasti voitaisiin mennä siten, että valiokunnan puheenjohtaja esittelee asian ja sitten päästään keskusteluun. Mutta mikäli se nyt näyttää hyvin vaikealta, niin ainakin ryhmäpuheenvuorojen täytyisi olla korkeintaan viiden minuutin pituisia niin, että voi sanoa, että kannatetaan sitä, mitä mietinnössä oli, tai sitten ollaan vähän eri mieltä yhdestä, kahdesta asiasta, mutta etteivät ne olisi niin mielettömän pitkiä.

Sivistysvaliokunta kritisoi selontekoa siitä, että sen näkökulma on liian aikuis- ja suojelukeskeinen ja riittävästi ei ole myöskään käsitelty koulun mahdollisuuksia lapsen elämän hallinnassa eikä lapsen luontaista oppimishalua ja -kykyä. Näihin osa-alueisiin olisi pitänyt huomata-

tavasti enemmän paneutua ja lapsi omana itsenään, tietävänä ja tuntevana yksilönä on nyt tunnut jääneen jonnekin taka-alalle. Lapsen oma näkemys itseään koskevassa asiassa ei ole kyllä kuulunut meidän lainsäädäntömme perusperiaatteisiin, vaan ainahan me vanhemmat olemme tienneet, mikä lapselle on parasta. Kuitenkin suomalainen sananlasku sanoo "lasten suusta totuus kuullaan", ja minusta lasten kuulemistä tulee todellakin huomattavasti lisää.

Tähän asiaan sosiaali- ja terveysvaliokunta on omassa mietinnössään puuttunut siinä viranomaiskohdassa, jossa on myönteinen kanta lapsiasiavaltautetun viran perustamiseen ja uskottu mies -menettelyn kehittämiseen. Minusta tarvitaan myös rohkeutta antaa lasten itse suunnitella omaa elinympäristöään, leikkikenttiä ja koulun pihoja ja muita alueita huomattavasti enemmän kuin tänä päivänä tapahtuu. Lapset tekevät nimittäin erittäin tarkkoja havaintoja ympäristöstään, heillä on paljon tähdellistä sanottavaa ja he ovat kyllä usein paljon kyvykkäämpiä kuin me aikuiset osaamme kuvitellaan. Uskon, että moni vanhemmista yllättyisi lasten kriittisestä ja käytännöllisestä näkökulmasta, kun heille annettaisiin mahdollisuus sen esittämiseen. Toivonkin, että tähän käytäntöön eri kunnissa mentäisiin ja annettaisiin lasten itse sanoa, mitä he haluavat omalta leikkikentältään ja koulun pihalta ja niiltä alueilta, joita itse käyttävät.

Meidän sosialidemokraattien ryhmäpuheenvuorossa käsiteltiin oikeastaan minusta hieman liian vähän syrjäytymisvaarassa olevia lapsia ja nuoria, ja niinpä yritän keskittyä omassa puheenvuorossani lähes periaatteessa heihin.

Kuten sivistysvaliokunnan puheenjohtaja ed. Ala-Harja totesi, myös sivistysvaliokunta omassa kannanotossaan keskittyi nimenomaan tähän osa-alueeseen eikä se ole ihme, sillä syrjäytymisvaarassa olevia nuoria on todella paljon tässä yhteiskunnassa ja heitä tuntuu tulevan entistä enemmän vähän liian nopeassa tahdissa. (Ed. Aittoniemi: Hallitus ei sitä estä!) — Kyllä se oli jo edellisen hallituksen antamaa toimenpidettä tähän, ed. Aittoniemi, niin että pysytäänpä asiassa. — Arviolta 5 prosenttia nuorista jää vuosittain kokonaan toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle. Saattaa olla, että heillä on ilmeisesti ollut peruskoulun aikana keskimääräistä enemmän kielteisiä koulukokemuksia, koulupinnausta ja keskeyttämisajatuksia. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ja lasten asemaan puuttuminen on todella erittäin välttämätöntä, täytyy pysähtyä sen asian edessä.

Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että varhaiskasvatuksella voidaan oleellisesti auttaa lapsia, jotka ovat syrjäytymisvaarassa, joten esikoulun merkitys on aivan oleellinen lasten kasvun ja kehittymisen kannalta. Tähän asiaan on jo monessa puheenvuorossa puututtu, joten en puhu siitä sen enempää. Kannatan sitä, että sen tulee olla maksuton, tapahtui se sitten päivähoidon tai koulun puolella.

Syrjäytymisvaarassa olevien lasten ennalta ehkäiseviä toimenpiteitä ja koulun merkitystä tässä työssä ei voida koskaan korostaa liiaksi. Sitä ei vain oikein ilmeisesti ole ymmärretty useissa niistä kunnista, jotka ovat lyhytnäköisesti säästäneet koulujen tukipalveluista. Kunnalliset päättäjät eivät ilmeisesti ole osanneet laskea sitä, että tulee huomattavasti halvemmaksi antaa varoja ennalta ehkäisevään työhön kuin vasta ongelmien korjaamiseen.

Opetushallitus on teettänyt tutkimuksen peruskoulun tilasta vuosien 1991 ja 1995 välisenä aikana, ja ed. Aittoniemelle toteaisin, että se oli juuri se aika, jolloin edellinen hallitus myös toimi. Tutkimus on erittäin valitettavaa luettavaa. Juuri sieltä, missä rahaa vaikeina aikoina olisi tarvittu, on vain säästetty. Koko maassa on säästetty juuri erityisopetuksen ja tukiopetuksen osuudesta. Tätä opetusta tarvitsevat juuri ne oppilaat, joilla on suuri vaara pudota opetuksen kärryiltä ja turhautua koko kouluun.

Tosiasiassa on, että useimmat yläasteen häiriköt kärsivät myös oppimisvaikeuksista. He eivät ole saaneet tarpeeksi tukea ala-asteella vaikeuksiensa hallitsemiseen tai jopa kokonaan poistamiseen. Mitä varhaisemmassa vaiheessa lasta kyetään auttamaan omien ongelmien hoitamiseksi, hallitsemiseksi ja käsittelemiseksi, sitä parempi hänen ennusteensa on pärjätä vaikeampienkin tilanteiden esiin tullessa.

Oppilashuollon palvelut ovat myös osa nykyistä koululaitostamme ja oppilashuollon toimivuus on oleellinen osa lasten ongelmien ratkaisussa. Toivon, että kun uusi koululainsäädäntö tulee, myös oppilashuollon osuuteen kiinnitetäisiin enemmän huomiota kuin tähän mennessä on tapahtunut. Sivistysvaliokunta painotti erityisesti erityisopetuksen ja tukiopetuksen lisäksi koulun muiden tukipalvelujen osuutta. Järkyttävää on se, että 15–20 prosenttia lapsista kärsii jonkinlaisesta mielenterveyden häiriöstä. Minusta se kuvaa yhteiskuntamme tilaa erittäin hyvin. Jopa 10 prosentilla alle 12-vuotiaista lapsista on tarvetta psykiatriseen hoitoon. Näille lapsille ja perheille ei ole mitään apua siitä, että he tietävät

saavansa apua vuoden kuluttua, heidän pitää saada se apu heti. Lastenpsykiatriaan tulee todellakin saada kiireesti lisää resursseja. Toivoisin, että tähän asiaan myös hallitus kiinnittäisi erittäin voimakasta huomiota.

Kouluterveydenhoitaja on koulun arkielämässä yksi tärkeimmistä avun antajista erityisopettajan lisäksi. Kouluterveydenhoitajan luokse voi mennä vain pienen haavan vuoksi, mutta samalla voi saada hoidetuksi sen pahan olon, mikä on saattanut tulla kiusatuksi tulosta tai muuten omasta henkisestä pahasta olosta. Kouluterveydenhoitaja on myös se, joka huomaa täälläkin monessa puheenvuorossa esille nousseen nuoren huumeiden tai muiden päihdyttävien aineiden käytön huomattavastikin nopeammin kuin muut koulun henkilöt. Hänellä on usein myös avun avaimet ja näin ollen suurella koululla pitäisi kouluterveydenhoitajan olla paikalla joka päivä antamassa apua, mitä hän kykenee antamaan. Ministeri Huttu-Juntunen kertoi huumeongelmaan puututtavan ja toivon todellakin, että se tapahtuu mahdollisimman nopeasti ja lainsäädäntö tältä osin saadaan eduskuntaan niin pikaisesti kuin se on suinkin mahdollista.

Täällä on puhuttu muista tukipalveluista kouluissa. Koulussa on kuitenkin opettaja se, joka lasta seuraa päivittäin ja voi auttaa, mikäli hänellä itsellään on siihen mahdollisuuksia. Nykyisin lasten ongelmat ovat syventyneet ja monipuolistuneet ja käyneet aina vain vaikeammiksi. Opettajien valmiuksiin auttaa lapsia henkisissä ongelmassa tulee paneutua aivan eri tavalla nyt kuin ennen. Täällä jo aikaisemmissa puheenvuoroissa on puututtu opettajien täydennyskoulutukseen. Siihen myös sivistysvaliokunta puuttui hyvin pitkästi ja perusteellisesti, minkä te voitte lukea sivistysvaliokunnan lausunnosta, joten en käy sitä sen enempää läpi. Erityisesti kiinnitän huomiota siihen, että opettajankoulutukseen ei sisälly tarpeeksi erityispedagogiikkaa, joka mahdollistaisi ongelmien laaja-alaisemman huomioimisen, ja nimenomaan tähän sivistysvaliokunta puuttui osuudessaan.

Painottaisin myös sitä, että lapsikeskeisen ajattelun ja toimintamallin saattaminen arkikäännöksi vaatisi koko kouluyhteisön kouluttamista. Siihen tulee sisältyä sekä opetussuunnitelmasta että menetelmällistä kehittämistyötä, ja tämä antaa painetta erittäin voimakkaasti opettajien kouluttajien kouluttamiselle ja opettajankoulutuksen kokonaisvaltaiselle kehittämiselle. Tähän osaan ei ole tarpeeksi kiinnitetty huomiota ja toivon, että opetusministeri ottaa tämän

haasteen pikaisesti vastaan ja parantaa opettajan koulutusta.

Täällä puututtiin myös joissakin puheenvuoroissa siihen, että opettajiksi valittavien kohdalla ovat olleet kiintiöt käytössä. Kun nyt ei ole, opettajakunta on kovin naisvaltaista. Minusta on parempi, että opettajat ovat, oli sukupuoli mikä hyvänsä, sellaisia, jotka ymmärtävät lasta ja jotka haluavat tehdä sitä työtä lasten kanssa. Näin ollen pitäisi kiinnittää valintaprosessiin huomattavasti enemmän huomiota kuin tänä päivänä tapahtuu. Yksinomaan se, että opettajaksi haluavalla on erinomaiset kouluarvosanat, ei riitä, vaan hänellä pitää olla myös empaattista kykyä huomioida lasta. Näin ollen tämän puolen tulisi tulla korostetummin esille siinä, kun opettajiksi opiskelevia valitaan. Uskoisin, että näillä kriteereillä ja tällä painotuksella sinne löytyy myöskin miehiä enemmän, kuin mitä tänä päivänä tapahtuu.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta painotti mietinnössään, että hallituksen tulee tulo- ja menoarvion sekä lainsäädännön valmistelussa huolehtia lasten, nuorten ja lapsiperheiden aseman oikeudenmukaisesta kehittämisestä. Aivan oikein! Sivistysvaliokunta edellytti, että saamme uuden selvityksen siitä, miten eri toimenpiteet ovat auttaneet ja missä on eniten parantamisen tarvetta. On hyvin tärkeää seurata jatkuvasti lasten elinoloja ja heidän elämänsä vaikuttavia asioita. Eduskunnan tehtävänä on edistää lainsäädännön toimin lasten elämän parantamista. Tätä vaatii myös EU:n lainsäädäntö. EU:n lapsen oikeuksien komitean loppuhuomautukset Suomen osuudelta eivät todellakaan ole miellyttävää luettavaa. Huolenaiheita löytyi paljon ja suosituksia jopa yksitoista, jotka toivon hallituksen ottavan vakavaan käsittelyyn ja tuovan sitten korjaavat esitykset näistä aiheista eduskunnalle mahdollisimman pikaisesti.

Ed. Rinne merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Holopainen: Arvoisa rouva puemies! Kiinnittäisin näin aloittelijana aivan samoihin asioihin huomiota niin kuin edustajat A. Ojala ja Vehkaoja, siihen että sali on näin tyhjä, vaikka näinkin tärkeästä asiasta tänä iltana keskustellaan. Sama oli tilanne kehitysyhteistyöstä keskusteltaessa. Se siitä.

Kun lueskelin käsiin saamaani lapsipoliittista selontekoa, mietiskelin todellakin näin aloittele-

vana kansanedustajana, mitä sillä tavoitellaan ja mikä on sen vaikutus. Hetken pohdiskeltuani tulin siihen tulokseen, että kysymyksessä on todella iso asia ja että selonteko pyrkii todellakin vaikuttamaan lapsen aseman parantamiseen. Selontekoon on käytetty aikaa paljon ja pohdiskeltu melko laajasti asioita, jotka ympäröivät lasta vauvasta lähestulkoon vaariin tai mummoon.

Lapsen asemaan vaikutetaan monella tasolla, kuten hallituksessa, eduskunnassa, läänin tasolla ja kuntatasolla. Edellä olevat päätökset joko tukevat tai vaikeuttavat lapsen positiivista kehitystä perheissä, joissa myös tehdään tärkeitä päätöksiä. Täällä illan aluksi Arto Bryggare ryhmäpuheenvuorossa otti esille Skotlannin tapahtumat, joissa ammuskelun seurauksena 16 lasta sai surmansa. Viikko sitten nuorisoujoukko pahoinpiteli, potki ja viilteli särjetyillä pulloilla useita henkilöitä, jotka huomauttivat yleisten paikkojen törhmisestä spray-maalilla. Tämä tapahtui Suomessa. Tässä kaksi surullista esimerkkiä siitä, että jotakin on jossakin vaiheessa mennyt lapsuudessa vinoon.

Lapsen kasvuympäristö ja työttömyys on seuraavana asia, jota koskettelen. Aivan ensimmäisenä haluan nostaa esiin selonteossakin esille tuodun työttömyyden, joka perhepiiriä kohdattaessa saattaa vaikuttaa lapsen kehitykseen merkittävällä tavalla. Työ luo parasta perusturvaa, tasapainoa, turvallisuutta ja tulevaisuuden uskoa perheeseen. Laman vaikutukset ja ennen kaikkea pitkään jatkunut työttömyys nakertavat pohjaa hyvinvoinnilla. Niinpä entistä tärkeämmiksi tulevat sosiaaliset turvaverkot, joihin liittyvät muun muassa työttömyysturva, lapsilisät, terveydenhoito, koulupalvelut jne.

Turvaverkon repeäminen saattaa aiheuttaa monenlaisia ongelmia, kuten alkoholin lisääntynyttä käyttöä, velkaantumisia ja sen seurauksena kodin menetyksiä, avioeroja, lasten pahoinpitelyjä ym. ym. Herkässä kehityksessä oleva lapsi kärsii ja siitä saattaa olla pitkäaikaisia seurauksia vaikutuksia. Lasku lankeaa yhteiskunnalle eli meille itse kullekin erikseen ja yhdessä. Olkoonkin, että lapsen suotuisa kehitys ei ole kiinni vain rahasta vaan ennen kaikkea rakkaudesta, kuten ed. Bremer aiemmin totesi, on taloudellisilla resursseilla perheille todella suuri merkitys.

Kun olen työskennellyt ennen tänne tuloani 22 vuotta ulosottotehtävissä, jotka viimeisten vuosien aikana ovat olleet raskaita, voinen tässä yhteydessä puhua eräästä asiasta syvällä rintaäänellä muutamilla sanoilla. Se liittyy työttömyyteen.

Työttömyys on ajanut mittavan määrän lapsiperheitä sellaiseen ahdinkoon, että ne ovat joutuneet ulosottovelallisiksi. Taloudellisen ahdingon lisäksi tästä on koitunut myös henkisten voimavarojen ehtymistä. Henkisiin arvoihin on kiinnitetty myös tämän illan aikana paljon huomiota. Tässä mielessä ja kun tämä läheisesti liittyy myös lasten hyvinvointiin, uskallankin vedota tässä yhteydessä, että suunniteltuja lisäleikkauksia työttömyysturvaan ei tehtäisi. Ainakin ne tulisi rajata korkeimpiin tuloluokkiin. Monta ikävää tilannetta vältettäisiin, sillä lukemattomat ihmiset elävät velkaisina jo toimeentulon minimirajan huonommalla puolella. Mielestäni on oltava tarjolla ensin työtä. Ellei se kelpaa, puhutaan sitten leikkauksista.

Toisena asiana kiinnittäisin huomiota kuntien säästötoimiin. Säästötoimien aikana on kunnissa jouduttu priorisoimaan eli laittamaan palveluja tärkeysjärjestykseen. Kuten selonteossa todetaan, priorisointi ei ole onnistunut aina hyvin, vaan kunnissa on säästetty osin ainakin väärällä tavalla. Pahimmillaan säästöt ovat kohdistuneet kaikkein heikoimmissa olosuhteissa eläviin lapsiin, joilta on vähentynyt tukiopeutus, erityisopeutus, lastensuojelu ja psykiatriin ja vammaishuollon palvelut, kuten selonteossa todetaan. Säästöt ovat tuoneet lapsiperheille moninaisia ongelmia. Esimerkkinä mainittakoon lisääntyneet mielen-terveysongelmat.

Ennen kuin tilanne entisestään pahenee, on ennalta ehkäisevään työhön suunnattava lisää rahaa. Kuten valiokunta edellyttää, on hallituksella tulo- ja menoarvioesityksessä ja lainsäädännöllisin keinoin ja sittemmin eduskunnalla mahdollisuus vaikuttaa edellä mainittuun ongelmakenttään.

Pitkään lasten ja nuorten ohjaustyössä toimineena ihmettelen myös sitä, millä vimmalla vähennetään monissa kunnissa resursseja vapaaehtoistyöstä. Kysymys on kuitenkin loppujen lopuksi varsin marginaalisista määrärahoista, jotka turvaamalla luotaisiin nuorille lisää tai turvataisiin entiset harrastusmahdollisuudet. Näin saataisiin pidettyä nuoret hyvien harrastusten parissa, poissa mummojen potkinnasta tai muusta pahanteosta.

Arvoisa rouva puhemies! Selonteko on kaikkinen puutteineenkin varsin hyvä ja siinä kiinnitetään huomiota lapsen kehityksen kannalta tärkeisiin asioihin. Valiokunnan esitys lapsivaltuutetun viran perustamiseksi on lämmöllä kannatettava ajatus. Pitää vain turvata hänelle myös riittävät voimavarat tärkeän tehtävän hoitamiseksi.

seksi. Myös uskottu mies -menettely puoltaa paikkaansa.

Suomessa on 1,1 miljoonaa lasta ja nuorta. Puhumme siis tänään tulevaisuuden kannalta todella merkittävästä asiasta.

Ed. Peltomäki: Arvoisa rouva puhemies! Sosiaali- ja terveysvaliokunta teki varsin perusteellista työtä useita tunteja ja kuuli kaiken kaikkiaan 30 asiantuntijaa, joiden painotukset näkyvät mietinnössä. Lisäksi sivistysvaliokunta kuuli lähes saman verran asiantuntijoita ja teki myös hyvin merkittävää työtä ja se näkyy heidän lausunnossaan. Itse käsittelem vain muutamaa asiaa, koska tänään on jo sanottu ja puhuttu paljon. Puhujat ovat olleet aidosti kiinnostuneita lasten, lapsiperheiden ja nuorten hyvinvoinnista ja elämänlaadusta.

Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa -selonteon lähetekeskustelussa tuli voimakkaasti esille se, miten syntymätöntä sikiötä voitaisiin suojella äidin alkoholin ja päihteiden liikakäytön seurauksilta. Alkoholi voi aiheuttaa syntyvälle lapselle fas:n eli fetaalin alkoholisyndrooman. Vamman laatu ja laajuus riippuvat äidin alkoholinkäytön määrästä ja ajankohdasta suhteessa raskauden keston. Äidin raskaudenaikainen alkoholinkäyttö on suurin yksittäinen syy muun muassa kehitysvammaisuuden syntyyn. Aivot kehittyvät koko raskauden ajan ja ovat siten vaarassa vaurioitua niin alku- kuin loppupuolellakin raskautta.

Fas-lasten auttamiseksi tärkein toimenpide on ongelman vakavuuden tiedostaminen ja siitä tiedottaminen. Sosiaali- ja terveysvaliokunta otti selkeän kannan päihdehuoltolain muuttamiseksi sikiön suojelun paremmin huomioon ottavaksi. Jos on selvästi todettavissa, ettei alkoholistiäiti ole halukas yhteistyöhön viranomais tahojen kanssa, ja jos on ilmeistä, että lapsi tulisi syntymään vammautuneena, pitää myös tahdonvastaiset hoitotoimet äärimmäisenä keinona ottaa käyttöön sikiön suojelemiseksi.

Tahdonvastaiseen hoitoon liittyy myös käytännön ongelmia. On pelättävissä, että pakkotoimet saattaisivat viedä potentiaaliset asiakkaat terveyden- ja sosiaalihuollon piiristä. Raskaana olevat äidit eivät hakeutuisikaan neuvolapalvelujen pariin, mistä seuraisi moninkertainen vaara syntymättömälle lapselle. Ensimmäiseksi tulee siis tuki rakentaa terveys- ja sosiaalihuollon yhteistyönä koko päihdeongelman vauvaperheen tukemisessa. Pakko hoito tulee viimesijaisena keinona sikiön suojelemiseksi.

Tämä asia on tänään tuntunut saavan vähän yliampuvan, korostetun aseman varsinkin tiedotusvälineissä. Toki tämä on tärkeä asia, mutta olisi toivonut myös, että tiedotusvälineet olisivat kuunnelleet tämän koko iltapäivän ja illan näitä puheenvuoroja, joita täällä on käytetty. Ne ovat erittäin laajasti käsitelleet lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia ja elämänlaatua.

Huumeiden ja päihteiden käyttö on räjähdysenomaisesti lisääntynyt pääkaupunkiseudulla ja on leviämässä koko maahan. Siksi on myös lainsäädännön avulla pyrittävä tekemään kaikki voitava, jotta nykyiset ja tulevat kansalaiset suojellaan päihteiden vaaroilta.

Kuntien toimintaedellytyksiin on täällä jo monesti puututtu, ja on todettava, että kuntien toimintaedellytyksiä ovat tällä vuosikymmenellä oleellisesti heikentäneet valtion säästötoimenpiteet, jotka ovat leikanneet rajusti lyhyessä ajassa kuntien valtionosuuksia. Talouden puristuksessa kunnissa on tehty muutoksia palvelutoiminnassa. Palvelujen sopeuttaminen äkillisesti muuttuneeseen rahoitustilanteeseen ei ole ollut ongelmattonta. Muutokset ovat usein merkinneet supistuksia erityisesti ennaltaehkäisevässä työssä, jolloin säästötoimenpiteiden kohteina ovat olleet lapset, lapsiperheet ja nuoret, jopa nuoret aikuiset. Kasvatus- ja perheneuvoloita on lopetettu koko maassa eri puolilla Suomea ja muun muassa tuki- ja erityisopetuksesta, lastensuojelusta, lastenpsykiatriasta ja vammaishuollosta on säästetty rajusti, kuten moni on täällä todennut ja mikä myös asiantuntijoiden suulla tuli valiokunnalle tietoon ja myös mietintöön kirjatuksi.

Kaikki tiedämme, että ennaltaehkäisevään lastensuojeluun kohdistuneita säästöjä on myöhemmin mahdoton korjata rahalla, edes euromarkoilla. Toimintaa tulisikin kehittää yhteistyössä eri viranomais tahojen kanssa, jolloin niukoista voimavaroista irtoaa paras hyöty. Turvalisen tukiverkoston rakentamiseen on otettava mukaan myös seurakunnat, eri järjestöt sekä vapaaehtoisjärjestöt, jotka kaikki omaavat vahvaa ammatillista osaamista. Ongelmaperheet tarvitsevat pysyviä ja luotettavia ihmissuhteita, mutta julkisen vallan on kuitenkin kannettava suurin vastuu.

Jotta lapset ja lapsiperheet eivät joutuisi eriarvoiseen asemaan riippuen siitä, missä kunnassa he asuvat, tarvitaan myös valtion mukaantuloa nykyistä voimakkaammin. Köyhät kunnat pyrkivät taloudellisista syistä siirtämään tai välttämään jopa kokonaan huostaanottoja, eivät sijoi-

ta vammaisia asianmukaisella tavalla ja tiukalla seulalla ovat karsineet erikoissairaanhoidosijoituksia.

Toimenpiteiden laiminlyönnit voivat johtaa lapsen kehityksen kannalta korjaamattomiin ja elämänikäisiin vaurioihin. Siksi olisikin tarpeellista perustaa yhteisiä tasausrahastoja kuntien kesken tai harkittava vakavasti rahoituksen järjestämistä valtion erillisellä tuella, mihin valio-kunta kiinnittää huomiota. Mikä myönteistä, myös ministeri Huttu-Juntunen kertoi asian olevan jo valmisteilla ministerioss.

Arvoisa rouva puhemies! Lasten asioiden hoito on yhteiskunnassa jaettu monelle taholle. Äitiys- ja lastenneuvolan, päivähoidon, koulun, sosiaalitoimen ja järjestöjen yhteistyö on ollut tiivistä. Kuitenkaan nykyinen työtahti ei mahdollista työntekijöiden toimenkuvien laajentamista lapsen yleistä etua hoitamaan eivätkä kuntien resurssit riitä uusien verkkojen ottamiseen. Siksi koordinoivan lapsiasiavaltuutetun viran perustaminen on yksi tie eteenpäin, mutta korostan: vain yksi tie. Asia on hyvä ja kannatettava. Päättöksentekoon vaikuttamista ja päätösten vaikutuksia lasten ja lapsiperheiden kannalta tulisi jatkuvasti seurata. Tähänhän sivistysvaliokunta lausunnossaan ja ponnessaan ottaa kantaa. Tämänhetkinen seuranta on lapsenkengissä. Yksilötasolla lapsen etua valvomaan tarvitaan uskotu mies-järjestelmää, kuten sosiaali- ja terveysvaliokunta painottaa.

Lapsuus on itsenäinen elämänvaihe, jota tulee kaikessa arvostaa. Tämän päivän lapset ja nuoret kasvavat kovassa, muuttuvassa maailmassa, mikä edellyttää vahvaa tukea vanhemmilta tai muilta huoltajilta ja lasten valmiutta sopeutua ja selviytyä arjen oloissa.

Ed. R a n t a - M u o t i o : Arvoisa rouva puhemies! Lapsuusajalla ja lapsuudenajan kokemuksilla on suuri vaikutus ihmisen myöhempään kehitykseen. Asiantuntijat sanovat, että jo aivan varhaislapsuuden kokemuksilla on suuri vaikutus meidän kaikkien kehitykseen. Lapsista 99 prosenttia elää perheissä, joko kahden tai yhden huoltajan perheessä, vajaa prosentti on sijoitettu kodin ulkopuolelle. Näin ollen perheellä on ratkaiseva vaikutus lapseen ja nuoreen aivan aikuisikään asti. Perheen olosuhteet ja ilmapiiri heijastuvat aina lapseen. Opettaja voi koulussa nähdä lapsesta, että nyt kotona on ongelmia, vaikka ei lapsi siitä mitään opettajalle puhuisikaan.

Yhteiskunnan asioita tulisi hoitaa niin, ettei ainakaan valtion eikä kunnallispolitiikan pää-

töksillä vaikeuteta lapsiperheiden asemaa. Poliittisilla päätöksillä ei toki voida aikaansaada tasapainoisia ja sopuisia perheitä. Kyllä perheen eheyden ja ilmapiirin luovat perheenjäsenet itse, ja aina tulee olemaan myös lapsen kehityksen kannalta ongelmallisia perheitä. Mutta aika paljon voidaan poliittisilla päätöksillä vaikuttaa perheiden ja lasten elämään. Valitettavasti toteutetut valtiontalouden leikkaukset ovat kohdistuneet liiaksi juuri lapsiperheisiin. Monilla pienituloisilla lapsiperheillä muun muassa lapsilisien, kotihoidon tuen ja asumistuen leikkaukset ovat laskeneet merkittävästi käytettävissä olevia tuloja, jopa tuhansia markkoja kuukaudessa.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuksessa todetaan, että kuntien kiristynyt talous on pakottanut niitä säästämään myös lapsiin kohdistuvissa palveluissa, muun muassa tukiopeutuksessa, erityisopetuksessa, lastensuojelussa, lastenpsykiatriassa ja vammaishuollossa. Mikäli hallitus toteuttaa vielä miljardien lisäleikkauksia, olisi nyt tarkasteltava säästöpolitiikkaa todella kokonaisuutena. Asia ei voi olla niin yksinkertainen, että valtiontaloutta pannaan kuntoon leikkaamalla vain sieltä, mihin tulonsiirtoja on osoitettu, eli pienituloisilta lapsiperheiltä.

Myös yksiviivainen kuntien valtionosuuksien leikkaus kohdistuu eri tavalla eri kuntien lapsiin. Vaikka kunnat keskimäärin kestävätkin leikkaukset, ovat erot palvelujen järjestämisessä hyvin suuret eri kuntien välillä.

Arvoisa puhemies! Haluan kiinnittää huomiota vielä kahteen asiaan: koulutukseen ja nuorten alkoholin käyttöön.

Sivistysvaliokunnan lausunnossa todetaan, että Maailman terveysjärjestön WHO:n koulu- ja nuorisututkimuksen mukaan suomalaisessa koulussa on tekijöitä, jotka liiaksi estävät nuoria viihtymästä koulussa. Kuten täälläkin on todettu, suuri osa ala-asteella koulutyöstä pitävistä opettajista menettää koulunkäyntimotivaationsa yläasteella. Koulun työtapa ja koulutuksen sisältö on kehitettävä. Kyllähän niitä on kehitettykin. Esimerkkinä voisi todeta, kun oma nuorimmaiseni aloitti ala-asteen, että uusi, juuri valmistunut opettaja kättelee koko luokan oppilaat aina joka päivä kouluun tultaessa. Ei ainakaan voi väittää, ettei jokainen oppilas tulisi huomatuksi.

Meillä on usein arvosteltu amerikkalaista ja ruotsalaista koulusysteemiä. Niitä on pidetty liian lepuina ja kevyinä teoriasisällöltään. Silti näissä maissa on huipputiedemiehiä, on hyvä

työn tuottavuus, myös ihmiset ovat itsevarmoja ja luontevia. En tunne riittävän tarkasti näiden maiden koulusysteemiä, mutta vaihto-oppilailta olen saanut kuulla, että esimerkiksi USA:ssa liikkunnalle, oppilaiden kerhotoiminnalle, harrastuksille annetaan selvästi enemmän tunteja kuin meillä.

Kerhotoiminnalla on myönteistä merkitystä lapsen vapaa-ajan ja toveripiirin kannalta. Aikuisena kaikki joudumme toimimaan työpaikoilla, järjestötyössä, jopa politiikassakin, toinen toistemme kanssa. Tähän voisi kouluttautua jo kouluiässä, jopa kaikille oppilaille pakolla syötystä liian raskaasta teoriaopetuksesta tinkien. Opetushallituksen pääjohtaja on hiljattain todennut julkisuudessa, että peruskoulutuksemme sisältöä on voitava tarkastella kriittisesti ja avoimesti.

Huono kouluviihtyvyys on usein syynä myös varhaisnuorten psyykkisiin häiriöihin ja päihteiden käyttöön. Sosiaali- ja terveysministeriökin on todennut, että psykiatreille lähetettyjen koululaisten määrä on noussut huolestuttavasti. Masennus ja hyökkäisy on nuorten keskuudessa lisääntymässä.

Ongelmallisinta on nuorten päihteiden ja huumaiden lisääntyvä käyttö. Erään tutkimuksen mukaan 8 prosenttia 15-vuotiaista oli sitä mieltä, että alkoholi kuuluu jokapäiväiseen elämään. Joka kolmas ilmoitti olevansa tosi kännissä pari kertaa kuukaudessa. Ja kaikki me voimme todeta, kuinka jo vähän yli kymmenvuotiaat heiluvat kaduilla kaljahumalassa viikonloppuisin. Eikä enää ole eroa sillä, puhutaanko pojista vai tytöistä, tyttöjen alkoholinkäyttö on yhtä yleistä kuin poikien. Lääkärit sanovat, että tyttöjen elimistö kestävä huomattavasti vähemmän alkoholinkäyttöä, ja tullaan niihin ongelmiin, mihin monissa puheenvuoroissa on viitattu, ajatellen tulevia lapsia.

Varhaisnuorten alkoholinkäytössä on kyllä suurin vastuu kodeilla ja perheillä. Lapsille pitää näyttää kotona hyvää esimerkkiä. Heille pitää myös asettaa tietyt rajat. Heistä pitää välittää ja heihin pitää käyttää aikaa.

Arvoisa puhemies! Tämän päivän nuorisotutkimuksen tulevaisuuden kansa. On hyvä, että lapsipolitiikasta voidaan täälläkin keskustella. Tämä aihe on todella koko kansan asia ja myös Suomen tulevaisuuden asia. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuksessa esitettyjä asioita voi hyvin kannattaa, kunhan valtiontalouden leikkauksilla ei sitten käytännössä ajeta asioita päinvastaiseen suuntaan.

Ed. A l a r a n t a : Arvoisa puhemies! Pastori, runoilija Niilo Rauhala on kirjoittanut erään runonsa lopussa näin: "Lasten vuoksi kannattaa yhdistää voimat, sillä maailmassa ei ole enää muuta löydettävissä kuin lapsi pyrkimässä syliin."

Keskustelu lapsipoliittisesta selonteosta on ollut laajaa ja monipuolista. Niinpä päätin luopua lukemasta sitä puhetta, jonka olin aikaisemmin mietinnön perusteella laatinut, ja tyydyn kommentoimaan eräitä keskustelussa esille tulleita mielipiteitä.

Keskustelusta voi mielestäni todeta yleisesti sen, että se on ollut melko yksimielistä eli edellä lainatun runon mukaista. Meillä on ollut halua yhdistää voimia ehkä senkin vuoksi, että kansanedustajien edessä on Wäinö Aaltosen Tulevaisuus-niminen veistos, jossa lapsi on pyrkinyt ja päässyt syliin. Yleislinjasta on kuitenkin muutamia poikkeuksia, joita lyhyesti käsittelen seuraavaksi.

Tällaisena poikkeuksena pidän sitä, että täällä esitettiin ponsi ns. fas-lasten suojelusta. Minusta tässä ponsiesityksessä on vähän politiikan tekemisen makua. Tämä on vaikea ja arka asia, ja kuten ed. Peltomäki edellä totesi, ehkä saanut suhteettoman paljonkin huomiota keskustelussa. Itse olen iloinut kuitenkin siitä, että eduskunta on rohjennut jo valiokuntavaiheessa ottaa tätäkin asiaa tarkasteltavaksi.

Minulla on tallessa vuodelta 1985 talousvaliokunnan mietintö n:o 12, jossa käsitellään päihdehuoltolain yhteydessä tätä asiaa. Täällä ovat sanakäänteet hyvin paljon varovaisempia kuin nyt esillä olevassa sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnössä. Lainaan lyhyesti:

"Toisaalta valiokunta korostaa myös päihdehuollon palvelujen merkitystä lastensuojelun kannalta ja pitää erityisen tärkeänä sitä, että lastensuojeluun kiinnitetään päihteiden ongelmakäytön yhteydessä erityistä huomiota. Muita ryhmiä, joiden osalta päihteiden käyttöön tulee kiinnittää huomiota, ovat odottavat äidit, joiden kohdalla on samalla kyseessä sikiön suojelu. Lasten- ja äitiysneuvoloilla on tärkeä merkitys myös päihteiden käytön ehkäisyssä".

Talousvaliokunnassa on ollut paikalla ainakin ed. Vihriälä nyt paikalla olevista edustajista, ja hän muistaneekin, kuinka varovaista silloin tämän vaikean asian käsittely oli.

Ponsi on siinäkin mielestä minusta tarpeeton, että jo selonteossa sivuilla 13 ja 14 käsitellään tätä ongelmaa ja käsittely päättyy vähän paksummalla painettuun kappaleeseen, jossa tode-

taan, että sosiaali- ja terveysministeriö käynnistää pikaisesti selvitystyön, miten sosiaali- ja terveydenhuollon säännöksiä ja toimintakäytäntöjä voitaisiin muuttaa siten, että niiden avulla voidaan suojata myös syntymätöntä lasta. Tässä on siis paljon eri tahoja jo liikkeellä.

Ikävänä huomautuksena pidän myös vihreiden ryhmäpuheenvuorossa ollutta potkua paavin suuntaan. Puheessa tuntui, että maailman suurin lapsipoliittinen ongelma on se, että paavi ja hänen kirkkonsa eivät hyväksy aborttia ja syntyyvyyden säännöstelyä. Vihreät eivät taida tietää, että meitä maalitauluja olisi ollut täällä vähän lähempänäkin. Ei olisi tarvinnut mennä Roomaan ja Vatikaaniin asti. Tällainen potku on siinäkin mielessä ihan turha, että meillä ei ole päätösvaltaa paavin kirkossa.

Minusta vihreät olisivat voineet pohtia esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliiton lapsiasiamies Helena Molanderin erästä lehtihaastattelulauseuntaa, jossa hän totesi näin: "Joskus tuntuu siltä, että Suomessa suojellaan eläimiä paremmin kuin lapsia. Haluaisin nähdä päivän, kun joku sitoo itsensä kahleisiin lasten pahoinpitelyä vastaan."

Intian slummeissa ikänsä työskennellyt äiti Teresa, samaa kirkkoa, on sanonut, että suurinta köyhyyttä on se, että pelätään syntymätöntä lasta. Sitäkin sietäisi miettiä.

Arvoisa puhemies! Minusta oli hyvin ongelmallinen ed. Virtasen eräs käsitys. Nimittäin hän puheenvuoronsa lopussa antoi ymmärtää, että oikeastaan vain monilapsisuus aiheuttaa lapsipoliittisia ongelmia Suomessa. Tietysti monilapsisissakin perheissä voi olla monia ongelmia. Kun on monta lasta, voi olla yhtä monta ongelmaakin. Toisaalta on paljon psykologista tutkimusta, joka kertoo päinvastaisesta tuloksesta eli siitä, että lapset myös kasvattavat toisiansa. Särmit hioutuvat silloin, kun on sellaisia tilaisuuksia ja tilanteita, joissa sarmiä voidaan hioa.

Itse hämmästelän tällaista mielipidettä siksi, koska ajattelen, että paljon enemmän aiheutuu ongelmia esimerkiksi juuri siitä syystä, että yksilapsisessa perheessä lapsella ei ole kasvinkumppaneita, ei ole leikkiveriteita, hän on paljon yksin, hän on paljon erillään vanhemmista ja taitaa olla erillään isovanhemmistakin, kun on sellaiseenkin asiaan jouduttu huomiota kiinnittämään.

Minulla on mukana Ilta-Sanomien lauantaina 16. maaliskuuta julkaistu pääkirjoitus, jossa puhutaan lasten alkoholin käytöstä. Se on ehkä jäänyt sittenkin liian vähälle huomiolle tässäkin

keskustelussa, vaikka siihen on kajottu. En aio tähän tämän enempää puuttua. Kerron vain erään tuoreen esimerkin omasta läänistä ja maakunnasta, kun Oulun läänin eteläosassa, Nivalan kaupungissa, riehui muutama viikko sitten kaksi alaikäistä poikaa omalla koulullansa, Kyösti Kallion ala-asteella, aiheuttaen erittäin suurta taloudellista vahinkoa. Sitten Nivalan kaupungissa päätettiin järjestää keskustelutilaisuus, jossa on maanantai-iltana pohdittu muun muassa tällaisia kysymyksiä: Miten olen hoitanut isän ja äidin tehtävän kotona? Miten olen päivähoitajana tai opettajana kohdannut arvokkaan ihmistaimen? Olenko yrittänyt, olenko jaksanut tukea lapsen ja nuoren kehittymistä juuri hänen lahjojaan, hänen ainutkertaisuuttaan arvostaen? Onko asetettu rajat ja valvottu niiden noudattamista? Varmaan tarpeellisia ja hyviä kysymyksiä pohdittavaksi sitten, kun lapsipolitiikasta tämän jälkeen seuraavaksi keskustellaan.

Ehätin pyytää vastauspuheenvuoron ed. Viljamaan puheeseen, kun ajattelin, että hän monien muitten edustajien tavoin poistuu paikalta, mutta kun hän on paikalla, ehkä lyhyesti hämmästelen sitä, että hän esitti lääkkeeksi näihin ongelmiin kuntakoon suurentamista. Minä olen maalaismies enkä tällaista logiikkaa ymmärrä. Minusta tuntuu siltä, että juuri näitä ongelmia, joita on syrjäytymisessä, lasten huollon ja kasvattamisen laiminlyönnissä, on vähemmän maalla kuin kaupungeissa. Niitä on vähemmän pienissä asuinyhteisöissä kuin suurissa. On niitä tietysti sielläkin, mutta siellä toimii vielä tällainen ns. sosiaalinen kontrolli.

En halua väheksyä sitä, että näitä asioita pitäisi pystyä hoitamaan, mutta olen itse erään pienen yläasteen johtokunnan puheenjohtaja, ja kun tarkasteltiin viime vuoden rahankäyttöä, törmättiin sellaiseen tosiasiaan, että tukiovetusta ei ollut tuossa pienessä yläasteen koulussa annettu viime vuonna ollenkaan. Kun sitä vanhempien edustajat tiedustelivat, rehtori totesi, että koska opetusryhmät ovat niin pieniä, myös hitaasti edistyvät lapset saavat tukiovetusta itsestään siinä pienessä opetusryhmässä. Tällä asialla on siis tämäkin puoli. Varsinkin sivistysvaliokunnan lausunnossa on tähän asiaan kiinnitetty huomiota, ja säästöjä on varmasti tehty väärästä päästä, kun niitä on tehty tuki- ja erityisopetuksesta, mutta asialla on myös se puoli, että niitä ei aina tarvita, jos opetus voidaan järjestää niin, että myös hitaat lapset pysyvät mukana.

Arvoisa puhemies! Eräässä vastauspuheenvuorossani kiinnitin jo huomiota kehitysvam-

maisten lasten kohteluun lapsipoliittisessa selonteossa, ja siitä vain sen verran, että ainakin valiokunnan mappeihin jäävät sekä Kehitysvamma-liiton että Kehitysvammaisten vanhempainyhdistysten liiton eli tukiyhdistysten liiton asian-tuntijalausunnot siitä, miten tasa-arvo ei ole vielä kaikkialle ulottunut, kun on kehitysvammaisia lapsia, jotka eivät ole peruskoululain piirissä. Mutta sivistysvaliokunnan puheenjohtaja ed. Ala-Harja ilmoitti, että aika pian istuva hallitus antaa tästä lainmuutosesityksen ja sillä tavallahan se asia varmasti kuntoon tulee. Mutta kun on viime viikkoina puhuttu eräissä muissa yhteyksissä ihmisoikeuksista, haluaisin siihen vain todeta, että ihmisoikeudet eivät tällä rintamalla ole vielä täydellisesti toteutuneet ja siksi tuo mainittu ja luvattu lakiuudistus on todella tervetullut.

Arvoisa puhemies! Lopuksi toivon, että meidän yhteinen sävelemme voisi olla seuraava erään virren säkeistö:

”Ja onnellinen lapsista
saa olla isänmaamme.
Kuin huomispäivää kirkasta
katsella heissä saamme.
He isänmaamme vaiheisiin,
sen palvelukseen, tehtäviin
kasvavat keskellämme.”

Ed. Filatov: Arvoisa rouva puhemies! Hyvät paikalla olevat edustajatoverit! ”Niiskuneiti oli löytänyt ensimmäisen rohkean krookuk-sen nenännipukan. Pannaan lasi sen päälle. Siten se selviää kylmästä yöstä. Älä pane, sanoi Muumipeikko. Se selviää paremmin, jos sillä on vähän vaikeuksia.” Muumit ovat kaikille lapsiperheille varsin tuttuja hahmoja. Suomalaiselle poliittiselle päätöksenteolle taas tuntuu olevan tunnusomaista Muumipeikon ajattelu, että jos lapsiperheillä on tänään hieman vaikeampaa, tulevaisuudessa koko yhteiskunta selviää paremmin. Totta ja totta molemmat vaihtoehdot. Lasi suojaa tässä ja nyt, mutta kylmiin öihinkin on syytä tottua.

Valtiontalouden tasapainottaminen on kohdistunut kipeästi lapsiperheisiin ja sitä kautta lapsiin. Vaikeimmassa asemassa ovat ne perheet, jotka ovat tarvinneet yhteiskunnan tukea monta kautta. Heiltä tuki on myös pienentynyt monta kautta.

Tärkeä lasten hyvinvointiin vaikuttava tekijä on perheen yleinen hyvinvointi. Vanhempien huolet projisoituvat lapsiin. Esimerkiksi työttömyys ja taloudelliset vaikeudet heijastuvat lapsiin sekä perheen että yhteiskunnan palvelujen

kautta. Leikkausten vaikutukset suoraan lapsiin näkyvät muun muassa koulun ja kouluun ja päivähoitoon tehtyjen supistusten kautta. Erityisesti koulussa kärsijöinä ovat olleet juuri ne lapset, jotka kaikkein eniten tarvitsisivat tukea. Vahvat yksilöt ja lasten enemmistö pärjäävät, mutta esimerkiksi tukiopetukseen kohdistuvat säästöt lisäävät ilkeästi sanoen potentiaalisten putoajien määrää. Kilpailua ja tuloksia ja tehokkuutta arvostetaan yhteiskunnassamme, ja hyvä niin. Mutta kilpailun rinnalla pitää muistaa, että yhteiskunta on täsmälleen niin vahva kuin sen heikoin lenkki on.

Suomalainen peruskoulu on tasokas ja tasavertainen, jos sitä vertaa moniin muihin maailman koulumalleihin. Säästöt kuitenkin vievät sen mahdollisuuksia heikompaan suuntaan. Automaattisesti säästöt eivät heikennä koulun tasoa, mutta nykyisellään ne ovat kohdistuneet liiaksi vain heikoimpien lasten selviytymismahdollisuuksien tukemiseen.

Lasten oikeuksien sopimus edellyttää meiltä, että tasoitamme lasten selviytymisedellytysten välisiä eroja. Sopimuksen mukaan yhteiskunnalla on velvollisuus tasoittaa aktiivisesti niiden lasten elämäntietä, joiden vanhemmat eivät pysty syystä tai toisesta tarjoamaan samanlaisia edellytyksiä kuin toisilla lapsilla on. Vanhempien työttömyys on selvästi tällainen syy. Kuitenkin yhteiskunnassamme on ollut vallalla trendi, jossa kaikenlaisista tukimuodoista poistetaan nimenomaan lapsikorotuksia, jotka tähän asti ovat toimineet erojen tasaajina. (Ed. Aittoniemi: Minkä hallituksen aikana ne luotiin?) — Sekä edellisen että nykyisen hallituksen aikana.

Parhaillaan työskentelevän tuloloukkutyöryhmän tulokset ovat tärkeitä lapsiperheiden kannalta. Keskeneräistä työtä ei hevin pitäisi arvioida, mutta pelättävissä on, että kannustusloukkuja purettaessa puretaan voimakkaasti myös niitä taloutta tasaavia toimia, joita yhteiskunnassamme on lasten tasa-arvoisten lähtökohden luomiseksi.

Lapsi on elämässään lähes aina vanhempien armoilla. Valiokunta ja monet puheenvuorot sallissa kannattavat lapsiasiavaltuutetun viran perustamista. Asiamiehestä ei varmasti ole haittaa lasten oikeuksien toteutumiselle, mutta hieman irvokkaalta esitys tuntuu. Jokainen salissa istuva tietää esimerkiksi työmarkkinatuen lapsikorotuksiin kohdistuvat leikkaukset ja sen, miten ne lisäsivät paineita pienituloisissa lapsiperheissä. Leikkaukset lisäsivät jo ennestään taloudellisesti vaikeassa asemassa olevien vanhempien ahdis-

tusta, ja se varmasti näkyy myös lasten elämässä. Vaikutusten kertomiseen ei lapsiasiavaltuutettua tarvita. Kyse on useammin poliittisen päätöksen tahdosta kuin tietämättömyydestä. Valtuutetun viran perustaminen tuntuu siltä, että tahallaan viillettyyn haavaan tarjotaan lääkkeeksi laastaria mutta ei haluta keskustella syistä, jotka ovat johtaneet haavan syntyyn. Itsekritiikkiin on aihetta niin edellisellä kuin nykyiselläkin hallituksella.

Selonteossa näkyy aikuisen halu suojella lasta kaikelta pahalta. Kukapa meistä ei olisi pienten puolella. Mutta laajempaa tarkastelua yleisen yhteiskunta- ja talouspolitiikan vaikutuksista lapsen asemaan jää kaipaamaan. Lasten oikeuksia ei voi erottaa työttömyydestä, koska lasten hyvinvointi on aina riippuvaista myös perheen hyvinvoinnista. Eläähän perheissä 99 prosenttia lapsista.

Selonteossa kiinnitetään erityistä huomiota lasten ongelmiin ja ongelmatilanteiden ratkaisuun, siihen apuun, jota yhteiskunta voi erityistilanteissa oleville lapsille tarjota. Ongelmien ratkaisun näkökulmasta selonteko on varsin hyvä, mutta ongelmatilanteiden syntymisen ehkäisyyn selonteossa kiinnitetään liian vähän huomiota, ja se tuntuu jotenkin olevan irrallaan muusta elämästä.

Tuntuu siltä, että selonteko on kaunis ja periaatteellinen, mutta hyvin kaukana tavallisen suomalaisen lapsiperheen arjesta ja siitä käytännön politiikasta, jota me niin valtion tasolla kuin monissa kunnissakin harjoitamme. Niinpä selonteon kauniit periaatteet pitääkin saada verekki ja lihaksi, sillä hyvällä hengellä ei tässä keskustelussa eikä tulevaisuissa päätöksentekoprosesseissa pärjätä.

Ed. K o r t e n i e m i : Arvoisa rouva puhe mies! Keskityn puheenvuorossani lähinnä lapsen koulunkäyntiin liittyviin kysymyksiin. Yleisesti tunnustetaan varmasti, että meillä on Suomessa varsin korkeatasoinen koululaitos. Sen todistavat arvioinnit, joissa on verrattu eri maiden koululaitosten tuloksia. Ilmeisesti vain matemaattisten aineiden sekä fysiikan ja kemian osalta Suomessa on havaittavissa kansainvälisessä vertailussa heikompia tuloksia. Niissäkään tulokset eivät ole huonoja, mutta eivät yllä samalle tasolle, mihin muiden aineiden osalta on päästy. Suomen koululaitoksen laatutaso on siis opetuksen osalta korkea.

Tätä taustaa vasten onkin ollut yllättävää, että mittauksessa, jossa mitattiin koulussa viihtymis-

tä, Suomi menestyi kehnosti. Varsinkin suomalaisille pojille koulu on ikävä paikka. Näin he ovat itse asian ilmaisseet. Ymmärrän kyllä koulupoikaa, jolle elämän tärkein asia on mopo, ja juuri moposta ei koulussa puhuta sanaakaan; turhautuuhan sitä vähemmästäkin. Varmasti tässäkin asiassa yleistetään liian helposti. Enin osa oppilaista on Suomessakin varsin tyytyväisiä kouluunsa, mutta epäilemättä myös ongelmia löytyy. Suomalaisen koululaisen työpäivä on ahdettu niin täyteen pakollisia oppiaineita, ettei valinnaisuudelle tai harrastusaineille jää riittävästi tilaa.

Uudet koulukohtaiset opetussuunnitelmat antavat mahdollisuuden koulun kehittämiseen siihen suuntaan, että oppilaan omat toiveet voidaan ottaa paremmin huomioon. Valitettavasti kuitenkin juuri nyt eletään maassamme sellaista aikaa, että taloudellisista syistä johtuen mitään merkittävää parannusta tuskin saadaan aikaan. Monet tosiasiat puhuvat päinvastoin karua kieltä siitä, että tilanne kouluissamme kulkee monessa suhteessa huonompaan suuntaan.

Niin kuin täällä moneen kertaan on todettu, valtion ja kuntien suorittamat säästötoimet ovat johtaneet siihen, että koulun resursseja on heikennetty niin paljon, että koululaitoksemme uhkaa jopa taantua. Opettajat työskentelevät monin paikoin kohtuuttomien paineiden alla, ja varsinkin heikommin menestyville oppilaille välttämättömästä tukiopetuksesta ja erityisopetuksesta tingitään kohtuuttoman paljon.

Lisäksi näkyvillä on jo sekin, että eriarvoisuus maan eri osien välillä kasvaa. Maan syrjäiset alueet ovat jäämässä jälkeen, koska maan talouden vaikeudet heijastuvat sinne paljon suurempina. Julkisen talouden supistaminen koskettaakin siellä paljon laaja-alaisemmin perheitä ja kaikkia kansalaisia. Myös koulumenoista on karsittu suhteellisesti eniten maan äärialueiden köyhissä kunnissa. Näin valitettavasti eriarvoisuus maan eri alueiden asukkaiden välillä kasvaa entisestään.

Kukaan ei varmasti kiistä sitä, että viime vuosina on ollut välttämätöntä kajota myös kuntien valtionosuuksiin. Aivan aiheellista on ollut katkoa myös kunnallisen palvelutoiminnan rönssyjä. Kaikki ei voinut jatkaa ennallaan. Ei pidä myöskään ummistaa silmiään siltä tosiasialta, että liian kaavamainen kuntien valtionosuuksien leikkaaminen on saattanut kunnat ja kuntalaiset eriarvoiseen asemaan. Leikkaukset ovat kohdistuneet myös sellaisiin asioihin, joista joudutaan maksamaan tulevaisuudessa kallis lasku.

Laiminlyönnit lasten ja nuorten asioiden hoidossa kostaavat moninkertaisina. Siitä on näkyvissä jo merkkejä nuorison häiriökäyttäytymisenä ja lisääntyneenä päihteiden ja huumeiden käyttönä. Kun lisäksi lapsiperheiden taloudellinen asema on heikentynyt sosiaaliturvaan kohdistuneiden leikkausten takia, ongelmat kasaantuvat ja seuraukset pahenevat. Kodin ongelmat seuraavat lasta myös kouluun. Jos koululakaan ei ole valmiuksia tai resursseja ongelmien hoitoon, yhteiskunta unohtaa lapsen oikeudet.

Näihin asioihin on kiinnittänyt huomiota myös sosiaali- ja terveysvaliokunta mietinnössään ja sivistysvaliokunta vielä yksityiskohtaisemmin mietintöön liittyvässä lausunnossaan. Kun itse olen sivistysvaliokunnan jäsenenä kuunnellut asiantuntijalausuntoja ja opettajana myös käytännön työssä nähnyt, kuinka todellisia ja syvälle käyviä ongelmat ovat, jään kysymään, mitä nyt seuraa. Valiokuntahan esittää mietintönsä lopuksi, että eduskunta päättäisi saattaa mietinnön valtioneuvoston tietoon, mutta johtako tämä silti konkreettisiin toimenpiteisiin, jää nähtäväksi.

Koti ja koulu ovat lapsen tasapainoisen kehityksen kannalta avainasemassa. Jos näiden osalta lapsen suojajärjestelmät pettävät, vaikutukset näkyvät väistämättä lapsissa. Asiantuntijalausunnat sivistysvaliokunnassa todistivat saman suuntaisesti. Perheiden tilanne on huonontunut selvästi viime vuosina niin työttömyyden kuin sosiaaliturvaleikkaustenkin takia. Myöskään koulutilanne ei ole hallinnassa. Opettajat ovat stressaantuneita suurenevien opetusryhmien ja työolosuhteista johtuvien ongelmien kanssa. Oppilaat kärsivät tukipalveluiden vähenemisestä, epäsäännöllisistä opetusjärjestelyistä ja työrauhaongelmista. Näin ei voida jatkaa.

Arvoisa rouva puhemies! Toivonkin, että tämä selonteko johtaisi siihen, että näiden ongelmien olemassaolo tunnustetaan ja ryhdytään myös korjaamaan tehdyt virheet. Opettaja on niin keskeinen koulussa, että hänen hyvinvoinnistaan on huolehdittava, eikä vain aineellisesta hyvinvoinnista vaan myös koulutuksesta ja työssä viihtymisestä. On myös oppilaan ja koko yhteiskunnan etu, että opettaja voi hyvin.

Tärkein kaikista on kuitenkin lapsi. Hänen ehtoillaan niin perhe- kuin koulutuspolitiikkaakin on tehtävä. Turvallinen ja virikkeellinen kasvuympäristö on jokaisen lapsen oikeus. Jos laadittu selonteko, sen pohjalta tehty mietintö ja

tämä keskustelu kannanottoineen voi edistää edes vähän lapsen perusoikeuksien toteutumista, työ ei ole mennyt hukkaan.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies S.-L. Anttila.

Ed. H. Koskinen: Arvoisa rouva puhemies! Suuri osa lapsistamme saa elää onnellisen lapsuuden. He kehittyvät ja kypsyvät ymmärtävien vanhempiensa ja yhteiskunnan antamien palvelujen, kuten päivähoiton sekä koulutuksen avulla tasapainoisiksi ja vastuunsa kantaviksi kansalaisiksi. Kuitenkin on esiintynyt ja tulee aina esiintymään tilanteita, joissa lapsi joutuu vanhempiensa vallankäytön tai muuten lapsen kehitykselle haitallisten toimenpiteiden kohteeksi. Näin saattaa käydä esimerkiksi avioero- tai vastaavissa tapauksissa.

Kinastelut lapsen huolto-oikeudesta ja tapaamisoikeuksista ovat ehkä tyypillisimpiä tilanteita, joissa lapsi on riidan kohteena ja joutuu siitä kärsimään. Jos vanhemmat eivät esimerkiksi pääse sopimukseen tapaamisoikeudesta, viimeisenä keinona tapaaminen toteutetaan ulosottomiehen avulla. Ei voi olla lapsen kehitykselle ja psyykelle eduksi, että virkavalta vie-railee kodissa ja julkista valtaa käyttäen saattelee lapsen toista vanhempaansa tapaamaan. Kaiken kaikkiaan lienee niin, että meitä ei kasvateta ja kouluteta, ei ainakaan riittävästi eikä ainakaan jokaista vanhemmiksi ja kantamaan vastuuta lapsistamme.

Sivistysvaliokunta mainitsee lausunnossaan, että perhekasvatus pakollisena oppiaineena peruskouluissa lakkautettiin vuonna 1994. Edelleen valiokunta katsoo, että perehdyttäminen ihmisuhdeksymyksiin ja perhe-elämän vaatimaan vastuuseen on ensiarvoisen tärkeää ongelmatilanteita ehkäisevää kasvatustyötä. Valiokunnan mielestä perhekasvatuksen asemaa koulujen opetussuunnitelmissa tulee vahvistaa.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta puolestaan kiinnittää huomiota siihen, että neuvolatoiminnan tehtäviin kuuluu tulevien vanhempien valmentaminen. Valiokunta toteaa kuitenkin, että perheiden kriisien, avioerojen ja muiden lapsia henkisesti koettelevien tilanteiden neuvonta- ja tukipalveluissa on vajausta.

Arvoisa rouva puhemies! Meidän tulee muistaa, että ensisijainen vastuu lapsesta on aina lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla.

Ed. Takkula: Arvoisa rouva puhemies! Ensimmäiseksi totean lapsipoliittisesta selonteosta, että minä koen, että tämän vuoden aikana, kun minä eduskunnassa olen saanut yhtenä edustajana olla, tämä on ehkä merkityksellisin ja tärkein selonteko, mitä täällä on käsitelty. Olen iloinnut olettaen, että näkyy myös toimittajien lehterillä, että tämä on merkityksellinen ja tärkeä asia. Kysymyksen on siitä, että kallein ja arvokain pääoma, mitä meillä on, on meidän lapsistamme ja nuoristamme.

Tänä päivänä me puhumme tulevaisuuden visioista, me puhumme 2000-luvusta, siitä että me valmistaudumme 2000-luvulle, mikä on se Suomen malli. Täällä on käyty Uuden-Seelanninkin mallia läpi, mutta mikä on se Suomen malli, sitähän meidän on mietittävä. Millä tavalla me valmistaudumme tulevaisuuteen? Miten tulevaisuus rakennetaan? Sitä rakennustyötä tehdään tänään. Yksi oleellinen rakennuspilari, yksi oleellinen rakennuksen perusta on lapsipoliittinen selonteko, se millä tavalla me tänä päivänä suhtaudumme lapsiin ja nuoriin, niihin jotka tulevaisuudessa jatkavat tämän maan rakentamista ja jatkavat työtä tämän yhteisen maan hyväksi, tekevät työtä bruttokansantuotteen hyväksi ja sitä kautta vievät Suomea tuleville vuosikymmenille.

Siinä mielessä olen vähän surullinen, että kun meillä on ollut talouspoliittista selontekoa tai jotain muuta, ne kaikki lähtevät suorana television lähettyksenä jokaiseen kotiin. Silloin on sakeana ihmisiä myöskin toimittajien aitiiossa. Mutta kun puhutaan lapsipoliittisesta selonteosta, asia on jotenkin vähemmän tärkeä. Lapset eivät kiinnostu. Voi sanoa, että ainoastaan sitten tullaan haaskalle, kun jotakin tapahtuu jossakin lapsille, tai jokin väärä, jokin rikos kohdistuu lapsiin. Sen jälkeen ollaan osoittamassa sormella milloin päättäjiä eduskunnassa, milloin koulua, milloin jotakin muuta.

Toisaalta tänään, kun vastauspuheenvuorosanani hiukan käsittelin tätä samaa ja kysyin, missä ovat toimittajat, kun puhutaan yhteiskunnan ja Suomen kannalta näin keskeisestä ja tärkeästä asiasta, kuulin, että he ovat, aivan niin kuin edustajatkin tänä päivänä, omissa huoneissaan kuuntelemassa. Nyt haastankin kaikki toimittajat tulemaan huoneistaan lehterille, joten kun kuuntelette keskusradion välityksellä tätä, uskon, että nähdään myös tämä kirjo. (Eduskunnasta: Miettivät, tuleeko ed. Pihasta liikenneministeri!) — Näin voi olla. Se on tänä päivänä se, mikä enemmän puhututtaa, kenestä tulee liikenneministeri

tai kenestä tulee joku muu. Mutta tänä päivänä, kun tulevaisuutta rakennetaan, pitäisi pysyä niissä perusasioissa, niissä tulevaisuuden rakennusaineiksissa, minkä päälle sitä todellista tulevaisuutta tehdään.

Niin kuin sanoin, me politiikassa ja päätöksentekijöinä olemme tehneet monia virheitä, mutta suurin virhe — voi sanoa, että anteeksiantamaton virhe — on se, jos me unohdamme tulevaisuuden ja toivon näköalan, jos me unohdamme lapset. Ei riitä, että lasten kohdalla sanotaan, että huomenna, huomenna, vaan kysymys on siitä, että se on tänään, koska lapsi koko ajan aistii ympäristöään, havainnoi ympäristöön tässä ja nyt ja tällä hetkellä. Niistä aineksista, mitä hän tänä päivänä saa poliittisesta päätöksenteosta, joka vaikuttaa hänen elämäänsä, kotiympäristöstä, tiedotusvälineitten kautta ja havainnoidessaan koko yhteiskuntaa ja sen eri mekanismeja ja välineitä, muodostuu lapsen tämänhetkinen kokemuspiiri, se minkä päälle hän myös tulevaisuuttaan rakentaa.

Siksi selontekoa tarkastellessa tulee sellainen ajatus, että tämä selonteko on ikään kuin tekninen siltä osin, että henki jää puuttumaan. Se henki jää puuttumaan, jos me emme ymmärrä ja emme käsitä tätä yhteiseksi asiaksi, jos me emme näe tätä yhteisenä missiona sillä tavalla, että meidän kaikkien on sitouduttava tekemään työtä tulevaisuuden puolesta ja sitouduttava siihen, että rakennamme tulevaisuutta lapsillemme ja nuorillemme.

Arvoisa puhemies! Tämä on ollut kaunista puhetta kenties. Tämä on ollut yleistä höpinää ja löpinää täällä kello 14:stä 23:een asti vailla mitään pohjaa, vailla mitään merkitystä, jos tätä ei saada myös yhteiskunnalliseen keskusteluun laajemmin mukaan. Ei riitä, että täällä keskustellaan pienessä piirissä muutamien edustajien kesken, vaan myös tiedotusvälineiden tulisi haastaa ihmiset keskustelemaan, ottamaan kantaa, miettimään siellä arkisen elämän todellisuudessa, missä ovat tämän päivän vastuunkantajat, kenellä on vastuu meidän lastemme ja nuoremme tulevaisuudesta, kenellä on vastuu tästä hetkestä.

Arvoisa puhemies! Täällä on käytetty tänään monta hyvin ansiokasta puheenvuoroa. Olen iloinnut siitä, että ainakin ne, jotka puheenvuoron ovat varanneet ja täällä puhuneet, ovat kantaneet huolta siitä, millä tavalla todellakin voitaisiin rakentaa parempaa tulevaisuutta tälle meidän arvokkaimmalle pääomallemme, lapsille ja nuorille. On kannettu myös huolta siitä, että tässä ajassa on monia merkkejä, jotka osoittavat,

että lapset ja nuoret voivat pahoin. On syrjäytymistä ja 250 000 lasta, joita kotona jommankumman vanhemman kautta myös työttömyys koettelee. Ne ovat sellaisia asioita, taloudellisia asioita osin, jotka vaikuttavat lapsen elämänpiiriin, kokemusmaailmaan ja myös sitä kautta henkisenä pahoinvointina.

On hyvin paljon tänään kiinnitetty huomiota materiaalliseen omistajuuteen ja siihen, minkälaisia materiaalisia etuja ja muita voidaan lapsille tänä päivänä tässä yhteiskunnassa tarjota koulun, päivähoidon ym. kautta. Ne ovat tietenkin tärkeitä ja merkityksellisiä asioita. Mutta kaikesta huolimatta näkisin, että se, mitä ennen kaikkea tämän päivän lapset ja nuoret huutavat ja mitä tänä päivänä tarvitaan, on tietynlaiset henkiset perusarvot, sellainen vahva henkinen pohja ja arvomaailman, minkä päälle myös sitä aineellista kasvua voidaan terveellä tavalla rakentaa.

Täällä on noussut esille päivähoito, esiopetus ja varsinkin koulu ja sen erilaiset muodot. Paineet, mitkä kouluun tänä päivänä liittyvät, ovat puhuttaneet ja se, millä tavalla koulua tulisi kehittää, millä tavalla opettajankoulutusta, jotta se paremmin vastaisi niihin haasteisiin, mitä tässä ajassa ja tässä päivässä on. Ed. H. Koskinen viittasi äskeisessä puheenvuorossa perhekasvatukseen, mikä on valinnaiseksi oppiaineeksi laitettu kouluihin.

On totta, että koululla on varsin suuri ja merkittävä osa tässä ajassa, ja on totta, että opettajakäsitys vuosien varrella tai käsitys siitä, mikä on opettajan rooli ja asema, on vähän harhaillut. On puhuttu opettajasta tiedonantajana, tiedonjakajana, ja jollakin tavalla siitä, mikä opettajan kasvatukselliseen puoleen on liittynyt, on vaiettu. Ei siitä kauan ole, kun minäkin opettajankoulutuslaitoksen läpi kahlasin ja muistan, että jos siellä sanan kutsumus sanoi, se katsottiin jo melko lailla vanhoilliseksi ja mietittiin, oletko muuten terve, kun tuollaista sanaa käytät.

Mutta kyllä kutsumustietoisuus on sellainen sana, mitä tänäkin päivänä pitäisi enemmän korostaa ja enemmän ottaa esille. Sitä kautta, kun ihmisellä on tietty kutsumus, tietty näkemys, voidaan myös ajatella, että sisäinen motivaatio ja ammatinvalinta korreloivat. Ihmisellä on tietty näkemys siitä, mitä hän haluaa tehdä, minkä vuoksi ja myös miten.

Kyllä se jotakin kertoo, että kutsumustietoisuus on haluttu hukata ja vain korostaa tiettyä tiedollista osaamista, ikään kuin se olisi autuaaksi tekevää ja ikään kuin tiedolliset valmiudet vaikuttaisivat suoraan asenteisiin, käyttäytymistä-

poihin ja normeihin, kenties arvoihinkin. Näin se ei valitettavasti mene. Kyllä sen vuoksi on hyvä myös korostaa tänä päivänä enemmän kasvatuksellista puolta ja nähdä, että yksi opettajan keskeisiä tehtäviä tässä ajassa on kuitenkin, ei voi sanoa, että kasvatuksesta huolehtiminen, mutta voisi sanoa, että kasvamaan saattaminen ja erilaisten arvojen ja ihanteiden jakaminen.

Mutta se, mitä ennen kaikkea tässä ajassa ja nyt tarvitaan, on vanhemmuuden vahvistaminen, se että ihmiset voimakkaammin tiedostaisivat, mikä rooli ja mikä vastuu heillä on vanhempina ja kasvattajina. Kyllä se koti, se perhe yhteiskunnan perusyksikkönä on paikka, missä perustavaa laatua oleva työ lapsen tulevaisuudelle tehdään. Siellä muodostuu se pohja ja perusta, mitä sitten koulussa voidaan viedä eteenpäin yhdessä sovittujen arvojen mukaan.

Opettajana kyllä olen kipuillut sen kanssa, kun opetussuunnitelmassa sanotaan, että koulun tehtävä on tukea kodin kasvatustavoitteita. Se on jossakin määrin erikoista, kun tietää, että on monia koteja, joiden kasvatustavoitteita ei yksinkertaisesti voi tukea. On välinpitämättömyyttä, on ehkä sellaisia elämän malleja ja normeja, jotka eivät ole tuettavissa, esimerkiksi alkoholismi tai jokin tällainen, täydellinen piittaamattomuus ja välinpitämättömyys.

Sen vuoksi minä kyllä näen keskeisenä, että meidän yhteiskunnassa pitäisi pystyä sopimaan tietyistä perusarvoista ja -normeista, joita me pidämme oikean suuntaisina ja joita kohti me pyrimme myös kasvatustyötä ohjaamaan. Tämä nyt ei tarkoita mitään holhousyhteiskuntaa vaan sitä, että lapsilla ja nuorilla on oikeus saada tervettä arvoja, ihanteita ja elämän malleja.

Sen vuoksi palaan perhekasvatukseen, mistä ed. H. Koskinen mainitsi. On kyllä yllättävää, että edellisen hallituksen muuten niin virheettömällä taipaleella tällainen pieni poikkeama tapahtui, että perhekasvatus laitettiin valinnaiseksi, koska kyllä perhekasvatus oppiaineena on yksi sellainen, mitä tässä ajassa kipeästi tarvitaan. Me tiedämme uusavuttomuuden ongelmat, mitkä ovat tulleet tänä päivänä esille, ja sen lisäksi ne paineet, jotka kohdistuvat tänä päivänä perheisiin perinteisen perhemuodon murtumisen jälkeen. Mutta ennen kaikkea tässä on muistettava, että perhekasvatusta ei yksinomaan voida laittaa koululle, vaan on korostettava edelleen kodin asemaa.

Täällä on myös noussut, niin kuin sivistysvaliokunnan lausunnossa, esille kokonaistyöaika, mitä on pohdittu: Kouluihin pitäisi opettajille

saattaa kokonaistyöaika voimaan, että sen kautta kenties lapset tulisivat paremmin kuulluiksi ja lasten ongelmat ja muut nousisivat ehkä paremmin esiin ja opettajilla olisi enemmän aikaa. Tällaiset tekniset ratkaisut eivät suinkaan paranna tätä tilannetta. Niillä ei näitä asioita hoideta, vaan taas palataan niihin peruskysymyksiin, siihen opettajan kutsumustietoisuuteen, siihen orientaatioon, siihen taustaan, mikä hänellä on, ja ylipäätään haluun ja kykyyn tehdä työtä lasten hyväksi.

Näin ollen jos opettajankoulutusta jollakin tavalla halutaan kehittää ja kun sitä halutaan kehittää, suurin kehittäminen on sitä, että pääsykoejärjestelmää muokataan sillä tavalla, että sinne valikoituu sellaisia nuoria ja miksei vanhempia, jotka ovat eläneet ensinnäkin elämisen makuista elämää, mutta joilla sen lisäksi on myös selkeä näkemys ja selkeä kutsumus toimia lasten ja nuorten parissa ja heidän hyväkseen ja joilla on jonkinlainen käsitys siitä, mitkä perusarvot ovat sellaisia, jotka rakentavat ja eheyttävät nuoren ihmisen elämää ja kantavat tätä kautta eteenpäin.

On tietysti selvää, että monilla teknisillä asioilla osittain, niin kuin luokan koolla ja erityisopetuksen oikeanlaisella järjestämisellä, näihin asioihin voidaan vaikuttaa. Mutta kaikkein keskeisin on kuitenkin aina se takana oleva ihminen ja tämän ihmiskäsitys, koska siihen pohjautuu se kasvatus ja se vuorovaikutus, mitä sitten tapahtuu.

Arvoisa puhemies! Ehkä tässä lopuksi toteaisin, että vajaa 15 minuuttia on ollut aikaa saapua tänne paikalle tiedotusvälineiden edustajilla niistä luukuistaan kertomaan siitä, että lapsi on merkityksellinen ja tärkeä ja he ovat kiinnostuneita kuulemaan, mitä ed. Kokkonen minun jälkeeni tulee kertomaan ja esittämään tämän asian ympäriltä tai mitä ylipäätään tänä iltana täällä puhutaan. Mutta valitettavasti näyttää siltä, että meidän yhteiskunnassamme lapsi, lapsen asema, ne asiat, jotka koskettavat tulevaisuutta ja joiden päälle rakennetaan toivon näköalaa, ovat vähemmän merkityksellisiä ja vähemmän tärkeitä.

Tämä kertoo jotakin tämän yhteiskunnan arvoista. Se kertoo sen, että todellisen arvokeskustelun paikka meillä olisi nyt ja tässä. Jos me emme tällaista arvokeskustelua ja tulevaisuuteen suuntautuvaa vähän kestävämpää arvoperustaa saa edes hahmotettua millään tavalla, niin kyllä tämä on sellaista kriisistä, päivästä ja tunnista toiseen menemistä, missä ehkä historian jatkumot ja tällaiset eivät hahmotu; ymmärrän, että

turvattomuutta tällaista ajassa ilmenee. Pitäisi olla joitakin perusarvoja, peruspaaluja, minkä päälle elämää rakentaa ja minkä päälle tämä tulevaisuuden tärkein voimavara voi sitten elämänsä ja tulevaisuutensa rakentaa.

Arvoisa puhemies! Olisi siis aika pikkuhiljaa siirtyä myös henkiseen omistajuuteen, ja henkisten arvojen renessanssia tässä kaipaillaan. Minun mielestäni ne puheenvuorot, mitä täällä on tänä iltana käytetty tässä pienessä valikoituneessa, ehkä vähän vanhoillisessakin porukassa, ovat kuitenkin antaneet toivoa siitä, että jonkinlainen pieni kipinä ja toivon pilke elää. Siinä mielessä ehkäpä, kun on pystyssä yksikin mies tai nainen täällä, niin täytyy toivoa, että olisi turvattu edes jonkun lapsen tie tai tulevaisuus.

Ed. K o k k o n e n : Arvoisa rouva puhemies! Hyvät kollegat! Yhdyn ensinnäkin ed. Takkulan käsitykseen vanhemmuuden vahvistamisen tarpeesta ja ihailen häntä siitä, että hän uskalsi tuoda täällä esiin käsitteparin arvot ja ihanteet, koska niistä puhutaan täällä todellakin ehkä luvattoman harvoin. Tässä muutama kommentti aikaisempiin puheenvuoroihin. En halunnut pitkittää keskustelua aiemmin pyytämällä vastauspuheenvuoroja.

Toteaisin ensinnäkin ed. Aittoniemen puheenvuoron johdosta, kun hän puhui esiopetuksesta, että se on lähinnä oppimista toimimaan ryhmässä ja se on tarpeellista nykyään pienillekin lapsille siitä syystä, että meillä on lukuisia perheitä, joissa on vain yksi lapsi. Lapset eivät niinkään opi toimimaan ryhmässä, kuten aikanaan opittiin. Esiopetus ei ole sellaista katederipetusta, johon ed. Aittoniemi ja minä kansakoulussa totuimme.

Lapsiperheiden kurjistumisen ylikorostaminen täällä puheenvuoroissa tänään on mielestäni ollut suhteetonta. Me suuren ikäluokan edustajat elimme suhteellisen onnellisen lapsuuden hyvin pienen yhteiskunnan tuen varassa, mutta kovaa työtä ja sen mukaisen mallin meille antaneiden sodan vammauttamien vanhempien rakastamina ja kykynsä mukaan huoltamina. Rahan määrä ei ole kaikkein tärkein asia. Rahan yliarvostuksella ja kaiken ilmaisella syyttämällä riistämme nuoriltamme onnistumisen elämykset. Muistanette oman lapsuutenne ja pienten ansaitujen roposten käytön tuoman ilon.

Rouva puhemies! Monet ovat pahoitelleet tiedotusvälineiden poissaoloa salista. Mistä me todella tiedämme, etteivät he kuuntele omissa huoneissaan? Minusta on kyllä moraalisesti aika ar-

veluttavaa, että me itse puolustaudumme tiedotusvälineisiin nähdessä ilmoittamalla, että me työskentelemme huoneessamme, mutta emme soisi heille samaa työskentelytapaa. En todellakaan voi hyväksyä tämän tyyppistä kalistelua enkä tiedotusvälineiden kutsumista tänne. Päinvastoin eräät tiedotusvälineiden edustajat tänäänkin käytävillä totesivat, että silloin kun näyttää siltä, että ihmiset alkavat puhua tiedotusvälineille, he mielellään häipyvät lehteriltä, ettei keskustelu sujuisi ikään kuin heidän ehdoillaan. Minusta tämäkin on erittäin arvokas ja huomionarvoinen näkökohta. Pitäisi muistaa etiikan kultainen sääntö: toisia pitäisi kohdella niin kuin itseäänkin kohtelee, samat vapaudet, samat säännöt salla myös muille.

Olennaista mielestäni on se, että eduskunta käy laajan keskustelun. Emme me todellakaan toimi täällä mediaa varten, minun ymmärtääkseni. Keskustelu, joka täällä käydään, toimii ohje-nuorana niille virkamiehille, jotka valmistelevat jatkotoimenpiteitä.

Ehkä vielä ed. H. Koskiselle toteaisin, että me olemme tänäänkin sosiaali- ja terveysvaliokunnassa keskustelleet pakkokeinolaista, vanhemman tapaamisoikeudesta tai vanhempien pakotamisesta tapaamiseen. Kyllä siellä hyvin yksimielinen kanta näyttäisi olevan se, että ei vanhempia voida pakottaa tapaamaan lasta, koska se ei millään voi koitua lapsen hyödyksi ja eduksi. (Ed. H. Koskinen: En minä ole sitä väittänyt-kään!)

Mitä tulee lapsipoliittiseen selontekoon, niin totean sen, että olen tässä yhteydessä katsellut lainsäädäntöämme, lastensuojelulakia, päihdehuoltolakia, mielenterveyslakia, ja jälleen kerran tehnyt sen havainnon, että olemassa oleviin lakeihin on jo varsin hyvin ja kattavasti kirjattu ne monet hyvät asiat, jotka täälläkin tänään puheissa on toistettu.

Aivan liian harvoin muistetaan ottaa esille lakikirja ja katsoa, mitä siinä on jo aikaisemmin säädetty. Suurin ongelma minusta on näiden lakien soveltaminen ja se, että yhteistyö kentällä ei käytännössä aina toimi. Se on tietysti monista syistä johtuvaa. Osa on yöntekijöiden paineita ja joskus tietysti riittämättömyyden tunteita. Mutta kannattaisi lukea silloin tällöin lakikirjaa ettei sitten toistelisi ja ikään kuin uusina kertoisi niitä jo kerran keksittyjä asioita.

Keskustelu on ollut varsin järjestelmäkeskeistä. Enemmän olisin toivonut, että puhuttaisiin ongelmista, yritettäisiin ongelmiin etsiä ratkaisuja tai ainakin heittää ne ongelmat sillä tavalla

näkyviksi, että toiset voivat keksiä niihin ratkaisuja.

Painotus mielestäni selonteossa on oikea, kun siinä kiinnitetään korjaaviin toimenpiteisiin erityistä huomiota. Me olemme eilenkin keskustelleet täällä alkoholi- ja huumeongelmasta alkoholilainsäädännön muuttamisen yhteydessä. En puutu siihen enää enemmälti kuin totean, että nämä ovat erittäin vakavia ongelmia, koskettavat nuorisomme erittäin suurella tavalla.

Eilen jätettiin myös prostituutiota koskeva selvitys. Siitä on havaittavissa, että prostituutio on myös hyvin vakava lasten ja nuorten ongelma tänä päivänä Suomenmaassa. Lasten ja nuorten prostituutio on yleisempää kuin on aiemmin luultu. Vaikka prostituutiossa mukana olevien lasten ja nuorten lukumäärää on vaikea arvioida, on Stakesin työryhmä arvioinut, että kyse ei ole kymmenistä, vaan sadoista lapsista. Tämä on erittäin suuri ongelma, paljon suurempi kuin monet niistä ongelmista, joita selonteossakin on käsitelty. Työryhmän selvityksen ja prostituoitujen tukipisteestä saadun informaation mukaan ongelma ei rajoitu pelkästään pääkaupunkiseudulle. Ongelma on havaittavissa myös muualla Suomessa, jopa suhteellisen pienillä paikkakunnilla. Tämä on minusta erittäin vakava asia.

Erittäin huolestuttava näyttää olevan lastensuojelun tilanne. Alaikäisten toiminta prostituutiossa on noussut näkyviin varsinkin laitoshuollossa ja jonkin verran myös avohuollossa. Nykyinen laitoshuolto ei näyttäisi vastaavan kaikkein kaaottisimmassa elämän tilanteessa elävien nuorten tarpeisiin. Laitokset ovat liian avoimia, jotta kaaottinen vaihe saataisiin poikki ja voitaisiin aloittaa pitkäjänteinen työ. Ja huomattaa, lainsäädäntö ei ole tässä este, vaan me olemme itse tehneet nämä sellaisiksi.

Toimintamenetelmät syrjäyttävät osan avuntarvitsijoista ja osan heistä niistä yhteiskunnan palveluista, joihin heillä olisi oikeus. Eli jälleen kerran on kyse tavasta toimia, ei siitä, että lainsäädäntö olisi kelvoton, kuten niin usein peräänkuulutetaan.

Yksi avohuollon puutteista nuorten kannalta on työn virastokeskeisyys. Peräänkuuluttaisiin etsivää työtä tällä alueella. Palvelujärjestelmän tulisi taata tarvittavat jatkotoimenpiteet ja hoitomahdollisuudet eli jälkihuoltoa tulee kehittää. Ei riitä, että lapset, jotka ovat olleet pitkään heitteillä ja oman onnensa nojassa, saavat katon päälleen ja toimeentulon, vaan heistä on huolehdittava senkin jälkeen ja heille on annettava tukea.

Täällä on myös puhuttu erittäin paljon fas-lapsista ja äidin alistamisesta jonkinlaiseksi elatusalustaksi ja on huudettu, että äiti pitää ottaa pakkohuostaan. Muistuttaisiin mieliin, että siinä vaiheessa, kun joku ulkopuolinen saa tiedon siitä, että äiti on raskaana, jos hän ei itse halua sitä kertoa, on jo kovin myöhä. On aivan varma, että sikiö on jo siinä vaiheessa hyvin vakavasti vaurioitunut.

Puhun sillä kokemuksella, minkä kymmenien vuosien puheenjohtajuus ja jäsenyys abortti-istunnoissa minulle antaa, joten en voi kannattaa minkäänäköistä pakkoa tällä alueella, vaan tähän asiaan on päästävä käsiksi selvästi aikaisemmin, ennen kuin nainen tulee raskaaksi. Totta kai on niin, että sikiön pitäisi voida syntyä selvänä, jos näin voi sanoa hieman karrikoiden, mutta vakavat vauriot tapahtuvat kolmen ensimmäisen raskauskuukauden aikana ja siksi asiaan on päästävä selvästi aikaisemmassa vaiheessa käsiksi.

Myös ihmettelen sitä, että miesten osuutta tässä asiassa ei ole nostettu lainkaan esiin. Nyt jälleen syyllistetään vain naiset. Me tiedämme, että jos mies on alkoholin vaikutuksen alaisena siittäessään sikiön, niin sikiö voi myös vaurioitua tästä syystä. Pitäisikö myös nämä miehet ottaa huostaan, alkoholin käyttäjät, jotka aikovat vielä siittää lapsia? Miettikää nyt sitä myös hieman. Kannattaisi kuulla alan ammattilaisia, niitä, jotka ovat päihdeongelmaisten äitien kanssa olleet tekemisissä. En tiedä, että he laajasti kannattaisivat pakkoa. Täältä katederilta on niin helppo sanoa, että otetaan pakkohuostaan, ja kuvitella, että ongelma on sillä poissa päiväjärjestyksestä. Näin ei ole, sillä emme estä vammautuneitten lasten syntymistä.

Lapsiasiavaltuutetun viran perustamista on vaadittu. Minusta viran perustaminen vaatii vielä erityisen tarkkaa harkintaa ottaen huomioon hänelle kaavailtu toimivalta, joka olisi ohjeet, neuvot ja informaatio.

Totean vielä, että ongelma ei ole minusta lakien puutteellisuus, vaan niitten soveltaminen, viranomaisten ja eri sektoreitten välinen yhteistyö, työntekijöitten jaksaminen ja paineen sieto, joihin voitaisiin esimerkiksi työn ohjauksella puuttua. Toisaalta on myös muistettava, että vanhempien on voitava kokea, että heillä on vastuu lapsistaan. Me emme saa monopolisoida lapsia viranomaisten toiminnan kohteiksi. Vanhempien täytyy antaa myös kokea, että vajavaisinakin he ovat parhaita lastensa tukijoita ja kasvat-tajia. Pitää muistaa, että lapset tarvitsevat aikaa,

aikaa ja aikaa. Täällä on puhuttu enimmäkseen rahasta tänään. Hyvin harvassa puheenvuorossa on puhuttu siitä, että lapset tarvitsevat aikaa ja he tarvitsevat tukea ja hyviä malleja paljon enemmän kuin sitä, että heille annetaan rahaa, mietitään koko ajan köyhyysloukkuja, köyhyysrajoja. Viitataan vain suurten ikäluokkien lapsuuteen ja siihen, että heistä kuitenkin kasvoi suhteellisen kunnollisia kansalaisia.

Lapset tarvitsevat myös rajaavaa rakkautta. Viitataan tässä entisen kansanedustaja Eeva Kaupin sanoihin. Hänellä on erittäin pitkä kokemus hyvin vaikeasti häiriintyneitten ihmisten kasvattamisesta ja kuntouttamisesta takaisin yhteiskuntaan. Ihailen hänen työtään tällä alueella ja olen nähnyt hänen rajan asettamisensa merkityksen. Usein on kysymys henkilöistä, joille kukaan ei koskaan ole asettanut rajoja, ja he tarvitsevat jonkun, joka heille asettaa turvaliset rajat. Myös lasten itseluottamusta pitäisi vahvistaa.

Yhdyn siihen käsitykseen, että uskottu mies pitäisi käytännössä varmasti määrätä nykyistä useammin valvomaan lapsen etua, mutta menettelynä sekin, suurilla paikkakunnilla ainakin, toimii varsin joustavasti ja hyvin eli en näe siinäkään suuria säännösmuutostarpeita.

Kunnat on nähtävästi lastensuojeluasioissa otettava nykyistä tiukempaan ministeriön ohjaukseen. Se näyttää minusta hyvin selvältä kaiken sen palautteen perusteella, mitä täällä on saatu.

Tietosuojalainsäädäntöä en myöskään näe ongelmaksi, ja jälleen vetoan omaan hyvin pitkään kokemukseeni, sillä tavalla, että pykälät olisi väärin kirjoitettu tai kirjoitettu sillä tavalla, että niitten nojalla ei voisi toimia. Enemmän on kysymys uskalluksesta, siviilirohkeudesta, selkärangasta. Pitää uskaltaa toimia silläkin uhalla, että joutuu lehtien otsikoihin taikka joutuu kollegoitien arvostelemaksi. Mutta jos lapsella on hätä, pitää uskaltaa toimia, pykälät kyllä ovat kunnossa. On jopa velvoite toimia lastensuojelulaissa. Siellä on ilmoitusvelvollisuus tietyille virkamiehille, niin kuin täälläkin on aikaisemmin puheenvuoroissa tuotu esiin, ja se on erittäin laiminlyöty velvollisuus, erittäin laiminlyöty velvollisuus. Jos pykälä ei tunneta, niin pitää sitten uskaltaa lukea niitä ääneen ja pitäisi varmaan silloin tällöin pitää lakikinkereitä, että luetaan ääneen lakikirjaa.

Instititutumukset ovat eräs viime vuosina kärjistynyt ongelmavyyhti. Vaikeitten asioiden selvittely on pienessä maassamme johtanut mo-

nesti tulehtuneisiin tilanteisiin, joissa on vaikea puolueettomasti selvittää tapahtumien tosisekasta ja tosiseikkojen nojalla tehtäviä johtopäätöksiä.

Totean, että Terveystieteiden tutkimuskeskus joutuu usein terveydenhuollon henkilöstön ammatinharjoittamista valvoessaan osaltaan tärkeään asemaan lasten oikeuksien toteuttamisessa. Perheen kriisit, muun muassa vaikeat avioerot ja inestitilanteet ovat haasteita myös terveydenhuollon järjestelmille ja ammattihenkilöille. Tällöin tarvitaan lasten psykiatrian ja psykologian asiantuntemusta. Näissä tilanteissa näyttää keskimääräistä useammin arvostelu kohdistuvan terveydenhuollon ammattihenkilöiden toimintaan.

Käytännössä inestiasiat voivat tulla esille perheneuvoloissa, kasvatusneuvoloissa, terveyskeskuksissa jne. Kuitenkaan, vaikka alkuselvittely jouduttaisiinkin tekemään niissä, diagnoosin tekoa ei yleensä tulisi tehdä muualla kuin keskussairaalassa. Poikkeuksen voisivat muodostaa kasvatusneuvolat, jos niissä on lasten psykiatri.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksessa on pohdittu, miten tätä asiantuntijaongelmaa ja asiantuntijoiden hyökkäyksen kohteena oloa voitaisiin jollakin tavalla helpottaa, ja Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tarkoituksena on muodostaa 6—7 lasten psykiatri-psykologityöparia Helsinkiin, Tampereelle, Jyväskylään, Kuopioon, Ouluun ja yksi ruotsinkielinen, mahdollisesti muitakin, joilta pyydetään lausuntoja inestitutkimuksissa ja niihin kohdistuvissa kanteissa ja asiantuntijalausuntoja asiasta pyydetäessä.

Usein tarvitaan myös pediatria. Tällaiset työpäivät ja henkilöt on pääosin oikeusturvakeskuksessa valittu ja heidän kanssaan on tarkoitus työskennellä ja heille antaa erityistä tukea ja edistää heidän keskinäistä yhteistoimintaansa, jotta voitaisiin välttyä siltä, että asiantuntijat tältä alueelta katoavat kokonaan. Erityisen tärkeänä pidän juuri sitä, että he saavat erityistä tukea, ja lasten psykiatrian professori Eila Räsänen toimii tietynlaisena tutorina tälle joukolle.

Arvoisa puhemies! Vielä muutama sana lasten ja nuorten harrastustoiminnasta. Usein hyvinkin nuoret lapset jäävät vaille aikuisten tukea ja huomiota useiksi tunneiksi päivässä ja vieläpä aikana, jolloin meillä on, kuten hyvin tiedämme, sadoin tuhansin aikuisia niin sanotusti päivisin vapaana. Tässä olisi tilaisuus uudelle nuorisotoiminta-aatteelle ja vapaaehtois- ja järjestötyölle. Toivon, että siihen joku tarttuu.

Ed. Myllyniemi: Arvoisa puhemies! Puheenvuoroni on lähinnä vastauspuheenvuoro edustajille Koskinen, Korteniemi ja osittain ed. Kokkosellekin.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisesta on juuri lakivaliokunnassa käsittelyssä, joten olisin ed. Koskisen kanssa eri mieltä siitä, etteikö lapsen tapaaminen pitäisi toteuttaa jopa pakolla. Kamalalta se tuntuu, mutta me lasten vanhemmat olemme myös kamalia, ilkeitä toinen toisiamme kohtaan. Valitettavasti jossain pitää olla takaraja sen suhteen, jolloin yhteiskunnan on otettava asiassa lopullinen päätäntävalta. Jokin uhka taustalla pitää olla.

Täällä on puhuttu paljon leikkauksista ja rahanpuutteesta kouluissa. Se pitänee paikkansa vain osittain. Koulussa voidaan opettaa hyviä tapoja ilman rahaakin. Ed. Kokkonen sanoi juuri, että lapselle aikaa ja aikaa, ja kiinnittäisin huomiota siihen, etteivätkö opettajat voisi paremmin valvoa, että edes ruokailu tapahtuisi rauhallisesti ja ilman kiirettä. Sillä olisi hyvä kasvatuksellinen merkitys. Nyt tilanne on päinvastoin. Toivoisin hyvät tavat kunniaan, ja sitä kautta lapset käyttäytyisivät myös muualla kuin koulussa hyvin.

Ed. Karjula: Arvoisa rouva puhemies! Valtioneuvoston selonteko Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa pohjautuu varsin suppeaan ja järjestelmäkeskeiseen lähtökohtaan, mikä omalla tavallaan kertoo pirstaleisen yhteiskunnan ajattelusta. Kuvaisin tätä lähtökohtaa myös kokemattomuuden kriisin ilmentymänä. Lapsista ollaan tekemässä irrallinen osa, erillinen osa yhteiskunnallista toimintaa, mikä sinällään kertoo hyvin paljon siitä, missä suomalainen yhteiskunta menee. Toki on hyvä ja arvostettava asia, että tällainen selonteko lähtökohtaisesti on saatu aikaan, ja uskon toki siihen, että hallituksella on ollut vilpitöntä pyrkimystä löytää ratkaisuja siihen, millä tavalla suomalainen yhteiskunta nykyistä paremmin pitää huolen lapsistaan.

Sen, että me elämme syvän taloudellisen laman ja syvien taloudellisten ongelmien keskellä, pitäisi olla avaamassa sitä näkökulmaa, että edessä olevat vaikeudet voidaan ratkaista ainoastaan sitä kautta, että me löydämme kestävänsä henkisen perustan elämälle. Siihen liittyvät kiinteästi ehyt perhe ja koti. Jos ajattelen tehtyä selontekoa, jollakin tavalla tunnusomaista on se, että tässä tarkastellaan lähinnä niitä ongelmia, jotka ovat seurausta suomalaisen yhteiskunnan kehitymisestä ja nimenomaan näitten elämälle

tärkeiden lähtökohtien kadottamisesta. Jollakin tavalla ne lapset, jotka saavat vielä kasvaa ja varttua ehyessä kodissa, ehyessä perheessä, ovat tietyllä tavalla selonteon ulkopuolella. Minusta tämä on huomionarvoinen asia. Jos me ajatellaan Suomen tulevaisuuden rakentamista, niin kuitenkin meidän pitäisi löytää se terve ja ehyt lähtökohta, jonka pohjalta meidän lapsemme ja nuoremme voivat kasvaa ehyeen aikuisuuteen.

Siksi ajattelen näin, että meidän pitäisi enemmän kiinnittää huomiota siihen, mitenkä Suomessa palautetaan terveen ja ehyen perheen arvostus myös lapsipolitiikan lähtökohdaksi. Toisaalta ajattelen näin, pitäisikö meidän pysähtyä lapsipoliittisen selonteon jälkeen tarkastelemaan sitä, mikä on perhepolitiikka, mitä me todella ymmärrämme suomalaisessa yhteiskunnassa perheellä. Tuskin missään on voitu osoittaa sitä, että lapsen kasvulle parempaa vaihtoehtoa olisi löydettävissä kuin ehyt perhe, ehyt koti.

Tähän liittyen ihan toisin muutaman näkökulman sitäkin kautta, että kun itse olen saanut kasvaa vanhempana monissa vaikeissa tilanteissa suuren perheen isänä, olen nähnyt, mitä eri kehitysvaiheet lapsen kasvussa merkitsevät, hahmottanut sitä, millä tavalla tähän kokemattomuuden kriisiin liittyy se, että me emme edes uskalla enää suomalaisessa yhteiskunnassa aikuisina, vanhempina ottaa sitä riskiä, että me kohtaamme ne vaatimukset ja haasteet, jotka liittyvät lasten kasvattamiseen. Se on tietyllä tavalla myös ongelmien keskellä elämistä, vastuun ottamista niistä ongelmista, jotka liittyvät lasten varttumiseen kohti aikuisuutta. Se asettaa hyvin suuria vaatimuksia meille vanhempina.

Ajattelen näin, että semmoista valmiutta, jossa me pystymme täydelliseen lasten kasvatukseen, tuskin kukaan meistä vanhemmistakaan voi kokea. Mutta minusta tärkeää on muistaa se, että jokainen meistä aikuisuuteen ehtineistä voi kokea niin, että olemme saaneet kasvaa maailman parhaimman isän ja äidin lapsina. Tämän pitäisi olla viesti, joka avaa näköalan, mitä merkitsee todella se, että luomme edellytykset sille, että on koti, on perhe, vaikka se on köyhä, vaikka se on todella monella tavalla puutteita sisällään pitävä, se on kuitenkin samalla myös maailman paras paikka lapsen kasvulle. Se on myös maailman parasta ennalta ehkäisyä niiden ongelmien kohtaamiseksi, joihin nyt tavallaan selonteko kuitenkin pääsääntöisesti keskittyy.

Tämän lisäksi haluan tällaisena laajempänä näkökulmana tähän liittää, että tämä kaikkiaan on seurausta siitä, että olemme luoneet arvope-

rustan yhteiskuntaan, jota siivittää se, että pääsemme elämässä helpolla. Minä sen verran kytkin vanhemman vastuuta ja lasten kasvatustyötä myös työhön, että kasvatustakin alkaa työllä. Se on tietyn tyyppistä uhrautumista samalla tavalla kuin sekin, että teemme jonkin muun työtehtävän hyvin.

Haluan vielä pysähtyä pariin asiaan, jotka liittyvät selontekoon, jossa tarkastellaan muun muassa niitä tekijöitä, millä tavalla lasten hoito järjestetään. Erityisesti haluan pysähtyä hyvin merkittävään ideologiseen kysymykseen, jonka selvästi voi hahmottaa suomalaisen yhteiskunnan sisällä, hoidetaanko lapsia kodeissa vai laitoksissa. Sen ymmärrän, että meillä pitää olla vaihtoehtoja, mutta en missään nimessä voi hyväksyä sitä, että vaarannamme lasten kodeissa tapahtuvaa hoitoa laitoshoidon kustannuksella. Minusta tähän viittaavia selviä pyrkimyksiä meillä on nähtävissä viimeisen vuoden ajanakin tehtyjen päätösten valossa.

Toinen asia liittyy kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön. Lapsen alkuvaiheen perusta luodaan kodeissa ja siinä mielessä sen työn merkitystä, mitä tapahtuu ensimmäisinä ikävuosina, me vanhempina emme voi paeta, emme voi paeta myöskään niitä vaiheita, jotka liittyvät vuosiin, jolloin lapsi varttuu kouluikänsä. Erittäin olennainen tuki kotona tapahtuvan kasvatuksen rinnalla on työ, mikä tehdään kouluissa. Tällä hetkellä koen näin, että suomalaisen koulun ja kodin etäisyys on aivan liian suuri. Meidän pitäisi päästä paljon lähemmäksi toisiamme, ei vain niin, että olemme muodollisissa vanhempain illoissa. Koen näin, että se on esimerkiksi peruskoulun ala-astevaiheessa vielä liian paljon, samoin yläastevaiheessa, muodollisten vanhempainiltojen varassa. Millä tavalla vaikutamme niihin toimenpiteisiin, joilla koulu ja koti lähentyvät elävään vuoropuheluun, kasvattajat ja koulu todella kasvavat yhdessä lapsen kanssa ja lastemme kanssa, minusta on asia, johon pitäisi kiinnittää huomattavasti enemmän huomiota. Sitä kautta ehkäistään monia niitäkin ongelmia, jotka syntyvät murrosiän vaikeina vuosina. Silloin tarvitaan sellaista läheisyyttä, jossa koti tarvitsee eheyttä, mutta kodit tarvitsevat myös tukea.

Olen tässä useampaan otteeseen maininnut kodin ja ehyen kodin. Siinä keskeinen lähtökohta on kristillis-siveellinen arvopohja, jolta rakennetaan yhteyttä ja eheyttä ongelmien ja virheidenkin keskellä. Löysin eräästä kirjasta vanhan suomalaisen arvostetun kirjailijan F. E. Sillanpään koosteen, mitä tarkoittaa viihtyisä koti. Oikeas-

taan ajattelin, että tämän lyhyen siteerauksen puheenvuoroni lopuksi luen, koska tämä jollakin tavalla liittyy myös niihin kokemuksiin, mitä on suuren perheen isänä ja kasvattajana saanut kokea, koska jokainen ihminen on erilainen, erilaiset lahjat, erilaiset lähtökohdat, ja siinäpä sitä on sietämistä. Minusta F. E. Sillanpään kiteytyä viihtyisästä kodista kuvaa hyvin pitkälle sitä pohjaa, joka meidän pitäisi pystyä suomalaisessa yhteiskunnassa rakentamaan tulevaisuudessa, jotta voimme kasvattaa kansakuntana terveimmän itsetunnon omaavat lapset, jotka todella menestyvät siinä epävarmuuden ja muutoksen maailmassa, joka on edessä:

”Viihtyisin on sellainen koti, jossa kaikki sen jäsenet pienimmästä pitäen voivat säilyttää ja kehittää olemuksensa myönteisiä puolia ja jossa heidän kielteisiin puoliinsa suhtaudutaan lempeän huumorin sekaisella pikkuironialla, ei ylen juhlallisesti.”

Ed. A i t t o n i e m i : Arvoisa puhemies! Tähän hienoon puheenvuoroon olisi tietysti voitu lopettaa, mutta kun ed. Karjula puhui F. E. Sillanpäästä, joka on naapuripitäjän poikia, niin en malta olla toteamatta oikeastaan jo aikaisemmin tänä iltana esille tuomaani asiaa.

Kun Sillanpää tarkoittaa niiden vanhojen hyvien aikojen kasvatusta, jolloin minäkin olen ollut pikkuinen poika, ja kun aikaisemmin illalla mainitsin juuri pyhänsuodussa katsomaani valokuvaa, jossa oli meidän toinen tai kolmas luokka kansakoulussa, ja mietin kaikkia, kuinka itse kukin elämässään on pärjännyt. Kaikki ovat kunnollisia ihmisiä, kukaan ei ole vankilassa, pari on jo mennyt manan majoille, mutta kaikki ovat kokeneet sen kodin, jota Sillanpääkin tarkoittaa, joka tapauksessa, jossa on ollut ankara kuri, jossa on opetettu vastuuta, velvollisuuden kantamista ja myöskin annettu kiitosta, jos sitä on pystynyt antamaan. Ihmistä kasvatettiin noihin vanhoihin hyviin aikoihin juuri sillä tavalla, jota ed. Kokkonenkin muistaakseni tarkoitti, jossa nämä kaikki elementit olivat olemassa. Nykyisin niitä ei enää valitettavasti ole, ja yhteiskunta rapautuu tätä myötä. Eikä niitä varmasti enää pystytä tuomaankaan suomalaisen yhteiskunnan kasvatustekniikaksi, mitä siihen aikaan oli esimerkiksi maalaismiljöössä, mitä Sillanpää tarkoittaa, sitä perhettä ja sitä kotia. Mutta on hyvä ainakin henkilökohtaisesti, että on saanut kokea sellaisen kasvatuksen ja moni muukin ja luotu sillä tavalla vahvat pohjat elämälle. Nykyisillä kasvatusjärjestelmillä niitä ei enää luoda.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies:
Asian käsittely keskeytetään.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

**1) Hallituksen esitys laeiksi valtion vakuusrahas-
tosta annetun lain ja luottolaitostoinnasta an-
netun lain muuttamisesta**

Hallituksen esitys 6/1996 vp
Talousvaliokunnan mietintö 2/1996 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvos-
ton ehdotuksen mukaisesti huomenna kello 18
pidettävään täysistuntoon.

**2) Hallituksen esitys asuntorahoituksen kehittä-
mistä koskevaksi lainsäädännöksi**

Hallituksen esitys 8/1996 vp
Ympäristövaliokunnan mietintö 1/1996 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvos-
ton ehdotuksen mukaisesti huomenna kello 18
pidettävään täysistuntoon.

Ensimmäinen varapuhemies:
Eduskunnan seuraava varsinainen täysistunto
on huomenna torstaina kello 18, kyselytunti huo-
menna kello 16.30.

Täysistunto lopetetaan kello 22.56.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Seppo Tiitinen
